

К Л А С И К А

несерйозна
КЛАСИКА

К Л А С И К А

До серії «Несерйозна класика» включено видатні зразки творчості письменників минулого. Сарказм, іронія, уципливий гумор, а іноді й раблезіанський регіт — саме те, що їх відрізняє. Кожна з цих невеликих книг відкриває перед читачем гротескні, абсурдні, а іноді й загадкові боки повсякденного, на вигляд, цілком благополучного життя. Це книги про ті часи, коли, за словами Курта Воннегута, «багаті знемагали від дурості й нудьги, бідним залишалося тільки одне — бути вільними й розумними, правда була неймовірнішою за вимисел, жінки були злими та гарними, а чоловіки — нещасливими і сповненими безглуздих сподівань».

«...Рука, що гойдає колиску, заодно розхитує й увесь інший світ, притому досить енергійно. Жінка терпітиме будь-які незручності, вона здатна на нечувані жертви й здатна обійтися без будь-чого, але єдина розкіш, у якій вона собі нізащо не відмовить, — це сварка.

Неважливо, де вона перебуває і як довго має намір там залишатися, але вороги у неї неодмінно знайдуться — це так само певно, як те, що всякий француз навіть у льодах Арктики неодмінно почне варити суп...»

Гектор Г'ю Манро

ISBN 978-617-09-3215-0

ШОКОВА
ТЕРАПІЯ

Сакі

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

Сакі

ШОКОВА

ТЕРАПІЯ

Оповідання

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

несерйозна
КЛАСИКА

К Л А С И К А
несерйозна

ШОКОВА
ТЕРАПІЯ

Сакі

ШОКОВА
ТЕРАПІЯ

Сакі

Оповідання

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

Сакі (Гектор Г'ю Манро)

ШОКОВА ТЕРАПІЯ

Оповідання

ФАБУЛА

УДК 82-341
ББК 84(4Вел)-44
С 15

Серія «Несерйозна класика»

Сакі (Гектор Г'ю Манро)

С 15 Шокова терапія. Оповідання. — Х. : Вид-во «Ранок» : «Фабула», 2017. — 368 с. — (Серія «Несерйозна класика»).

ISBN 978-617-09-3215-0

Гектор Г'ю Манро (1870–1916) — англійський письменник, журналіст і публіцист, один із основоположників літератури «чорного гумору». Свої короткі сатиричні оповідання — гротескні, почасти абсурдні, іноді містичні — він публікував під псевдонімом Сакі (мовою фарсі це слово означає «виночерпій»). Досконала фраза, злегка цинічна іронія в дусі Оскара Вайльда і сюжети, що нагадують сюжети оповідань О. Генрі, принесли письменникові величезну популярність. Перед читачем відкривається сповнена жорстокої іронії панорама Едвардіанської епохи — періоду перед Першою світовою війною, коли Англія досягла процвітання,— але за цим благополуччям уже бовванів привид загальноєвропейської катастрофи.

УДК 82-341
ББК 84(4Вел)-44

Із циклу «Іграшки світу»

Чай

Містер Джеймс К'юше-Прінклі був переконаний, що колись одружитья, хоча до тридцяти чотирьох років не зробив нічого, аби зміцнити цю впевненість.

Йому подобалося багато жінок, проте його захоплення ними було настільки безкорисливим, що жодна не угледіла в його поведінці навіть натяку на шлюб. Так само дехто захоплюється сніговими вершинами Альп, не прагнучи отримати той чи той пік у персональне володіння.

Нестача підприємливості в матримоніальному питанні викликала певне роздратування в колі його домочадців, а надто родичок за жіночою лінією. Матінка містера Джеймса, його сестри, тітонька і двітри шановані дами з кола близьких знайомих несхвально спостерігали за тим, як повільно й неохоче він підбирається до одруження, і це несхвалення не завжди було мовчазним. Навіть найбільш безневинні його спроби приділити увагу тій чи тій жінці вони сприймали з такою наелектризованою увагою,

з якою пара молодих тер'єрів стежить за найменшими рухами людини, котра, можливо, візьме їх із собою на прогулянку. Відомо ж, що жоден добропорядний смертний не встоїть перед двома парами благальних собачих очей.

Джеймс К'юше-Прінклі не був настільки байдужим до впливу близьких, щоб ігнорувати їхні бажання. А полягали вони в тому, щоб він покохав якусь чарівну дівчину. І коли його дядечко Жуль покинув земну юдоль, заповівши племіннику солідну спадщину, найрозумніше було б узятися до пошуків особи, з якою цей спадок можна поділити.

Процес був розпочатий, але не внаслідок палкого бажання містера Джеймса, а під тиском, так би мовити, громадської думки. І незабаром більшість його родичок і згаданих знайомих дам зійшлися на кандидатурі Джоан Себастейбл. Ця молода жінка була визнана найбільш гідною того, щоб запропонувати їй руку і серце. У результаті містерові Джеймсу довелося поступово звикнути до думки, що їм із Джоан невідворотно доведеться пройти усі обов'язкові стадії візитів, привітань, обміну каблучками та іншими подарунками, а також і медового місяця в скандинавському або середземноморському готелі — з неминучим подальшим перетворенням на добропорядну подружню пару.

Щоправда, ще треба з'ясувати, що думає з цього приводу сама Джоан. До цієї миті члени родини чуйно і вправно керували майбутнім нареченим

у процесі залицання, але для того, щоб зробити найвідповідальнішу пропозицію, були потрібні тільки індивідуальні зусилля.

Джеймс К'юше-Прінклі прямував через Гайд-парк до будинку родини Себастейблів, перебуваючи у відносно урівноваженому настрої. Якщо вже це так необхідно, він негайно розв'яже це питання й викине його з голови. Однак запропонувати заміжжя навіть такій з усіх боків приємній дівчині, як Джоан,— справа зовсім не проста. Без тривалих роздумів і, ймовірно, морочливих переговорів годі й мріяти про медовий місяць на Менорці¹ й інші радощі сімейного життя.

Цікаво, що це за місце — Менорка? Містерові Джеймсу здавалося, що на цьому острові панує щось на зразок одвічної жалоби, позаяк усюди на очі трапляються чорні або білі кури мінорської породи. І, напевно, він виявиться зовсім не таким, коли туди потрапиш. Адже ті, хто бував у Росії, розповідали, що жодного разу не бачили там качок московської породи, але ж вони широко відомі в Англії. Можливо, що й на Менорці немає ніяких мінорських курей, як і решти специфічної дичини.

---

¹ Менорка — один із Балеарських островів, розташований у західній частині Середземного моря. Від кінця XIX століття острів, що належить Іспанії, уподобали англійські туристи — ймовірно, за старою звичкою, адже у XVIII столітті Менорку під час загальноєвропейських воєн двічі окупували англійські війська.

Із цього середземноморського екскурсу містера Джеймса повернув до дійсності дзвін годинника на башті. Він невдоволено насупився: за півгодини п'ята! До особняка Себастейблів він з'явиться якраз до чаю. І що ж? Джоан сидітиме за столиком, заставленим безліччю срібних чайників, сметанників і чашок із тонкої порцеляни. Приємно дзюркотливим голосом вона ставитиме досить банальні, але вкрай люб'язні питання на кшталт того, чи любить він міцний чай, скільки цукру, молока, вершків додати, чи подобаються йому бісквіти,— і подібне.

Про те, як це відбуватиметься, Джеймс читав у багатьох романах і ще частіше переконувався на власному досвіді, що все це чиста правда. Сонми жінок сидять о цій післяполудневій годині за своєю вишуканою порцеляною і блискучим чайним приладдям. Голоси їхні мелодійно дзвенять, обсипаючи співрозмовника каскадами чемних і безглузвих запитань. Саме тому Джеймс страшенно не любив обряду п'ятигодинного чаювання.

Йому уявлялося інше: жінка має лежати на канапі або дивані, дотепно розмовляючи або мовчки висловлюючи поглядом щось невимовне. Вона залишається об'єктом любовного споглядання, тоді як паж-нубієць, нечутно з'явившись із-за шовкової завіси, вносить тацю з чашками та східними ласощами. Усе, що стоїть на таці, сприймається як дещо само собою зрозуміле, і жодних дурних запитань щодо вершків, цукру та міцності напою. Коли твоя

душа охоплена збудженням і ти готовий впасти до ніг коханої, яка, врешті-решт, різниця, як заварено чай?

Джеймс ніколи не ділився з матір'ю своїми поглядами на цю проблему. Бо та, як і всі знайомі йому дами, поводитися під час чаювання так само, тобто звично і дуже люб'язно розмовляла ні про що. І якби він згадав при ній про шовкові дивани і пажів-нубійців, вона б розхвилювалась і неодмінно б наполягла, щоб він провів один-два тижні десь біля моря, щоб підлікувати нерви. А зараз, коли він долав лабіринт провулків, які вели його до особняків Мейфер¹, що вишикувались у гордовиту лінію, його охоплював крижаний жах від думки, що він застане Джоан Себастейбл за чайним столом.

Порятунок прийшов несподівано. У кінці гамірної Ескімолт-стріт жила Рода Еллам, яка доводилася йому далекою родичкою. Вона займала поверх маленького особнячка й заробляла на життя виготовленням витончених капелюшків із дорогих матеріалів. На вигляд вони були такими, ніби їх і справді привезли з Парижа, та тільки суми, які Рода отримувала за свої вироби, були значно меншими від тих, які витрачають на дамські примхи в Парижі. Утім, вона не сумувала, вважаючи життя прекрасним, і, незважаючи ні на що, вміла добре провести віль-

---

¹ Район у центральному Лондоні, розташований на схід від Гайд-парку. На початку ХХ століття вважався фешенебельним.

ний час. Тому Джеймс вирішив піднятися до неї і за розмовами відтягти на півгодини важливу справу, яку йому належало зробити. У результаті він прийде до особняка Себастейблів уже після того, як срібло й порцеляну приберуть.

Радо вітаючи Джеймса, Рода провела його до кімнати, що правила за майстерню, вітальню, їдальню і кухню одночасно. І при цьому виявилася на диво затишною і чистою.

— Я тут вирішила перехопити нашвидкуруч,— заявила Рода, щойно Джеймс сів.— У бляшанці прямо перед тобою — кав'яр. Намащуй хліб маслом, а я поки наріжу ще. Бери чашку, чайник позаду тебе. А тепер — розповідай!

Після цього вона вже не поверталася до того, що стояло на столі. Рода почала весело базікати і залучила до цих балачок несподіваного гостя. Водночас вона вправно намащувала хліб маслом, пропонувала перець, нарізала лимон і робила ще з десятків дрібних справ, тоді як інші жінки почали б обговорювати причини і скаржитися, що в них чогось немає.

Зрештою, Джеймс дійшов висновку, що чудово проводить час, причому його ніхто не змушує відповідати на всілякі безглузді запитання, що інколи звучать так, ніби їх ставили очільникові сільськогосподарського департаменту під час епідемії коров'ячої чуми.

— А тепер кажи, навіщо ти прийшов,— раптом запитала Рода.— І знай, що справа тут не лише в ці-

кавості, а й у меркантильному інтересі. Ти, бува, не з приводу капелюшків? Мені сказали, що буквально днями ти отримав спадок. То чому б тобі не ознаменувати цю видатну подію, обдарувавши своїх сестер найдорожчими капелюшками? Вони, певно, я не сумніваюся, і слова ні про що подібне не сказали, але можу заприсягтися, що приблизно це і спало їм на думку. Звісно, наближаються свята, роботи у мене сила-силенна, але мені не первина. Адже ми весь час чимось навантажені, як немовля Мойсей¹.

— Та я не з приводу капелюшків,— відповів гість.— Правду сказати, так і взагалі без приводу. Саме був неподалік і подумав: а чи не завітати до тебе. Але поки ми тут розмовляли, мені сяйнула одна думка і, схоже, досить непогана. Якщо ти ненадовго викинеш із голови свята і своїх клієнток і погодишся спокійно вислухати мене, я все тобі поясню.

Не минуло й сорока хвилин, як Джеймс К'юше-Прінклі повернувся в лоно своєї родини з надзвичайно важливими новинами.

— Я збираюсь одружитися,— урочисто проголосив він.

Відразу пролунали захоплені вигуки і привітання, що змінювалися самовихвалянням деяких дам і дівиць.

---

¹ Родичка Джеймса натякає на поширену легенду про біблійного персонажа: нібито Мойсей, який ще немовлям опинився на руках у фараона Рамсеса II, зняв із володаря важку золоту корону й надів на свою голову.

— Ах, але ж ми так і знали! А нам же ж було зрозуміло, що цей день ось-ось настане! Ми передбачили це ще кілька тижнів тому!

— Закладаюся, що ви помиляєтеся,— заперечив Джеймс.— Якби за ланчем хтось сказав мені, що я сьогодні зроблю пропозицію міс Роді Еллам і вона її прийме без вагань, я б тільки розреготався.

Романтична несподіваність того, що сталося, певною мірою компенсувала жіночій частині родини К'юше-Прінклі те, що їхні незліченні зусилля й дипломатичні прийоми згаяні марно. Знову ж таки, не так і просто було перенести їхній ентузіазм із Джоан Себастейбл на Роду Еллам. Але йшлося, так чи так, про дружину Джеймса, а його смаки, хай там як, доводилося враховувати.

Та одного вересневого дня, після того як медовий місяць на Менорці залишився позаду, Джеймс К'юше-Прінклі зайшов до вітальні свого нового будинку на Гренчестер-сквер. Рода зустріла його, сидячи за низеньким столиком, сервірованим вишуканою порцеляною і блискучим сріблом. Коли вона подавала чоловікові тонку, як пелюстка, чашку, її голос був сповнений кохання й ніжності:

— Адже ти не любиш дуже міцний, любий? Додати окропу? А вершків?..

Зникнення Кріспін Емберлі

Експрес мчав угорською рівниною до Балканського півострова.

У купе вагона першого класу сиділи двоє англійців, підтримуючи цілком доброзичливу бесіду, яка, втім, час від часу видихалася.

Уперше вони зустрілися в холодних досвітніх сутінках на тій межі, де у німецького орла, що наглядає за тим, що відбувається в Центральній Європі, виростає ще одна голова, землі тевтонів переходять від Гогенцоллернів до Габсбургів і де чиновники завжди відчують бажання поритися у валізах і саквояжах пасажирів, зайвий раз викликавши у тих напад роздратування.

Після зупинки у Відні, що тривала цілий день, мандрівники знову зустрілися в потязі і з задоволенням виявили, що опинилися в одному купе. Зовнішність і манери старшого начебто видавали в ньому дипломата, хоча насправді він мав безпосереднє відношення до виноторгівлі. Молодший, безсумнівно, був журналістом. Обидва не були балакучими, і кожен по-своєму відчував удячність до попутника за те, що той не набридає йому розмовами. Тому їхня

бесіда складалася з окремих рідких фраз, між якими минало чимало часу.

Найбільше їх цікавила новина, яку повідомили віденські газети. Напередодні з Лувра зникла все-світньо відома картина видатного майстра.

— Ця прикра подія, напевно, викличе безліч наслідувань,— зауважив журналіст.— Так часто трапляється.

— Чесно кажучи, цього давно слід було очікувати,— відповів виноторговець.

— Утім, у Луврі й раніше траплялися крадіжки.

— А я оце зараз замислився не про крадіжки предметів мистецтва, а про викрадення людей. І в зв'язку з цим пригадав випадок із моєю тітонькою Кріспін Емберлі.

— Здається мені, краєчком вуха я чув про цю справу,— озвався журналіст.— Але на той час я перебував за межами Англії і так і не з'ясував, що ж насправді сталося.

— Я готовий розповісти, як усе було,— звісно, покладаючись на вашу делікатність. Нехай це залишиться між нами,— промовив виноторговець.— І насамперед хочу підкреслити, що зникнення місис Емберлі в нашій родині не вважали такою вже фатальною втратою. Мій дядечко Едвард Емберлі був людиною не боязкою. Більше того — у політичних колах його вважали доволі сильною особистістю, а насправді він повністю перебував під пантофлею у дружини. Скажу по честі: я ще не зустрічав лю-

дини, яка після більш-менш тривалого спілкування з моєю тітонькою не стала б залежною від неї. Що ж удієш: є люди, які з'являються на світ лише для того, щоб панувати над іншими. Ось і Кріспін Емберлі народилася, щоб розпоряджатися, вказувати, дозволяти, забороняти, втілювати свої рішення і бути суддею всім і в усьому. А оскільки їй судилося саме це, вже з раннього віку вона діяла відповідно до свого призначення. Увесь дім перебував під її деспотичним гнобленням, і кожен поступався Кріспін із приреченістю равлика, захопленого осіннім приморозком.

Я був тільки племінником, тому лише час від часу відвідував будинок родини Емберлі. Тітонька при цьому ставилася до мене, як до нежитю, який сам по собі неприємний, та все ж колись закінчиться. Натомість сини й доньки боялися її панічно: їхні заняття, уподобання, меню, розваги, дотримання релігійних приписів, манера зачісувати волосся — усе регулювала й регламентувала ця дама залежно від її власних бажань і примх.

Зупиняюся на цьому настільки докладно, щоб ви зрозуміли, з яким невимовним подивом сприйняли в домі раптове й незрозуміле зникнення Кріспін. Так само, якби посеред ночі безвісти зник собор Святого Павла або готель «Пікаділлі». Тітоньку до цього дня ніщо не хвилювало й не турбувало — навпаки, напередодні зникнення у неї з'явилося відразу кілька причин насолоджуватися життям. По-перше, молодший син повернувся зі школи з незадовільною

оцінкою, і того дня вона мала вчинити над ним суд і призначити відповідне до злочину покарання. Якби зник хлопчик, то цьому цілком можна було б знайти пояснення. А по-друге, в самому розпалі було листування тітоньки з деканом¹ округу, що здійснювалося через газету. Місіс Емберлі звинувачувала бідолашного в ересі, непослідовності й ухилянні від відповідей за допомогою порожніх софізмів, що не є гідним священнослужителя. Якби все йшло своїм звичаєм, не було б такої сили, яка змусила б тітоньку перервати цю запеклу суперечку.

Одне слово, дядечко звернувся до поліції, але намагався діяти так, щоб справа про зникнення не потрапила в газети, а те, що вона не стала з'являтися на людях, пояснили тим, що місіс Емберлі за станом здоров'я вирушила до приватного санаторію.

— А як реагували інші члени сім'ї? — поцікавився журналіст.

— Усі молоді леді негайно придбали велосипеди. Мода на велосипеди ще не минула, особливо у жінок, а Кріспін наклала на це згубне захоплення повне вето. Молодший син у наступному семестрі дійшов до того, що цей семестр став для нього останнім у тій школі. Старші ж припустили, що їхня матінка вирушила подорожувати на континент, і заходилися завзято розшукувати її, причому здебільшого в око-

---

¹ Декан — в англіканській церкві — помічник єпископа, який наглядає за порядком у церковному окрузі, що складається з кількох парафій, очільник колегії каноніків.

лицях Монмартра, де шансів знайти її не було ані найменших.

— І що ж, вашому дядечкові так і не вдалося нічого з'ясувати?

— Ні, правду сказати, деякі відомості у нього були, хоча я, звичайно, про це нічого не знав. За деякий час він отримав послання, в якому хтось повідомляв, що його дружину викрадено і вона перебуває за межами Англії. Нібито її ховають на одному з незліченних острівців біля берегів Норвегії, де у неї є все необхідне. Звісно, там була і вимога викупу: викрадачі правили одноразово дуже велику суму і побажали надалі отримувати по дві тисячі фунтів щороку. Якщо ж це не буде виконано, негідники погрожували негайно повернути свою жертву в сім'ю.

Журналіст якусь хвилину мовчав, потім неголосно засміявся.

— Досить незвичайний спосіб отримати викуп,— зауважив він.

— Ви просто не знаєте мою тітоньку,— заперечив виноторговець.— А якби знали, то здивувалися б, що вони не забажали значно більше.

— Розумію. І що, ваш дядечко піддався спокусі?

— Річ у тім, що йому доводилося думати не тільки про себе, а й про інших членів родини. Знову потрапити у рабство до місіс Емберлі після того, як усі вони ковтонули свободи, стало б для них справжньою трагедією. Були, однак, і інші міркування. Втративши дружину, дядечко глибоко змінився.

Він став більш заповзятливим і рішучим, а разом із цим зросли його популярність і вплив. Якщо раніше його вважали яскравою особистістю, то тепер про нього заговорили як про єдину по-справжньому сильну особистість. І він знав, що все це зійде нанівець, якщо він знову опиниться в становищі чоловіка місіс Емберлі. До того ж він був людиною дуже заможною. І хоча дві тисячі фунтів на рік — для будь-кого гроші чималі, ця ціна не здавалася йому грабіжницькою або завищеною, щоб забезпечити відсутність Кріспін Емберлі.

О, звісно, він страждав від докорів сумління! Однак виправдання знайшлося: згодом, уже розповівши мені про всі тонкощі цієї справи, дядечко сказав, що виплачував викуп з однієї причини — боячись, що в разі відмови викрадачі якнайжорсткіше помстяться полонянці за своє розчарування. Зазвичай він додавав: «Краще вже знати, що її доглядають десь на Лофотенських островах як бажану гостю, яка платить за все сама, ніж дозволити Кріспін знову взятися за старе вдома».

Отже, він надсилав цей щорічний податок настільки ж пунктуально, як оплачують страховий поліс на випадок пожежі й повені, і з такою ж пунктуальністю отримував підтвердження про надходження грошей із короткою припискою: мовляв, місіс Емберлі здорова й добре почувається. В одному з таких повідомлень згадувалося, що вона зайнята проектом реформи церковного управління, який має намір

подати на розгляд пасторам-острів'янам. В іншому було сказано, що поважну даму здолав напад ревматизму і їй довелося здійснити недовгу подорож на континент для побачення з медиками. У зв'язку з цим вимагали — їй, відповідно, отримали,— ще вісімдесят фунтів.

Звичайно, викрадачі були зацікавлені діяти так, щоб їхня жертва якомога довше залишалася живою і здоровою. Але таємниця, що оточувала все, пов'язане з викраденням Кріспін і деталями угоди з викрадачами, свідчила про чудову організацію всієї справи. Мій дядько платив високу ціну, але він, принаймні, мав розраду: гроші діставалися справжнім знавцям свого ремесла.

— А як же поліція? Невже вони припинили будь-які спроби розшукати даму, яка так несподівано зникла? — поцікавився журналіст.

— Не зовсім. Час від часу поліцейські чини відвідували дядечка, щоб висловити чергову версію і повідомити йому, які додаткові відомості могли б пролити світло на долю його дружини, яка так несподівано зникла. Утім, мені здалося, що вони й самі підозрюють, що дядечко дещо приховує від влади. Але підозри так і залишилися підозрами, позаяк одного чудового дня Кріспін Емберлі, після восьми років відсутності, несподівано повернулася до свого дому, який залишила так загадково. І за досить драматичних обставин.

— Невже втекла від викрадачів?

— А її ніхто й не викрадав. Головною причиною стала раптова і майже повна втрата пам'яті в результаті легкого мозкового удару. Цієї миті вона перебувала далеко від дому — і, звісно, забула туди дорогу, як забула й багато іншого. Місіс Емберлі зазвичай одягалася приблизно так, як одягаються домоправительки в заможних родинах, і немає нічого дивного в тому, що вона вирішила, ніби вона і є домоправителька, старша покоївка або щось подібне. Не дивно також, що люди повірили цим її твердженням і, зрештою, допомогли їй отримати пристойне місце.

Вона якось змогла дістатися до самого Бірмінгема і влаштуватися в заможному домі, а її енергія і завзяття в наведенні ладу в кімнатах частково компенсували її незламну впертість і бажання панувати. Тільки уявіть, яким шоком для Кріспін стало, коли тамтешній вікарій по-батьківськи звернувся до неї зі словами «люба моя» — вони саме сперечалися про те, де має розташовуватися піч у парафіяльному залі для зборів. І тієї ж хвилини пам'ять несподівано повернулася до неї.

«Мені здається, ви забули, з ким розмовляєте», — отруйно зауважила вона, і це було трохи занадто, якщо врахувати, що вона і сама до тієї хвилини про це й гадки не мала.

— А що ж лиходії з Лофотенських островів? — вражено запитав журналіст. — Кого вони тримали в ув'язненні?

— Привид, міфічну фігуру. Тут діяв шахрай, який добре знав про атмосферу в домі — швидше за все, хтось зі слуг, кого раніше звільнили. Принагідно він спробував видурити в Едварда Емберлі велику суму. На більше він не розраховував, побоюючись, що жінка, яка зникла, раптом з'явиться. Ну, а в подальшому щорічні виплати в дві тисячі фунтів стали приємним додатком до головної здобичі.

Кріспін Емберлі після повернення додому з великим сумом виявила, що внаслідок восьмирічної відсутності її влада над дорослими синами й доньками практично зійшла нанівець. А ось чоловік її так і не досяг хоч трохи помітного становища в політиці. Усі його сили були згаяні на те, щоб більш-менш виразно пояснити, на що витрачалися всі ці тисячі фунтів протягом аж восьми років... Овва, ось уже й Белград, — отже, ще одна митниця...

Напередодні Різдва

Був Святвечір, і всі домочадці Люка Стеффінка, Бесквайра, перейнялися належною для такого вечора приязністю. У домі панували загальні веселощі. Щойно закінчилася тривала святкова вечеря, як

пішли сусідські дітлахи, що славили Христа різдвяними гімнами, потім усі, хто був присутнім за столом, хором виконали ще два, а тепер тут стояв той доброзичливий гомін, який навіть у проповідника на кафедрі не викликав роздратування. Але під покривом загального захопленого ентузіазму все ж таки жевріла якась потаємна вуглинка.

Берті Стеффінка, племінника Люка, з ранньої молодості вважали, як то кажуть, «порожньою головою»; втім, і його покійний батько славився приблизно тим самим. Лець досягнувши вісімнадцяти років, Берті взявся об'їжджати британські колоніальні володіння з тією прискіпливістю, яка личить швидше принцу-спадкоємцю, ніж молодій людині із середнього класу. На Цейлоні він стежив за тим, як росте чай на плантаціях, у Британській Колумбії — як родять фруктові дерева, а в Австралії допомагав вівцям відрощувати вовну. Ще за кілька років із подібною місією він відвідав східне узбережжя Канади.

Люк Стеффінк, якому дісталася роль опікуна Берті і, так би мовити, заступника його батьків, уважав украй сумною і безглуздою звичку племінника час від часу відшукувати дорогу додому. Ось чому слова подяки Всевишньому за те, що вся родина знову разом, які він сказав трохи раніше, Берті, котрий нещодавно вкотре повернувся, ніяк не стосувалися.

Глава родини, він же опікун, останнім часом чимало попрацював над тим, щоб відправити молоду людину в один із найвіддаленіших і найогидніших

куточків Родезії, повернутися звідки — справа не проста. Подорож до цього всіма забутого краю стала майже неминучою, і завбачливий мандрівник уже давно почав би пакувати речі. Саме тому Берті не мав ані найменшого бажання брати участь у родинному святі, а почуття гострої образи розпалювалося в його душі тим дужче, чим красномовніше й багатослівніше його родичі, не звертаючи на племінника уваги, обговорювали свої плани на майбутнє.

Минуло з півгодини, як настінний годинник пробив одинадцять, і Люк Стеффінк почав усіляко натякати, що час би вже й розходитися.

— Тедді, тобі час у ліжечко,— сказав він своєму тринадцятирічному синові.

— Нам усім туди вже час,— додала місіс Стеффінк.

— Усім нам нізащо там не поміститься,— похмуро заперечив Берті.

Зауваження це визнали обурливим, майже непристойним, і всі накинулися на родзинки і мигдаль із такою ж поспішністю, з якою вівці скубуть траву перед негодою, що насувається.

— Десь я читав,— раптом зауважив Хорас Борденбі, який гостював у Стеффінків із нагоди Різдва,— що російські селяни вірять: якщо опівночі на Різдво зайти до хліва або до стайні, то можна почути, як розмовляють між собою тварини. Нібито здатність розмовляти вони отримують раз на рік і тільки о цій годині.

— Ну, то ходімо ж до хліва й підслухаймо, про що вони балакають! — жваво вигукнула Беріл, яку завжди цікавило все, що робиться колективно.

Місіс Стеффінк засміялася, хотіла заперечити, але замість цього промовила: «Тільки треба всім одягнутися тепліше». Витівка здавалась якоюсь легковажною, мало не язичницькою, натомість молоді люди могли «побути разом», а це вона всіляко вітала. Містер Хорас Борденбі був, як то кажуть, перспективним юнаком; до того ж, на муніципальному благодійному балі він танцював із Беріл цілком достатню кількість разів, щоб у сусідів виникло бажання поцікавитися: «А чи немає тут чогось?»

Місіс Стеффінк не змогла б висловити свою невиразну думку, але в глибині душі вона, подібно до російських селян, вірила, що, принаймні, хоч одна тварина в таку ніч зможе розмовляти.

Хлів розташовувався в дальньому кінці саду, край огороженого пасовища. Колись у цьому місці стояла невелика ферма. Люк Стеффінк потай пишався і корівником, і своїми двома коровами; таке господарство змушує людину почуватися соліднішою і ґрунтовнішою, особливо поряд із тими, хто тримає лише дюжину-дві курей орпінгтонської породи. Звісно, груднева ніч не дуже пасувала для того, щоб демонструвати хлів гостям, але погода була чудова, та й молоді не сиділося на місці. Тільки тому Люк і вирішив очолити експедицію. Слуги вже давно порозходилися спати, тому будинок залишили на піклування Бер-

ті, який відмовився йти разом з усіма,— йому було байдуже до того, про що там розмовляють корови.

— Прощу вас, не галасуйте, корови цього не люблять,— сказав Люк, простуючи на чолі процесії веселих і збуджених молодих людей, в кінці якої йшла місіс Стеффінк, що куталась у шаль.— Я завжди стежу, щоб тут було тихо і спокійно.

До опівночі залишалось всього кілька хвилин, коли група відвідувачів наблизилася до хліва. Люк запалив ліхтар. На хвилину запанувала тиша, і всі охопило таке відчуття, ніби вони в церкві.

— Дейзі — он та, що лежить,— помісь, вона від шортгорнського бика і гернсейської корови,— повідомив Люк придушеним голосом, яким зазвичай розмовляють у церкві.

— Он воно як? — озвався Борденбі; він, мабуть, очікував почути, що ця корова — творіння пензля Рембрандта.

— А Мертл...

Але родовід Мертл залишився невідомим, бо останні слова Люка заглушив жіночий вигук.

Двостулкові двері корівника безшумно зачинилися, в замку зі скреготом обернувся ключ, а потім почувся голос Берті, який чемно побажав усім на добраніч. І тут же долинув звук кроків, що віддалялися.

Люк Стеффінк рішуче попрямував до вікна — невеликого квадратного отвору, в який на стародавній штиб було вмуровано ковані ґрати.

— Негайно відчини! — закричав він настільки ж грізно, як могла б кричати курка в клітці, помітивши сову, яка розорює чиесь гніздо. Замість відповіді Берті демонстративно грюкнув вхідними дверима будинку.

Десь далеко годинник пробив дванадцяту, та навіть якби корови тієї миті й отримали здатність розмовляти, ніхто б їх не слухав. Сім або вісім людських голосів, перериваючи одне одного, на всі заставки розписували жахливу поведінку Берті в конкретних обставинах і його манери в цілому, інакше кажучи — загальному обуренню не було меж.

Протягом півгодини все, що можна було сказати про Берті, було сказано не менше дюжини разів, і потроху почали з'являтися інші теми: в'язні поговорили про надзвичайну задуху та сморід у їхній в'язниці, про можливість пожежі та про те, з якою ймовірністю сюди можуть потрапити щури, що живуть в околицях. Однак можливість вибратися на волю, перервавши мимовільне всеношне пильнування, чомусь зовсім не обговорювалася.

Наближалася перша година ночі, коли спочатку далеко, а потім дедалі ближче почулися незлагоджені та вельми хвацькі співи. Потім співаки несподівано зупинилися — мабуть, біля хвіртки саду. Юні джентльмени, що напхалися в автомобіль і перебували в дуже піднесеному настрої, зробили коротку зупинку через якусь дрібну несправність. На жаль, скільки не намагалися в'язні докричатися до них, їх не чули, оскільки

молоді денді продовжували без утаву виспівувати і час від часу щось захоплено вигукували.

На шум із будинку вийшов Берті, але й він навіть не глянув у бік блідих і розсерджених облич, що визирали з-за ґрат корівника. Уся його увага була зосереджена на гульвісах, що товпилися по той бік огорожі.

— Із Різдом, хлопці! — гукнув він.

— Із Різдом, парубче! — заволали у відповідь.— Ми б випили кілька ковтків за твоє здоров'я, ось тільки випити в нас уже нема чого...

— А ви заходьте до будинку,— радо запропонував Берті.— Я сам, а питва тут, як води в морі.

Молоді люди були місцевими жителями й бачили Берті вперше. Однак його привітність зворушила їх. Тієї ж миті садом рознеслася нова версія нескінченної пісні, яку підхопила луна; двоє хмільних молодиків почали вальсувати на тому місці, яке Люк Стеффінк ще недавно вважав декоративним садом із кам'яними гірками. Коли танцівників змусили втретє повторити свій танець на біс, камені ще залишалися на місці.

Потім вхідні двері з гуркотом зачинилися за непроханими гостями, і до тих, хто перебував в ув'язненні в дальньому кінці саду, долинав лише слабкий відгомін веселощів. Однак незабаром почулися два виразні послідовні удари.

— Вони взялися за шампанське! — вигукнула міс Стеффінк.

— Швидше, це ігристе мозельське,— скорботно простогнав Люк.

Почулися ще три чи чотири удари.

— А це вже і шампанське, і мозельське,— з гіркою кивнула місіс Стеффінк.

Тут Люк привселюдно виголосив слівце з тих, які, подібно до бренді в домі непитущого, вживав лише у виняткових випадках. Утім, містер Хорас Борденбі такі слова бурмотів собі під ніс протягом уже досить тривалого часу. Експеримент, який, на думку місіс Стеффінк, дав би молодим людям можливість «побути разом», досяг тієї межі, за якою навряд чи варто сподіватися на романтичний результат.

Ще за сорок хвилин двері будинку відчинилися, випустивши в садок іще більш натхненну компанію. Тепер співи супроводжувалися акомпанементом: різдвяна ялинка в будинку була вбрана для дітей садівника і решти прислуги, і з неї було зібрано багатий урожай сопілок, тріскачок і маленьких барабанів. Пісню, яку завзято виспівували спочатку, гультаї вже забули — дякувати долі,— але заляклим від морозу в'язням було вельми неприємно чути, що «в місті сьогодні спекотно», і ще менше їх цікавила вірогідна, та геть нікому не потрібна інформація про неминучість настання різдвяного ранку.

Гультаї насилу відшукали свій автомобіль, якимось чином примудрилися завести мотор, а на прощання почали безупинно сигналити, пробуджуючи від сну всіх довкола.

Щойно вони пішли геть, із вікна корівника почувся сердиті, жалісні, благальні вигуки:

— Берті! Берті!

— Ну? — озвався той, хто був власником цього імені.— Ви що, і досі там? І що сказали вам корови? Якщо нічого, то, гадаю, не варто й чекати. Зрештою, це лише російське повір'я, а до православного Різдва ще цілий тиждень. Ну ж бо, вибирайтеся звідти!

Зробивши кілька невдалих спроб, він усе ж таки переправив ключ від дверей до хліва, а потім затягнув пісню й, акомпануючи собі на дитячому барабані, повернувся в будинок.

Це був найкращий Святвечір у його житті. А ось саме Різдво, якщо вірити його власним словам, Берті Стеффінк провів просто огидно.

Сторонні

Якось зимової ночі в густому лісі на східних відрогах Карпат стояв чоловік. Він пильно вдивлявся удалечінь і вслухався, ніби чекав, що якийсь лісовий мешканець ось-ось з'явиться в полі зору, а потім і на відстані пострілу. Тим часом та істота, яку він намагався намацати в темряві допитливим поглядом, не згадується ані в довідниках, ані

в календарі мисливця з рушницею як дичина. Ульріх фон Градвіц уже багато годин блукав похмурим лісом у пошуках свого ворога в людській подобі.

Лісові угіддя гера Градвіца були великими й густо заселеними всілякою звіриною. Пасмо порослих лісом стрімких скель, що утворюють природний кордон його володінь, було примітним передусім не тим, що тут були чудові можливості для полювання, а тим, що цю частину лісової території суворо і ревно охороняли. У результаті нескінченного і сплутаного судового процесу, що відбувся ще за часів його діда, цю скелясту ділянку було вирвано з лап родини дрібних землевласників, що мешкали по сусідству, і по праву додано до складу земель Градвіців.

Однак та сторона процесу, що втратила право на володіння скелястим гребенем, не визнала рішення суду, і протягом життя трьох поколінь відносини між сусідами захмарювалися регулярним браконьєрством та іншими неподобствами. Коли ж Ульріх фон Градвіц став главою дому, ворожнеча, успадкована від діда і батька, перетворилася на особисту ненависть. Якщо й існувала на світі людина, яку він ненавидів усіма силами душі і якій бажав усілякого зла, то це був Георг Знаем — невтомний викрадач дичини і любитель нахабно вдиратися на спірну ділянку.

Застаріла ворожнеча, можливо, забулася б із часом або була залагоджена за допомогою компромісу, якби цьому не перешкоджала особиста неприязнь обох чоловіків. Хлопчиками вони сходилися в кулачних боях

за кожної зручної нагоди, а подорослішавши, молили про те, щоб на суперника обрушилося якесь нещастя. І цієї зимової ночі, геть завіяної крижаними вітрами, Ульріх зібрав своїх лісників і єгерів не для того, щоб ганятися в темному ялиннику за копитними, а для того, щоб вистежити лісових грабіжників, котрі, як він небезпідставно підозрював, зайшли в гущавину від кордону його володінь. Самці косуль, які зазвичай ховаються в укриттях у таку негоду, цієї ночі металися, немов хтось їх гнав, а дрібніші тварини, яким о такій порі належало б мирно спати, виявляли дивний неспокій. Безумовно, щось їх турбувало.

Градвіц відокремився від своїх людей, залишивши їх вартувати на гребені гірського пасма, і пішов за-сніженими схилами крізь дрібнолісся, раз у раз зупиняючись, ховаючись за стовбурами і прислухаючись до посвисту вітру, сподіваючись розгледіти в темряві зловмисників. Єдине бажання полонило його думки: от якби цієї глибокої ночі, в цьому безлюдному місці доля звела його без свідків із ворогом!

А наступної миті, виступивши з-за стовбура столітнього бука, він опинився віч-на-віч із тим, кого шукав.

Не менше хвилини вороги мовчки дивилися один на одного. У кожного була зброя, в серці — ненависть, а в думках — жага вбивства. Нарешті трапилася нагода вилити все, що панувало над ними протягом усього життя. Однак людині, вихованій під впливом цивілізації, не так уже й легко абсолютно спокійно, не промовивши жодного слова, взяти

й убити сусіда — якщо, звісно, не йдеться про злочин проти когось із близьких.

Але перш ніж це хвилиenne вагання переросло в дію, втрутилася сама природа. У верхів'ї над їхніми головами почувся страшенний тріск, налетів шалений вітер, і не встигли ці двоє відскочити вбік, як букове дерево всією своєю величезною масою звалилося прямо на них.

Ульріх фон Градвіц простягнувся в снігу, при цьому одна його рука виявилася притиснутою його власним тілом й одразу затерпла, другою, майже такою ж безсилою, він учепився за товстий сук, тоді як його ноги опинилися під буковим стовбуром. Міцні мисливські чоботи вберегли його ноги від переломів, та хоч травми і виявилися легшими, ніж могли бути, невдовзі стало цілком очевидно, що без сторонньої допомоги йому з цього капкана не вибратися. До того ж, під час падіння дерева сучки обдерли йому обличчя, і, перш ніж озирнутися й оцінити свій стан, йому довелося кілька разів енергійно моргнути, щоб струсити з вій і повік кров, що заливала очі.

Поруч лежав Георг Знаем, та так близько, що, якби в нього були вільні руки, він міг би дотягнути-ся до свого ворога. Він був живий і теж ворушився, намагаючись звільнитися, але, схоже, був не менш безпорадним, ніж сам Градвіц. Навколо громадилися потрощені гілки і зламані сучки.

Відчувши деяке полегшення від думки про те, що все-таки уцілів, й одночасно оскаженівши від влас-

ного безсилля, Ульріх забурмотів слова молитви подяки, перемезовуючи їх прокльонами та лайкою. Тим часом Георг, чиє обличчя також було залите кров'ю, облишив спроби звільнитися, прислухався, а потім коротко і злісно розсміявся.

— Ха! Виходить, ти не вбитий, як і слід було б, а ускочив у халепу так само, як і я! — прохрипів він.— Устряв, і добряче. Яка іронія долі: Ульріх фон Градвіц утравив у пастку в лісі, який він викрав! Так тобі й треба, чортів крутій!

І він знову знущально розреготався.

— Це мій ліс,— заперечив Ульріх.— І закон на моєму боці. Незабаром сюди прийдуть мої єгері і звільнять нас обох. Ось тоді ти й зрозумієш, що означає бути спійманим на землі сусіда, де безсоромно займався браконьєрством.

Георг помовчав із хвилину, а потім стиха промовив:

— Ти й справді впевнений, що твоїм людям знайдеться кого звільняти? Сьогодні тут також і мої люди, які йдуть за мною слідом, і першими опиняться тут саме вони. Коли мене витягнуть із-під цих диавольських сучків, вони залюбки трохи пересунуть цей стовбур і опустять його на тебе. Твої люди виявлять тебе мертвим під буком, що впав на землю. Можеш бути спокійним — як порядна людина, я надішлю співчуття твоїй родині.

— Інакше ти й не міг би вчинити,— одразу ж озвався Ульріх.— Моїм людям було наказано виру-

шати слідом за мною за десять хвилин, і приблизно сім із них уже минули. Знай, коли мене визволять, я не забуду про те, що ти замислив. Але якщо вже ти зустрінеш свою смерть, незаконно полюючи на чужій землі, то з мого боку буде недоречним висловлювати твоїй родині співчуття.

— От і добре,— огризнувся Георг.— Ти, я і наші підручні розберемося один з одним без свідків. Смерть тобі, Ульріху фон Градвіц!

— Того ж бажаю і тобі, Георге Знаем, жалюгідний злодюжко і браконьєре.

Кожен говорив палко, але без особливої впевненості, бо знав, що, напевно, мине ще чимало часу, перш ніж їх знайдуть. І лише доля вирішить, чиї це будуть люди.

Обидва на той час відмовилися від безглузких спроб вибратися з-під дерева, що притисло їх до засніженої землі. Лише Ульріх із величезним зусиллям, діючи своєю частково вільною рукою, дотягнувся до кишені і вийняв звідти фляжку з коньяком. На те, щоб відкрити кришку і зробити ковток, знадобилося чимало часу — але якою благодатною виявилася його дія! Був тільки початок зими, снігу випало ще зовсім небагато, і бранці бука-велетня не ризикували замерзнути на смерть. І все ж коньяк зігрів Ульріха, додав йому сил, після чого він із чимось на кшталт слабкого співчуття глянув туди, де лежав його ворог, знемагаючи від болю і кусаючи губи, щоб стримати стогони, що рвалися назовні.

— Зможеш дотягнутися до фляжки, якщо я кину її тобі? — раптом запитав Ульріх.— Коньяк непоганий, він допоможе тобі хоча б частково полегшити очікування. Варто випити, навіть якщо хтось із нас сьогодні помре.

— Не зможу, тому що майже нічого не бачу. Кров запеклася і склеїла мені повіки,— відповів Георг.— І я не п'ю з ворогами.

Ульріх замовк, прислухаючись до сумовитого посвисту вітру. Йому не давала спокою думка, яка ставала дедалі наполегливішою в міру того, як він пильніше придивлявся до чоловіка, який із такою рішучістю намагався протистояти болю і безпорадності. Ульріху, котрий відчував майже такий самий біль, раптом здалося, що його нещодавня пекуча ненависть до ворога почала вичахати.

— Гей, сусіде,— за деякий час промовив він,— якщо твої люди прийдуть першими, можеш вчинити зі мною, як тобі буде завгодно. Що стосується мене, то я передумав. Якщо прийдуть мої егері, спочатку вони допоможуть тобі — так, ніби ти був моїм гостем. Ми з тобою все життя сперечалися через цей клятий шмат скель і лісу, де навіть дерева не можуть як слід запустити коріння в ґрунт. Я тут подумав і дійшов висновку: які ж ми обидва з тобою дурні! У житті безліч значно приємніших і привабливіших речей, ніж прикордонна колотнеча сусідів. І якщо ти допоможеш мені покласти край цій бісовій чварі, я... Я запропоную тобі стати моїм другом!..

Георг Знаєм мовчав дуже довго. Ульріх уже вирішив, що той знепритомнів від болю, аж тут Георг заговорив. Мова його звучала повільно, з тривалими паузами.

— Можу уявити, як увесь світ витріщався б на нас, скільки було б пліток і балачок, якби ми разом в'їхали на ринкову площу!.. Найстарезніші люди не згадають, щоб хтось із Знаемів і фон Градвіців дружньо розмовляли один з одним. А як раділи б лісники, якби ми поклали край нашій ворожнечі!.. І якщо вже ми вирішили укласти мир, ніхто не повинен у це втручатися... Ти приїдеш до мене і проведеш день святого Сильвестра під моїм дахом, а я прийду до тебе в замок, і ми відсвяткуємо якесь інше свято... І ніколи більше я не зроблю жодного пострілу в твоїх угіддях, якщо, звісно, ти сам не запросиш мене на полювання, а ти маєш навідатися до мене, і ми разом вирушимо по болотяну дичину...

Немає жодної причини, яка могла б зашкодити нам жити в мирі. І зізнаюся чесно: ніколи я не думав, що захочу чогось іншого, ніж ненавидіти тебе до кінця днів, але, здається мені, за останні півгодини дещо змінилося. І ти сам запропонував мені свою фляжку... Ульріху фон Градвіц, я готовий стати твоїм другом!

Деякий час обидва мовчали, розмірковуючи про те, які чудові зміни обіцяє перемир'я, укладене за таких драматичних обставин. Обидва абсолютно безпорадні, вони лежали під величезним деревом, посеред холодного похмурого лісу в очікуванні до-

помоги, яка принесе їм свободу і можливість на багато років стати вірними друзями. А поривчастий вітер так само свистів між голих гілок і завивав у верхівках. І кожен бранець старого бука подумки молився, щоб спочатку з'явилися його підручні, аби отримати можливість першим віддати шану і приділити увагу колишньому ворогові.

Трохи згодом вітер ненадовго вщух, й Ульріх знову порушив мовчанку:

— Спробуймо покликати на допомогу. Зараз тихо, наші голоси буде чути далеко.

— Навряд чи,— відповів Георг.— Швидше за все, вони затихнуть у хащі. Але чому б не спробувати? Нумо разом!

Набравши якнайбільше повітря, вони видали протяжний мисливський поклик. Відповіддю їм було тільки відлуння.

— Спробуймо ще,— трохи почекавши, промовив Ульріх.

І знову пролунав поклик.

— Чи то здалося, чи я щось чую,— сказав Ульріх.

— Це лише клятий вітер,— глухо озвався Георг.

Вони провели в мовчанні ще кілька хвилин, і раптом Ульріх радісно вигукнув:

— Я бачу людей! Вони йдуть через ліс по схилу тією самою дорогою, якою йшов я.

Обидва загукали щосили.

— Нас почули! Здається, вони бачать нас. Уже сходять сюди! — захоплено проголосив Ульріх.

— Чи багато їх там? — запитав Георг.

— Точно не скажу,— відповів Ульріх.— Дев'ять або десять.

— Мабуть, це твої люди,— зауважив Георг.— Зі мною було тільки семеро.

— Поспішають щодуху. Молодці! — похвалив Ульріх.

— То це твої люди? — запитав Георг.— Твої? — повторив він, тому що Ульріх чомусь не відповів.

— Ні,— Ульріх раптом розсміявся деренчливим сміхом людини, яку раптово охопив смертельний жах.— Це не вони.

— То хто ж це там? — нетерпляче промовив Георг, силкуючись розгледіти те, чого Ульріх зовсім не радий був побачити.

— Вовки! — була відповідь.

Найманка

Реджі Браттл усе ж таки зрозумів, як йому отримати вигоду з того, що загрожувало стати для нього важким тягарем. Утіливши в життя свою ідею, він міг би безперешкодно іти дорогою матеріального достатку. Особняк «Лаймз», який він отримав у спадок, був однією з тих помпезних, зовсім не придат-

них для проживання будівель, у яких може дозволити собі оселитися тільки заможна людина, але жодна заможна людина при здоровому глузді цього не зробить. Із роками ціна цього будинку неабияк зменшилася б, і навіть табличка, що повідомляє перехожим про його продаж, постаріла б, але для багатьох він, як і раніше, залишився б надзвичайно престижним місцем помешкання.

Задум Реджі полягав у тому, щоб «Лаймз» став місцем для прийому найбільш різношерстих гостей, які з'їжджалися б сюди на досить тривалі сесії — від жовтня до кінця березня. У діяльності таких «з'їздів» мали брати участь молоді й молодяві люди обох статей, які були недостатньо заможними, щоб полювати всерйоз, але бажали досхочу награтися в гольф або бридж, потанцювати і подивитись якусь виставу.

Ніхто з гостей не повинен був платити за своє перебування тут, але кожен зобов'язаний був відчувати себе господарем особняка, який платить за все. За постачанням і поточними витратами стежитиме постійний комітет, а підкомітет, що створено цілком демократичним шляхом, візьме на себе розважальну програму проекту.

Оскільки спочатку все це було оголошено експериментом, учасники зобов'язалися виявляти терплячість, поблажливість і, за можливості, допомагати одне одному. Одна чи дві подружні пари утворили ініціативне ядро і, порадившись, дійшли висновку, що справа, схоже, зрушила з мертвої точки.

— За розумної постановки справи і постійної копіткої праці задум, я гадаю, може мати успіх,— сказав Реджі, а він, треба вам знати, був із тих, хто спершу виявляє старанність, а вже потім висловлює оптимізм.

— Однак, існує перешкода, з якою ви неодмінно зіткнетесь, як би розумно не вели справу,— одразу ж утрутився майор Дегберрі.— Жінки почнуть сваритися! Ні, зрозумійте мене правильно,— вів далі цей доморощений віщун,— я не маю на думці, що ніхто з чоловіків не сваритиметься. Швидше за все, сварки виникатимуть і між ними, але жінки взагалі не можуть жити без сварок. Тут уже нічим не зарадити — такою є їхня природа. Рука, що гойдає колиску, заодно розхитує і весь інший світ, до того ж, досить енергійно. Жінка терпітиме будь-які незручності, вона здатна на нечувані жертви і може обійтися без чого завгодно, але єдина розкіш, у якій вона собі нізащо не відмовить,— це сварка. Не важливо, де вона перебуває і як довго має намір там залишатися, але вороги у неї неодмінно знайдуться — це так само ймовірно, як те, що будь-який француз навіть серед льоду Арктики неодмінно почне варити суп. Узяти хоча б подорожі морем: не встигне судно відійти від причальної стінки, а мандрівник-чоловік до пуття роздивитися попутників, як жінка вже обзаведеться парочкою «ворогинь» і компроматом іще на півдюжини. Але тільки за умови, що на борту достатньо дам, щоб дозволити собі посваритися не

з однією-двома, а з багатьма. Якщо ж пані відсутні, вона перетворить на ворога власну покоївку... Одне слово, цей ваш експеримент протягне щонайбільше півроку. Але вже за місяць, максимум за п'ять тижнів, дюжина жінок будуть буквально на ножах одна з одною, і з дюжини найрізноманітніших приводів.

— Та облиште, майоре, у нас тут лише вісім жінок. Не сваритимуться ж вони одна з одною ні з того ні з сього,— спробував заперечити Реджі.

— Причини не мають значення. Звісно, проковуватимуть сварки найагресивніші і найамбітніші,— погодився Дегберрі,— але потім вони почнуть утворювати коаліції, і справа завершиться холодною, непримиренною ворожнечею, що чергується з окремими спалахами вулканічних пристрастей. Це так само неминуче, як і те, що Різдво обіцяє нам душевний спокій. Втручатися марно, друже. Але потім не кажіть, що я вас не попередив.

Перші п'ять тижнів спростували пророкування майора Дегберрі і зміцнили оптимізм Реджі. Зрідка, щоправда, виникали дрібні суперечки. Повсякденне спілкування не обходилося без непорозумінь, але в цілому дами чудово спілкувалися між собою. Існував, проте, прикрий виняток. Місіс Пентербі не знадобилося п'яти тижнів, щоб налаштувати проти себе всіх осіб своєї статі,— їй вистачило і п'яти днів. Решта жінок одноставно стверджували, що зненавиділи її тієї ж миті, як уперше побачили, але це було значним перебільшенням.

Із чоловіками у місіс Пентербі склалися цілком дружні відносини, хоча вона була не з тих жінок, які надають перевагу чоловічому товариству. Вона мала майже всі якості, що роблять людину корисним членом будь-якої спільноти, і не намагалася домогтися якихось вигод для себе, так само як і не ухилялася від обов'язкових внесків. Говорячи про себе, вона не впадала в занудство і не грішила снобізмом. Цілком пристойно грала в бридж, а її манеру поводитися за картковим столом багато хто визнавав бездоганною. Але варто було місіс Пентербі сконтактувати з представницею своєї статі, як атмосфера розпалювалася, у повітрі починало пахнути грозою. Вона мала безумовно унікальний талант пробуджувати ворожість.

Неважливо, чи дама, яка привернула її увагу, була товстошкірою, а чи, навпаки, чутливою, запальною чи врівноваженою,— місіс Пентербі завжди примудрялася домогтися свого. Вона не вибачала навіть найменшої слабкості, завжди намагалася вразити співрозмовницю якомога болючіше, знищувала в зародку чужі захоплення, майже завжди брала гору в суперечках і якщо й не перемагала, то якимось таємничим чином обертала всю справу так, що її опонент мав вигляд самовпевненого ідіота. Вона робила (і говорила!) найжахливіші речі з виглядом цілковитої безневинності і говорила (і робила!) цілком безневинні речі так, що це мало жахливий вигляд. У результаті всі жінки дійшли висновку, що вона — небажана персона в їхньому колі.

І ще в одному помилився майор: годі було й думати про те, щоб хтось спробував вступити в коаліцію з місіс Пентербі. Навпаки — одностайна неприязнь згуртувала інших дам, і сварка, що не раз могла спалахнути, згасала тільки тому, що місіс Пентербі надто провокативно і навмисно намагалася втягнути в неї геть усіх. Але найбільше супротивників дратувало те, що вона продовжує зберігати безтурботний вигляд, коли самі вони вже майже не в змозі стримуватися. Найотруйніші зауваження вона вимовляла таким тоном, яким у метро оголошують: «Наступна зупинка — Бромптон-роуд», — тобто безпристрасним тоном небожительки, яка достеменно знає, що має рацію, але цілком байдужа до того, про що йдеться.

Одного разу місіс Велл Гвептон, якій Бог не дав належної терплячості, розгнівалася і коротко, але досить виразно висловила місіс Пентербі все, що про неї думає. Об'єкт цієї атаки, що назріла вже давно, терпляче почекав, поки буря вщухне і заспокоюється пристрасті, а потім неголосно промовив, звертаючись до жінки, яка хоч і замовкла, але все ще ладна була вибухнути:

— А тепер, люба місіс Гвептон, дозвольте мені сповістити те, що я хотіла, але в останні дві-три хвилини ви не дали мені жодної змоги для цього. У вас у зачісці зліва випала шпилька. Це буває. Вам, жінкам із ріденьким і слабким волоссям, нелегко доводиться зі шпильками.

— Ну, і що накажете з нею робити? — вигукнула згодом місіс Велл Гвептон, звертаючись до співчутливої аудиторії.

Реджі, звісно ж, неодноразово натякали на те, якою непопулярною є ця особа, що викликає загальне роздратування. А його невістка, вже без будь-яких натяків, відкрито намагалася переконати його в тому, що місіс Пентербі — справжнє чудовисько. Проте Реджі вислухав її скарги з тим скороминущим жалем, із яким зазвичай сприймають звістки про землетрус у Болівії або голод у Східному Туркестані: події ці такі далекі, що легко переконати себе, ніби їх і немає насправді.

— Ця особа має на нього якийсь таємний вплив, — похмуро проголосила його невістка. — Або вона допомагає йому з фінансуванням усього цього балагану, що дає їй особливі права, або, хай вибачить йому Господь, він відчуває до неї якусь збочену пристрасть. Із чоловіками таке трапляється.

Події тим часом розвивалися так, що про наближення кризи не було й мови. Місіс Пентербі — джерело загального невдоволення — так далеко поширила свій вплив, що від певного часу жодна з жінок не наважувалася встати й оголосити про рішучу відмову провести з нею в одному будинку хоча б іще тиждень. Ну, а загальна трагедія зноситься легше, ніж особиста катастрофа. Деяку гірку розраду жінки отримували, порівнюючи, кому і яких завдано образ. А в невістки Реджі був ще й додатковий

інтерес — вона намагалася виявити причину, котра перешкоджала Реджі суворо засудити чорні діяння місіс Пентербі, які до цього часу утворили довгий список. Однак на людях він поведився з нею підкреслено ввічливо, а коли поза очі дами починали обговорювати її, незмінно залишався незворушним.

Отже, якщо відкинути інциденти з місіс Пентербі, перша спроба Реджі втілити свій задум у життя виявилася успішною. Більше того — він не бачив жодних перешкод для того, щоб на тих же засадах провести «зимову сесію».

Сказано — зроблено, але цього разу склалося так, що більша частина жінок і двоє-трьох чоловіків не змогли взяти участь у ній, і тоді далекоглядний Реджі як «свіжу кров» запросив нових людей. У результаті наступна «сесія» за кількістю гостей мала значно переважити першу.

— Мені шкода, що я не зможу приїхати взимку,— сказала Реджі його невістка.— Але мені треба побувати у наших родичів в Ірландії; останнім часом ми раз у раз відкладали цю поїздку. Просто соромно — адже вони постійно надсилають запрошення! Сподіваюся, наступного разу в тебе вже не буде цих жінок?

— Нікого, крім місіс Пентербі,— лагідно відповів Реджі.

— Місіс Пентербі?! Але, Реджі, це ж неможливо! Ти не настільки дурний, щоб знову запросити цю жінку! Вона знову налаштує проти себе всіх і кожного. Чим вона тебе причарувала?

— Вона незамінна,— стенив плечима Реджі.— Тому що виступає центром загального тяжіння.

— Вона... як ти сказав? — від подиву його невістка злегка роззявила рота.

— Я спеціально вніс її до списку гостей, щоб вона відтягувала на себе всі спроби вчинити сварку. Інакше вони поширилися б на всі боки й охопили б усіх жінок. Мені не потрібні поради і пророцтва, адже я й сам передбачав, що навряд чи вдасться протягом кількох місяців підтримувати дружні відносини без того, щоб хтось із кимось не посварився. Ось і вирішив, що цей процес слід узяти під контроль і не дозволити йому розвинутися. Місіс Пентербі, звісно, була в курсі — я розповів їй про все. Про вас вона не мала ані найменшого уявлення, позаяк вам невідоме навіть її справжнє ім'я, вона не заперечувала, щоб користі ради ви її зненавиділи.

— Ти хочеш сказати, що весь цей час вона була в курсі того, що відбувається?

— Звісно. Знали про це ще двоє чоловіків, і тому, утнувши щось аж надто обурливе, за лаштунками подій вона могла разом із нами як слід посміятися. Тож вона справді непогано провела час. Розумієш, ця дама доводиться далекою родичкою одній досить неспокійній родині, й у повсякденному житті досить часто змушена примирювати інших. Можеш уявити, яка вона була задоволена від того, що могла, нарешті, не стримуватися і наговорити жінкам, які живуть із нею під одним дахом, безліч дошкульних

і зухвалих слів,— знаючи при цьому, що все це тільки заради миру та спокою.

— Ні, я не дарма завжди кажу, що ти — найнеможливіша людина на світі,— фиркнула невістка, червоніючи.

У неї були вагомі причини так говорити, бо вона дужче за всіх ненавиділа місіс Пентербі. Навіть підрахувати неможливо, скільки разів ця особа провокувала її, викликаючи на сварку.

Марк

Огастеса Меллоукента вважали романістом із перспективою. Іншими словами, обмежена кількість людей читала його книги. Проте ця кількість дедалі зростала, і можна було сподіватися, якщо він продовжить щороку публікувати по роману, то дедалі ширше коло читачів потроху звикне до Меллоукента й почне запитувати його твори у бібліотеках і книгарнях. За порадою видавця він відмовився від імені Огастес, яке йому дали при хрещенні, і став зватися Марком.

«Жінкам подобаються імена, за якими, як їм здається, ховається хтось сильний, хто не марнує слів,

знає відповіді на всі запитання, але не збирається на них відповідати. За ім'ям Огастес немає нічого, крім зманіженого неробства, натомість таке поєднання, як «Марк Меллоукент», не рахуючи того, що ім'я та прізвище починаються з однієї літери, яка надає виразності, створює уявлення про людину сильну, прекрасну й добру — щось на кшталт генерала Джорджа Карпентера і превелебного... як там його? Одне слово — мужність і добродішність в одній особі».

Одного грудневого ранку Огастес сидів у кабінеті і працював над третьою главою свого восьмого роману. Він уже встиг досить докладно — для тих, хто сам не може нічого подібного уявити,— описати, який вигляд має в липні сад такого собі парафіяльного священика. Тепер він був занурений у не менш докладний опис почуттів юної дівчини, спадкоємиці стародавнього роду священиків і архidiaконів, яка щойно виявила, що місцевий листоноша — цілком симпатичний молодик.

«Їхні очі на коротку мить зустрілися, коли він простягав їй кілька листів і товсту пачку номерів “Іст Ессекс Ньюс”. Лише частка секунди — і світ змінився, як раніше вже бути не могло. Вона відчула: будь-що треба заговорити з ним, порушити важку мовчанку, яка скувала обох. “Як відчувається ваша матінка?” — запитала вона».

Творчу працю перервала служниця.

— До вас тут якийсь джентльмен, сер,— сказала вона, простягаючи візитівку, на якій було написа-

но ім'я «Кайафас Двелф».— Каже, у вкрай важливій справі.

Меллоукент завагався і поступився. Значущість місії відвідувача була, напевно, перебільшеною, але йому ще ніколи не доводилося зустрічати людину на ім'я Кайафас. Що ж, це може бути цікавим.

Містер Двелф виявився людиною невизначеного віку. Його низьке чоло, холодні сірі очі й рішуча манера триматися виказували тверді наміри. Під пахвою він тримав книгу солідного розміру, і цілком могло бути, що стос таких самих томів він залишив у передпокої. Відвідувач сів іще до того, як йому було запропоновано це зробити, поставив книгу на стіл і звернувся до Меллоукента, немов читаючи по писаному:

— Ви літератор, автор кількох відомих книг...

— Саме зараз я працюю над новим романом і вельми зайнятий,— багатозначно промовив Меллоукент.

— І, звісно ж,— уставив відвідувач,— час має для вас особливе значення. Цінна кожна хвилина, чи не так?

— Саме так,— погодився Меллоукент, демонстративно глянувши на годинник.

— Ось тому,— прорік Кайафас,— книга, яку я хочу запропонувати вашій освіченій увазі,— саме та річ, яка вам, напевно, стане в пригоді. «Все про все» є буквально незамінною для людини, яка пише. Це не якась там енциклопедія, інакше я й не подумав би

вас турбувати. Це воістину невичерпне джерело корисної інформації, яку викладено в найкоротшій і найдоступнішій формі...

— Тут у мене на полиці,— перервав письменник,— просто під рукою, стоїть цілий ряд довідників, із яких я беру всю необхідну інформацію.

— Цілий ряд! А тут,— вів далі продавець, не втрачаючи надії продати свій товар,— усе вмістилося в одному великому томі. Неважливо, про що ви хочете довідатися або який факт бажаєте уточнити. «Все про все» дасть вам те, що потрібно, в найкоротшій і найзрозумілішій формі. Припустимо, вам знадобилися відомості з історії. Скажімо, вас цікавлять обставини життя Джона Хасса. І ось що ми маємо: «Хасс, Джон, видатний релігійний реформатор. Народився тисяча триста шістдесят дев'ятого, спалений тисяча чотириста п'ятнадцятого. На загальну думку істориків, у його смерті винен імператор Сигізмунд».

— Якби його спалили в наші дні, всі запідозрили б суфразисток,— зауважив Меллоукент.

— А візьмімо, наприклад, птахівництво,— продовжував Кайафас.— Ця тема неодмінно виникне в романі з сільського життя. І на цей випадок у нас тут є все: «Для леггорнів характерна дуже висока несучість. Міноркам зазвичай бракує материнського інстинкту. Позіхання у курчат, його причини та лікування. Як відгодовувати каченят і своєчасно постачати їх на ринок». Бачите, є все, нічого не втрачене.

— Крім того, що міноркам навряд чи вдасться прищепити материнський інстинкт.

— А спортивні рекорди? Чи багато людей, навіть серед любителів і знавців спорту, могли б одразу повідомити, який кінь виграв на перегонах у такому-то році? Але й це ще не все...

— Шановний сер,— перервав його Меллоукент,— у моєму клубі є не менше чотирьох членів, які не тільки можуть сказати, який кінь виграв у такому-то році, але і який мав би виграти і чому не виграв. Якби у вашій книзі можна було знайти пораду, як позбутися подібної інформації, від неї було б більше користі, ніж від усього, що ви тут наговорили.

— Географія! — ніби й не чуючи зауваження Меллоукента, продовжував Кайафас,— ось предмет, у якому людина, яка пише з такою швидкістю, може запросто припуститися помилки. Буквально днями один відомий літератор змусив Волгу впадати в Чорне море замість Каспійського. А якби він мав таку книгу...

— На столику з рожевого дерева позаду вас лежить найточніший і найвірогідніший сучасний атлас світу,— сказав Меллоукент, починаючи злегка дратуватися.— А тепер, сер, я змушений просити вас піти.

— Атлас,— уперто зауважив Кайафас,— указує лише напрямок течії річки й основні міста, через які та протікає. Тим часом «Усе про все» розповість вам про пейзажі, особливості судноплавства, вартість поромних переправ, домінантні види риб, говірку

човнярів і години відплиття річкових пароплавів. Крім того, вона розповість вам...

Меллоукент глянув на грубе, немовби викарбуване з каменю, безжальне і рішуче обличчя торговця. Той, з усього видно, не збирався підводитися зі стільця, на якому самовільно розсівся, і продовжував вихваляти удавані переваги свого сумнівного товару. І тут письменника охопив похмурий дух суперництва. Чому він має безпорадно вислуховувати ці виснажливі і непереконливі умовляння? Чому б йому, нарешті, не виправдати те суворе і горде ім'я, яке він прийняв? Не якийсь там Огастес, а сам Марк Меллоукент повинен показати себе у всій красі й поговорити з цим балакучим пройдисвітом по-своєму!

Несподівано йому сягнула думка.

— Скажіть, вам не доводилося читати мою останню книгу «Вільна коноплянка»? — запитав він.

— Я не читаю романів, — коротко відповів Кайафас.

— О, цей ви просто зобов'язані прочитати, його повинні прочитати абсолютно всі, — зауважив Меллоукент, знімаючи книгу з полиці. — За це видання в крамниці з вас візьмуть шість шилінгів, але у мене ви можете отримати його за чотири шилінги і шість пенсів. У п'ятому розділі є чудове місце, яке, я впевнений, вам неодмінно сподобається. Героїня на ім'я Емма в березовому гаю чекає на Гарольда Хантінгдона, якого пророкують їй за чоловіка. Вона й сама не від того, щоб одружитися з ним, але приховує це аж до п'ятнадцятої глави. Ось, послухайте: «По-

всюди, наскільки сягало око, перекочувалися під вітром рожево-лілові та пурпурні хвилі вересу, що був подекуди розцвічений жовтуватим стрімчаком і рокитником й облямований тендітними сріблясто-зеленими молодими берізками. Крихітні блакитні й коричневі метелики пурхали над суцвіттями вересу, насолоджуючись сонцем, високо в небі співали жайворонки. Був один із таких днів, коли вся природа...»

— У «Все про все» ви знайдете найповнішу інформацію про вивчення природи,— на півслові перервав письменника книготорговець, проте в його голосі вперше почулася втома.— Лісівництво, життя комах, сезонні міграції птахів, освоєння степів і прерій. Адже я вже казав, що людина, якій доводиться мати справу з найрізноманітнішими темами, не зможе обійтися без...

— Так-так, але тоді, можливо, вас зацікавить одна з моїх ранніх книг — вона називається «Небажання леді Колламpton»,— промовив Меллоукент, нишпорячи поглядом по полицях.— Дехто вважає її найкращим моїм романом. Чекайте, та ось же вона! На обкладинці лише дві плямочки, тому я не правитиму з вас більше трьох шилінгів і дев'яти пенсів. Але дозвольте мені прочитати вам зачин! Отже: «Леді Беатріс Колламpton увійшла в довгу напівтемну вітальню. Очі її світилися надією, яка й далі видавалася їй безпідставною, губи тремтіли від страху, якого вона не вміла приховати. У руці вона тримала

маленьке віяло, тендітну іграшку з атласного дерева, що було прикрашене шовковою тасьмою. Щось раптом хрумкнуло, тільки-но вона переступила поріг. Віяло розлетілося на дрібні шматочки». Непоганий початок, погодьтеся. Відразу зрозуміло — щось за-тівається або ось-ось станеться.

— Я не читаю романів,— похмуро повторив Кайафас.

— Але подумайте про те, як вони можуть вам придатися, наприклад, довгими зимовими вечорами! — вигукнув письменник.— Тут вони просто незамінні. Або, припустімо...

Кайафас не став чекати, поки його почнуть спокушати уривками з наступного захопливого роману. Пробурмотівши щось на кшталт того, що в нього немає жодної хвилини на порожні розмови, він підхопив свій горезвісний том, що претендував на універсальне знання, і попрямував до виходу.

Важко було розібрати, що відповів несподіваний гість, коли Меллоукент із полегшенням попрощався з ним, але письменникові здалося, що в крижаних сірих очах торговця спалахнув вогник ревнивої ненависті.

Шокова терапія

Якось увечері Елла Маккарті сиділа в Кенсінгтонських садах¹ на масивній зеленій лаві, байдужо поглядаючи на глухий куточок парку, якому весняне цвітіння надало воістину тропічної пишності. Раптом неподалік з'явилася знайома постать.

— Вітаю, Берті! — стримано промовила Елла, коли молодий чоловік наблизився до лави і сів — трохи метушливо, але не забувши подбати про напрасовані стрілки своїх штанів.— Чи не правда, чудовий вечір?

З огляду на почуття, що вирували в душі Елли, це зауваження не мало нічого спільного з дійсністю. До того як з'явився Берті, вечір здавався їй яким завгодно, але тільки не чудовим.

Берті відповів чемно і стримано. І вже зібрався про щось запитати Еллу, але вона випередила його:

— Дякую тобі за чудові носові хустинки. Вони саме такі, як я хотіла. Але дещо отруїло мені радість від твого подарунка,— додала вона, злегка набурмосившись.

— Що трапилось? — занепокоївся Берті. Чи не вибрав він, бува, хустинки не того розміру, який годиться дарувати жінкам?

---

¹ Королівський парк у лондонському районі Кенсінгтон, розташований навколо Кенсінгтонського палацу. До 1728 року був частиною Гайд-парку.

— Щойно мені доставили їх, я хотіла написати тобі, щоб подякувати...— продовжувала Елла, і Берті стривожився ще дужче.

— Але ж ти знаєш мою матір! — заперечив він.— Вона відкриває мої листи, і якщо їй стане відомо, що я роблю комусь подарунки, це стане темою для розмов щонайменше на півмісяця.

— У двадцять років ти міг би...— почала Елла.

— Двадцять мені виповнюється у вересні,— перервав Берті.

— Нехай так. Але й у віці дев'ятнадцяти років і восьми місяців,— вела далі Елла,— ти міг би бути вже настільки самостійним, щоб розпоряджатися своєю кореспонденцією.

— На жаль, це не завжди вдається. Мати розпечатує всі листи, які приносить листоноша, кому б вони не призначалися. І я, і сестри вже не раз висловлювали обурення, але вона все одно робить по-своєму.

— На твоєму місці я б щось вигадала, щоб покласти цьому край,— твердо заявила Елла, і Берті раптом відчув, що все задоволення, яке мав принести їй подарунок, зійшло нанівець через супутню прикру обставину...

— У тебе неприємності? — запитав у Берті його приятель Кловіс, коли того ж вечора вони зустрілися в плавальному басейні.

— Чому ти так думаєш? — здивувався Берті.

— Коли в басейні бачиш людину з трагічним поглядом,— сказав Кловіс,— це відразу впадає в очі,

оскільки на ній, крім погляду, мало що вдягнуто. Не-
вже їй не припали до смаку хустинки?

Тоді Берті розповів про те, що його мучило.

— Розумієш, як кепсько виходить,— додав він.—
Дівчині є про що тобі написати, а вона не може наді-
слати тобі листа у звичайний спосіб.

— Хтозна, де заробиш, де проробиш,— зауважив
Кловіс.— Доведеться й мені застосувати свою ви-
нахідливість, щоб вигадати відповідне пояснення,
чому я практично не пишу листів.

— Ти все жартуєш,— ображено відвернувся Бер-
ті.— А от якби мати розкривала всі твої листи, тобі
було б непереливки.

— Ніяк не збагну, чому ти дозволяєш їй так чи-
нити.

— А що я можу вдіяти? Я сто разів намагався до-
вести, що...

— Очевидно, ти використовував слабкі аргументи.
От якби щоразу, коли це трапляється, ти непристомнів
за столом, або влаштовував істеричний напад, або під-
німав ногами з ліжка всю сім'ю, щоб вони послушали,
як чудово ти декламуєш уривки з «Пісень Невиннос-
ті та Досвіду» Вільяма Блейка¹, то в подальшому до
твоїх прохань ставилися б із більшою повагою. Для

---

¹ Блейк, Вільям (1757–1827) — видатний англійський поет,
художник і гравер. Майже невідомий за життя, вважався
божевільним, у наші дні визнаний найвидатнішою фігурою
в історії поезії та образотворчого мистецтва романтичної
епохи.

багатьох зіпсований обід або перерваний сон означають більше, ніж чуже розбите серце.

— Ох, краще б ти замовк,— сердито буркнув Берті, бризкаючи на Кловіса, після чого той пірнув і зник під водою.

За два дні після наради в басейні в поштовій скриньці опинився лист, адресований містерові Берті Хайзанту. Звичайно, він одразу ж потрапив до рук його матері. Місіс Хайзант належала до тих дурнуватих осіб, котрих постійно цікавлять чужі справи, і що ці справи інтимніші, то краще. Листа вона розкрила б у будь-якому разі, але те, що на конверті значилося «особисто в руки», а сам лист сходив досить відчутними пахоцями парфумів, змусило її зробити це так квапливо, що вона навіть забула про звичайні запобіжні заходи.

Сенсація, що чекала на неї всередині, перевершила всілякі очікування.

«Carissimo¹,— значилося в листі.— Я весь час думаю — а чи зможеш ти зробити це? Тобі знадобиться неабияка сміливість. І не забудь про коштовності. Це, звісно, дрібниця, але саме дрібниці цікавлять мене найбільше. Завжди твоя Клотильда.

Р. S. Твоя матінка не повинна знати про моє існування. Якщо вона почне свої звичайні розпитування, запряися, що ніколи навіть не чув про мене».

Місіс Хайзант постійно переглядала листи Берті, відшукуючи в них сліди юнацьких захоплень і безпут-

---

¹ Любий (італ.).

ності, й, нарешті, її підозри виправдалися — і як! Мозок її гарячково запрацював. Те, що якась особа, яка підписалася іноземним ім'ям Клотильда, звертається до Берті, користуючись цілком викривальною припискою «завжди твоя», безмежно розбурхало її уяву. А тут ще й таємнича згадка про якісь коштовності!

Вона одразу згадала, що в багатьох романах і п'єсах коштовності відігравали головну і вкрай хвилюючу роль, а тепер під дахом її власного будинку, можна сказати, просто в неї на очах, син затіває якусь інтригу, в якій коштовності фігурують просто як «дрібниця»!

Берті мав повернутися за годину, але вдома були його сестри. І місіс Хайзант не втратила можливості полегшити душу.

— Берті потрапив до лап негідної авантюристки! — заволатала вона. — До того ж, її звать Клотильда, — додала місіс Хайзант, вважаючи, що доньки від самого початку мають знати все найгірше.

Трапляється, що приховування непривабливих виявів дійсності йде молодим дівчатам зовсім не на користь.

До моменту, коли Берті з'явився додому, мати висловила всі можливі й неможливі версії про походження його огидної таємниці. Дівчата, однак, схилилися до думки, що їхній брат швидше безхарактерний, ніж глибоко зіпсований.

— Хто така Клотильда? — таким було перше запитання, щойно Берті переступив поріг.

Коли ж він рішучо відмовився визнати, що знайомий зі згаданою особою, його презирливо висміяли.

— Непогано ж ти засвоїв урок! — в'їдливо вигукнула місіс Хайзант.

Але як тільки вона зрозуміла, що син і не думає схаменутися і покаятися, її іронія змінилася люттю.

— Про обід і не мрій, поки не зізнаєшся у всьому! — прогриміла вона.

Щоб дошкулити матері, Берті влаштував невеликий пікнік, навідавшись до комори і забравши всі необхідні інгредієнти до своєї спальні. Там він замкнувся і чудово перекусив, якщо не брати до уваги того, що мати раз у раз починала гамселити в зачинені двері, вимагаючи, щоб він негайно зізнався у вчинених злочинах. Діяла вона з наполегливістю людини, яка переконана: якщо безперестанку запитувати одне й те саме, рано чи пізно отримаєш відповідь.

Однак Берті зовсім не збирався підтверджувати це припущення, що не мало жодного підґрунтя. Минула година в безплідних перемовинах, а за цей час до поштової скриньки опустили ще одного листа, позначеного припискою «особисто в руки».

Місіс Хайзант кинулася на нього, як кішка, що впустила одну мишу і раптом виявила в межах досяжності голуба. Вона чекала нових одкровень — і отримала їх.

«Отже, ти все ж таки наважився! — Так, без будь-якого звертання, починався новий лист.— Бідолашна Дагмар! Тепер, коли з нею покінчено, мені

її навіть трохи шкода. Усе пройшло дуже вдало, мій пустунчику, прислуга переконана, що це просто са-могубство, і, гадаю, ніякого галасу не буде. І все ж таки не чіпай коштовності, поки коронер не завершить дізнання. Клотильда».

Місіс Хайзант перевершила всі можливі межі щодо криків. Вона стрімголов побігла вгору по сходах і шалено застукотіла в двері синовій спальні.

— Негіднику, мерзенний хлопчисько, що ти зробив із Дагмар?

— Ну ось, тепер іще й Дагмар на мою голову,— огризнувся Берті.— Наступною буде, мабуть, якась Джеральдіна.

— Ось тому я й витрачала стільки сил, щоб утримати тебе вдома вечорами! — вголос ридала місіс Хайзант.— І навіть не намагайся щось приховати від мене — лист Клотильди красномовно свідчить про твої злодіяння!

— А в ньому нічого не сказано про те, хто вона така, ця особа? — поцікавився Берті.— Я постійно чую це ім'я і не проти хоча б щось дізнатися про неї. Я кажу цілком серйозно, але якщо ти маєш намір продовжувати ці неподобства, я буду змушений викликати лікаря. Я, звісно, звик до необґрунтованих звинувачень, але про цілий уявний гарем поки що не йшлося!

— А листи? Ці листи теж уявні? — зойкнула місіс Хайзант.— І що там із коштовностями, з покійною Дагмар та її уявним самогубством?

Відповіді на ці непрості запитання зі спальні не було, а вечірня пошта принесла ще один лист «особисто для Берті». Саме він і відкрив очі місіс Хайзант на те, про що вже невиразно здогадувався її син.

«Любий Берті,— зазначалося там,— сподіваюсь, я не остаточно збив тебе з пантелику своїми фіктивними посланнями від імені вигаданої Клотильди. Днями ти згадав, що прислуга чи хтось інший у тебе вдома переглядає твою пошту. Тому я вирішив: а чи не надати тому, хто розкриє мої листи, можливості почитати щось більш захопливе, ніж банальне листування приятелів? Їхній зміст, звісно, може декого шокувати, але користь, безперечно, буде. Твій Кловіс Сангрейл».

Місіс Хайзант була знайома з Кловісом і трохи побоювалася його. І зрозуміти те, що містилося в його листі ніби між рядками, було зовсім не важко.

Миттєво замовкнувши, вона знову постукала в двері кімнати Берті — цього разу дуже обережно, майже боязко.

— Тобі лист від містера Сангрейла. Усе, про що я тебе розпитувала, виявилось нерозумним розіграшем. Це він писав ті страшні листи... Але куди ж ти?

Берті зустрів матір, стоячи на порозі. Він був уже в пальто і в капелюсі.

— Піду по лікаря, нехай усе ж таки подивиться, чи все з тобою гаразд. Звісно, це був розіграш, але жодна розсудлива людина не повірила б у всі ці нісенітниці щодо вбивств, самогубств і коштовностей. За останні дві-три години ти здійняла стільки

галасу, що я тільки дивуюся — як ще будинок не завалився.

— Але що ж я мала подумати, Берті? — скорботно простогнала місіс Хайзант.

— Я б сказав тобі, що думати,— гордовито промовив Берті.— Якщо тобі до вподоби мучити себе через чужі листи, то звинувачувати тобі слід тільки себе. І все ж таки я йду по лікаря...

У Берті з'явився великий шанс, можливо, єдиний у своєму роді, і він знав про це. Його мати усвідомлювала, наскільки сміховинний вигляд матиме, якщо вся ця історія набуде розголосу. І була готова дати хабар за мовчання.

— Берті, присягаюсь, я більше ніколи не братиму твоїх листів! — пообіцяла місіс Хайзант.

Що до цього додати? Тільки те, що у Кловіса тепер немає відданішого друга і слуги, ніж Берті Хайзант.

Сім сметанників

— Задаю, тепер, коли Вілфрід Піджинкоут успадкував титул баронета й купу грошей, ми вже не побачимо його у себе,— засмучено зауважила місіс Пітер Піджинкоут, звертаючись до чоловіка.

— Мабуть,— відповів той.— І не дивно: адже ми завжди знаходили приводи, щоб не запрошувати його, коли він, як то кажуть, «подавав надії», але був іще ніким. Здається, востаннє я бачив його дванадцятирічним хлопчиком.

— Ну, причин не підтримувати з ним знайомство вистачало,— сказала місіс Піджинкоут.— Через цю його негідну слабкість він був зовсім не тією людиною, яку хочеться бачити якомога частіше.

— Очевидно, ця слабкість залишилася при ньому,— сказав її чоловік.— Чи ти вважаєш, що зміна соціального стану призводить до змін у характері?

— О, ні! Звісно, його вада нікуди не поділася,— кивнула дружина,— але все ж таки я зовсім не проти познайомитися з майбутнім главою родинного клану — хоча б із цікавості. Та й сам факт, що він став багатим, змусить усіх інакше дивитися на його слабкість. Якщо людина дуже й дуже заможна, всі підозри в тому, що вона керується нищими мотивами, розсіюються, а слабкості стають незначними недоліками.

Вілфрід Піджинкоут несподівано став спадкоємцем титулу і стану свого дядька, сера Вілфріда Піджинкоута, чому сприяла раптова смерть племінника баронета — майора Вілфріда Піджинкоута, який помер через нещасний випадок під час гри в поло. Перший із Піджинкоутів, який також звався Вілфрідом, відзначився військовою звитягою під час кам-

паній герцога Мальборо¹, і відтоді вся сім'я відчувала до імені Вілфрід зрозумілу прихильність. Але з новим спадкоємцем родового титулу, молодою людиною років двадцяти п'яти, більшість родичів були знайомі тільки заочно. І насамперед через його погану репутацію.

Решту Вілфрідів у родині — а їх було багатенько — розрізняли, додаючи до їхніх імен назви відповідних володінь, маєтків або різновиду діяльності. Були, наприклад, Вілфрід із Хабблдауна або молодий Вілфрід Канонір. Спадкоємець же був відомий під зневажливим прізвиськом Вілфрід Злодюжка. Ще в останні шкільні роки ним безроздільно заволоділа kleptomaniya в найгострішій і найболючішій формі. Усе, що було за розмірами меншим від кабінетного сейфа, могло вміститися в кишені і перевищувало вартістю суму в дев'ять пенсів, мало для нього нездоланну привабливість. Але за однієї умови: цей предмет мав комусь належати. У тих рідкісних випадках, коли його запрошували погостювати, припустимо, в чиємусь замиському будинку, сам господар або один із членів його родини, дружньо плескаючи гостя по плечу, обов'язково оглядав його речі перед від'їздом. З єдиною метою — переконатися, що до багажу не потрапило «через прикру помилку» чиясь

---

¹ Мається на увазі Джон Черчілль, перший герцог Мальборо (1650–1722) — англійський військовий і державний діяч, який прославився під час Війни за іспанську спадщину. Вважається найвидатнішим полководцем в історії Англії.

майно. Такі огляди зазвичай приносили великий і напрочуд різноманітний вилов...

Не минуло й півгодини після наведеної вище розмови, як Пітер Піджинкоут оголосив дружині:

— Кумедний збіг! Щойно принесли телеграму від Вілфріда. Він повідомляє, що незабаром проїжджатиме повз наш будинок на своєму автомобілі й хотів би ненадовго завітати до нас, щоб засвідчити повагу. Не відкидає, що йому доведеться залишитися на ніч, якщо нас це не дуже обтяжить. Телеграму підписано «Вілфрід Піджинкоут», а оскільки більше ні в кого з Піджинкоутів немає автомобіля, це не хто інший, як Злодюжка. Певно, він збирається зробити нам подарунок до срібного весілля.

— Боже правий! — вигукнула місіс Пітер Піджинкоут, позаяк у неї одразу ж з'явилася жажлива думка.— Який невдалий час для візиту людини з такою слабкістю. У нас у вітальні виставлені подарунки друзів і рідних до нашого срібного весілля, і ще чимало їх надходить із поштою. Я навіть не відразу можу сказати, що нам подарували і що ще надійде. Не можемо ж ми все це замкнути до шафи! До того ж, Вілфрід, напевно, захоче на них подивитися...

— Потрібно пильнувати, ось і все,— бадьорячись, вимовив Пітер.

— О, ці клеptomани такі спритні,— мужньо долаючи недобрі передчуття, сказала його дружина.— Уяви, як буде соромно, якщо він відчує, що ми за ним стежимо.

Незручність і справді досягла граничної межі того вечора, коли ця родина приймала мандрівника. Розмова, нервова і кваплива, раз у раз перестрибувала з одного на інше. Вигляд у гостя, всупереч очікуванню родичів, був зовсім не злодійкуватий і не пригнічений. Гість був дуже ввічливим, тримався впевнено, хоча інколи трохи передавав куті меду. Господарі ж, навпаки, почувалися скуто, оскільки щохвилини чекали чогось надзвичайного.

По обіді, коли всі перейшли до вітальні, знервованості навіть додалося.

— Геть забула, ми ж ще не встигли показати вам подарунки, які піднесли нам до нашої срібної річницьі,— несподівано почала місіс Пітер Піджинкоут, немов її раптово відвідала чудова думка, як розважити гостя.— Ось вони, тут. Деякі, звісно, як це часто трапляється, повторюються.

— Наприклад, сім сметанників,— вставив Пітер.

— Справді, така прикрість! — продовжувала його дружина.— Їх, дійсно, цілих сім. Доведеться нам до кінця днів ласувати самими вершками. Щоправда, деякі з них із часом можна буде на щось обміняти...

Вілфрід заглибився в огляд подарунків — передусім тих, які здавалися йому найбільш цікавими. Він раз у раз підносив ту чи ту річ до лампи, щоб краще роздивитися ярлички, прикріплені до них. Господарі в ці хвилини поводитися так само, як кішка, чиїх новонароджених кошенят господарі передають із рук у руки, щоб як слід розглянути.

— Вибачте, ви повернули мені гірчичницю? Її місце ось тут,— придушеним голосом вимовляла місіс Пітер Піджинкоут.

— Перепрошую — я поставив її поряд із глечиком для вина,— відповідав Вілфрід, який уже захопився вивченням зовсім іншого предмета.

— Дайте-но мені ще раз це маленьке ситечко для просіювання цукру-піску,— говорила місіс Пітер; при цьому, незважаючи на хвилювання, в її голосі звучала залізна рішучість.— Я позначу в себе, хто його подарував, поки остаточно не забула.

Пильність господарів, однак, не дала бажаного результату. Після того як вони побажали гостю на добраніч і той піднявся до спальні, місіс Пітер заявила, що цілком переконана: Вілфрід щось поцупив.

— Так, і мені здалося: тут щось не тее. Надто вже розкуто він тримався,— погодився чоловік.— Як ти гадаєш, чого не вистачає?

Місіс Пітер квапливо перерахувала подарунки.

— У мене виходить тільки тридцять чотири, а має бути тридцять п'ять,— оголосила вона.— Щоправда, я не пам'ятаю, чи внесла я до цього переліку срібну підставку під графинчик для оцту від архідиякона, яка все ще йде поштою.

— Тоді як, чорт забирай, ми можемо це з'ясувати? — знизав плечима Пітер.— Цей юний негідник нічого нам не подарував, і нехай мені трясця, якщо я подарую щось йому.

— Завтра, коли Вілфрід прийматиме ванну,— раптом збуджено промовила місіс Пітер,— він, певно, десь залишить свої ключі. І ми зможемо зазирнути до його валізи. Це єдине, що ми можемо зробити.

Наступного дня змовники вели пильне спостереження за Вілфрідом. Коли той, одягнувши розкішний шовковий халат, нарешті, пішов до ванної кімнати, обидва щодуху кинулися в кімнату для почесних гостей. Місіс Пітер залишилася назовні, поки її чоловік метушливо підбирав ключі до валізи гостя. Нарешті замок піддався, і він із виглядом суворого митного чиновника заглибився в її вміст.

Пошуки виявилися нетривалими: у складках тонкої сорочки знайшовся сметанник.

— Ні, тільки подивіться, який шахрай! — обурилася місіс Пітер.— Прихопив сметанник, мабуть, вирішивши, що їх і так забагато, і вже одного точно не кинуться. Ну ж бо, швидше поверни його на місце!

Вілфрід трохи запізнився до сніданку, й увесь його вигляд виразно свідчив про те, що щось трапилося. Уже за столом він видушив із себе:

— Мені дуже прикро про це говорити... але, боюся, серед ваших слуг є злодюжка. Дещо зникло у мене з валізи. Це невеликий подарунок від нас із матір'ю до вашого срібного весілля. Я мав би вручити його вам учора після вечері, та сталося так, що це був також срібний сметанник, а мені здалося, що ви не дуже задоволені тим, що їх у вас і без того забагато. Тому мені було вкрай незручно дарувати вам

ще один. Я вирішив, що сьогодні ж обміняю його на щось — аж раптом він зник!

— Подарунок від вас із матір'ю? — мало не хором здивувалися містер і місіс Пітер. Вілфрід Злодюжка, як усім було відомо, був сиротою.

— Так, моя матінка зараз у Каїрі. Вона написала мені в Дрезден, щоб я підшукав для вас щось оригінальне, симпатичне і гарної роботи, і я зупинив вибір на цьому сметаннику...

Подружжя Піджинкоут мертвотно зблідло, бо був згаданий Дрезден, а разом із тим і вся ситуація постала зовсім в іншому світлі. Перед ними був не Вілфрід Злодюжка, а Вілфрід Аташе, молодий чоловік, який займав дуже високе становище в дипломатичних колах. Через особливості своєї служби він рідко з'являвся в їхньому полі зору, і саме його вони прийняли за Вілфріда Злодюжку. Леді Ернестина, матінка цього гідного юнака, була вхожа у вищі світські кола, а її син — у цьому навіть сумніватися не доводилося — одного чудового дня стане повноважним послом.

І вони залізли до нього у валізу й пограбували його!

Чоловік і дружина безпорадно дивились одне на одного. Місіс Пітер раптом сяйнула відважна думка.

— Навіть уявити не можу, що в нашому домі з'явилися злодії! На ніч ми, звичайно, замикаємо вітальню, але коли снідаємо, винести звідти можна все що завгодно...

Вона підвелася і квапливо вийшла, немов бажаючи переконатися, що срібло, розставлене у вітальні, все ціле, а за хвилину повернулася зі сметанником у руках.

— Але тепер у нас їх вісім! — із неприродним пошвавленням вигукнула вона.— Ось цього ще вчора не було. Чи не зраджує вам пам'ять, містере Вілфрід? Імовірно, ви зійшли з цією річчю вчора ввечері і поставили її сюди, перш ніж ми замкнули двері, а вранці забули про це.

— Так-так, із пам'яттю інколи відбувається щось таке незрозуміле,— підхопив Пітер майже задушевно.— Яюсь на днях я їздив до міста, щоб оплатити рахунки, і геть забув, що...

— Гм! — знизав плечима Вілфрід, пильно вдивляючись у сметанник.— Це, без сумніву, саме той, який я привіз. Він лежав у моїй валізі, коли вранці я виймав звітти халат, щоб прийняти ванну, але його там не було, коли я повернувся до кімнати і знову відчинив валізу. Хтось узяв його, доки я був у ванній.

Блідість Піджинкоутів набула синюватого відтінку. Однак місіс Пітер осяяла ще одна натхненна думка, і вона звернулася до чоловіка:

— Принеси-но мені нюхальну сіль, любий. Вона в моїй кімнаті.

Пітер із полегшенням подався геть із вітальні. Останні кілька хвилин видалися йому такими нестерпно довгими, що, бачилося, незабаром настане вже й золоте весілля.

Місіс Пітер повернулася до гостя й мовила зі зворушливою сором'язливістю:

— Справжній дипломат, як-от ви, напевно, знає, як вийти з подібної скрути. Пітер має одну маленьку слабкість, на яку страждає ще дехто в нашій сім'ї.

— Господи всемогутній! Чи не хочете ви сказати, що й він клептоман, як мій кузен Злодюжка?

— О, звісно ж, але не такою мірою! — вигукнула місіс Пітер, ніби прагнучи виступити на захист чоловіка, щоб він постав не в такому темному світлі.— Він нізащо не доторкнеться до того, що погано лежить, але не може втриматися, щоб не зазіхнути на те, що замкнено. Лікарі називають це якимось хитромудрим словом. Я вважаю, що він атакував вашу валізу тієї хвилини, коли ви вирушили до ванної кімнати, і схопив перше, що трапилося йому під руку. Звісно ж, у нього не було ані найменшого приводу викрадати сметанник — ви ж знаєте, що їх у нас аж сім, однак ми високо цінуємо цей подарунок від вас і вашої матусі... Тихіше, здається, Пітер повертається!

Місіс Піджинкоут замовкла, немов у якомусь збентеженні, і танцюючою ходою рушила назустріч чоловікові.

— Усе гаразд,— шепнула вона йому.— Я все йому пояснила. І більше про це ані пари з вуст.

— Ти справді хоробра жінка,— видихнув Пітер із глибоким полегшенням.— Я б нізащо не зумів викрутитися з такої халепи!..

Дипломатична стриманість рідко поширюється на справи сімейні.

Ось чому Пітер Піджинкоут так і не зміг зрозуміти, чому місіс Консуело ван Бульйон, яка гостювала у них того ж року навесні, тягала з собою до ванної кімнати обидві свої скриньки для коштовностей, пояснюючи всім і кожному, хто траплявся їй у коридорі, що це її несесер і набір косметики.

Гіацинт

— Мати з собою на вибори дітей кандидатів, — сказала місіс Пенстреппон. — Це якось пом'якшує суворість політичної боротьби, та й дітям потім буде що згадати. І все ж, моя тобі порада, Матильдо, — не бери з собою Гіацинта до Лафбріджа.

— Не брати Гіацинта? — вигукнула його мати. — Але, власне, чому? Джаттерлі привезе з собою трьох. Вони роз'їжджатимуть по всьому місту у візку, запряженому парою нубійських віслюків, щоб усім було видно, що їхній тато — міністр у справах колоній. Ми ж у своїй передвиборчій програмі наголошуємо на сильному військово-морському флоті, ось тут і стане в пригоді Гіацинт у своєму матроському

костюмчику. Він у цьому вбранні має просто блискучий вигляд.

— Та хіба в тому річ, як він виглядатиме? Гіацинт — чудова дитина, але є в ньому якась... гм... неприборканість. Іноді він мене просто лякає. Ти, мабуть, уже забула історію з молодшими Гаффінами, а я ще дещо пам'ятаю.

— Саме тоді я була в Індії, але мені стисло переповіли суть. Так, він поводився неналежно.

— Він сів у візок, запряжений козлом, і на повному ходу спрямував його на візок із малюками Гаффінами. Той, звичайно ж, перекинувся, притиснувши Джекі Гаффіна, наймолодшого, а поки няня відбивалася від козла, Гіацинт, немов збожеволівши, переїхав Джекі паском.

— Не буду його виправдовувати,— зітхнула Матильда,— але вони, напевно, вивели його з рівноваги.

— А от і ні. Річ у тім, що хтось бовкнув йому, ніби Гаффіни наполовину французи — адже дівоче прізвище їхньої матері Дюбок,— а в нього саме того ранку був урок історії. Ішлося про поразку англійців у битві при Кале, і Гіацинт розлютився. Він заявив, що помститься цим жабоїдам за підступне захоплення наших міст, але ми й уявити не могли, що в нього на думці. Пізніше я пояснила йому, що ми вже давно не воюємо з Францією, та й малюків Гаффінів можна лише частково вважати французами. А він на це відповів, що переїхав паском тільки французьку по-

ловину Джекі, тому що англійська перебувала під уламками візка. І якщо вже поразка під Кале викликала в нього таке обурення, то страшно уявити, що може статися у випадку поразки на виборах.

— Справа давня, тоді йому було лише вісім років. Хлопчик подорослішав і значно краще володіє собою.

— Сумніваюся. Діти з такою вдачею, як у Гіацинта, не змінюються з віком — вони просто більше дізнаються.

— Нісенітниця. Йому сподобається. А до тієї миті, коли оголосять результати, він уже втомиться. І не можна не зважати на те, що новий матроський костюмчик, який я сама йому пошила, якраз того відтінку синього кольору, який ми використовували у передвиборчій кампанії,— він чудово пасує до його блакитних очей.

— Заради хвилинного ефекту ти готова поступитися здоровим глуздом,— похитала головою місіс Пенстреппон.— І якщо в Лафбріджі трапиться якась прикрість, не кажи потім, що цього ніхто не передбачав.

Вибори проходили в атмосфері гострого суперництва, але цілком благопристойно. Міністр у справах колоній, якого нещодавно призначили, був популярним, хоча уряд, який він представляв, був вельми непопулярним, і багато хто вважав, що більшість у чотириста голосів, яку він отримав на попередніх виборах, завдяки цьому зійде нанівець. Молодші Джаттерлі неквапливо роз'їжджали туди-сюди

головною вулицею у візку, запряженому вгодованими віслучками, тримаючи в руках плакати, що закликали виборців голосувати за їхнього батька.

Що стосується Гіацинта, то він поведився як ангел, котрий випадково зійшов із небес у розпал виборів. Він з власної ініціативи попрямував до малюків Джаттерлі і, супроводжуваний спалахами камер півдюжини фоторепортерів, підніс їм пакетик ірисок. «Ми не повинні ворогувати тільки тому, що наші батьки належать до різних партій»,— приязно заявив він, коли у візку, запряженому віслучками, прийняли його подарунок.

Дорослі представники протиборчих політичних таборів висловили задоволення з приводу цієї події — і лише місіс Пенстреппон внутрішньо здригнулася.

«Ніколи ще поцілунок Клітемнестри не був солодшим, ніж тієї ночі, коли вона готувалась убити мене»¹,— процитувала вона подумки.

Остання година перед закриттям виборчих дільниць виявилася вкрай напруженою для обох сторін. За приблизними оцінками, кандидатів розділяла приблизно дюжина голосів, і вони докладали титанічних зусиль, щоб залучити на свій бік виборців, які ще вагалися. А коли настав час завершення голосування, всі зітхнули з полегшенням. Почулися захоплені вигуки, з пляшок із шампанським угору полетіли корки.

---

¹ Неточна цитата з трагедії Евріпіда «Іфігенія в Авліді».

«Що ж, перемога чи поразка, але ми зробили все, що змогли». — «Боротьба була чесною, справедливою, ніякої ворожнечі й брудних інсинуацій». — «А діти були справжньою окрасою виборів, чи не так?»

До речі, про дітей. Раптом виявилось, що протягом останньої години їх ніхто не бачив. Зникли і троє маленьких Джаттерлі, і їхній кумедний екіпаж, запряжений віслючками, а заодно й Гіацинт. Між виборчими штабами та офісами комітетів забігали заклопотані посильні, але це нічого не прояснило — ніхто не знав, де шукати дітей. В останні години всі були дуже зайняті, про молодше покоління ніхто навіть не згадував.

Аж тут у залі засідань жіночого комітету профспілок пролунав телефонний дзвінок. Говорив Гіацинт, і передусім він поцікавився, коли буде оголошено результати голосування.

— Звідки ти телефонуєш? І де молодші Джаттерлі? — не відповідаючи на запитання, перервала його мати.

— Із кондитерської. Я щойно чудово повечеряв, — була відповідь, — і мені дозволили зателефонувати. Я з'їв варене яйце, булочку з ковбасою і чотири тістечка.

— Боже мій! Тобі ж буде зле. Джаттерлі з тобою?

— Ні. Тобто, не зовсім. Вони у свинарні.

— У свинарні? В якій ще свинарні?

— Це десь поряд із Кроулі-роуд. Я зустрів їх, коли вони їхали путівцем, запропонував їм випити зі мною чаю, а їхніх віслюків разом із візком загнав

в один знайомий двір. Потім я повів їх дивитися свиню, в якій народилося десятеро поросят. Я виманив свиню із загороди шматочком хліба, а Джаттерлі в цей час увійшли туди, щоб поглянути на поросят. Тоді я замкнув двері і залишив їх там.

— Поганий хлопчисько, ти справді кинув бідних дітей самих у свинарні?

— Як же самих, якщо з ними аж десяток поросят? Це ціле стадо! Щоправда, вони засмутилися, коли я їх замкнув, але не так сильно, як свиня, яку відлучили від її потомства. Якщо вона все-таки увірветься до хліва, то зробить із них фарш. Я, звісно, можу їх визволити, якщо спущу через верхнє вікно хліва драбину. Саме це я і збираюся зробити, якщо ми переможемо. Але якщо більшість отримає їх мерзенний татко, я просто відчиню двері й дозволю свині робити все, що їй заманеться. Тому я хочу знати, коли, нарешті, оголосять результати!

На цьому Гіацинт поклав слухавку. Негайно почався хаотичний рух, навсібіч було послано гінців. Мало не всі, хто допомагав кандидатам, зникли в різних клубних курильних кімнатах і пабах, чекаючи оголошення результатів голосування. Одночасно з різних джерел було отримано інформацію, що дозволила встановити місце, де вершив свої подвиги Гіацинт. У містера Джона Болла був господарський двір неподалік від Кроулі-роуд, і чутки про те, що його свиня принесла відразу десять поросят, досягли вух багатьох городян. Туди одразу ж вирушили обидва кандидати,

матінка Гіацинта, його тітонька,— тобто місіс Пен-стреппон, і кілька друзів, які саме трапилися під руку.

Коли вони увірвалися у двір містера Болла, перед їхніми поглядами постало двоє нубійських віслучків, які мирно жували сіно. Потім хрипке рохкання і пронизливий вереск тринадцяти юних голосів, три з яких були людськими, привели їх до хліва, перед дверима якого невтомно патрулювала величезна, зухвала на вигляд паця йоркширської породи. На широкому підвіконні, звідки можна було легко дотягнутися до засува і відчинити двері, невимушено розвалившись, лежав Гіацинт. Його матроський костюмчик був трохи забруднений, а замість ангельської посмішки на обличчі було написано диявольську рішучість.

— Ще один крок,— прокричав він,— і свиня миттю опиниться всередині!

Спантеличена рятувальна партія відповіла шквалом погроз, умовлянь, пристрасних прохань, але на Гіацинта це подіяло не більше, ніж вереск, що чувся зі свинарні.

— Якщо Джаттерлі переможуть, я пущу свиню у хлів. Я навчу цих нахаб, як перемагати нас на виборах!

— Він говорить серйозно,— попередила місіс Пен-стреппон.— І, певно, так і зробить. Я очікувала чогось подібного від тієї хвилини, як на сцені з'явилися цукерки.

— Усе гаразд, мій хлопчику,— миролюбно почав старший Джаттерлі, вдавшись до лицемірства, до якого

може іноді опускатися навіть міністр у справах колоній.— Переважною більшістю голосів обрано твого батька.

— Брехня! — миттєво озвався Гіацинт із тією прямою, яка вважається майже обов'язковою серед тих, хто професійно займається політикою.— Підрахунок ще не завершено. Та й із результатами ви мене не надурите. Один мій приятель вистрілить із рушниці, коли оголосять підсумки: два постріли — означає, ми перемогли, один — програли.

Ситуація ставала безвихідною.

— А що, як приспати свиню? — раптом прошепотів батько Гіацинта.

Хтось негайно вирушив на автомобілі до найближчої аптеки й невдовзі повернувся з двома великими скибками хліба, щедро начиненими снодійним.

Хліб спритно підкинули до дверей свинарні, але Гіацинт був наготові. Він пронизливо заверещав, як, мабуть, верещить поросля, що вскочило у пекло, і розлючена свиня знову шалено заметалась у дворі. Її ратиці за дві секунди втоптали хліб у багно.

Результати голосування мали от-от оголосити. Джаттерлі стрибнув у машину і помчав до мерії, де вже завершували підрахунок бюлетенів. Там його зустріли обнадійливою посмішкою:

— Ви попереду на одинадцять голосів, сер! Залишилося перевірити близько вісімдесяти бюлетенів. Можете бути певні — перемога за вами.

— Я не можу бути обраним! — прохрипів Джаттерлі.— Опротестуйте всі бюлетені, які викликають навіть найменший сумнів. У мене не повинно бути більшості голосів!

Саме тоді представники громадськості вперше побачили, як члени виборчої комісії, які представляють партію Джаттерлі, один за одним бракують бюлетені, в яких голоси подано за їхнього кандидата. У результаті у нього все одно виявилось на шість голосів більше, а перевірити залишалось близько тридцяти бюлетенів.

Для тих, хто спостерігав за свинарнею, час тягнувся страшенно повільно. Найвигадливіші розумники мудрували в пошуках виходу з ситуації. Нарешті, зважилися задіяти останній засіб — послали по мисливську рушницю, розраховуючи вколювати з неї клятву свиню, хоча все одно залишалися підозри, що Гіацинт, швидше за все, відкриє засув саме тієї хвилини, коли зброя з'явиться в його полі зору. Однак через вибори більшості чоловіків не було вдома, і посланець, як видно з усього, надто далеко зайшов у своїх пошуках. До оголошення результатів голосування майже не залишалось часу.

Раптом від мерії долинули захоплені вигуки. Батько Джаттерлі схопив вила напереваги й приготувався увірватися до хліва, не втрачаючи надії хоча б так захистити синів.

У вечірньому повітрі прогримів постріл. Гіацинт на своєму підвіконні простягнув руку і взявся за

засув. Свиня, нетямлячись від люті, з розгону навалилася на двері.

Б-бах! — пролунав іще один постріл.

Гіацинт прибрав руку, відповз назад, а потім спустив невелику драбину у вікно свинарні.

— Гей, там! Можете вибиратися, невмиті підсвинки,— солодко проспівав він.— Перемога залишилася за нами, а ваш тато спіймав облизня. Поспішайте, свиня не може більше чекати. І запам'ятайте: ніколи не трапляйтеся мені на шляху, якщо я займаюся виборами!..

Відразу після звільнення недавні суперники, їхні дружини й помічники дозволили собі обмінятися дошкульними зауваженнями. Хтось навіть вимагав перерахунку голосів, але жодних підстав стверджувати, що міністр у справах колоній отримав більшість, не знайшлося. Загалом, ці вибори в усіх, окрім Гіацинта, залишили неоднозначне враження, але були визнані такими, що відбулися.

— Більше ніколи й нікуди я його з собою не візьму,— рішуче заявила мати.

— Однак, люба, тут ти перегинаєш палицю,— заперечила місіс Пенстреппон.— Якщо загальні вибори, припустімо, проходять у Мексиці, то туди ти можеш відпустити його абсолютно спокійно. Тим паче, я дуже сумніваюся, щоб цю дитину, яка з такого віку надає перевагу грі без правил, улаштувала англійська виборча система.

Зі збірки «Тварини і Супертварини»

Лаура

— **А**дже це неправда, що ти помираєш? — запитала Аманда.

— Лікар дозволив мені пожити до вівторка, — відповіла Лаура.

— Але ж сьогодні вже субота! Ти це серйозно? — здивувалась Аманда.

— Не знаю, наскільки все це серйозно, але те, що сьогодні субота, — це точно, — відповіла Лаура.

— Смерть — це дуже серйозно, — сказала Аманда.

— А хіба я казала, що збираюся помирати? Швидше за все, я перестану бути Лаурою і стану чимось іншим. Наприклад, якоюсь твариною. Бачиш, якщо людина не дуже гідно прожила життя, вона перевіряється в істоту, що стоїть на нижчому рівні розвитку. А я, якщо розібратися, жила не надто гідно. За певних обставин мені доводилося бувати дріб'язковою, брехливою, мстивою й усяке таке.

— Обставини тут ні до чого, — квалливо відповіла Аманда.

— Тобі це, швидше за все, не сподобається, але я все ж таки скажу,— зауважила Лаура,— що твій Егберт і є тією обставиною, завдяки якій людина стає такою. Причому повною мірою. Ти одружилася з ним — тут зовсім інші стосунки. Ти присягалася любити його, шанувати й терпіти. А я нічого такого не обіцяла.

— Не розумію, в чому винен Егберт? — запротестувала Аманда.

— Ні в чому. Уся провина повністю на мені,— зізналася Лаура.— Він був усього лише тією обставиною, яка виправдовувала мої вчинки. Приміром, днями він улаштував огидну сцену, коли я вивела на прогулянку цуценят коллі.

— Вони переслідували його курей і зігнали двох несучок із сідал. До того ж, гасали прямо по квітниках. Ти ж знаєш — він страшенно любить своїх зозулястих і свій садочок.

— Навіть якщо це й так, йому не варто було цілий вечір товкмачити тільки про це. Потім він сказав: «Гаразд, не будемо більше про це»,— і саме тоді, коли вся ця розмова почала мені подобатися. Ось якраз тоді в мені прокинулися демони помсти,— додала Лаура й засміялася, не виявляючи ані найменшого каяття.— Наступного дня після інциденту з цуценятами я загнала весь його курячий виводок у сарай, де він зберігає насіння.

— Як же ти могла? — вигукнула Аманда.

— Це вийшло якось само собою,— відповіла Лаура.— Дві з них, щоправда, удали, що збираються нестися, але я була непохитною.

— А ми вирішили, що вони залізли туди випадково!

— Ось бачиш,— продовжувала Лаура,— у мене справді є підстави очікувати, що я перевтілюся в якусь низьку істоту. Припустимо, в тварину. Але якщо подивитися на речі тверезо, я ж була не найбільш кепською людиною, тому сподіваюся, що це буде славна тварина — струнка, рухлива, така, що любить потішитися. Наприклад, видра.

— Ні, не можу уявити тебе видрою,— похитала головою Аманда.

— Ну, якщо правду казати, то й ангелом ти мене навряд чи можеш уявити,— зауважила Лаура.

Аманда промовчала. Лаура, звісно ж, мала рацію.

— Мені здається, що бути видрою зовсім непогано,— продовжувала Лаура.— Цілий рік можна ласувати лососем або будь-якої хвилини притягти додому форель — замість того, щоб стовбичити на березі з вудкою, чекаючи, поки та клює на муху, до якої їй зовсім байдуже. І ця природжена витонченість у руках, чудове хутро...

— Не забувай про небезпеки, що завжди чатують на будь-яку видру,— перервала Аманда.— Це ж просто жах, коли тебе переслідують, цькують і, зрештою, заганяють і вбивають!

— Принаймні, аж ніяк не гірше, ніж процес повільного вмирання від суботи до вівторка, дуюм за дуюмом. До речі, потім я могла б перетворитися на щось іще. Якби я була хорошою видрою, то, гадаю, могла б знову повернути собі людську подобу, нехай навіть найпростішу. Наприклад, я могла б стати маленьким голим хлопчиком-нубійцем.

— Краще б ти стала серйозною,— зітхнула Аманда.— Ось про що слід думати, якщо хочеш дожити до вівторка.

Проте Лаура померла в понеділок.

— Як недоречно,— поскаржилася Аманда своєму дядечкові, серу Лалуорту Куейну.— Я запросила купу гостей зіграти в гольф і порибалити, та й рододендрони зараз напрочуд гарні...

— Ну, Лаура завжди була неуважною до оточення,— зауважив сер Лалуорт.— Вона й народилася у святкові дні, коли в нас гостював один посол, який не терпів дітей, особливо немовлят.

— І завжди ці її божевільні ідеї,— продовжувала Аманда.— Ти не в курсі, чи не було в її родині душевнохворих?

— Душевнохворих? Ні, я нічого такого не чув. Її старий батько живе десь у західній частині Кенсінгтону, але він, здається, цілком нормальний.

— Річ у тім, що в неї з'явилася думка, буцімто вона після смерті перетвориться на видру,— сказала Аманда.

— Із подібними ідеями доводиться стикатися так часто, і навіть серед тих, хто живе не на Сході, а в Європі,— зауважив сер Лалуорт,— що важко назвати їх божевільними. Звичайні примхи. А Лаура за життя була настільки непередбачуваною, що я б не взявся робити якісь висновки про те, як вона поведеться в потойбічному житті.

— Тобто ти думаєш, що вона справді здатна перетілитися в якусь тварину? — запитала Аманда.

Вона була з тих жінок, які вважають за краще формувати власну думку з урахуванням позиції оточення.

Саме цієї хвилини до кімнати зайшов Егберт. Його вигляд викликав припущення про те, що він глибоко засмучений не тільки смертю Лаури.

— Хтось по-звірячому розправився з чотирма моїми курочками,— від порогу проголосив він.— Із тими, які в п'ятницю мали вирушити на виставку. Одну потягли і зжерли просто посеред нової клумби з гвоздиками, на яку я витратив стільки сил і коштів. Негідна тварюка обрала для своєї витівки найцінніших птахів і найкращу клумбу. Схоже, вона непогано орієнтувалася і знала, як за найкоротший час заподіяти найбільшої шкоди.

— Гадаєш, це лисиця? — запитала Аманда.

— Більше схоже на тхора,— припустив сер Лалуорт.

— Нічого подібного! — вимовив Егберт.— Там повсюди сліди лап із перетинками, і вони ведуть до

того струмка, що протікає в нижній частині саду. Я гадаю, це видра.

Аманда нишком метнула погляд на дядечка.

Егберт був такий схвильований, що відмовився від сніданку і пішов стежити за тим, як працівники зміцнюють сітчасту огорожу навколо курника.

— Знаєш, мені здається, що вона могла почекаати хоча б до похорону,— ображено мовила Аманда.

— А що тут вдієш — це ж її похорон,— озвався сер Лалуорт.— Ось вам і приклад, як далеко може зайти дехто в неповазі до власного праху...

Незважаючи на те що пастору було вручено певну суму для поминання небіжчиці, черговий злочин було здійснено вже наступного дня. Поки родина зібралася на жалобній церемонії, хтось винищив решту курей, які ще залишалися живими. Відступаючи, нещадний мародер, здавалося, навмисно прагнув потоптати всі квітники, разом із тим неабияк постраждали і полуничні грядки в нижній частині саду.

— А що коли запустити в сад собак, натренованих на видру? І я зроблю це якнайшвидше,— із холодним шалом промовив Егберт.

— Нізащо! Навіть думати про це забудь! — злякано вигукнула Аманда.— Тобто я хотіла сказати, що це ніяк не допоможе, і тим паче відразу після похорону...

— Це необхідно,— відрізав Егберт.— Якщо вже видра взялася за ці штучки, вона не зупиниться.

— Хтозна, може, тепер вона вирушить кудись іще, адже тут більше немає курей,— припустила Аманда.

— У мене таке враження, що ти хочеш захистити цю тварюку! — обурився Егберт.

— Останнім часом струмок зовсім обмілів,— заперчила Аманда.— Навряд чи це шляхетно — полювати на тварину, яка майже не має шансів урятуватися.

— Боже правий! — скипів Егберт.— Про яку шляхетність ти говориш? Я хочу одного: щоб цю тварину було знищено, і якомога швидше.

Але і млява протидія з боку Аманди зійшла нанівець, коли наступної неділі, поки родина перебувала в церкві, відра залізла в будинок, витягла з погребка півлосоя й роздерла його — до того ж, не десь, а в кабінеті Егберта, засіявши дрібною лускою дорогий перський килим.

— Якщо так далі триватиме, незабаром вона оселиться у нас під ліжками й почне хапати нас за п'яти,— процідив крізь зуби Егберт.

Й оскільки Аманда непогано знала цю конкретну видру, вона здогадувалася, що це цілком імовірно.

Увечері, напередодні того дня, на який було призначено полювання, Аманда дуже довго блукала на самоті уздовж берега струмка, видаючи дивні звуки, які сама вона вважала собачим гавкотом. Ті, кому довелося це чути, вирішили, що вона готується до виступу на сільському святі, де має намір імітувати голоси тварин, що мешкають на фермі.

Про результати заходу, що відбувся наступного дня, Аманді розповіла її приятелька й сусідка Аврора Баррі:

— Шкода, що ти все пропустила, сидячи вдома. Ми чудово провели час. І знаєш, ми знайшли злодійку майже відразу — у ставку, що в нижній частині твого саду, до якого впадає струмок.

— Ви... ви вбили її? — тремтячим голосом запитала Аманда.

— Ну, звісно. Чудовий екземпляр, притому самка. Вона дуже вкусила твого чоловіка, коли той намагався переслідувати її. Бідолашне створіння, мені чомусь шкода її. Коли цю видру вбивали, у неї був абсолютно людський погляд... Можливо, я верзу дурниці, але знаєш, кого мені нагадав цей погляд?.. Люба, що з тобою?..

Коли Аманда майже оговталася від нервового зворушення, Егберт вирушив разом із нею в подорож долиною Нілу, щоб вона остаточно одужала. Зміна атмосфери і клімату справді допомогла їй відновити душевний спокій.

На витівки хитромудрої видри, котра захотіла урізноманітити своє меню, відтепер вона дивилася так, як вони на те заслуговували. Аманда, яка завжди вирізнялася урівноваженістю, знову стала такою, як раніше. Тому навіть потік прокльонів, якими сипав її чоловік, перевдягаючись у сусідній із їхньою спальнею кімнаті, не міг порушити її безтурботного спокою того вечора, коли вона тихо сиділа перед туалет-

ним дзеркалом у номері одного з каїрських готелів. І це при тому, що багато слів, які вивергав Егберт, узагалі не входили до його звичайного лексикону.

— У чому річ? Що там у тебе сталося? — з веселою цікавістю запитала вона.

— Цей невіглас кинув усі мої чисті сорочки у ванну! Ну, постривай, я ще дістануся до тебе...

— Що за невіглас? — запитала Аманда, яка вже ладна була розсміятися.

Егберт так обурювався, що вдавався до абсолютно невідповідних висловів.

— Ти хочеш знати? Невіглас в образі голого, смаглявого і пронозливого хлопчика-нубійця! — гаркнув Егберт, з'являючись у дверях.

Від тієї хвилини хвороба Аманди повернулася — і, здається, остаточно.

Хряк

— На галявину можна потрапити і з іншого боку, — повідомила місіс Стоссен дочці. — Спершу через вигін, а потім через фруктовий сад, обгороджений живоплотом, де, між іншим, сила-силенна кущів агрусу. Минулого року я вже ходила цим шляхом, коли родини не було. Із саду через хвіртку можна по-

трапити на алею, обсадженою дроком, і тільки-но ми туди прийдемо, відразу змішаємося з гостями, неначе ми дами зі списку запрошених. Так найбезпечніше. Якщо ж спробувати через головний вхід, є ризик зіткнутися віч-на-віч із самою господинею. Виникне незручність, тим паче, що нас не запрошували.

— Чи не занадто це складно?

— Звісно, якщо просто збираєшся в гості. Але ж тут ідеться про головну подію літа. На цю зустріч із княгинею запрошено всіх хоч трохи впливових осіб графства — за винятком нас із тобою, і значно важче буде вигадувати пояснення, чому нас там не було, ніж скористатися цим плутаним шляхом. Учора я зустріла на дорозі місіс К'юверінг і поговорила з нею про княгиню, уникаючи інших тем. Однак вона ніби не зрозуміла натяку і не надіслала запрошення. Але ж це не моя провина, еге ж?.. До речі, ми вже майже на місці; тепер залишається перетнути газон, а потім через хвіртку зайти до саду.

Місіс Стоссен та її донька, які причепурилися для урочистого прийому й випили для хоробрості по ковточку, пройшли через вигін і сад, немов дві прикрашені прапорцями прогулянкові барки, що рухаються вниз за течією річки, де місцеві жителі ловлять форель. Ледь помітна квапливість в їхньому пересуванні поєднувалася з обачністю — немов будь-якої хвилини на горизонті могли з'явитися ворожі судна.

Так воно й було: увесь цей час за їхніми маневрами пильно стежила тринадцятирічна Матильда

К'юверінг, чия перевага полягала в тому, що вона перебувала на найвищій точці довкола — в гілках старої мушмули. Звідти було видно кожен рух обох дам; до того ж, Матильда точно знала, де їх буде зупинено і яким чином здійсниться покарання.

«Нехай переконаються, що хвіртку замкнено, і тоді їм залишиться тільки повернути назад,— зазначила вона подумки.— Що ж, так їм і треба! Нехай знають: не треба пробиратися до будинку не так, як інші. Шкода тільки, що Тарквін Супербус зараз не гуляє на вигоні. Хоча, якщо вже всі так веселяться, то чому б і Тарквіну не погуляти?..»

Матильда перебувала в тому енергійному віці, коли мислити — означає діяти. Вона квапливо спустилася з мушмули, а коли знову повернулася на свій спостережний пункт, Тарквін, величезний йоркширський хряк, із задоволенням змінив тісну свинарню на простори вигону, вкриті пишною травою. Тим часом дами Стоссен, засмучені тим, що їхній задум не вдався, зіткнувшись із непереборною перешкодою у вигляді замкненої хвіртки, повернули назад. Під час відступу вони обмінювалися дрібними докорами, але загалом рухалися повагом доти, доки не опинилися перед ворітьми, які відокремлювали вигін від саду з агрусовими кущами.

— Що за огидна тварина? — стривожившись, вигукнула місіс Стоссен.— Коли ми йшли сюди, її тут не було.

— Але тепер вона є,— в'їдливо відповіла донька.— І що тепер робити? Краще б ми взагалі не виходили з дому.

Хряк неквапливо наблизився до воріт, щоб трохи краще роздивитися непроханих гостей. При цьому він кровожерливо клацав щелепами і глузливо мружив маленькі червоні очі. Мета його була очевидною: нагнати страху на Стоссенів, і з реакції обох дам було видно, що це йому вдалося.

— Кш-ш! Геть! Іди звідси! Геть! — хором загукали жінки.

«Якщо вони сподіваються прогнати Тарквіна таким чином, то будуть дуже розчаровані»,— зауважила Матильда у своєму прихистку серед гілок.

Зауваження це було вимовлено досить голосно, і місіс Стоссен нарешті звернула увагу на присутність юної особи. Лише кілька хвилин тому вона тішилася з того, що в околицях нікого не видно, але зараз з натхненням сприйняла появу на сцені третьої особи.

— Дівчинко, послухай, чи не могла б ти когось покликати, щоб прогнали цю... цього...— довірливо почала вона.

— Comment? Comprends pas¹,— була відповідь.

— О, то ви французенка? Etez vous française?²

— Pas du tous. 'Suis anglaise³.

---

¹ Що? Не розумію. (Фр.)

² Ви французенка? (Фр.)

³ Зовсім ні. Я англійка. (Фр.)

— Тоді чому ми не можемо розмовляти англійською? Я б хотіла знати...

— Permettez-moi expliquer¹. Бачте, я суворо покарана,— почала Матильда.— Зараз я в гостях у тітоньки, і мені звеліли поводитися зразково, тому що тут збереться багато поважних гостей. І ще мені сказали, щоб я брала приклад із Клода — це мій молодший брат. Він страшенно ввічливий, і якщо випадково зробить щось не так, завжди довго вибачається. Ну, а за ланчем я з'їла забагато малини з вершками, і мені дорікнули: «А ось Клод ніколи не зловживає малиною з вершками».

Я взяла це до відома, та оскільки Клод завжди лягає півгодинки подрімати після ланчу, я дочекалася, поки він засне, зв'язала йому руки й почала силоміць годувати малиною з вершками зі срібного відерця, приготовленого для гостей. Вершки з малиновим соком зіпсували його костюмчик, дещо пролилося на подушку, але основна частина потрапила Клоду в рот. Тепер ніхто не зможе стверджувати, що він не зловживає малиною з вершками... Ось тому мені не дозволили піти до гостей, а як додаткове покарання — наказали весь день розмовляти тільки французькою. Я, може, і не проти, але не знаю, як буде французькою «годувати силоміць»... Ось і довелося пояснювати англійською.

— О, чудово! — без особливого натхнення вимовила місіс Стоссен. У хвилини душевного сум'яття,

---

¹ Дозвольте пояснити. (Фр.)

подібні до цієї, їй не дуже добре вдавалася та французька, яку вона, на її власне переконання, знала.—
La, a l'autre cote de la porte, est un cochon...¹

— Un cochon? Ah, le petit charmant!² — вигукнула Матильда в захваті.

— Mais non, pas du tout petit, et pas du tous charmant; un bête féroce...³

— Une bête,— поправила Матильда.— Хряк — чоловічого роду, поки ви його називаєте кабаном, але як тільки він виявляється у вас на шляху і ви починаєте називати його лютою свинею, він стає такого ж роду, як і ми з вами. У французькій усе так заплутано...

— Прошу тебе, давай розмовляти англійською,— благала місіс Стоссен.— Ми зможемо якось вибратися з саду, минаючи вигін, де ходить ця тварина?

— Особисто я зазвичай перелазила через паркан, але для цього треба спочатку вилізти на сливове дерево,— відповіла Матильда.

— У тому, що на нас одягнуть, ми навряд чи зможемо вилізти на дерево,— заперечила місіс Стоссен.

Дивлячись на неї, важко було уявити, що вона змогла б це зробити навіть у тому разі, якби на ній узагалі нічого не було.

---

¹ Там, за воротами, ця свиня... (Фр.)

² Свиня? А, ця маленька й чарівна! (Фр.)

³ Ні, зовсім не маленька й зовсім не чарівна; це люта свиня... (Фр.)

— А чи не могла б ти покликати когось, хто забере звідси свиню? — запитала міс Стоссен.

— Я обіцяла тітоньці, що залишуся тут до п'ятої, а зараз ще немає й четвертої.

— Я впевнена, що за таких обставин твоя тітонька не буде...

— До чого тут тітонька? Моя власна совість ніколи мені цього не дозволить, — відповіла Матильда з холодною гідністю.

— Але не можемо ж ми стояти тут до п'ятої години! — у паніці вигукнула місіс Стоссен.

— Хочете, я вам щось почитаю вголос? — люб'язно поцікавилася Матильда. — Заодно і час мине швидше. Ось, наприклад, «Белінда, маленька годувальниця». Це, мабуть, найкраще з того, що я вивчила напам'ять. Або, скажімо, «Звернення Генріха IV до своїх солдатів» — єдине, що я добре пам'ятаю французькою.

— Якщо ти збігаєш і приведеш когось, хто зможе забрати звідси це чудовисько, я дам тобі дещо таке, на що ти зможеш купити собі славний подарунок, — запопадливо промовила місіс Стоссен.

Матильда спустилася на кілька дюймів по стовбуру мушмули.

— Якщо ви й справді хочете вибратися звідси, то це дуже практична пропозиція, — жваво повідомила вона. — Ми з Клодом саме збираємо пожертви для дитячого «Фонду свіжого повітря» і змагаємося, хто з нас збере більше.

— Я з радістю внесу півкрони,— сказала місіс Стоссен, витягаючи монету з шовкових надр свого вбрання.

— Клод мене неабияк обійшов,— продовжувала Матильда, не звертаючи уваги на цю пропозицію.— Розумієте, йому лише одинадцять, і він має золотисте кучеряве волосся, а це величезна перевага. Днями одна дама з Росії пожертвувала йому аж десять шилінгів. Недарма кажуть, що росіяни на дві голови попереду нас у щедрості. Боюся, що й сьогодні Клод збере не менше двадцяти п'яти шилінгів. Йому дістануться всі наші гості, і він почне зображувати перед ними нещасну, виснажену хворобами дитину, якій і жити залишилося день-два. Тим паче що йому і справді зле через малину з вершками. Так, він мене неодмінно обжене не менш ніж на кілька фунтів...

Грунтовно вивчивши вміст своїх гаманців і ридикюлів, дами, які втрапили в облогу, бурмочучи ввічливі вибачення, нашкребли загалом сім шилінгів і шість пенсів.

— Схоже, це все, що у нас є з собою,— нарешті сказала місіс Стоссен.

Матильда не поворухнулася й не висловила бажання прийняти згадану суму.

— Я не поступатимуся своїми принципами менше ніж за десять шилінгів,— сухо заявила вона.

Мати з донькою стиха обмінялися кількома словами, причому найгірші з них прозвучали досить чітко і явно не стосувалися Тарквіна.

— Виявляється, у мене тут є ще півкрони,— обурено видушила з себе місіс Стоссен.— Ось вона, ця монета... А тепер поклич сюди когось, і швидше!

Матильда зістрибнула з дерева, задоволено прийняла добровільне пожертвування, а потім почала збирати перестиглі плоди мушмули, що валялися на землі. Потім вона залізла на ворота і лагідно звернулася до хряка:

— Ходімо, Тарквіне, мій маленький! Я ж знаю, ти просто обожнюєш гнилі й запліснявілі плоди мушмули.

Тарквін пожвавився. Кидаючи йому плоди один за одним, Матильда потроху заманила кабана назад у хлів, а полонянки, які нарешті отримали свободу, тим часом мало не бігцем перетнули вигін.

— Зроду нічого подібного не бачила! Що за зухвале дівчисько! — сплеснула руками місіс Стоссен, ступивши на дорогу і нарешті відчувши себе в безпеці.— Виявляється, цей звір зовсім не такий лютий, як здається, що ж до десяти шилінгів, то я не впевнена, що «Фонду свіжого повітря» дістанеться хоча б ламаний пенс із усієї суми!

До речі, у цьому вона виявилася надто категоричною. Якщо уважно вивчити книги фінансової звітності фонду, там можна виявити такий запис:

«Два шилінги шість пенсів. Внесено Матильдою К'юверінг».

Бут

Мисливський сезон завершився, а Маллетам так і не вдалося позбутися Бута. Останніми роками в їхній родині з'явилася така собі подоба світло-сяйної мрії, яка межувала з вірою в диво: що на Бута знайдеться покупець ще до закінчення мисливського сезону. Однак сезони змінювалися, а сліпий оптимізм залишався самим собою.

Ще на початку кар'єри цю тварину звали Берсерком. Бутом, тобто черевиком, його почали називати пізніше, змирившись із тим, що раз уже його купили, то здихатися від нього буде не менш важко, ніж від старого взуття. У торговельних каталогах він фігурував то як англійський гунтер, то як верховий кінь для дам або, ще простіше, але з фантазією,— «досить корисний вороний кінь, що має у холці п'ятнадцять долонь». Тобі Маллет полював на ньому чотири сезони поспіль у Західному Вессексі, але там можна користуватися практично будь-яким конем, якщо той хоч трохи знає місцевість.

Бут знав місцевість добре, якщо можна так висловитися. Він залишив особисті позначки й по берегах річок, і в живоплотах на багато миль навколо. Не сказати, щоб на полюванні він відзначався ідеальною поведінкою, але при цьому на ньому було набагато

безпечніше мчати стрімголов полями під час полювання з хортами, ніж під час звичайних прогулянок путівцями. За словами членів родини Маллетів, Бут не те щоб боявся шляхів, але існували деякі речі, які викликали в нього несподівані напади того, що Тобі називав «хворобою сахання». До автомобілів і мотоциклів він ставився цілком байдуже, натомість свині, качки, купи каміння на узбіччі, дитячі візки на сільських вулицях, ворота, пофарбовані в білий колір, а інколи навіть вулики сучасної конструкції змушували його зі швидкістю блискавки сахатися вбік, причому за найхимернішою траєкторією.

Якщо з-за живоплоту раптом із шумом спурхував фазан, Бут злітав у повітря разом із ним, немов із солідарності, зовсім не зважаючи на те, що при цьому відчуває вершник. Однак родина Маллетів категорично заперечувала популярну в окрузі думку, що їхній кінь може будь-якої хвилини закусити вудила й понести.

Тривав, якщо не помиляюся, третій тиждень травня, коли місіс Маллет, удова покійного Сильвестра Маллета, а також матінка Тобі й цілого виводка дочок, зіткнувшись на околиці села з Кловісом Сангрейлом, спрямувала на нього цілий потік приголомшливих новин.

— Чи ви знайомі з нашим новим сусідом, містером Пенрікардом? — насамперед запитала вона. — Напрочуд багатий, володіє олов'яними копальнями в Корнуоллі, середніх років, але досить скромний

на вигляд. Він орендував маєток Редхаус і вклав купу грошей у всіляке перебудовування й удосконалення. Так ось: Тобі продав йому Бута!

Кловіс із хвилину усвідомлював цю вражаючу звістку, після чого розсипався у вітаннях. За інших обставин він, можливо, навіть розцілював би місіс Маллет.

— Як же вам пощастило, що нарешті ви його по-збулися! Тепер ви зможете купити якогось більш пристойного коня. Я завжди знав, що Тобі розумник, яких іще пошукати. Прийміть мої найщиріші вітання!

— Нема з чим вітати, містере Кловіс. Нічого гіршого не могло статися! — з трагічним надривом проголосила місіс Маллет.

Кловіс стояв ошелешений.

— Містер Пенрікард...— продовжувала місіс Маллет, стисивши голос так, що він зірвався і зазвучав, як схвильований писк.— Містер Пенрікард нещодавно почав виявляти знаки уваги нашій Джессі. Спочатку я нічого не помітила, але тепер це вже абсолютно очевидно. Наприклад, учора ми були в гостях у парафіяльного священика, і містер Пенрікард запитав у неї, які вона любить квіти. Джессі відповіла — гвоздики, а сьогодні нам доставили від нього цілий оберемок усіляких гвоздик: і цибулинних, і англійських садових, і темно-червоних, дуже гарних. Ніби з квіткової виставки! Крім того, він надіслав коробку шоколадних цукерок, які, мабуть,

спеціально купив у Лондоні. А потім запросив її завтра прогулятися і зіграти в гольф. І ось, уявіть: у такий критичний момент Тобі продав йому цю кляту тварюку. Біда, та й годі!

— Але ж ви не перший рік намагаєтеся здихатися цього коня,— спробував заперечити Кловіс.

— Та мені що з того? У мене повна хата дівчат,— відповіла місіс Маллет,— і я сподівалася... ні, не те щоб випхати їх заміж, але двійко зятів нам би зовсім не завадило. Ти ж знаєш, скільки у мене доньок,— шість!

— Я ніколи їх не перелічував,— сказав Кловіс,— але, гадаю, що в кількості ви нічого не сплутали. Матері зазвичай у таких випадках не помиляються.

— І ось,— продовжувала місіс Маллет тим же драматичним шепотом,— ледь на обрії виник потенційний чоловік, як Тобі взяв і втулив йому цю жалюгідну істоту. Бут, швидше за все, вб'є містера Пенрікарда на місці, коли той спробує його осідлати. А якщо не вб'є буквально, то зруйнує в ньому ті тендітні почуття, які він, можливо, вже почав відчувати до однієї... до одного з членів нашої родини. І що тепер робити? Не можемо ж ми зажадати повернути Бута! А все тому, що коли з'явився слабкий натяк на те, що містер Пенрікард його купить, ми взялися хором вихваляти його, стверджуючи, що це той самий гунтер, який йому потрібен.

— Можливо, варто було б викрасти його зі стайні й запроторити на якесь віддалене пасовище? —

запропонував Кловіс.— А на воротах стайні залишити напис: «Жінкам — право голосу!» — щоб усі вирішили, що це справа рук оскаженілих суфражисток¹. Хто знає цього коня, нізащо не запідозрить, що вам могло спасти на думку забрати його назад.

— Бракувало нам ще розголосу в пресі! — жажнулася місіс Маллет.— Ви тільки уявіть собі ці заголовки: «Суфражистки викрали дорогого мисливського гунтера». Поліція почне нишпорити в околицях, і зрештою знайде й поверне тварину господареві.

— Тоді залишається одне: Джессі має зробити спробу виманити його у Пенрікарда під приводом того, що Бут — улюбленець родини. Вона може сказати, що продали його тільки тому, що зібралися зносити стайню заради будівництва нової споруди, а тепер спільно вирішили, що і стара простоїть ще кілька років.

— Ви не вважаєте, що це дещо дивний спосіб отримати назад коня, якого ти щойно продав? — знизала плечима місіс Маллет.— Але щось потрібно робити, і негайно. У конях містер Пенрікард не дуже-то тямить, а я, пам'ятаю, сама запевняла його, що Бут сумирний, як ягня.

---

¹ Суфражистки — учасниці руху, що виник в Англії і США наприкінці XIX століття. Виступали проти дискримінації жінок у політичному й економічному житті, використовуючи радикальні акції — перекриття шляхів, приковування себе кайданками й ланцюгами до ґрат громадських будівель тощо.

— Ягнята абсолютно незаслужено користуються репутацією тварин із мирною й урівноваженою вдачею,— погодився Кловіс.

Наступного дня Джессі повернулася з поля для гри в гольф зі змішаними почуттями. Вигляд вона мала піднесений і водночас заклопотаний.

— З освідченням усе гаразд,— оголосила вона.— Він зробив пропозицію, коли ми були на шостій лунці. Я відповіла, що мені необхідно подумати. Коли ми дійшли до сьомої лунки, я сказала, що згодна.

— Люба,— зауважила мати,— було б розумніше виявити більше дівочої сором'язливості, адже ви ще так мало знайомі. Могла б потерпіти й до дев'ятої.

— Поки ми дісталися до сьомої, минуло чимало часу,— заперечила Джессі.— Давалася взнаки напруга, ми весь час відволікалися від гри. Ну, а до дев'ятої лунки ми все остаточно вирішили. Медовий місяць проведемо на Корсиці. Якщо захочемо, ненадовго завітаємо до Неаполя, а наостанок тиждень проведемо в Лондоні. Обидві його племінниці, безумовно, погодяться бути подружками нареченої. Ти маєш одягнути ту перлово-сіру сукню, і не шкодує, заради Бога, мережива. Між іншим, сьогодні ввечері він прийде просити твоєї згоди, май на увазі...

Вона на мить замовкла, і продовжувала:

— Із цим усе гаразд, але що стосується Бута, тут складніше. Я виклала йому байку щодо стайні, і як уся родина мріє повернути цього коня, але через це йому ще дужче закортіло залишити його у себе.

Зараз, бачте, коли він оселився в селі, він зобов'язаний навчитися по-справжньому їздити верхи, і розпочати навчання він збирається завтра зранку. До цього він лише кілька разів проїхав уздовж Роттен-Роу¹ на шкапах, які годні тільки для того, щоб вигулювати вісімдесятирічних дідусів і банкірів, які лікуються від нервових розладів. Так, і ще: коли йому було п'ятнадцять років, одного разу в Норфолку він їздив верхи на поні, якому на той час виповнилося двадцять чотири. Завтра він збирається видертися на Бута, і я стану вдовою, ще не вийшовши заміж, а мені так хочеться побачити, яка Корсика насправді, бо на карті здається такою маленькою і кумедною!

Негайно послали по Кловіса й поінформували його про те, як розвиваються події.

— Їздити на цій тварині — смертельний ризик, — підбила підсумок місіс Маллет. — На це ніхто не здатний, крім Тобі, і то лише тому, що в результаті багаторічного досвіду він точно знає, чого може злякатися Бут, і примудряється кудись звернути останньої миті.

— Я вже натякала містеру Пенрікарду, тобто Вінсенту, що Бут терпіти не може білих воріт, — зауважила Джессі.

— Білі ворота! — вигукнула місіс Маллет. — А ти пам'ятаєш, як на нього діють свині? Перш ніж вібратися з маєтку на велику дорогу, йому доведеться

---

¹ Прогулянкова алея в лондонському Гайд-парку.

проминути ферму Локіра, а вже там на галявині неминучо виявиться кількоро свиней!

— Останнім часом він щось недолюблює й індиків,— вставив Тобі.

— Зрозуміло, що Пенрікарду не можна дозволяти сидати на цю тварину,— сказав Кловіс.— Принаймні, поки Джессі не стане його законною дружиною і не мине деякий час. І ось що я вам пропоную: запросіть його завтра на пікнік, та просто зранку. Адже він не з тих, хто стрибає в сідло ще до сніданку. Післязавтра я попрошу парафіяльного священика звозити Пенрікарда до Кроулі, щоб поглянути на нову будівлю лікарні, яку там зводять, і затягнути цю поїздку до ланчу. Бут залишиться в стайні, і Тобі ніби ненароком запропонує об'їздити його, оскільки той давно не ходив під сідлом. Кінь може спіткнутися об камінь або корч і, на наше щастя, закульгати. Якщо Джессі поквапить події, то ми зможемо лікувати цю кульгавість доти, доки шлюбна церемонія не відбудеться.

Місіс Маллет, яка належала до найбільш чутливої частини людства, бурхливо розцілювала Кловіса.

Нічії провини не було в тому, що наступного ранку вперщила злива, і про пікнік годі було й мріяти. Так само ніхто не був винен, що вдень розгодилося настільки, що містер Пенрікард зважився виїхати на Буті. Випадковість, не більше. Дісталися вони тільки до ферми Локіра, де, звісно ж, паслися свині. Ворота будинку парафіяльного священика

були пофарбовані в непривабливий тьмяно-зелений колір, але ще рік чи два тому вони були білими, і Бут добре пам'ятав, що саме на цьому відрізку шляху він звик присідати на задні ноги, задкувати, а потім сахатися з боку в бік. Він і виконав усе це, а потім, позбувшись вершника, увірвався до саду священика, де поряд із курником виявив індичку. Очевидці стверджували, що курник майже не постраждав, але від індички мало що залишилося.

Містер Пенрікард розбив коліно й отримав кілька менш значних ушкоджень. До того ж, він був приголомшений і, мабуть, навіть уражений. Утім, цю подію він відніс на рахунок свого невміння поводитися з кіньми і незнання навколишніх шляхів. Джессі менше ніж за тиждень поставила його на ноги, й обоє повернулися до занять гольфом.

У списку подарунків до весілля, опублікованому за деякий час у місцевій газеті, значився й такий: «Вороний кінь для верхової їзди, кличка Бут, подарунок нареченого нареченій».

— Це свідчить про те,— сказав, ознайомившись зі списком, Тобі Маллет,— що наш Вінсент так нічого й не зрозумів.

— Або,— зауважив Кловіс,— дуже вже хотів їй догодити.

Відчинені двері

— Мітонька ось-ось зійде, містере Натл,— стримано промовила юна особа років п'ятнадцяти.— А поки що вам доведеться терпіти моє товариство.

Фремтон Натл спробував видушити з себе щось чемне, що мало б полестити племінниці, але при цьому не зачепити тітоньку, яка ще й досі не показувалася. Потай він уже сумнівався, що всі ці необов'язкові візити до зовсім незнайомих людей можуть допомогти йому підлікувати розхитані нерви. Адже саме з такою метою він і прибув у ці місця.

«Знаю, що з цього вийде,— напередодні від'їзду сказала йому сестра, дізнавшись, що він має намір усамітнитися в сільській глушині.— Ти поховаєш себе на самоті, нікому й слова не скажеш, і врешті-решт тебе вб'є сплін. Єдине, що я можу зробити,— написати рекомендаційні листи до всіх, кого я знаю в тих місцях. Деякі з них, наскільки я пам'ятаю,— досить милі люди».

«Цікаво,— подумав Фремтон,— місіс Сепплтон теж належить до категорії цих милих людей?»

— Ви когось ще знаєте в селі? — запитала племінниця, подумавши, що пауза надто затягується.

— Майже нікого,— відповів Фремтон.— Розумієте, років чотири тому моя сестра гостювала тут у родині священика. Це вона написала для мене рекомендаційні листи до тутешніх жителів.

Останні слова він вимовив із неприхованим жалем.

— Отож, ви нічого не чули про мою тітоньку? — вела далі стримана юна леді.

— Я знаю тільки її ім'я та адресу,— зізнався гість.

«Цікаво,— подумав він,— місіс Сепплтон заміжня чи вдова?»

Щось не цілком певне в атмосфері свідчило про наявність у домі чоловіка.

— Три роки тому трапилася жахлива трагедія,— продовжувала дівчина.— Це, мабуть, сталося вже після того, як тут гостювала ваша сестра.

— Трагедія? — здивовано перепитав Фремтон.

Йому чомусь здавалося, що в таких місцях, як це, ніяких трагедій бути не може.

— Вам, мабуть, здалося дивним, що, незважаючи на жовтневий вечір, ці двері відчинено нарозтіж,— сказала племінниця, вказуючи на високі засклені двері, що виходили на садову галявину.

— Зараз досить тепло для цієї пори року,— озвався Фремтон.— А що, ці двері якось стосуються до того, що трапилось?

— У них три роки тому, день у день, вийшли чоловік тітоньки і двоє її молодших братів. Вони вирушили на полювання, але жоден із них так і не по-

вернувся. Дорогою до того місця, де вони зазвичай стріляли бекасів, їм трапилося болото, і всіх трьох поглинула підступна трясовина. Те жахливе літо було неймовірно дощовим, і звичні місця, які раніше вважалися абсолютно безпечними, перетворилися на справжні пастки. Найгірше те, що їхні тіла так і не вдалося знайти.

Тут голос дівчини затремтів, видавши почуття, що охопили її.

— Бідолашна тітонька досі не втрачає надію, що колись усі троє повернуться, а з ними і маленький рудий кокер-спаніель, який теж загинув, і увійдуть у ці двері, як заходили завжди. Ось чому ввечері ці двері не замикають, поки остаточно не смеркне. Так, тітонька стільки разів розповідала мені, як вони йшли того фатального дня! Через руку її чоловіка був перекинутий світлий макінтош, а Ронні, її молодший брат, увесь час наспівував: «Чого ти все скачеш, веселунко Берті?» Він завжди співав цю пісеньку, коли хотів подразнити тітоньку, позаяк ці слова її дратували... Знаєте, часом у такі спокійні, тихі вечори на кшталт сьогоднішнього мене просто дрижаки беруть від самої думки про те, що ось зараз, буквально наступної хвилини пролунає звук кроків на галявині, і вони увійдуть у ці двері...

Ледь помітно здригнувшись, дівчина замовкла.

Фремтон зітхнув із полегшенням, коли до кімнати квапливо зайшла місіс Сепплтон, перепрошуючи, що змусила себе чекати.

— Сподіваюся, Віра не дозволила вам нудьгувати? — поцікавилась вона.

— О ні! Вона розповідала надзвичайно цікаві речі,— сказав Фремтон.

— Ви ж не проти, якщо ці двері залишаться відчиненими? — жваво промовила місіс Сепплтон.— Мій чоловік і брати незабаром мають повернутися з полювання, а вони завжди заходять у будинок через ці двері. Така традиція. Сьогодні вони вирушили на болота по бекасів, отож моїм бідолашнім килимам буде непереливки. Усі чоловіки однакові, чи не так?

Поки вона весело щебетала про полювання, про те, що дичини з кожним роком стає дедалі менше, і як важко взимку нещасним диким качкам, душу Фремтона дедалі глибше полонив сліпий жах. Гість зробив відчайдушну спробу змінити тему розмови на менш страшну, та це вдалося йому лише частково — увага господині будинку весь час розсіювалася, а її погляд раз у раз спрямовувався крізь відчинені двері на галявину.

І треба ж було йому з'явитися сюди в настільки трагічну річницю! От уже воістину сумний збіг.

— Лікарі сходяться на думці,— мужньо продовжував свої спроби Фремтон,— що людям із виснаженою нервовою системою необхідний повний спокій. Мені, зокрема, рекомендували уникати хвилювань і надмірних фізичних навантажень. Щоправда, з приводу дієти думки лікаря дещо розходяться...

Він належав до тих осіб, яким притаманна поширена помилка, ніби і зовсім сторонні люди, і випадкові знайомі жваво цікавляться подробицями його недуги, способами лікування і причинами її виникнення.

— Он як? — байдужо перепитала місіс Сепплтон, приховуючи позікання. І раптом пожвавішала, напружилася, ніби вся перетворилася на пильну увагу, хоча всі ці зміни не стосувалися слів, вимовлених Фремтоном.

— Ну ось, хвалити Бога, нарешті, й вони! — вигукнула господиня. — Якраз до чаю. Але ви тільки подивіться — забрьохалися від голови до ніг!

Фремтон ледь помітно здригнувся й обернувся до племінниці, кинувши на неї співчутливий погляд. Але дівчина так само пильно дивилася на відчинені двері, і в її очах застиг невимовний жах. Похоловши від позамежного, якогось потойбічного страху, Фремтон розвернувся разом зі стільцем і подивився в тому ж напрямку.

У сутінках галявиною до будинку наближалися три чоловічі фігури. У руках чоловіки тримали рушниці, а в одного з них на плечах був світлий макінтош. Слідом дріботів рудий спаніель.

До будинку вони наблизилися майже нечутно — трава заглушала звуки кроків, аж тут молодий, злегка хрипливатий голос вигукнув із напівтемряви: «Берті, Берті, що ти все скачеш, веселунко?»

Не тямлячись від жаху, Фремтон схопив палицю й капелюх. Його втеча була настільки стрімкою, що

згодом він так і не зміг пригадати, як знайшов садову хвіртку. На дорогу він вилетів так рвучко, що велосипедист, який трапився на його шляху, щоб уникнути неминучого зіткнення, змушений був круто звернути і врізався в живопліт.

— А ось і ми, любя,— проголосив власник світлого макінтоша, заходячи в двері.— Ми промочили до рубця, але вже обсохли. А що це за один тікав звідси, коли ми підходили?

— Дуже дивна людина, такий собі містер Натл,— із посмішкою відповіла місіс Сепплтон.— Без угаву розповідав про свої хвороби і раптом утік, не вибачившись і навіть не попрощавшись, щойно помітив вас. Та так швидко, ніби побачив привида.

— Я гадаю, справа в нашому спанієлі,— незворушно вставила племінниця.— Він сказав мені, що дуже боїться собак. Уявляєте: згряя бродячих псів одного разу загнала його на занедбаний цвинтар десь на березі Гангу, і йому довелося провести ніч у порожній могилі, а ці тварюки гарчали й вишкіряли ікла просто над його головою! Від такої пригоди хто завгодно може збожеволіти.

Дівчина ця була великою майстринею з вигадання усіяких небилиць.

Навчання

Вибір місця для кухні у фермерському будинку — зазвичай річ випадкова. І все ж інколи здається, що її розташування сплановано якимсь досвідченим і далекоглядним фахівцем. Із корівника і з пташиного двору, із саду й будь-якого іншого куточка ферми — буквально звідусіль можна легко потрапити до цього просторого приміщення з кам'яними плитами на підлозі, де всьому є місце і де сліди від брудного взуття можна за дві секунди прибрати.

Кухня, немов командний пункт, не просто розташовується в самому центрі бурхливої діяльності: з її високого заґратованого вікна з широким підвіконням і глибоким отвором у вигляді амбразури відкривається чудовий краєвид на пагорби, зарослі вересом, і лісисті долини між ними. А невеликий куточок біля вікна є, мабуть, найзатишнішою місцинкою на всій фермі, якщо врахувати його розташування і всілякі зручності.

Молода місіс Ладбрук, чий чоловік нещодавно успадкував цю ферму, пораючись біля величезної плити, час від часу кидала нетерплячі погляди на цей куточок, і руки в неї просто свербіли — так їй кортіло зробити його ще світлішим і привабли-

вішим. Не так уже це й складно: повісити ситцеві фіранки, розставити на підвіконні квіткові горщики, прибити кілька дубових полиць із старовинним глиняним й олив'яним посудом. Напівтемна вітальня фермерського будинку, вікна якої дивилися в досить похмурий сад, обнесений високою кам'яною огорожею, не справляла враження тієї кімнати, в якій хочеться розміститися надовго.

— Ось обживемося трохи, і кухня в мене просто засяє! — оголошувала молода жінка всім, хто випадково туди зазирав.

За цими, на перший погляд, простими словами ховалося бажання, яке Емма Ладбрук висловити поки що не наважувалася. Так, вона була співвласницею ферми. Разом із чоловіком вона мала право голосу в господарських питаннях, а багато рішень приймала самостійно. Але вона не була повноправною хазяйкою на кухні.

На верхній полиці кухонної шафи, поряд із потрісканими соусниками, олив'яними пивними глечиками, тортками для сиру і старими рахунками, лежала пошарпана Біблія, на першій сторінці якої був напис, зроблений майже зовсім вицвілим чорнилом дев'яносто чотири роки тому. Зжовклий від часу папір зберіг дату народження та ім'я: Марта Крейл.

Так-так, саме та зморщена стара з пергаментним обличчям, яка все ще ходила, бурмочучи і шкутильгаючи, по кухні, стара, що була схожою на опалий осінній листок, який зимовий вітер ще й досі га-

няє туди-сюди. Колись давно вона звалася Мартою Крейл, а потім протягом аж сімдесяти з гаком років її називали Мартою Маунтджой. Усі, хто міг пам'ятати, як вона почала метушитися і бігати від плити до пральні, з дровітні до пташні, комори або саду, при цьому безперервно бурмочучи і лаючись, давно померли. А вона продовжувала невтомно клопотатися, не рахуючись ні з часом, ні з ревматизмом.

Емма Ладбрук, на яку Марта звернула не більше уваги, ніж на бджолу, що залетіла у вікно літнього полудня, в перші дні стежила за нею з напруженою цікавістю. Вона була така давня й так зрослася з цим будинком, що здавалася його невід'ємною частиною. Старий Шеп, коллі, ледве тягнучи зашкарублі лапи в очікуванні мирної кончини, виглядав набагато жвавішим, ніж ця висохла мумія. Він був веселим цуцням о тій порі, коли Марта вже стала тремтячою кульгавою бабцею. Тепер він зовсім осліп і ледве дихав, а вона зберегла залишки життєвої енергії і, як і раніше, замітала, пекла і прала, подавала на стіл і прибирала брудний посуд. Напевно, Марта вигодувала і виховала на цій старій кухні не одне покоління таких собак, і багатьом із них сказала останні слова прощання. А скільки вона пам'ятає людей, які пішли у кращий світ за час її життя!

Майже нікому, а вже Еммі й поготів, не вдавалося змусити Марту згадувати про минуле. Своїм різким, деренчливим голосом стара говорила тільки про нагальне: про двері, що залишилися незамкненими, про

дійниці, поставлені не на місце, про телят, яких забули нагодувати, і про інші дрібні прорахунки та недогляди, з яких складається повсякденне життя будь-якої ферми. І лише коли наставав час виборів, Марта відобувала з пам'яті всіма забуті імена, навколо яких колись вирували пристрасті. Згадувався якийсь Пальмерстон¹, що жив по дорозі в Тівертон. Потім були Норкуоти, Екланди й багато інших, чиї імена вона забула. Імена змінювалися, але в усі часи це були віги і торі, жовті й блакитні, а люди сперечалися і сварилися, з'ясовуючи, хто з них має рацію. Найбільше було суперечок про одного солідного літнього джентльмена з суворим обличчям. Вона бачила його портрети спочатку на стіні вітальні, а пізніше на підлозі зі слідами розчавлених гнилих яблук — очевидно, на фермі час від часу змінювалися політичні пристрасті. Однак Марта не підтримувала жодну зі сторін; ніхто з «цих» пальцем не поворухнув, щоб хоч щось зробити для ферми. Таким було її тверде переконання — переконання сільської жительки, яка з недовірою ставиться до всього, що діється за межами її маленького світу.

Коли час цікавості й настороженості минув, Емма Ладбрук переконалася, що стара — не тільки мальовнича легенда, своєрідна частина ферми, а й серйозна перешкода. У тому-то й полягав увесь жах. Емма приїхала сюди, маючи безліч планів. Належа-

---

¹ Тут: Генрі Темпл, 3-й віконт Пальмерстон (1784–1865) — британський державний діяч, прем'єр-міністр Великої Британії.

ло багато чого переробити й удосконалити. Частково це було результатом ознайомлення з усілякими нововведеннями, а частково — підсумком її власних роздумів, планів та ідей. Однак ті реформи, які Емма передбачала здійснити в кухонному господарстві, Марта, напевно, відкинула б зі зневагою, навіть не дослухавши. А тим часом від кухні залежала і молочарня, і закупи, і багато іншого. Та що й казати — усі плоди праці домочадців і робітників проходили через кухню!

Емма, котра опанувала нові методи оброблення свіжої птиці й прагнула застосувати свої знання на практиці, змушена була сидіти й дивитися, як Марта, геть ігноруючи її, зв'язує крильця та ніжки курячих тушок, готуючи їх до продажу, як робили це в тутешніх місцях протягом останніх трьох століть. При цьому стара обсмалювала тільки ніжки, нехтуючи грудками. І сотні корисних порад щодо того, як підтримувати чистоту, як використовувати корисні нововведення, марнувалися, тому що цьому перешкоджала скорчена стара, яка весь час бурмотіла і не звертала ні на що уваги.

Найгірше було з тим куточком біля вікна, що так припав Еммі до душі, який мав стати веселим, радісним оазисом посеред досить похмурої кухні. Його, як і раніше, було захаращено всіляким мотлохом, до якого господиня, котра мала лише номінальну владу, не наважувалася навіть доторкнутися. Їй здавалося, що ці нікчемні речі обплутано міцним павутинням,

яке було сплетене самою Мартою і яке майже неможливо розірвати.

Ні, стара справді стояла на заваді. Звісно, негідно бажати, щоб її довге життя швидше завершилося, але час минав, й Емма відчувала, що це бажання стає дедалі гострішим, нетерплячішим, хоча й намагалася робити вигляд, що ні про що подібне навіть не думає.

Усю ницість цього бажання вона відчула одного дня, коли, увійшовши до кухні, застала геть незвичайну картину. Стара Марта не працювала. На підлозі біля її ніг стояв козуб із зерном, а у дворі збуджено кудкудакали кури, бо саме настав час їх годувати. Марта тим часом сиділа на напівзогнилій лаві біля вікна, втупившись у нього потьмянілим поглядом так, ніби бачила там щось більше, ніж звичайний осінній пейзаж.

— Що трапилося, Марто? — запитала Емма.— Тобі эле?

— Це смерть по мене прийшла,— відповів деренчливий голос.— Я ж-бо чула, що вона зовсім близько. Недарма старий Шеп увесь ранок вив. А вчора вночі я чула, як кричала сова, і щось біле промайнуло у дворі. Не кішка і не ласиця — щось інше. Кури теж відчували недобре, увесь час збиваються в купу. Поганий, ох, поганий знак... Хто-хто, а я знаю — смерть близько...

Очі молодої жінки мимоволі наповнилися сльозами. Ця сива, зморщена, як печене яблуко, стара

колись була веселою і пустотливою дитиною. Вона гралася в саду, на сіннику, на горищі фермерського будинку. Але було це вісімдесят із гаком років тому. Тепер вона висохла, скулилася в грудочку, відчуваючи крижаний холод смерті, яка вже готова була заволодіти її жалюгідним тілом. Навряд чи можна чимось допомогти Марті, але все ж таки треба з кимось порадитися...

Вона згадала, що чоловік десь у ближньому лісі — рубає дерева. А поки слід пошукати якусь іншу добру душу з тих, хто знає стару краще, ніж вона. Але її ферма, як вона вже встигла переконатися, мала спільну для всіх ферм властивість: коли потрібно когось знайти, нікого немає на місці. Кури з цікавістю йшли за нею, свині запитально рохкали за перегородкою свинарні, але ні в саду, ні в стайні, ні в корівнику їй не трапилося жодна жива душа. Лише коли вона вже поверталася до кухні, з-за рогу хліва виринув її кузен — молодий містер Джим, як усі його називали,— який витрачав увесь свій час на невдалу торгівлю, полювання на кроликів і залицання до жіночої частини прислуги.

— Мені здається, стара Марта помирає,— схвильовано промовила Емма.

— Нісенітниця,— відповів Джим.— Марта проживе до ста років, а то й більше. Вона сама це сказала, і так воно й буде.

— Вона просто зараз помирає, а може, вже померла,— вперто повторила Емма, відчуваючи зневагу до молодика через його тупість.

Однак на добродушному обличчі Джима розпливлася усмішка.

— Щось це не схоже на останній подих,— зауважив він, кивнувши в бік пташиного двору.

Емма обернулася. Стара Марта стояла серед птахів, що обступили її з усіх боків, пригорщами розкидаючи зерно. Індик із лискучими бронзово-зеленими крилами і багряно-червоною сережкою над дзьобом, бойовий півень із блискучим, як сталь, оперенням, золотаві й темно-коричневі кури з червоними гребінцями, білі качки та качури у своїх смарагдових шоломах — усі вони утворили строкату, багатобарвну мішанину, а стара була схожою на висохле минулорічне стебло, що потворно стирчить над яскравою квітучою клумбою. Ячмінь вона розкидала твердою рукою, як робила це, напевно, тисячі разів, до зерен поспішно тяглася безліч дзьобів, а її пронизливий голос лунав так далеко, що його добре чули й ті, хто спостерігав за нею.

Марта продовжувала наполягати: мовляв, смерть прийшла на ферму.

— Я точно знаю, що вона поруч. Усе свідчить про це.

— То хто все ж таки помер, матінко? — гукнув молодий чоловік.

— Молодий хазяїн, містер Ладбрук,— продеренчала стара.— Його тіло зараз принесуть. Відскочив від підрубаного дерева і наштотхнувся на залізний кілок-підпору. Хотіли підняти, а він уже мертвий... А я ж знала, знала!..

І вона відвернулася, щоб кинути жменю ячменю цесаркам, які саме підбігли...

Оскільки ферма вважалася сімейною власністю, її успадкував мисливець на кроликів — як найближчий родич покійного по чоловічій лінії. Емма Ладбрук зникла з історії ферми, немов бджола, що залетіла у відчинене вікно й одразу ж вилетіла назад.

Одного холодного й похмурого ранку вона стояла біля воза, куди вже було укладено її багаж, і чекала, поки приготують те, що повинно було відправитися до міста на ринок. Значно важливіше було продати курчат, свіже масло і яйця, ніж вчасно довести її до поїзда. Звідси Емма бачила частину довгого заграбованого кухонного вікна, яке, за її задумом, мали прикрашати фіранки та квіткові горщики.

Несподівано їй спало на думку, що й за багато років після того, як про неї всі остаточно забудуть, у цьому вікні миготітиме зморшкувате пергаментне обличчя й буде чути, як стара щось бурмоче своїм деренчливим голосом, метушливо шкутильгаючи кам'яними плитами кухні.

Емма підійшла ближче й зазирнула у вікно. Стара Марта стояла біля кухонного стола і зв'язувала крильця та ніжки курчат, готуючи їх на продаж. Так само, як робила це багато десятків років.

Переночинюк

— Я запросила Латимера Спрінгфілда провести з нами неділю і залишитися переночувати, — оголосила за сніданком місіс Дюрмот.

— Я гадав, що він із головою занурений у виборчу кампанію, — зауважив її чоловік.

— Так і є. Вибори в середу, а до того часу бідолаха вкрай виснажитья. Уяви цей жах: вести передвиборчу агітацію під зливою, плентатися брудними путівцями, розмовляти із замерзлими людьми у продутих протягах шкільних класах — і так день у день упродовж двох тижнів. У неділю вранці він зобов'язаний бути присутнім у якійсь церкві, після чого відразу вирушить до нас і як слід відпочине від усього, пов'язаного з політикою. Я й згадати про неї йому не дозволю. Я навіть звеліла зняти ту картину з Кромвелем, який розпускає Довгий парламент¹, що висіла на сходах. А ти, Віро, — додала місіс Дюрмот, звертаючись до шістнадцятирічної племінниці, — добре подумай про те, якого кольору стрічку вплести

---

¹ Так званий Довгий парламент був скликаний королем Карлом I у 1640 році. Свою назву отримав через те, що засідав без перевиборів протягом 20 років, бо депутати домоглися права розпуску парламенту тільки за рішенням самих депутатів.

у волосся. Блакитну й жовту в жодному разі — це кольори протиборчих партій, не треба також смарагдово-зелений і помаранчевий через усі ці розмови про самоврядування.

— У дні національних свят я завжди використовую чорну атласну стрічку,— з непохитною гідністю відповіла Віра.

Латимер Спрінгфілд виявився похмурим і вельми літнім джентльменом. У політику він подався з таким же настроєм, із яким інші люди вдягають жалобу. Палким ентузіастом він не був, але виявився стараним трудівником політичної ниви, і місіс Дюрмот була близькою до істини, стверджуючи, що на цих виборах він працював, не шкодуючи себе. Він потребував перепочинку, але нервові напруження, що супроводжує передвиборчі баталії, було надто сильним, щоб містер Спрінгфілд міг цілком розслабитися.

— Ну ось, тепер він до ранку просидить, вносячи правки до свого заключного виступу! — з сумом зауважила місіс Дюрмот.— Ми чесно уникали згадок про політику протягом усього дня і вечора. В іншому ми безсилі.

«Це ми ще подивимося»,— подумки сказала Віра.

Ледь двері спальні зачинилися за ним, як Латимер занурився в море документів і брошур, квапливо заносючи до записника корисні цифри, відомості й ретельно дібрані небилиці. Так він пропрацював десь півгодини. За цей час увесь будинок, здавалося, поринув у міцний сон, притаманний сільським

жителям. Раптом у коридорі почулися кроки, хтось приглушено заскиглив, потім у двері енергійно постукали.

Не встиг Латимер відповісти, як до кімнати увірвалася Віра з якоюсь ношею в руках і з запитанням:

— Даруйте, можу я залишити тут ось цих?

«Цими» виявилися крихітне чорне порося і величезний синьо-червоний півень.

Латимер помірно любив тварин, надаючи перевагу дрібній хатній худобі, яку розводять із прагматичних міркувань. У виступі, над яким він старанно працював саме тієї хвилини, кандидат палко обстоював необхідність подальшого розвитку свинарства і птахівництва в сільських районах. Але там не було жодного слова про те, що йому доведеться ділити спальню, нехай і досить простору, з уродженцями курника і свинарні.

— А у дворі їм хіба не буде краще? — обережно поцікавився він, намагаючись висловити свій погляд щодо місця розташування конкретних тварин. Зробивши невелике зусилля над собою, він навіть надав голосу турботливої інтонації.

— Немає в нас більше двору,— скорботно промовила Віра.— І нічого немає — сама лише брудна клекочуча вода. Греблю водосховища в Брінклі прорвало!

— Ось тобі й маєш! Я й не знав, що в Брінклі є водосховище,— здивувався Латимер.

— Тепер його вже немає. Вода повсюди, а оскільки наш будинок у низовині, то ми опинилися в са-

мому центрі внутрішнього моря. Адже річка теж розлилася!

— Боже всемогутній! Були жертви?

— Я так скажу: просто жах, не злічити. Наша служниця вже впізнала три трупи з тих, що пропливли повз вікна нашої більярдної. І все це — молоді люди, з якими вона заручена. Чи то вона заручена відразу з багатьма, чи то не дуже придивлялася. З іншого боку, може, це те саме тіло, яке течія кружляє навколо будинку? Як же я раніше про це не здогадалася?

— Мабуть, слід було б узяти участь у рятувальних роботах, чи не так? — запитав Латимер. Інстинкт кандидата в члени парламенту вже підказував йому, що трапилася нагода стати місцевою знаменитістю.

— Марно,— відказала Віра.— Човнів у нас немає, а від найближчого житла нас відділяє скажений потік. До річі, тітонька просила переказати вам, щоб ви залишалися в своїй кімнаті і не брали участі в загальному сум'ятті. Однак вона вважає, що ви зможете зробити їй ласку, залишивши півня у себе до ранку. Річ у тім, що в неї їх загалом восьмеро, курник змило, і варто цим півням опинитися разом, як вони почнуть шалено битися, тому ми й розділили їх — по півню до кожної кімнати. А ще я подумала: можливо, ви не відмовитеся прихистити це крихітне поросятко; воно таке гарненьке, хоч і вдача в нього досить злісна. У цьому воно вдалося в матір... але ні, не ображатиму пам'ять утоплениці, яка

зараз плаває догори черевом десь у свинарні. Щодо малюка, то йому просто потрібна тверда чоловіча рука, і тоді він буде ангелом. Я б і сама з ним упоралася, але у мене в кімнаті сидить наш чау-чау, а йому тільки покажи свиню, як він її миттю роздере.

— А чи не можна порося поки розмістити у ванній кімнаті? — несміливо поцікавився Латимер, уже подумки шкодуючи, що не може зайняти настільки ж непохитну позицію, як згаданий чау-чау.

— У ванній? — Віра нервово розсміялася.— Якщо гаряча вода не скінчиться, вона до самого ранку буде напхана бойскаутами.

— Якими бойскаутами?

— Коли води було ще по пояс, три десятки бойскаутів прибули до нас на допомогу. Потім вона піднялася ще футів на три, і тоді вже нам довелося їх рятувати. Ми надали їм можливості невеликими групами приймати гарячу ванну, а самі сушимо їхній одяг у сушильній шафі, але для цього потрібен час. Тому коридор і сходи зараз скидаються на приморський пляж. Двоє хлопчиків, щоб зігрітися, скористалися вашим мельтоновим¹ пальтом; сподіваюся, ви не проти?

— Пальто зовсім нове! — спробував запротестувати Латимер, усім своїм виглядом виявляючи обурення.

— Ви ж не відмовитеся наглянути за півнем, чи не так? — продовжувала Віра.— Його матінка тричі

---

¹ Мельтон — тонке сукно з найвисокоякіснішої вовни.

брала призи на півнячих боях у Бірмінгемі, а сам він минулого року в Глостері посів друге місце в юніорському розряді. Мабуть, він міг би розміститися он на тій поперечині під вашим ліжком. До речі, може, він поводитиметься спокійніше, якщо доставити сюди одну з його дружин? Усіх курей замкнули в коморі, і, гадаю, я б зуміла відшукати серед них його улюбленицю.

Проте Латимер рішуче висловився проти присутності коханої дружини півня, і Віра, нарешті, пішла, але перед тим як піти, посадила півня на імпровізоване сідало й лагідно попрощалася з чорним порослям.

Потім Латимер якнайшвидше роздягнувся і заліз у ліжко, розмірковуючи, що дослідницький азарт юної свині зменшиться, ледь згасне світло. Та дарма!

Порівняно із затишною і теплою свинарнею, де долівку було вистелено соломкою, спальня на перший погляд виглядала нецікавою. Однак засмучена тварина несподівано виявила дещо таке, чого завжди бракує навіть найвинахідливішим пороссятам. Гостре ребро нижньої рами ліжка розташовувалося якраз на такій висоті, що дозволяло поросяті несамовито чухатися й тертися об нього, при цьому в найблаженніші миті воно артистично вигинало спинку і протяжно кувікало від захвату.

Півень, мабуть, вирішивши, що вітер розгойдує його на сосновій гілці, терпів торсання стоїчно, чого не можна було сказати про містера Латимера. Серію

солідних ляпасів поросся сприйняло швидше як додаткове задоволення, ніж як натяк на те, що настав час припинити бешкетувати. Схоже, потрібно застосувати дещо міцніше, ніж тверда чоловіча рука.

Латимер вибрався з ліжка й почав нишпорити по кімнаті в пошуках якогось засобу переконання. Але світла було достатньо, щоб поросся помітило цей маневр, і вдача, яку було успадковано ним від покійної матінки, далася взнаки повною мірою. Латимеру довелося стрімко ретируватися, а перемижець, рохкаючи і час від часу для відлякування клацаючи щелепами, з подвоєним завзяттям відновив самомасаж.

У довгі безсонні години, що йшли за цим, Латимер намагався відволіктися від неприємностей, які на нього посипалися, співчутливо розмірковуючи про тутешню служницю та її неймовірне горе, однак раз у раз ловив себе на тому, що замислюється про кількість бойскаутів, які переміряли його мельтонове пальто...

Тільки-но почало розвиднятися, як чорна свинка забулася блаженным сном. Латимер уже зібрався наслідувати її приклад, але в цю хвилину гримнуло громове «кукуруіку», півень зістрибнув із сідала й розпочав запеклий бій із власним відображенням у дзеркалі шафи.

Згадавши, що йому доручено доглядати клятого птаха, Латимер поспіхом завісив дзеркало махровим рушником, проте мир виявився крихким і вкрай

нетривалим. Войовнича енергія півня знайшла новий вихід: він без вагань атакував поросю, що спало й тому було геть беззахисним.

Дуель виявилася настільки запеклою, що у Латимера не було ані найменшої можливості втрутитися. Пернатий воїн, коли йому було непереливки, рятувався втечею на ліжку і широко користувався цією можливістю. Поросяті не вдавалося застрибнути на таку висоту, хоча бажання дістатися до кривдника у нього було вдосталь.

Шальки терезів так і не схилилися ні на чий бік, і на той час, коли до спальні постукала служниця з ранковим чаєм, бій практично зійшов нанівець.

— Праведний Боже, сер! — вигукнула вона з неприхованим здивуванням.— Навіщо вам знадобилися в кімнаті ці тварини?

Навіщо? Гарне запитання!

Порося, ніби зрозумівши, що трохи зловживає гостинністю, притьмом вискочило в коридор, а півень із неабиякою гідністю пішов за ним.

— Ой, не дай Боже собачка міс Віри побачить цю свиню!..— жахнулася служниця і кинулася геть, щоб запобігти нещастю.

Неясна тінь підозри промайнула в голові у Латимера. Він підійшов до вікна і розсунув штори. Справді, починав накрапати дощик, проте навколо не було ані найменших слідів повені.

За півгодини, спускаючись до сніданку, містер Латимер зустрівся на сходах із міс Вірою.

— Мені не хотілося б думати про вас як про за-
тяту брехуху,— холодно кинув він,— але іноді мимомо-
волі доводиться робити певні висновки.

— Зате за всю ніч ви жодної миті не задумали-
ся про політику! — гордовито парировала юна леді.
І в цьому з нею не можна було не погодитися.

Професіонали

До Лондона прийшла осінь — той благословен-
ний відрізок часу між сльотовою зимою і нена-
дійним літнім теплом. О цій порі, що є найнадійні-
шою в році, люди запасуються дровами для камінів,
купують лампи і чекають, чим закінчатся вибори,
не втрачаючи віри, що рано чи пізно настане весна
і зміниться уряд.

Мортон Кросбі сидів на лаві в далекому куточку
Гайд-парку, з насолодою палячи цигарку і дивлячись,
як неквапливо прогулюється біля ставка пара диких
гусей. Нарешті він дійшов висновку, що самець —
щось на кшталт альбіноса порівняно з червонувато-
коричневим оперенням самки. Водночас краєм ока
Кросбі з деяким інтересом зафіксував нерішучі ма-
неври якоїсь чоловічої фігури, яка вже двічі чи три-
чі, з дедалі меншими проміжками, пройшла повз те

місце, де він сидів — саме так діє перелякана ворона, підбираючись до чогось їстівного.

Нарешті чоловік цей, як і слід було очікувати, опустився на ту саму лаву на такій відстані від Кросбі, що міг легко заговорити з ним. Запилужений, неохайний одяг, скуйовджена сива борода і непевний злодійкуватий погляд видавали в ньому професійного неробу й жебрака, який швидше ладен зазнати будь-якого приниження, задурюючи вам голову безглуздими байками, ніж набратися духу й чесно попрацювати хоча б півдня.

Деякий час незнайомиць дивився просто перед себе напруженим, немовби незрячим поглядом, а потім закрадливо заговорив, ніби у нього було що повідомити людині, яка не проти його вислухати.

— Дивні речі кояться в цьому світі,— сказав він.

Оскільки це глибоке зауваження не викликало жодної реакції, він надав йому форми запитання:

— Чи не вважаєте ви, сер, що в світі відбувається щось неймовірне?

— Якщо вас цікавить моя думка,— відповів Кросбі,— то неймовірного за останні тридцять шість років помітно поменшало.

— А ось я,— заперечив володар сивої бороди,— міг би розповісти вам таке, у що ви не одразу повірите. Це щось зовсім незвичайне, але воно справді сталося особисто зі мною.

— Попит на незвичайні історії, що відбувалися насправді, нині майже на нулі,— холодно зауважив

Кросбі.— Літератори це виконують більш успішно. Наприклад, мої сусіди постійно розповідають мені про те, які неймовірні речі витворюють їхні чау-чау й хорти, але я їх просто не слухаю. Тим більше що я тричі перечитав «Собаку Баскервілів».

Сивобородий неспокійно засовався. За деякий час він спробував надати розмові іншого напрямку.

— Якщо не помиляюся, ви сповідуєте християнство? — поцікавився він.

— Я видатний і, з вашого дозволу, навіть впливовий член мусульманської громади Східної Персії,— сказав Кросбі, відпускаючи на волю уяву.

Сивобородий був явно спантеличений, але ненадовго.

— Персія!.. От уже ніколи б не подумав, що ви — перс,— сказав він із дещо засмученим виглядом.

— Ну, сам я не перс,— відповів Кросбі.— Зате мій батько був афганцем.

— Афганцем? — здивовано вигукнув його співрозмовник і поринув у приголомшене мовчання. За деякий час він усе ж таки опанував себе і відновив атаку.— Афганістан... О! Із цією країною ми воювали, і не раз. А тепер, здається мені, замість того щоб воювати, нам слід було б у неї повчитися. По-моєму, Афганістан — дуже багата країна. Навіть справжніх злиднів там більше немає.

Слово «злидні» було вимовлено з натиском, ніби він намагався вкласти в нього якесь особливе, досить глибоке почуття. Але Кросбі миттєво це від-

чув і не дав заманити себе в нетрі соціальної політики.

— Та там буквально не злічити високоталановитих, неймовірно винахідливих жебраків,— сказав він.— Якби я не був настільки низької думки про надзвичайні події, що трапилися насправді, я б розповів вам історію про такого собі Ібрагіма й одинадцять караванів верблюдів, нав'ючених промокальним папером. На жаль, я вже забув, чим там усе скінчилося.

— Сама по собі історія мого життя вкрай цікава,— знічев'я почав незнайомиць, мабуть, притамувавши бажання почути розповідь про верблюдів та Ібрагіма.— Я не завжди був таким, яким ви бачите мене зараз.

— Кажуть, кожні сім років ми повністю змінюємося,— зітхнув Кросбі, ніби підтверджуючи його слова.

— Я маю на увазі, що не завжди перебував у настільки гнітючих обставинах, у яких опинився зараз,— уперто вів своє незнайомиць.

— Це прозвучало дещо нечемно,— холодно зауважив Кросбі,— якщо врахувати, що ви маєте честь розмовляти з людиною, яка має репутацію найкращого оповідача в усьому Афганістані.

— Даруйте! — схаменувся сивобородий.— Звичайно, мене зацікавила ваша розповідь. Але я лише згадав своє жахливе фінансове становище. Хотите вірте, хочете ні, але у мене зараз немає жодного пенні. Та й надії, що найближчими днями з'являться

якісь гроші, теж ніякої. Не думаю, щоб ви колись опинялися в такій ситуації,— додав він.

— У місті Іомі,— повчально промовив Кросбі,— в Південному Афганістані, де мені довелося народитися, жив один китайський філософ. Так от: він неодноразово повторював, що перебувати зовсім без грошей — одне з трьох головних благ для людини. Утім, я вже призабув, які ще два блага він згадував.

— Дозвольте вас запитати,— у голосі незнайомця не прозвучало ніякої поваги до гідного філософа,— а чи сам він жив так, як радив іншим? Ось у чому питання!

— Він жив дуже щасливо, хоча практично не мав грошей,— озвався Кросбі.

— Очевидно, у нього були друзі, які охоче допомагали йому, коли він відчував матеріальну скруту, як-от я нині.

— В Іомі,— сказав Кросбі,— не обов'язково мати друзів, щоб отримати допомогу. Будь-який житель міста завжди готовий допомогти незнайомцеві, і це вважається справою честі.

Сивобородий подивився на Кросбі з непідробною цікавістю, оскільки йому здалося, що розмова набуває сприятливого для нього відтінку.

— Якби хтось, скажімо я, з волі випадку опинившись у скрутних обставинах, попросив у жителя Іома скромну позику на кілька днів, щоб подолати тимчасові труднощі... скажімо, п'ять шилінгів або навіть трохи більше... Чи зміг би я її отримати?

— Насамперед,— сказав Кросбі,— його відвели б до найближчої винарні й пригостили б квартою доброго вина, а потім, після короткої бесіди на цілком абстрактні теми, вручили б шукане і розпрощалися з нужденним прохачем. Прості угоди зазвичай укладаються найхитромудрішим чином, але на Сході, як ви, напевно, знаєте, немає прямих шляхів.

Очі слухача хижо зблиснули.

— На жаль! — вигукнув він, і в його голосі цього разу прозвучало глузування.— Здається мені, що ви, покинувши рідне місто, забули про його шляхетні звичаї. Мабуть, у наших краях ви їх більше не дотримуєтеся!

— Жоден із тих, хто будь-коли жив в Іомі,— гаряче заперечив Кросбі,— хто пам'ятає його чарівні пагорби, вкриті абрикосовими й мигдальними гаями, холодні струмки, що з гуркотом збігають зі снігових вершин і стрімко проносяться під легкими дерев'яними містками, той, хто пам'ятає все це і зберігає пам'ять про цю піднесену красу, ніколи не забуде неписаних законів і звичаїв тих місць. І для мене вони є такими самими непохитними, ніби я, як і раніше, живу в тому благословенному краю, де розквітала моя юність!

— А якщо я попрошу вас про... про невелику позику... — закрадливо почав сивобородий, присуваючись ближче і гарячково міркуючи, яку суму попросити, не ризикуючи нарватися на відмову,— якщо я обтяжу вашу щедрість, припустімо...

— Будь-якої іншої пори року — із повним задоволенням,— розвів руками Кросбі.— На жаль, у листопаді звичай суворо забороняє людям нашого народу надавати й отримувати позики, і так само полягають справи з будь-якими подарунками. Про такі речі навіть говорити не годиться, бо вважається, що це приносить нещастя. Тож давайте завершимо розмову на цю тему.

— Але ж зараз ще жовтень! — скрикнув прохач і ледь не завив від розчарування, побачивши, що Кросбі підіймається з лави.— Цілих вісім днів до кінця місяця!

— Згідно з афганським календарем, листопад настав ще вчора,— повчально промовив Кросбі.

Незабаром він уже крокував Гайд-парком, залишивши позаду співрозмовника, який сердито й невдоволено бурмотів щось собі під носа.

«Жодному його слову не вірю,— бурчав жебрак.— Усе це брехня, брехня від початку й до кінця. І треба було так і сказати йому просто в обличчя. Теж мені, афганець!»

Однак прокльони, якими він рясно сипав протягом ще мало не чверть години, лише підтвердили правдивість думки, що справжні професіонали тільки у виняткових випадках здатні знайти спільну мову.

Метод Шварца-Меттеркляма

Леді Карлотта вийшла з вагона на платформу якоїсь непримітної станції і почала походжати туди-сюди — просто щоб згаяти час, поки поїзд рушить далі. І тут вона помітила неподалік коня, що намагався тягнути піщаним путівцем перевантажений візок, і візника — певно, із тих, хто не зважає на думку тварин, які допомагають їм заробляти на життя. Візник хльоскав батогом, але користі від цього не було ніякої.

Леді Карлотта одразу ж спустилася з платформи і попрямувала до путівця, маючи намір напоумити хазяїна худобини.

Багато знайомих застерігали її від таких учинків, стверджуючи, що це «не наша справа», хоча сама леді Карлотта дотримувалася протилежної думки. Лише одного разу вона вдалася до політики невтручання: коли одну з найбільш переконаних її порадниць, яка видерлася на напівзасохле і вкрай незручне з усіх боків дерево, протягом трьох годин облягав лютий йоркширський хряк. Увесь цей час леді Карлотта, яка перебувала з іншого боку огорожі, продовжувала працювати над пейзажем аквареллю і не втручалася в конфлікт між кабаном і об'єктом його

неприятні. Зрештою, вона врятувала-таки полонену дівчину, але та, схоже, більше не має до неї дружніх почуттів.

А зараз вона просто відстала від поїзда, який доти нестерпно повільно тягнувся, а тут раптом виявив несподівану спритність і помчав. Леді Карлотта телеграфувала туди, куди прямувала, сповістивши знайомих, що прибуде іншим поїздом. Але не встигла вона зробити наступний крок, як перед нею виникла імпозантна дама, яка деякий час пильно розглядала її збоку.

— Ви, мабуть, міс Хоуп, гувернантка, яку я маю зустріти,— сказала пані тим тоном, що не передбачає заперечень.

«Ну що ж, якщо так мало статися, нехай так і буде»,— покірно подумала леді Карлотта.

— Я місіс Куобарл,— продовжувала пані.— А де ж ваші речі?

— На жаль, поїхали,— відповіла удавана вихователька, дотримуючись життєвого правила, яке свідчить, що той, кого немає, завжди винен.— Я щойно телеграфувала щодо цього,— додала вона, роблячи крок до правди.

— Яка прикрість! — вигукнула місіс Куобарл.— Ці залізничні компанії, завжди з ними морока! Утім, у моєї покоївки знайдеться у що вам переодягтися.

І вона потягла її до свого автомобіля.

Дорогою до будинку родини Куобарл леді Карлотту детально ознайомили із завданням, яке на неї

покладалося. З'ясувалося, що Клод і Вілфрід — надзвичайно чутливі молоді люди, що Айрін має високий творчий потенціал, а Віола — найзвичайнісіньке створіння, яких у двадцятому столітті більшість.

— Я хочу, щоб їх не просто навчали й наставляли,— твердила місіс Куобарл,— але щоб у них виникла цікавість до предмета. Скажімо, на уроках історії ви повинні навчити їх, що це не просто сила-силенна імен і дат, які слід запам'ятати, а події з життя реальних чоловіків і жінок, які жили насправді. Крім того, я сподіваюся, що ви з ними розмовлятимете французькою за столом хоча б кілька разів на тиждень.

— Французька — чотири дні на тиждень, а решту днів ми спілкуватимемося з дітьми російською.

— Російською? Але, любя міс Хоуп, у нас у домі ніхто не знає російської!

— Це не має ніякого значення,— холодно відрізала леді Карлотта.

Місіс Куобарл була, правду кажучи, ошелешена. Вона належала до тих не дуже впевнених у собі осіб, які зберігають гордовитий вигляд і виявляють владність, доки їм ніхто не опирається. Найменший опір лякає їх і змушує шукати компроміси.

Тому, коли нова гувернантка не побажала висловити захоплення від її щойно придбаного, місткого й дуже дорогого автомобіля й побіжно згадала про явні переваги двох-трьох інших моделей, її патронеса відчула щось схоже на приниження. Подібні почуття, мабуть, колись охоплювали полководця, котрий

стежить за тим, як його найбільшого бойового слона з ганьбою виганяють із поля бою піхотинці й металники дротиків.

Під час вечері місіс Куобарл так і не вдалося відвоювати втрачені позиції, незважаючи на підкріплення в особі чоловіка, який дотримувався таких самих поглядів і думок, що й вона. Гувернантка відважно налягала на вино, більше того — вона виявила глибокі знання з питань виноробства, а це, з точки зору місіс Куобарл, не віщувало нічого доброго, не кажучи вже про те, що подружжя зовсім не було знавцями в цій галузі. Усі попередні гувернантки й виховательки всілякі розмови стосовно вин зводили до гарного на вигляд, але не дуже щирого твердження, що вони надають перевагу воді. А ця жінка зайшла так далеко, що порекомендувала їм одну виноторговельну компанію, продукції якої цілком можна довіряти.

Аж тут місіс Куобарл вирішила, що час перевести розмову в більш безпечне річище.

— Ми отримали про вас дуже схвальні відгуки від каноніка Тіпа,— зауважила вона.— Мені здається, він дуже гідна людина.

— П'є непросипуще і б'є свою дружину, але в усьому іншому цілком приємний пан,— незворушно заявила вихователька.

— О, люба міс Хоуп! Я сподіваюся, ви трохи перебільшуєте! — в один голос закричало подружжя Куобарлів.

— Правду кажучи, нітрохи,— продовжувала імпровізувати леді Карлотта.— Місіс Тіп — найбездарніший гравець у бридж, із яким я будь-коли сідала за стіл, а такі речі виводять мене з рівноваги. Коли вона робить хід або відкриває карту, її партнер щоразу відчуває напад ненависті, і це цілком можна зрозуміти. Однак облисти її содовою з єдиного наявного сифона було несправедливо стосовно інших партнерів, адже другого сифона в будинку просто не було! Вам може здатися, що це якісь дрібниці, але ж саме через інцидент із сифоном я покинула цю родину...

— Про це ми поговоримо якось іншим разом,— квапливо перервала її місіс Куобарл.

— Особисто я про це більше і словом не обмовлюся,— категорично сказала гувернантка.

Тут містер Куобарл, нарешті, наважився поцікавитися, з яких уроків міс Хоуп має намір почати завтрашній день.

— Ми почнемо з історії,— повідомила та.

— Так-так, історія,— глибокодумно закивав він.— Будь ласка, постарайтеся зробити так, щоб діти зацікавилися тим, що вони вивчають. Ви повинні дати їм відчути, що це не просто імена і дати, а події з життя реальних чоловіків і жінок, які насправді жили...

— Усе це я вже говорила,— втрутилася місіс Куобарл.

— Я викладаю історію за методом Шварца—Меттеркляма,— зарозуміло заявила псевдогувернантка.

— Так-так,— закивали обидва її співрозмовники, визнавши за необхідне підтвердити обізнаність із цими гучними іменами.

— А що це, діти, ви робите? — запитала місіс Куобарл, заставши наступного ранку в дитячій кімнаті похмуру й пригнічену Айрін. Її сестра Віола, загорнувшись у килимок із вовчої шкіри, сиділа на підвіконні у неї за спиною в якійсь неймовірній позі.

— У нас урок історії,— тут же почувалася відповідь.— Я зображую Ромула і Рема, а Віола — вовчицю, але не справжню, а статую тієї вовчиці, яку римляни невідомо з якої причини шанують. Клод і Вілфрід вирушили по розпусних сабінянок.

— Розпусних сабінянок?

— Так, вони мають їх викрасти. Вони не хотіли, але місіс Хоуп дістала батьківську крикетну биту і сказала, що задасть їм перцю, якщо вони не послухаються, тому вони погодилися.

Від садової галявини почулися відчайдушні крики, і місіс Куобарл негайно кинулася туди, побоюючись, аби загрози гувернантки не були втілені в життя. Однак кричали дві малолітні доньки сторожа, яких тягли до будинку захекані й розпатлані Клод і Вілфрід. Їхнє завдання ускладнювалося ще й тим, що дорогою їх безперестанку, хоч і марно, атакував молодший брат викрадених «сабінянок». Гувернантка з битою в руках невимушено сиділа на садовій балюстраді, спостерігаючи за тим, що від-

бувається, з холодною байдужістю римської богині. Діти сторожа раз у раз вигукували «я мамі поскаржуся!», проте їхня матінка, мало того що трохи недочувала, у цей час саме прала.

Кинувши боязкий погляд у бік будиночка сторожа, обурена місіс Куобарл прийшла на допомогу полонянкам.

— Вілфріде! Клоде! Негайно відпустіть дівчаток! Міс Хоуп, що тут відбувається?

— Найдавніша історія Риму, епізод із викраденням сабіянок. Хіба ви нічого про це не чули? Це і є метод Шварца—Меттеркльюма: діти опановують історію, особисто беручи участь у подіях. Так, бачте, матеріал краще засвоюється. Утім, якщо через ваше несподіване втручання хлопчики вийдуть у доросле життя з переконанням, що сабіянки зрештою врятувалися, я не готова за це відповідати!

— Незважаючи на те що ви глибоко освічені й сучасні, міс Хоуп,— твердо промовила місіс Куобарл,— я б хотіла, щоб ви пішли з нашого будинку й поїхали найближчим поїздом. Ваші речі, щойно їх привезуть сюди, ми негайно відправимо за адресою, яку ви назвете.

— Я не можу сказати точно, де перебуватиму найближчими днями,— відповіла звільнена гувернантка.— Тому нехай мої речі будуть у вас доти, доки я не повідомлю вам свою адресу телеграмою. Це лише кілька саквоаяжів, кілька ключок для гри в гольф і молоденький леопард.

— Леопард? — місіс Куобарл від подиву роззявила рота.

Навіть їдучи, ця неймовірна особа спромоглася всіх спантеличити!

— Хоча, якщо сказати по честі, не такий уже він і молоденький. По суті, наполовину дорослий. У звичайні дні я годую його якоюсь дичиною, а в неділю він отримує кролика. Сира яловичина надто його збуджує. І не турбуйтеся щодо автомобіля — я вважаю за краще прогулятися пішки.

Із цими словами леді Карлотта зникла з горизонту подружжя Куобарлів.

Поява справжньої міс Хоуп, яка сплутала день прибуття, викликала в родині справжнє сум'яття, що вельми здивувало цю добру жінку. Куобарли усвідомили, що їх пошили в дурні, та, як це не дивно, дізнавшись про це, вони відчували глибоке полегшення.

— Ах, як же це, мабуть, стомливо, люба Карлотто! — вигукнула господиня будинку, коли запізнила гостя нарешті переступила поріг.— Навіть не уявляю: відстати від поїзда, заночувати в незнайомому місці... Просто жахливо!

— Ти даремно розхвилювалася, голубко,— відповіла леді Карлотта,— мені ця пригода зовсім не здалася стомливою.

Сьома курка

— Навіть не службова рутинна пригнічує мене,— із неприхованою гіркотою вимовив Бленкінтроп,— а те, як невиразно тече моє життя в години дозвілля. Зі мною ніколи не відбувається нічого приметного. Навіть ті дрібниці, якими я захоплююся, нікого, крім мене, не цікавлять. Узяти хоча б те, що я вирощую на власному городі.

— Це ти про картоплину вагою в два фунти? — поцікавився приятель, якого звали Хорворт.

— А я хіба вже розповідав про неї? — здивувався Бленкінтроп.— Мені здавалося, що я повідомив про це тільки попутникам у поїзді.

— Якщо вже бути точним, ти стверджував, що вона важить трохи менше двох фунтів, але я зробив поправку на те, що деякі овочі, як, утім, і свіжа риба, мають, так би мовити, загробне життя, тобто їхнє зростання триває.

— Ну ось, і ти такий самий,— скрушно зітхнув Бленкінтроп.— Усі ви тільки те й робите, що глузуйте з мене.

— Але ж справа не в нас, а в картоплині,— заперечив Хорворт.— Ну як ставитися з цікавістю до того, що нікому не цікаве? У тих, із ким ти щодня їдиш у вагоні приміського поїзда, такі самі пробле-

ми. Вони ведуть цілком пересічне життя і аж ніяк не налаштовані захоплюватися чийось таким само буденним життям. Але спробуй розповісти їм щось неймовірне, вражаюче, надзвичайне, з чим тобі чи твоїм близьким довелося зіткнутися,— і ти відразу станеш центром уваги. Твої слухачі почнуть переказувати твою історію всім знайомим, відчуваючи при цьому щось на кшталт гордості. «Такий собі Бленкінтроп, із яким я непогано знайомий, він живе неподалік,— скажуть вони,— так от, ніс він одного разу додому омара на вечерю, а той узяв та й відітнув йому клешнею відразу два пальці! Тепер лікарі кажуть, що, мабуть, через запалення доведеться відрізати всю руку аж до плеча». Ось це історія так історія! А тепер уяви: приходить людина в тенісний клуб і заявляє: «Я знаю одного хлопця, який виростив картоплину вагою в два з чвертю фунти».

— Любий мій,— нетерпляче поморщився Бленкінтроп,— хіба я щойно не сказав, що зі мною ніколи нічого не відбувається?

— Ну, то вигадай щось,— стенив плечима Хорворт.

— Наприклад? — роздратовано поцікавився Бленкінтроп.

— Припустимо, учора вранці в твій курник заповзла змія і знищила шістьох несучок із семи. При цьому вона спочатку загіпнотизувала їх поглядом, а коли вони стали абсолютно безпорадними, перекусала всіх до єдиної. Але сьома курка виявилася

рідкісної французької породи — з тих, у яких пір'я чубчиком падає на очі, майже закриваючи їх. Тому вона не піддалася гіпнозу, а замість цього накинута на змію, одним ударом дзьоба забила її і склювала до останнього шматочка.

— Дякую,— сухо озвався Бленкінтроп.— Загалом, непогана вигадка. Якби таке справді сталося в моєму курнику, я б пишався тим, що мені є про що розповісти людям. Але я вважаю своїм обов'язком дотримуватися фактів, навіть якщо в них немає нічого цікавого...

І все ж історія із сьомою куркою змусила його замислитися. Він уже уявляв, як розповідає її у вагоні, а попутники жадібно слухають. Потім у його підсвідомості почали самі собою народжуватися дрібні подробиці й деталі — і ось він уже почав міркувати, як зробити цю розповідь ще жвавішою й цікавішою.

Він усе ще розмірковував, коли наступного ранку зайняв звичне місце в поїзді. Просто навпроти нього сів Стівенхем, якого всі поважали завдяки тій обставині, що його дядечко віддав Богу душу прямо під час голосування на парламентських виборах. Це сталося мало не три роки тому, проте до Стівенхема досі зверталися як до експерта з найживотрепетніших питань внутрішньої й зовнішньої політики.

— Вітання! Ну як там твій гриб-велетень, чи що там у тебе вирросло?

Ось і вся цікавість, яку Бленкінтроп міг викликати у попутників.

Юний Дакбі, якого він нишком недолюблював, миттєво перебрав на себе загальну увагу, повідомивши про те, яка його спіткала біда.

— Учора ввечері величезний щур поцупив у мене четвірку молоденьких голубів. Оце так чудовисько, певно, якщо врахувати дірку, яку він прогриз у підлозі голубника!

Щури нормальних розмірів, якщо вірити розповідям аборигенів, узагалі не водилися в цих краях, усі вони були величезними і неймовірно хижими.

— Ні, що за нахабство,— вів далі Дакбі, бачачи, що йому вдалося привернути увагу аудиторії,— за разом чотирьох пташенят! Просто немислимо!

— А до мого курника вчора залізла змія і вбила шість несучок із семи,— раптом вимовив Бленкінтроп голосом, який здався йому не цілком знайомим.

— Змія? — негайно пожвавилися попутники.

— Загіпнотизувала їх одну за одною своїм мото-рошним поглядом, а потім, коли птахи стали абсолютно безпорадними, почала кусати їх. Сусід не зміг покликати на допомогу — він прикутий до ліжка, але все бачив із вікна спальні.

— Не може бути! — почулося з усіх боків.

— Але найцікавіше в іншому — в тому, як повелася сьома курка,— та, що залишилася живою,— продовжував Бленкінтроп, неквапливо закурюючи.

Він уже не почувався скуто й почав усвідомлювати, що варто тільки набратися мужності й почати, як брехня стане легкою і переконливою.

— Шестеро загіпнотизованих курок були міноркської породи, а сьома — гудан¹, чорно-біла, з пучком пір'я, що звисав на очі. Вона взагалі змію не могла розгледіти, тому й гіпноз на неї не подіяв. Помітила тільки, як щось на підлозі звивається, кинулася і заклувала до смерті.

— Отакої тобі! — хором вигукнули попутники.

Наступними днями Бленкінтроп переконався в тому, як мало означає втрата самоповаги для того, хто досяг слави й визнання. Його історія потрапила в одну з газет, присвячених проблемам птахівництва, а звідти перекочувала до популярного щоденного видання. Потім якась дама з Північної Шотландії надіслала листа, в якому повідомила про подібний випадок: просто на її очах зустрілися горностаї і тетерук, причому птах здолав хижака. Брехня чомусь здається значно пристойнішою, коли вам є на кого послатися.

Ще деякий час інтерпретатор історії про сьому курку насолоджувався своєю репутацією значущої фігури — людини, яка безпосередньо брала участь у дивовижних подіях. Але незабаром його було відсунуто на другий план унаслідок несподіваного успіху Сміта-Педдона, його щоденного попутника, чію молодшу доньку зачепив крилом автомобіль, що належав відомій актрисі м'юзик-холу. Самої зірки в машині не виявилось, але вона одразу ж виникла

---

¹ Породи великих м'ясних курей, яку вивели в ХІХ столітті у Франції.

на незліченних фотографіях в ілюстрованих журналах, цікавлячись із їхніх сторінок здоров'ям Мейсі, доньки містера Едмунда Сміта-Педдона, есквайра.

Цілком захоплені цією блискучою історією, попутники Бленкінтропа втратили будь-яку цікавість до його курника.

Хорворт, якому він нишком поскаржився на це, дав йому знову таку саму пораду:

— Вигадай щось новеньке.

— Так, але що?

У запитанні Бленкінтропа виразно чулася готовність, а це вже свідчило про істотне зрушення моральних позицій.

За кілька днів він запропонував постійним супутникам нібито главу з історії своєї родини.

— Дивна історія трапилася з моєю тітонькою — я маю на увазі ту, що до цього дня живе в Парижі,— почав він, нехтуючи тією обставиною, що всі його тітоньки мешкали в Лондоні і в околицях.— Днями, пообідавши в румунській дипломатичній місії, вона присіла перепочити на лаву в Буа де Булонь...

Тут оповідач припустився помилки. Від того моменту, як було згадано дипломатичні кола, його розповідь уже не сприймалася як літопис поточних подій. Адже Хорворт попереджав про це свого учня, однак ентузіазм Бленкінтропа взяв гору над обережністю. Він продовжував:

— Її трохи хилило на сон,— мабуть, діалося взнаки шампанське, яке вона не звикла пити в середині дня.

Стриманий гомін захоплення почувся з-поміж слухачів. Насправді тітоньки Бленкінтропа не звикли пити шампанське навіть у середині року, оскільки вважали його винятковим аксесуаром Різдва та Нового року.

— Трохи згодом статечний пан, який проходив повз неї, зупинився, щоб закурити сигару. Цієї миті його наздогнав якийсь молодик, витягнув клинок із тростини й завдав йому з півдюжини поранень у спину. «Мерзотнику! — вигукнув він. — Ви мене не знаєте, але я відрекомендуюся сам — мене звати Анрі Летюрк». Літній чоловік витер хусткою кров, що заливала його одяг, обернувся і спокійно сказав: «Відколи це навмисне вбивство вважається приводом для знайомства?» Потім таки закурив сигару й пішов.

Моя тітонька хотіла покликати поліцію, але, помітивши, як незворушно головний герой усієї цієї історії сприйняв замах на власне життя, зрозуміла, що її втручання може бути розцінене як зухвалість. Більше того — вона вирішила, що справа у шампанському з румунської місії і полуденній задусі, що наганяє сон... Але найдивніше в моїй розповіді попереду!

За два тижні в тій же частині парку шпагою, замаскованою під ціпок, був заколений якийсь керівник банку. Убивцю схопили — ним виявився син прибиральниці, яка колись працювала в цьому банку. Керівник звільнив її за хронічну пристрасть до алкоголю, а сина прибиральниці звали Анрі Летюрк.

Від цього часу Бленкінтропа одностайно визнали вагонним бароном Мюнхгаузенем, цікавим вигадником, але ніяк не очевидцем описуваних подій. Його попутники щодня зі шкіри пнулися, аби викликати його на чергову розповідь, яка щоразу ставала серйозним випробуванням їхньої довірливості. Зі свого боку, Бленкінтроп старався з усієї сили і виявляв неабияку винахідливість, щоб задовольнити загальне бажання почути щось неймовірне й незбагненне.

Дакбі одного разу спробував розповісти цікаву історію про ручну видру, для якої в саду була облаштована водойма. Якщо рівень води в ній підіймався вище за звичайний, видра починала тривожно скиглити. Однак порівняно з фантастичними шедеврами Бленкінтропа ця історія мала вигляд жалюгідної пародії.

А потім настала спокута.

Одного вечора, повернувшись додому, Бленкінтроп застав свою дружину за картами.

— Старий добрий пасьянс? — жартівливо поцікавився він.

— Ні, любий мій, це не звичайний пасьянс, а той, що відомий під назвою «мертва голова», найскладніший з усіх, що існують. Він у мене ніколи не складався, і зізнаюся — я б страшенно злякалася, якби зуміла його розкласти. Моїй матері це вдалося зробити лише одного разу, і вона часто говорила мені, що боїться померти, якщо пасьянс складеться. У її тітоньки він склався — і буквально за кілька хвилин та померла від надмірного хвилювання. Те саме від-

булося і з матінкою — вона померла тієї ж ночі, коли зуміла розкласти «мертву голову». Вона, щоправда, і без того почувалася зле, але збіг аж надто дивний.

Бленкінтроп пройшов до їдальні, а за кілька хвилин дружина покликала його:

— Джоне, мені так страшно! Залишилося тільки знайти місце для бубнової п'ятірки — і він складеться!

— Ну, звісно,— озвався Бленкінтроп, підходячи до столу.— Дивись: якщо трефову вісімку перемістити на цю дев'ятку, то для п'ятірки відкриється шістка.

Дружина квапливо, тремтячими руками поміняла карти місцями так, як порадив чоловік. І одразу ж вирушила слідом за своєю матір'ю і тіткою.

Бленкінтроп глибоко і щиро кохав дружину, проте, незважаючи на непоправну втрату, йому не давала спокою одна думка. Цього разу щось воістину незвичайне, що виходить далеко за межі буденного, нарешті увійшло до його життя. Скінчилися сірі безбарвні будні. У його уяві вже миготіли газетні заголовки, які могли б гідно відобразити трагедію, що сталася в його родині: «Збулося фатальне передчуття», «Пасьянс “мертва голова” виправдав свою зловісну назву» і подібне. Нарешті, він докладно описав фатальну подію і відіслав оповідання до «Ессекського оглядача», редактор якого був його старим приятелем, а іншому своєму приятелеві переказав усю історію, щоб той виклав її в редакції одного жовтого щоденного видання.

Однак і в тому, і в тому разі здійсненню його честолюбних надій завадила репутація фантазера, що

міцно закріпилася за ним. «Великий гріх вигадувати небилиці, навіть такі цікаві, ще не знявши жалоби»,— такого висновку дійшли його друзі. І замість мото-рошної історії в місцевій газеті на останній сторінці з'явилось коротке висловлення співчуття з нагоди «раптової кончини дружини нашого вельмишановного сусіда містера Джона Бленкінтропа, що настала через серцевий напад». Так зруйнувалася і розвіялася його мрія про широку популярність.

Бленкінтроп спробував уникати товариства старих попутників і незабаром почав їздити на службу більш раннім поїздом. Іноді він і далі намагається привернути співчутливу увагу якогось випадкового знайомого, детально розповідаючи про виконавську майстерність своєї обдарованої канарки або про велетенський розмір буряка, який він сам виростив. Але що все це може означати для людини, про яку колись говорили як про господаря сьомої курки?

Темна справа

— Отож, ти просто з похорону бідолашної Аделаїди? — запитав сер Лалуорт у племінника.— Гадаю, все минуло нормально?

— Про все розповім за ланчем,— відповів Егберт.

— І думати забудь! Це просто неповага до пам'яті твоєї тітоньки, та й до ланчу теж. Спершу в нас будуть іспанські маслини, потім суп, потім знову маслини, ну, і дичина, звісно. Я звелю подати чудове рейнське — не з дорогих, але саме те, що потрібно. Як бачиш, у меню немає нічого, що нагадувало б про твою тітоньку Аделаїду, а вже тим більше про похорон. Вона була славною жінкою, але, дивлячись на неї, мені чомусь завжди спадало на думку мадраське карі¹.

— А ось вона завжди говорила, що ви людина несерйозна,— зауважив Егберт.

Сказано це було так, ніби він і сам дотримується тієї самої думки.

— Одного разу я страшенно шокував її, заявивши, що для життя прозорий бульйон має значно більше значення, ніж чиста совість. До речі, в неї було досить слабко розвинене почуття міри. Це тебе вона призначила головним спадкоємцем?

— Так.— Егберт кивнув.— І духівником у всьому, що стосується решти. Саме про це я й хотів із вами поговорити.

— Я не знаюся на цих питаннях,— сказав сер Лалуорт,— а зараз, коли ми збираємося взятися до ланчу, не можу говорити про справи й поготів.

---

¹ Одна з найпопулярніших універсальних індійських гострих приправ, складна суміш із дрібно розмеленого кореня куркуми та інших прянощів.

— Це не звичайна ділова розмова,— спробував розтлумачити Егберт, йдучи за дядьком до їдальні.— Усе значно серйозніше.

— А коли так, то ми тим паче не зможемо нічого обговорити,— заперечив сер Лалуорт.— Майстерно зварений суп, який тобі доведеться зараз скуштувати, покликаний знищувати будь-яку думку як таку. Потім, коли ми перейдемо до другої порції маслин, я буду готовий поговорити з тобою про якусь свіжу книгу або про становище у Великому Герцогстві Люксембург. Але я категорично відмовляюся вести будь-яку розмову, що хоча б віддалено пов'язана зі справами, поки ми не впораємося з дичиною.

Упродовж усього ланчу Егберт сидів, заглибившись у свої думки, і не промовив жодного слова. Але щойно подали каву, він одразу заговорив, повністю проігнорувавши бажання дядька закінчити обговорення ситуації при люксембурзькому дворі.

— Я вже повідомив вам, що тітонька Аделаїда зробила мене духівником. Що ж до юридичного аспекту справи, то вже все залагоджено. Але мені довелося переглянути її папери.

— Це справді пекельна праця. Гадаю, тобі довелося перечитати чимало сімейних листів.

— Цілу купу. Їх переважна більшість майже не цікава. І все ж таки мені вдалося виявити одну пачку, яка, як на мене, стала непоганою винагородою за виснажливе читання. Це листи тітоньчиного брата Пітера.

— Певно, це той канонік із сумною долею,— не-
гайно пригадав Лалуорт.— Цю таємницю, здається,
так досі й не розгадано.

— Саме так. Воістину трагічна доля.

— Мені здається, тут нема чого особливо мудру-
вати. Найпростіше пояснення і було єдино правиль-
ним,— сказав сер Лалуорт.— Пітер перечепився,
піднімаючись сходами, упав і розбив голову об край
сходинок.

Егберт мовчки похитав головою.

— Медична експертиза довела, що удар по голові
завдано ззаду, коли тіло перебувало у вертикально-
му положенні. Якби він упав і вдарився головою об
сходинок, то форма рани, її розташування і глибина
були б зовсім іншими. Це неодноразово перевірили
за допомогою манекена, який жбурляли на сходи
з найрізноманітніших положень.

— Убивство? Але яким міг бути мотив злочин-
ця? — вигукнув сер Лалуорт.— Навряд чи хтось був
зацікавлений у тому, щоб порішити Пітера, а кіль-
кість людей, які винищують каноніків англіканської
церкви тільки з любові до мистецтва, мабуть, неве-
лика. Хіба що якийсь душевнохворий, але ті рідко
замітають сліди — навпаки, значно частіше вистав-
ляють на загальний огляд плоди своєї праці.

— Спочатку підозрювали кухаря,— лагідно вста-
вив Егберт.

— Знаю, знаю,— відмахнувся сер Лалуорт,—
і тільки тому, що він був єдиним із прислуги, хто

перебував у будинку, коли трапилася трагедія. Але ж це чистісінька дурість! Від убивства господаря він не міг мати жодних вигод, натомість утрачав багато. Канонік платив йому не менш щедрю платню, ніж я, коли згодом запросив його до себе. Я навіть призначив йому надбавку — і справді, він того вартий... Ні, якщо хтось і був зацікавлений у доброму здоров'ї й відмінному травленні каноніка, то це, безумовно, Себастьян.

— Люди не завжди передбачають наслідки, коли роблять імпульсивні вчинки,— зауважив Егберт,— інакше вбивств було б зовсім мало. А Себастьян — людина палкого темпераменту.

— О, так, він справжній гасконець,— підтвердив сер Лалуорт.— Я й сам згадав про це днями, коли він ледь не вбив на місці сина садівника, виявивши в пучку щавлю, який той приніс, якусь бур'янину. Ніколи не треба забувати, де людина народилася. Назвіть місце, звідки вона родом, і я відразу скажу вам, із ким ви маєте справу і чого від неї можна чекати.

— Ось бачите,— сказав Егберт,— він ледь не вбив сина садівника.

— Егберте, любий мій, між наміром зацідити ляпаса хлопчиську і вбивством каноніка — величезна дистанція. Гадаю, і в тебе інколи виникало бажання розправитися з якимсь сином садівника, але ти ніколи не піддавався цьому справедливому бажанню. Твоє самовладання мене просто захоплює. Але я не

можу припустити, щоб тобі спало на думку жорстоко вбити вісімдесятирічного старого.

Крім того, наскільки мені відомо, між каноніком і кухарем ніколи не виникало ані сварок, ані будь-яких непорозумінь. Слідство довело це з цілковитою очевидністю.

— Нічого подібного! — вигукнув Егберт так, немов нарешті отримав можливість висловити все найважливіше.— Саме про це я й хотів із вами поговорити...

Він відставив чашку і вийняв із кишені піджака записник. У ньому лежав конверт, звідки Егберт витягнув листа, написаного дрібним, але дуже розбірливим почерком.

— Це один із листів каноніка до тітоньки Аделаїди,— пояснив він.— Написано його лише за кілька днів до його смерті. Але на той час у тітоньки вже почалися негаразди з пам'яттю, і, прочитавши листа, вона геть забула, про що там ішлося. Не відкидаю, що вона навіть не дочитала його до кінця, інакше на тлі трагедії, що розігралася потому, ми б дізналися про існування цього листа значно раніше. І якби він потрапив до рук слідства, гадаю, його висновки були б зовсім іншими. Адже ви, напевно, пам'ятаєте, що з Себастьяна було повністю знято всі підозри через повну відсутність мотивів і спонукань, які могли б призвести до вчинення злочину,— звісно, якщо його справді було скоєно.

— Читай же! — нетерплячо сказав сер Лалуорт.

— Лист досить довгий і плутаний, як і всі інші, які канонік писав в останні роки життя,— сказав Егберт.— Я прочитаю лише ті уривки, що безпосередньо стосуються справи.

«Уважаю, мені все ж доведеться звільнити Себастьяна. Готує він божественно, але має вдачу диявола або людиноподібної мавпи, він викликає в мене суто фізичний страх. Днями ми трохи посварилися, обговорюючи меню сніданку в середу, на першому тижні Великого посту. Себастьян із його зарозумілістю і впертістю настільки вивів мене з рівноваги, що врешті я жбурнув у нього чашку кави і назвав безсовісним нахабою. Кави на його фізіономію потрапило зовсім небагато, але мені ще ніколи не доводилося бачити, щоб людина поринала в таку лютю. Щоправда, я лише посміявся з його погрози вбити мене, подумавши, що незабаром усе забудеться, але відтоді я постійно ловлю на собі його пильні погляди й чую роздратоване бурчання. До речі, нещодавно я помітив, що він узяв моду ходити за мною назирці, особливо коли я вирушаю вечорами на прогулянку до Італійського саду».

— Ви ж пам'ятаєте, що тіло було знайдене на мармурових сходах саме в Італійському саду,— вставив Егберт і продовжив:

«Мабуть, я перебільшую ризик, але я, напевно, почувався б спокійніше, якби мені вдалося звільнити його без скандалу і тим самим назавжди позбутися його зловісної присутності».

Егберт трохи помовчав, закінчивши читання. Потім, оскільки і його дядько не промовив жодного слова, додав:

— Якщо тим, що врятувало Себастьяна від суду, була відсутність мотиву, то, по-моєму, це лист може докорінно змінити справу.

— Ти показував це комусь? — запитав сер Лалуорт, простягаючи руку.

— Ні,— озвався Егберт, передаючи йому листа.— Я вирішив спочатку все розповісти вам. Боже правий, що ви робите? — скрикнув він, побачивши, як сер Лалуорт, трохи повернувшись у кріслі, вкинув списані дрібним акуратним почерком аркушки просто в палаючий камін.

Папір миттєво почорнів, зіщулювся і прямо на їхніх очах перетворився на попіл.

— Скажіть же, заради всього святого, навіщо ви це зробили, дядечку? — благально запитав Егберт.— Адже цей лист — єдине, що могло б викрити негідника Себастьяна!

— Ось саме тому я його і знищив,— відповів сер Лалуорт.

— Але навіщо вам рятувати цю людину? — вигукнув Егберт.— Це ж справжній убивця!

— Можливо, вбивця він і справжній — але серед кухарів йому просто немає рівних.

Сутінки

Норман Хортсбі сидів на лаві у Гайд-парку. Позаду нього лежала смужка газону, яку було обсаджено кущами й обнесено ґратами. Перед ним стелилася гравійна доріжка для прогулянкових екіпажів, а за нею відкривався краєвид на Роттен-Роу. Із правого боку долинали шурхіт шин і гудки автомобілів.

Був початок березня, приблизно пів на сьому вечора, і сутінки, що дедали густішали, злегка розбавляли блідий відсвіт місяця і відблиски безлічі вуличних ліхтарів. На доріжках і в алеях було безлюдно, проте в напівтемряві подекуди ще виднілися фігури, які нечутно пересувалися, в той час як інші проступали невиразними силуетами на лавах, що були оповиті присмерком.

Декорація подобалася Хортсбі і цілком відповідала його настрою. Сутінки, вважав він,— час переможених. Чоловіки та жінки, які програли в боях із подібними до себе, що ховають подалі від цікавих поглядів своє нездійснене щастя й загиблі надії, з'являлися тут наприкінці дня, коли пошарпаний одяг, опущені плечі й жалюгідний вираз очей можуть залишитися непоміченими для сторонніх.

Усі ці люди, немов кажани, зліталися на цей майданчик для розваг щасливих і багатих, його законних

господарів. За стіною кущів і невисокою огорожею виблискували вогні, відчувався гамірний, стрімкий рух. Вище яскраво світилися багатоярусні сузір'я вікон, відкриваючи місця проживання інших людей, які вистояли в боротьбі за існування або, принаймні, ще й зараз не можуть погодитися з тим, що зазнали поразки.

Саме про це розмірковував Хортсбі, сидячи на лаві в цьому майже усамітненому місці. Зараз він перебував у такому настрої, що й себе ладен був зарахувати до останніх із невдах. Ні, його не гнітили фінансові труднощі. Варто було йому побажати — і він ступив би на пожвавлену, сповнену вогнів вулицю і зайняв би своє місце в лавах тих, хто насолоджується багатством або відчайдушно бореться за нього. Він зазнав поразки, намагаючись втілити в життя значно складніший задум, і тієї хвилини, відчуваючи глибоке розчарування, не міг відмовити собі в дещо цинічному задоволенні спостерігати за такими самими, як він, невдахами, які блукають у сутінках від одного ліхтаря до іншого.

Неподалік від нього на лаві сидів немолодий пан, і його похмурий і водночас зухвалий вигляд виразно свідчив, що навряд чи він уже зможе кинути виклик будь-кому і сподіватися на успіх. Його костюм не мав вигляду пошарпаного, принаймні, у сутінках, але неможливо було уявити, як цей чоловік купує, наприклад, коробку шоколадних цукерок або платить дев'ять пенсів за гвоздику, щоб устроювати її в петлицю.

З усього було видно, що він був із того жалюгідного оркестрика, під чию музику більше ніхто не танцює, із тих бідолах, чиї скарги нікого не зворушують.

Коли пан підвівся, щоб піти, Хортсбі виразно уявив, як він повертається до похмурого будинку, де його не цінують ані на гріш, і де його здатність оплачувати щотижневі рахунки була єдиним, що викликало до нього цікавість.

Фігура незнайомця поволі розчинилася в сутінках, а його місце на лаві майже відразу зайняв молодий чоловік, що був досить добре одягнений, але мав майже такий само пригнічений вигляд, як і його попередник. Немов бажаючи підкреслити, як кепсько йдуть його справи, новоприбулий, сідаючи, сedito і навмисне голосно вилаявся.

— Я бачу, ви не в гуморі,— сказав Хортсбі, зрозумівши, що від нього чекають реакції на таке енергійне висловлення почуттів.

Молодик обернувся до нього так рвучко, що Хортсбі мимоволі нашорошився.

— Якби ви опинилися на моєму місці, то й у вас настрої був би не кращим,— сказав той.— Я вчинив страшенну дурість.

— Он як? — без особливої цікавості озвався Хортсбі.

— Я приїхав сьогодні вдень, розраховуючи зупинитися в «Патагонському готелі» на Беркширсквер,— повідомив співрозмовник,— а коли дістався туди, виявив, що його недавно знесли і на цьому

місці стирчить кінотеатр. Таксист порадив мені інший готель, і я вирушив туди. Найняв номер, надіслав листа рідним, повідомивши їм свою нову адресу, і вийшов купити мило — я забув покласти його у валізу, а готельне терпіти не можу. Потім я погуляв трохи по вулицях, щось випив у барі, подивився на вітрини, а коли вирішив повернутися до готелю, раптом зрозумів, що його назва геть вивітрилася у мене з голови. Я не пам'ятаю навіть, на якій він вулиці. Як, на вашу думку, має почуватися людина, котра не має в Лондоні ані друзів, ані знайомих? Звісно, я можу телеграфувати своїм, щоб вони повідомили адресу, але ж до завтра вони мого листа не отримають. А я зовсім без грошей, тому що в мене було з собою не більш як шилінг, який я витратив на мило і в барі! І ось я блукаю казна-де з двома пенсами в кишені, і мені ніде навіть переночувати.

Історія була розказана, запанувала багатозначна пауза.

— Я бачу, ви думаєте, що я наплів тут небилиць, — трохи згодом із відтінком обурення промовив молодий чоловік.

— Ну, чому одразу й небилиць? — розважливо промовив Хортсбі.— Пригадую, в одній іноземній столиці зі мною сталося те саме, причому нас було двоє, що ще кумедніше. На щастя, ми все ж таки запам'ятали, що наш готель стояв на набережній якогось каналу, а до півночі натрапили на цей канал і змогли знайти дорогу до готелю.

Юнак засяяв усмішкою.

— Так, якби ж я був в іноземній столиці, я б так не переймався,— зауважив він.— Можна було б піти до консульства й отримати якусь допомогу. А тут, у власній країні, почувашся нікому не потрібним, коли вскочиш у халепу. Якщо мені не трапиться якийсь порядний хлопець, який повірить моїй історії і позичить мені трохи грошей, то, схоже, доведеться провести ніч у парку... Ну, хай там як, а я все одно тішуся, що моя розповідь не видається вам надто неймовірною.

Останні слова він вимовив із особливою теплою, ніби висловлюючи сподівання на те, що у Хортсбі, мабуть, знайдеться дешиця такої необхідної порядності.

— Найслабшим місцем у вашій розповіді,— неквапливо промовив Хортсбі,— є, звісно, те, що ви не можете показати шматок мила.

Молодик різко подався вперед, стрімко обнишпорив кишені пальта, після чого схопився на ноги.

— Трясця, мабуть, я десь загубив його,— засмучено пробурмотів він.

— Втрата готелю і шматка мила в один і той самий день швидше свідчить про навмисну забудькуватість...— зауважив Хортсбі, але молодик не чекав закінчення фрази. Він схопився і попростував гравійною доріжкою з високо піднятою головою, зберігаючи вигляд цілком безтурботної, хоч і трохи стомленої людини.

«Шкода,— подумав Хортсбі, замислено дивлячись йому вслід.— Похід по мило — єдиний переконливий штрих у всій оповіді, і саме ця деталь його і зрадила. Йому слід було б завчасно запастися шматком мила, ще й загорнути та упакувати, немов щойно з крамниці. Тоді б він проявив себе справжнім генієм свого ремесла. Ні, потрібно все прораховувати заздалегідь».

Хортсбі підвівся, збираючись піти з парку, але несподівано в нього вирвався засмучений вигук. На траві, поряд із лавою, лежав невеличкий пакетик, загорнутий і упакований із тією акуратністю, на яку здатен тільки продавець. Усередині міг бути тільки шматок мила, який, вочевидь, випав із кишені юнака, коли той сідав на лаву.

Наступної хвилини Хортсбі вже біг оповитою сутінками алеєю, напружено вишукуючи поглядом фігуру молодого чоловіка в легкому пальті. Він уже вирішив, що все марно, коли нарешті виявив об'єкт своїх пошуків. Молодик нерішучо тупцював біля краю доріжки для екіпажів і, мабуть, міркував, чи вирушити йому навпростець через Гайд-парк, чи звернути на велелюдні тротуари Найтсбріджа. Почувши, що Хортсбі кличе його, він повернувся з тим виглядом, у якому поєднуються острах, ворожість і готовність чинити опір.

— З'явився головний свідок вірогідності вашої історії,— відсапуючись і простягаючи шматок мила, промовив Хортсбі.— Мабуть, він випав у вас із ки-

шені, коли ви сідали на лаву. Я виявив його відразу після того, як ви пішли. Ви маєте пробачити мою підозрілість, але все було проти вас. Тільки тепер, спираючись на свідчення цього шматка мила, я зміг винести вирок. Якщо позика в розмірі одного соверена влаштує вас...

Молодик негайно розвіяв щонайменші сумніви стосовно цього, квапливо поклавши монету в кишеню.

— Ось моя картка з адресою,— продовжував Хортсбі.— На цьому тижні ви можете повернути гроші будь-якого дня, а що стосується мила — бережіть його, воно вам добре прислужилося.

— Це просто диво, що ви його знайшли!..— вигукнув юнак, потім тремтячим голосом пробурмотів кілька слів подяки й кинувся у бік Найтсбріджа.

«Бідолашний хлопчина, він ледь не розплакався,— подумав Хортсбі.— Не дивно: мабуть, гостро відчуває позбавлення від своїх негараздів. А мені урок — не варто надто мудрувати й удавати, ніби все знаєш».

Коли Хортсбі знову проходив повз лаву, де розігралася вся ця сцена, то побачив літнього пана, в якому відразу впізнав чоловіка, що сидів поруч із ним на самому початку вечора. Той щось шукав під лавою і на газоні поряд із нею.

— Ви щось загубили, сер? — поцікавився Хортсбі.

— Так, сер. Десь тут я, очевидно, впустив шматок мила.

Омлет по-візантійськи

За переконаннями Софі була соціалісткою, а за чоловіком — місіс Шаттель-Монкхайм. Чоловік, за якого вона свого часу вийшла заміж, був багатим, заможними вважалися і його родичі. Софі мала вельми передові й тверді погляди про те, як слід витратити кошти, і цьому сприяла та щаслива обставина, що вона, крім усього іншого, їх мала. На з'їздах і конференціях Фабіанського товариства¹ вона пристрасно атакувала капіталізм, викриваючи його вади, але потай тішилася тим, що ця система з усією її нерівністю, несправедливістю й беззаконням, швидше за все, її переживе. Реформатори середнього віку зазвичай уважають, що плодами їхніх зусиль користуватимуться ті, хто приїде після них, отже, не варто забігати наперед.

Одного весняного вечора, коли час уже наближався до вечері, Софі нерухомо сиділа перед дзеркалом, а покоївка тим часом споруджувала на її голові

---

¹ Товариство, засноване в 1884 році в Лондоні, що пропагувало поширення ідей соціалізму в народних масах. Фабіанці вважали, що перетворення капіталізму на соціалістичне суспільство має відбуватися поступово, повільно, еволюційним шляхом. Ідеї фабіанців поділяли Бернард Шоу, Герберт Веллс, Бертран Рассел, а також найвидатніші економісти й політики-лейбористи.

хитромудру конструкцію у вигляді башти відповідно до новітніх вимог моди. В її душі панував спокій — той спокій, що охоплює людину, яка, виявивши надзвичайну завзятість і витративши чимало сил, досягла бажаної мети. Герцог Сирійський погодився відвідати її будинок як гість! Власне, він уже перебував тут і незабаром мав з усіма зручностями розташуватися за накритим до вечері столом.

Звісно, як справжня соціалістка Софі засуджувала соціальну нерівність і кастові забобони, але оскільки всьому цьому судилося існувати, так само як і титулованій аристократії, вона завжди охоче включала її представників до списків запрошених. Їй вистачало терпимості, щоб любити грішників братньою любов'ю і ненавидіти гріх як такий. Ні, звісно ж, вона не мала особистої симпатії до герцога Сирійського — вони майже не були знайомі, і все ж таки з радістю вітала його в своєму домі саме як герцога. Софі не змогла б чітко пояснити, чому, але ніхто й не вимагав у неї пояснень, натомість багато дам заздрили їй.

— Сьогодні тобі треба поклопотатися,— промовила вона, звертаючись до покоївки.— Я повинна мати найкращий вигляд. Ми зобов'язані бути на висоті!

Покоївка — її звали міс Річардсон — не відповіла, але, зважаючи на її зосереджену увагу й моторну працю рук, було зрозуміло, що й вона має намір перевершити себе.

Несподівано почувся тихий, але вимогливий стукіт у двері. Так стукають тільки ті, кого не можна не впустити.

— Поглянь, хто там,— звеліла Софі.— Мабуть, це щодо вин.

Покоївка квапливо перемовилась у дверях із невидимим посланцем. Та коли вона повернулася до дзеркала, байдужість на її обличчі змінилася неприхованим пожвавленням.

— У чому річ? — запитала Софі.

— Слуги припинили працювати, мадам,— відповіла покоївка.

— Припинили? — вигукнула Софі.— Ти хочеш сказати, що вони оголосили страйк?

— Саме так, мадам,— підтвердила міс Річардсон і додала: — Це все через Гаспара.

— Через Гаспара? — здивовано повторила Софі.— Шеф-кухаря, без якого сьогодні ніяк не обійтись? Унікального фахівця з омлетів?

— Так, пані. Але перш ніж стати фахівцем з омлетів, він служив камердинером. І два роки тому його викрили як штрейкбрехера під час того сумнозвісного страйку у лорда Грімфорда. Щойно наші слуги дізналися, що ви найняли його, вони вирішили на знак протесту припинити працювати. Особисто до вас жодних претензій, але вони вимагають, щоб Гаспара негайно звільнили.

— Але ж він — єдина людина в Англії,— обурено запротестувала Софі,— яка знає, як приготувати

омлет по-візантійськи! Я найняла його спеціально до візиту герцога Сирійського, і замінити його нема ким. Інакше довелось б посилати по іншого фахівця до Парижа, а герцог обожнює омлету по-візантійськи — це всім відомо. Ми з ним тільки про них і говорили, поки їхали зі станції.

— Він був штрейкбрехером у лорда Грімфорда,— вперто повторила міс Річардсон.

— Ні, це якийсь жах,— обурилася Софі.— Страйкувати в таку хвилину, коли в гостях герцог Сирійський! Треба негайно щось зробити. Мерщій завершуй зачіску, і я піду вниз — може, вдасться їх переконати.

— Я не зможу завершити вашу зачіску, мадам,— тихо, але рішучо промовила міс Річардсон.— Я член профспілки і не маю права працювати навіть півхвилини, доки страйк не закінчиться. Мені дуже шкода.

— Але це ж просто жорстоко! — трагічно вигукнула Софі.— Я завжди була зразковою хазяйкою і наймала тільки ту прислугу, яка входить до профспілки, і ось вам результат! Не можу ж я сама зачесатися — я просто не знаю, як це робиться. Це безчесно!

— Саме так,— погодилася міс Річардсон.— Особисто я — переконана консерваторка, і все це соціалістичне марення, перепрошую, виводить мене з терпіння. Це якась тиранія, але мені необхідно заробляти на життя, як і всім іншим, і доводиться робити так, як вирішить профспілка. Без санкції страй-

кового комітету я не доторкнуся більше до жодної шпильки, навіть якщо ви подвоїте мою платню.

Двері гучно відчинилися, і до кімнати увірвалася Кетрін Мелсом.

— Отакої! — заволала вона.— Слуги без попередження оголошують страйк, а я залишаюся в чому була! Не можу ж я в такому вигляді з'явитися на людях!

Побіжно глянувши на неї, Софі не могла не погодитися з останнім твердженням.

— Вони що, страйкують усі без винятку? — запитала вона покоївку.

— Усі, крім тих, хто обслуговує кухню,— відповіла міс Річардсон.— Ті з іншої профспілки.

— Принаймні, щодо вечері не доведеться турбуватися,— зітхнула Софі.— Дякую їй на тому.

— Яка вечеря! — розлючено фиркнула Кетрін.— Про яку вечерю йдеться, якщо ми не зможемо бути присутніми на ній? Подивися на свою голову, подивися на мене! Ба ні, краще не дивися...

— Без покоївки тобі не впоратися, це я по собі знаю. Можливо, твій чоловік тобі допоможе? — по троху впадаючи в розпач, запитала Софі.

— Генрі? Із ним ще гірше, ніж із нами. Його лакей — єдиний, хто хоч щось тямить у цій ідіотській новомодній портативній турецькій лазні, яку Генрі повсюди тягає за собою.

— Сьогодні він міг би обійтися і без лазні,— роздратовано зауважила Софі.— Без зачіски я не можу

з'явитися до вечері, а турецька лазня — це вже якась розпуста.

— Люба,— нервово заторохтіла Кетрін,— зараз не в цьому річ. Генрі вже був у лазні, коли оголосили страйк. Усередині, розумієш? Він і зараз усередині.

— Ти що, хочеш сказати, що він не може звідти вибратися?

— У нього не виходить. Щойно він обертає ручку з написом «вихід», починає йти ще гарячіша пара. Там, у цій штукенції, два види пари — «нормальна» і «дуже гаряча». Він увімкнув обидва. Гадаю, зараз я вже вдова.

— Ні, але я просто не можу звільнити Гаспара,— застогнала Софі.— Де я візьму іншого фахівця з ометів?

— А де я візьму іншого чоловіка? Схоже, що це зараз узагалі нікого не цікавить,— із гіркотою констатувала Кетрін.

Софі здалася.

— Іди,— сказала вона міс Річардсон,— і скажи страйковому комітету, або хто там заправляє вашою зграєю, що Гаспара від цієї хвилини звільнено. І попроси його зайти до бібліотеки, я розрахуюся з ним і перепрошу за все. А потім бігом сюди — закінчувати зачіску.

За півгодини Софі вже перебувала в парадній залі, де гості мирно розмовляли, перш ніж перейти до їдальні. Якщо знехтувати тим, що обличчя Генрі Мелсома мало відтінок перестиглої малини, інших

зовнішніх ознак кризи, яку щойно було успішно подолано, не спостерігалось. Однак пережита напруга давалася взнаки — не всім удалося зберегти душевну рівновагу. Інколи Софі сама переставала розуміти, що говорить іменитому гостеві, і дедалі частіше поглядала в бік дверей, із яких мав з'явитися дворецький із довгоочікуваною звісткою, що вечерю подано. Водночас вона раз у раз поглядала у дзеркало, де відбивалася її чудова зачіска: так агент страхової фірми з невимовним полегшенням дивиться на запізніле судно, яке таки прийшло в гавань після нищівного урагану.

І ось двері відчинилися, і ошатний дворецький ступив до зали. Але замість того, щоб оголосити гостям про вечерю, він суворо звернувся просто до Софі:

— Вечері не буде, мадам. Кухонний персонал припинив працювати. Месьє Гаспар є членом профспілки кухарів і працівників кухні, і щойно вони дізналися про його звільнення без попереднього повідомлення за два тижні, то застрайкували тієї ж хвилини. Вони вимагають його негайного поновлення на посаді і вибачень на адресу профспілки. Від себе можу додати, мадам, що налаштовані вони вкрай радикально. Мені довелося навіть зібрати картки з іменами гостей, які вже були розкладені на обідньому столі поряд із тарілками...

За вісімнадцять місяців Софі Шаттель-Монкхайм знову почала відвідувати свої улюблені місця й зустрічатися з друзями. Однак їй доводиться бути особ-

ливо обережною. Лікарі рекомендують їй уникати найменших хвилювань. Зокрема, їй категорично протипоказані багатолюдні прийоми та конференції Фабіанського товариства.

Утім, у неї й без того не скоро з'явиться бажання туди навідуватися.

Айвово дерево

— Я щойно побувала у старенької Бетсі Маллен,— оголосила Віра своїй тітоньці місіс Бебберлі Камбл.— Схоже, її дуже турбують проблеми з оплатою квартири. Вона заборгувала за п'ятнадцять тижнів і каже, що й гадки не має, де їй роздобути хоч трохи грошей.

— У Бетсі Маллен завжди проблеми з квартирною платою. Що більше їй допомагають, то менше вона сама про це дбає,— відповіла тітонька.— Особисто я більше пальцем об палець не вдарю. Час уже їй перебратися до меншого будиночка. На дальньому кінці села є кілька таких, які можна найняти за половину того, що вона платить зараз. Я ще рік тому їй про це казала.

— Але там у неї не буде садка,— заперечила Віра.— А тут у неї росте таке чудове айвово дере-

во! У всій парафії такого ніхто не має. Але айвовий джем вона ніколи не варить. Як на мене, мати айво-ве дерево і не варити айвовий джем — треба виявити неймовірну силу характеру! Ну, вже ні, покинути цей садок — для неї це просто неможливо.

— У шістнадцять років,— повчально промовила місіс Бебберлі Камбл,— дехто вважає неможливим те, що лише завдає дрібних незручностей. Не тільки можливо, а й навіть дуже бажано, щоб Бетсі Маллен перебралася в трохи менше житло. Та в неї ж і меблів немає, щоб обставити той будинок, де вона живе зараз.

— Меблів у неї, може, й замало, зате цінностей...— Віра зробила багатозначну паузу.— Цінностей у Бетсі більше, ніж у будь-якому будинку на багато миль довкола.

— Нісенітниця,— рішучо відказала тітонька.— Вона вже давно позбулася тієї китайської порцеляни, що у неї була.

— Я маю на увазі не те, що особисто належить Бетсі,— із таємничим виглядом промовила Віра.— Але ж ти не знаєш того, що відомо мені...

— Говори негайно! — вигукнула тітонька, насторожуючись, як тер'єр, що передчуває погоню за щуром.

— Я абсолютно точно знаю, що мені не слід про це говорити,— сказала Віра.— Хоча мені дуже часто доводиться робити те, чого не слід було б.

— Ну, вже я, принаймні, ніколи не пропонувала тобі зробити те, чого ти не повинна робити! — переконливо заперечила місіс Бебберлі Камбл.

А потім, заховавши подалі почуття зрозумілого роздратування, нетерплячо запитала:

— То що ж там такого в котеджі Бетсі Маллен? Через що ти здійняла стільки галасу?

— Ну, по-перше, зовсім не я. Стверджувати це було б несправедливо,— відповіла Віра.— Я просто згадала деякі обставини, але про цю загадкову справу багато писали в газетах. Можеш сміятися, але цілі газетні шпальти були заповнені всілякими версіями і припущеннями, поліцейські й приватні детективи донині нишпорять по всій Англії і на континенті, й увесь цей час таємниця ховалася в цьому нічим не примітному будиночку.

— Про що ти говориш? Чи не про ту картину, що зникла два роки тому з Лувра, де зображено якусь усміхнену жінку? — вигукнула заінтригована тітонька.

— Ба ні. Ідеться не про картину, а про дещо не менш важливе й загадкове, я б навіть сказала, скандальне.

— Невже ти маєш на увазі ті речі, що були викрадені в Дубліні?

Віра коротко кивнула:

— Вони там. Усі.

— У котеджі Бетсі? З глузду з'їхати!

— Звісно, Бетсі й гадки не має, що це таке,— сказала Віра.— Вона знає тільки те, що вони мають якусь цінність і що вона повинна тримати язика за зубами. Я випадково дізналась і про ці речі, і про

те, як вони там опинилися. Розумієш, люди, в яких вони зберігалися, довго сушили голову, де б їх безпечно сховати. Хтось із них, проїжджаючи селом в автомобілі, звернув увагу на самотній котедж і вирішив, що це саме те, що потрібно. Місіс Лемпер поговорила з Бетсі і потай переправила речі до неї.

— Місіс Лемпер?!

— Так. Ти її знаєш, вона допомагає священику відвідувати хворих.

— Я знаю, що вона розносить по домівках злидарів благодійний суп і рятівні брошури, а заодно надає їм деякі дрібні послуги,— сказала місіс Бебберлі Камбл.— Але це не одне й те саме, що ховати крадені речі. Йй, напевно, було відомо, що це таке і звідки,— це знає кожен, хто читає газети. Місіс Лемпер завжди вважалася вельми добропорядною жінкою.

— Звісно. Вона — лише ширма, за нею хтось стоїть,— сказала Віра.— Але, що особливо прикметно: до цієї справи долучилося багато гідних людей, які просто заплуталися, намагаючись захистити інших. Ти б здивувалась, якби дізналася імена тих, хто залучений до цієї справи, при цьому нікому не відомо, хто насправді вчинив злочин. А тепер, на жаль, я й тебе зтягла в ці тенета, відкривши таємницю котеджу Бетсі.

— Теж мені — зтягла! — обурилася місіс Бебберлі Камбл.— І не збираюся я нікого захищати. Про все це треба негайно повідомити до поліції. Крадіж-

ка є крадіжка, хто б її не скоїв. Якщо гідні люди беруться приховувати крадене — їх більше не можна вважати гідними, от і все. Я хочу зателефонувати до відділку...

— Але послухай-но, тітонько,— з докором зауважила Віра,— якщо бідолашний канонік дізнається, що й Катберта втягнули в цю скандальну історію, то його розіб'є параліч. Ти ж знаєш, цим неодмінно закінчиться.

— Катберт? Та як ти смієш говорити такі речі, коли добре знаєш, якої ми про нього думки?

— Так, я знаю, що він тобі до душі, що він заручений із Беатріс, що це для неї прекрасна партія, і сам Катберт, на твій погляд,— ідеальний зять. І все ж, саме йому спало на думку заховати речі у Бетсі, саме він проїжджав у тому автомобілі. І зробив він це тільки заради того, щоб допомогти своєму приятелю Пеггінсону — тому квакеру, який так обурює людей, коли виступає за скорочення військово-морського флоту. Уже й не пам'ятаю, як він виявився замішаним у все це, але я ж попередила: у цій справі багато гідних людей.

— І все це я мала на увазі,— продовжувала Віра,— коли сказала, що стара Бетсі не зможе переїхати. Ці речі надто великі, вона не зможе повантажити їх на візок разом зі своїм майном так, щоб ніхто нічого не помітив... Звісно, якщо вона захворіє і помре — це буде дуже недоречним. Але її матінка прожила до дев'яности, вона сама мені розповідала, тому, якщо

забезпечити їй гарний догляд і захистити від хвилювань, Бетсі протягне ще дюжину років. А за цей час можна буде вирішити, як позбутися цих цінностей...

— Я сама поговорю з Катбертом. Але тільки після весілля,— задумливо промовила місіс Бебберлі Камбл.

— Весілля відбудеться тільки наступного року,— підсумувала Віра, переказавши за кілька днів по тому всю цю історію своїй найкращій подрузі.— А поки стара Бетсі живе безкоштовно, при цьому двічі на тиждень отримує суп, а родинний лікар моєї тітоньки щодуху біжить до неї, ледь у неї заниє мізинець на нозі.

— Але звідки ти про це дізналася? — захоплено запитала подруга, отямившись.

— Це дуже велика таємниця...— відповіла Віра.

— Звісно, таємниця. Але ось що мене вражає: звідки тобі все це відомо?

— А, ти про цінності? Та я їх просто вигадала,— усміхнулася Віра.— Таємниця полягала в іншому: де б це бідолашній Бетсі узяти грошей, щоб сплатити борг домовласників. Адже їй так не хотілося розлучатися зі своїм чудовим айвовим деревом!

Знайомство, що не відбулося

Меріон Егглі захоплено розмовляла з Кловісом на ту єдину тему, яка завжди не давала їй спокою,— про своїх юних нащадків, їхні різноманітні недоліки й чесноти. Кловіс, однак, не був готовий слухати. Молодше покоління родини Егглі, що зображувалося найяскравішими барвами в манері батьківського експресіонізму, не викликало в нього ентузіазму. Натомість у місіс Егглі його вистачало на двох.

— Але Ерік вам напевно сподобається,— продовжувала вона швидше з метою підбадьорити співрозмовника, ніж із надією, що її слова виправдаються.

Кловіс уже встиг натякнути, що навряд чи готовий перейнятися симпатією до Емі або Віллі, яких йому так докладно описали.

— Так, я абсолютно впевнена, що Ерік вам сподобається. Він викликає симпатію у всіх, хто з ним знайомиться. Він, знаєте, часом нагадує ту відому картину, що зображує юного царя Давида,— не пам'ятаю, хто її написав, але ви, напевно, знаєте.

— Уже цього досить, щоб я перейнявся до нього антипатією,— пробурчав Кловіс.— Тільки уявіть, як,

наприклад, під час партії в бридж-аукціон, коли зосереджено намагаєшся згадати, яку карту спочатку оголосив твій партнер і яку масть скинув суперник, може заважати хтось, хто зовні нагадує юного Давида. Та це кого завгодно може довести до божевілля. І якби мені ваш Ерік трапився на очі в подібній ситуації, я б його зненавидів.

— Ерік не грає в бридж,— із гідністю відвела цей аргумент місіс Егглі.

— Не грає? — здивувався Кловіс.— Чого б це?

— Виховуючи своїх дітей, я постаралася, щоб вони не мали ані найменшого стосунку до карт,— гордовито заявила місіс Егглі.— Натомість шашки я всіляко вітаю. Еріка багато хто вважає найвидатнішим гравцем у шашки.

— Заохочуючи гру в шашки, ви наражаєте свою родину на серйозний ризик,— зауважив Кловіс.— Один знайомий тюремний священик розповідав мені, що серед найстрашніших лиходіїв, засуджених до смертної кари або до тривалих термінів тюремного ув'язнення, яких він знав, не було жодного гравця в бридж. І навпаки: з-поміж них виявилось щонайменше двоє завзятих шашкістів.

— Даруйте, але я не розумію, що у моїх хлопчиків може бути спільного з якимись злочинцями! — обурилася місіс Егглі.— Вони виховані в найкращих традиціях, запевняю вас.

— Виходить, ви подбали про те, що з них вийде,— сказав Кловіс.— А ось моя матінка ніколи не займа-

лася моїм вихованням. Вона стежила тільки за тим, щоб мене били через належні проміжки часу і втовкмачували різницю між добром і злом. І справді: різниця є, але я, бачте, вже встиг призабути, в чому саме вона полягає.

— Ви забули, в чому різниця між добром і злом? — очі місіс Егглі округлилися.

— Бачте, я одночасно вивчав природничі науки і безліч інших заплутаних предметів, але ж усього не згадаєш, чи не так? Колись я міг відрізнити вовчка сардинського від вовчка звичайного, знав, що лелека навесні з'являється в наших краях раніше від зозулі і в якому віці морж досягає повноліття. Гадаю, й ви колись забивали собі голову чимось на кшталт цього, але готовий закластися, що давно забули.

— А це й не слід пам'ятати,— заперечила місіс Егглі.— Проте...

— Той факт, що і ви, і я все це майже забули, доводить, що йшлося про важливі речі,— перервав Кловіс.— Ви, очевидно, неодноразово помічали, що завжди забуваєш щось важливе, а будь-яка нісенітниця, нікчемні подробиці надовго застряють у пам'яті. Ось, наприклад, моя родичка Едіт Клабберлі. І на смертному одрі я пам'ятатиму, що її день народження припадає на дванадцяте жовтня. Насправді мені абсолютно байдуже, коли у неї день народження і чи народилася вона взагалі. Обидва ці факти нічого не означають у моєму житті, до того ж, у мене сила-силенна інших родичів. З іншо-

го боку, коли я буваю в гостях у Хільдегард Шреблі, то ніколи не можу пригадати одну справді важливу обставину — чи її перший чоловік набув своєї поганої репутації на іподромі, а чи на біржі. Через це мені доводиться раз і назавжди усунути з наших бесід теми кінного спорту і фінансової діяльності. Та й подорожі під заборонаю, тому що її другий чоловік із певних причин був змушений виїхати з Англії і назавжди оселитися за кордоном.

— Ми з місіс Шреблі належимо до зовсім різних кіл,— сухо відповіла місіс Егглібі.

— Ніхто з тих, хто знайомий із Хільдегард, не може дорікнути їй тим, що вона належить хоч до якогось кола,— сказав Кловіс.— Життя уявляється їй невпинною їздою з невичерпним запасом пального. Якщо їй вдається змусити когось заплатити за це пальне, то тим краще. І все ж вона навчила мене дечого такого, в чому з нею не зрівняється жодна інша жінка.

— І що ж це? — запитала місіс Егглібі, напускаючи на себе того вигляду, якого набувають присяжні, готуючись оголосити вердикт.

— Наприклад, вона навчила мене щонайменше чотирьом способам приготування омарів,— із ніжною вдячністю згадав Кловіс.— На вас це, звісно, не справить враження. Люди, котрі нехтували спілкуванням із картковим столом, абсолютно не здатні оцінити й більш витончені задоволення, які передбачає стіл обідній.

— Одна з моїх тітоньок тяжко захворіла, скуштувавши омара,— сказала місіс Егглі.

— Якби ми з вами як слід знали історію її життя, то виявили б, що вона часто хворіла й до того, як поласувала омаром. Адже не будете ж ви заперечувати, що за своє життя вона перехворіла на кір, ангіну, грип, головні болі, нервові розлади і ще на купу всякої всячини, на які страждають тітоньки, і все це передувало тому дню, коли вона з'їла омара? Справді, тітоньки, які ні на що не хворіють, зустрічаються в рідкісних випадках, принаймні, я не знаю жодної. Звісно, якби вона з'їла цього представника ряду десятиногих раків у віці двох тижнів, це могло б стати її першою і останньою хворобою. Але якби так воно й було, ви б, певно, попередили мене заздалегідь...

— Мені, на жаль, уже час іти,— сказала місіс Егглі тоном, у якому не було ані натяку на жаль.

Кловіс ніби неохоче піднявся і вишукано вклонився.

— Я з величезним задоволенням поговорив із вами про юного Еріка,— чемно сказав він.— Із нетерпінням чекаю того дня, коли зможу познайомитися з цим чарівним хлопцем.

— Прощайте, сер,— крижаним тоном сказала місіс Егглі.

А подумки додала:

«Я подбаю про те, щоб цього ніколи не сталося!»

Дівоча пам'ять

Кенельм Джертон зайшов до переповненого ресторану готелю «Золотий галеон». Майже всі місця були зайняті, а там, де залишався вільний простір, навіть поставили додаткові столики для тих, хто запізнився до ланчу.

Офіціант показав новому клієнтові на єдиний вільний столик, який йому вдалося роздивитися в цій тисняві, і Джертон зайняв це місце, борючись із неприємним, але безпідставним відчуттям, неначе всі відвідувачі тільки на нього й витріщаються.

Він був парубком із досить пересічною зовнішністю, невибагливо вдягався, мав стримані манери, але разом із тим йому постійно дошкуляла думка, що винятково на його персоні зосереджено нещадну увагу товариства — неначе він був знаменитістю чи якимось екстравагантним чепуруном.

Джертон замовив ланч, після чого настав період очікування, коли тільки й залишається безглуздо розглядати вазу з квітами, що стоїть перед вами на столі. При цьому йому здавалося, що він і сам перетворився на об'єкт спостереження для деяких панянок, осіб старшого віку і якогось єврея, що ехидно всміхався. Щоб дати зрозуміти спостерігачам, що все, що відбувається навколо, його анітрохи не цікавить, він зосередився на вмісті вази.

— Ви не пам'ятаєте, як називається цей сорт троянд? — запитав він у офіціанта, який пробігав повз нього.

Офіціант, як і будь-яка людина його професії, умів приховувати свою непоінформованість щодо страв у меню або карти вин, але в галузі квітництва його знання були ще мізернішими.

— «Еймі Сильвестр Партінгтон»,— пролунав поруч чийсь голос.

Голос належав вишукано одягненій молодій жінці із приємним обличчям; вона сиділа за столиком, що майже стикався зі столиком Джертона. Здрігнувшись, він квапливо подякував дамі й пробурмотів щось незрозуміле про любов до квітів.

— Але ось що дивно,— знову промовила молода жінка,— я зуміла сказати вам, навіть не напружуючи пам'ять, як називаються ці троянди, але якби ви захотіли дізнатися моє ім'я, я б не змогла його назвати.

Джертон не мав ані найменшого бажання знати імена своїх сусідів за ланчем. Однак після настільки дивної заяви він визнав за необхідне висловити співчуття.

— Так-так,— продовжувала дама,— мені здається, що в мене часткова втрата пам'яті. Я приїхала сюди потягом. На квитку зазначено, що його куплено у Лондоні, на вокзалі «Вікторія», і що дійсний він до цього містечка. При мені було дві п'ятифунтові банкноти і соверен, але ні візитівок, ні будь-якого посвідчення особи. І тепер я й гадки не маю, хто

я така. Невизначно пригадую, що в мене є титул, тобто я — леді... Але більше нічого, геть нічого...

— А чи був у вас при собі багаж? — запитав Джертон.

— І цього я не знаю. Мені була звідкілясь відома назва цього готелю, і я вирішила з вокзалу їхати прямо сюди. Коли ж готельний носій, що зустрічає поїзди, запитав, чи є в мене багаж, я змушена була сказати йому, що в мене із собою дорожній несесер і сумка, вирішивши, що згодом нескладно буде пояснити, бо щітмо вони загубилися. Я назвалася місіс Сміт, і невдовзі він вибрався з юрби пасажирів, які розбирали свій багаж, із дорожнім несесером і сумкою, до яких було прикріплено ярлики з іменем Кестрел-Сміт. Мені довелося взяти їх — а що мені ще залишалося?

Джертон промовчав, але подумав про те, як зараз почуватиться законний власник цього багажу.

— Це, звісно, нікуди не годиться — з'явитися в незнайомий готель під чужим іменем, але ще гірше прибути геть без багажу. Чесно кажучи, я не люблю завдавати людям незручностей.

В уяві Джертон виникли здивовані залізничні службовці і юрба вкрай засмучених Кестрел-Смітів, однак він і не подумав перевести цей образ у слова. Дама, однак, продовжувала розповідати:

— Жоден із моїх ключів, звісно, не підходив до цих речей, але я сказала одному розумному коридорному, що загубила брелок із ключами, і він за дві секунди відкрив замки. Дуже кмітливий хлопчик,

гадаю, він закінчить у Дартмурі¹. Туалетне приладдя в цієї Кестрел-Сміт не дуже витончене, але все ж таки це краще, ніж нічого.

— Якщо ви впевнені, що у вас є дворянський титул,— зметикував Джертон,— то чому б вам не взяти книгу перів і не перегорнути її від початку й до кінця?

— Я вже намагалася зробити щось на кшталт цього. Я переглянула список членів палати лордів у довіднику «Вітакер», але, погодьтеся, перелік прізвищ, надрукованих дрібним шрифтом, мало що може розповісти. Якби ви виявилися офіцером, який раптово втратив пам'ять, ви могли б місяцями порпатися в списках чинів військового відомства й так і не знайти того, що потрібно. Тому я обрала інший шлях: метод вилучення. За допомогою різних дрібних тестів я намагаюся переконатися, що я не та людина. Це дозволяє трохи звузити межі пошуків. Можливо, ви звернули увагу на те, що я замовила омара поньюберзьки?

Джертону ніколи не спало б на думку звернути увагу на щось подібне.

— Це, звісно, марнотратно: омар — одна з найдорожчих страв у меню. І проте, цим доведено, що я не леді Старпінг — та нізащо не доторкнеться до

---

¹ Одна з найсуворіших в'язниць Англії для злочинців із найдовшими термінами ув'язнення. В'язницю було побудовано в 1809 році, й спочатку вона призначалася для утримування французьких військовополонених, захоплених під час наполеонівських воєн.

ракоподібних, а в бідної леді Бреддлшреб і взагалі нестравність шлунка; якби я була нею, я б, напевно, померла в муках, і з'ясуванням, хто я така, зайнялися б журналісти, поліція й дозвільна публіка. Леді Ньюфорд не може відрізнити одну троянду від іншої, до того ж, ненавидить чоловіків. Із вами вона б і не розмовляла. Натомість леді Маусхілтон фліртує з кожним, хто трапиться на шляху,— але ж я з вами не фліртую, чи не так?

Джертон поспішив запевнити, що це — чиста правда.

— Ну ось,— продовжувала дама,— таким чином, чотирьох ми відразу викреслюємо зі списку.

— Непросте завданнячко — звести величезний список до однієї персони,— зауважив Джертон.

— Не настільки, як вам здається. Там безліч дам, які мають онуків або дорослих синів. А мене цікавлять тільки перевесниці. Але ви теж можете мені трохи допомогти, якщо будете так люб'язні. У курільній кімнаті готелю є свіжі номери «Сільського життя» й інших схожих тижневиків. Перегляньте останні сторінки — можливо, вам трапиться на очі моя світлина або щось таке. У вас це й чверті години не займе. Зустрінемося у вітальні за чаєм. Буду вам нескінченно вдячна.

Із цими словами незнайомка підвелася й вийшла, невимушено відправивши Джертонна на пошуки слідів її особистості. Проходячи повз столик молодика, вона затрималася на мить і шепнула:

— Ви звернули увагу, що я дала офіціантові на чай шилінг? Отже, ми можемо викреслити зі списку леді Олвайт. Вона швидше помре, ніж зробить щось подібне!

О п'ятій годині Джертон перейшов із курильної кімнати до вітальні; доти він сумлінно, але марно гортав ілюстровані тижневики. Його нова знайома сиділа за чайним столиком, над нею у вичікувальній позі схилився офіціант.

— Китайський чи індійський? — запитала вона Джертона, коли той сів поруч із нею.

— Китайський, будь ласка. Ви щось з'ясували?

— Ті самі негативні відомості. Я точно не леді Бефнал. Вона ненавидить азартні ігри, а я, помітивши в холі одного відомого букмекера, підійшла до нього й поставила аж десять фунтів на безіменну конячку; заїзд мав початися о третій п'ятнадцять. Імовірно, мене приваблює те, що ця тварина — теж безіменна.

— І кінь прийшов першим?

— Ні, четвертим — найгірше з того, що може зробити скаковий кінь, коли ставиш або на виграш, або на те, що він посяде одне з перших трьох місць.

— Дорогувато стало вам це знання,— помітив Джертон.

— Так, чесно кажучи, я майже без грошей,— зізналася незнайома,— у мене залишилося, по-моєму, кілька шилінгів. Ньюберзький омар у цьому винен, до того ж, мені довелося віддячити коридорному за те, що він зробив із замками багажу Кестрел-Сміт.

Але в мене щойно виникла чудова думка. Я чомусь упевнена, що є членом жіночого клубу в Лондоні. Негайно ж поїду туди й запитаю порт'є, чи немає для мене листів. Він знає всіх членів клубу в обличчя, і якщо для мене є листи або телефонні повідомлення, то проблему буде розв'язано. Якщо він скаже, що нічого немає, тоді я запитаю: «Ви ж знаєте мене, чи не так?» — і так усе з'ясується.

План був непоганий, але дещо бентежило Джертонна.

— Ну, звісно ж,— вигукнула дама, коли він натякнув на перешкоду, яку він виявив,— мені доведеться оплатити дорогу до клубу, потім рахунок у готелі і подібне. Але якщо ви позичите мені три фунти, мені їх вистачить на все. Красно вам дякую!.. Залишилося вирішити, як бути з цим багажем — не можу ж я носитися з ним усе життя. Знаєте що? Я попрошу, щоб речі принесли в хол, а ви зробіть вигляд, начебто доглядаєте за ними, поки я пишу листа. Потім я вирушу прямо на станцію, а ви можете спокійно вийти до курильної кімнати, і нехай вони роблять із цими речами що завгодно. За деякий час вони дадуть оголошення в газету про нічийний багаж, і справжній власник обов'язково знайдеться.

Джертон кивнув, безмовно погоджуючись, і справді стежив за багажем доти, поки його удавана власниця не залишила готель.

Однак їй не вдалося піти непомітно. Повз неї повагом пройшли двоє джентльменів. Порівнявшись із Джертонном, один із них запитав в іншого:

— Ви звернули увагу на молоду жінку в сірому костюмі, яка щойно вийшла з холу? Це леді...

На жаль, джентльмени відійшли надто далеко до того, як один із них назвав її ім'я. То хто ж вона?

Прагнучи отримати хоч якісь відомості про не-знайомку, Джертон ледь не щодуху кинувся було слідом за джентльменами, але йому і далі доводилося робити вигляд, що він наглядає за багажем. На щастя, за кілька хвилин той самий джентльмен, що точно знав її ім'я, вже сам із якоїсь потреби повернувся до холу.

Набравшись хоробрості, Джертон покликав його.

— Сер, мені здалося, що ви знаєте даму, котра кілька хвилин тому пішла з готелю,— це висока жінка в сірому. Перепрошую, що звертаюся до вас із таким безглуздим запитанням, але чи не могли б ви повідомити мені її ім'я? Я мало не півгодини розмовляв із нею, мені точно відомо, що вона... е-е... знайома з моїми родичами і, здається, щось чула. Більше того: я гадаю, що ми зустрічалися й раніше, але ніяк не можу згадати, як її звати. Чи не могли б ви, сер?..

— Звісно. Це місіс Страп.

— Місіс... що? — перепитав Джертон.

— Страп. Чемпіонка з гри у гольф, уродженка тутешніх місць. Дуже приємна особа, часто буває у світському товаристві, але, собі на лихо, час від часу втрачає пам'ять і вскочує в усілякі халепи. Але краще потім їй про це не нагадувати, бо вона дуже засмучується. На все добре, сер!..

Джентльмен вирушив у своїх справах, і поки Джертон перетравлював отриману інформацію, його увагу відволікла розсерджена дама, яка громовим голосом допитувалася в готельної прислуги.

— Чи вам, бува, із вокзалу не доставляли дорожній несесер і сумку з ярликами на ім'я Кестрел-Сміт? Неподобство, ніхто нічого не знає! Присягаюся, я на власні очі бачила, як їх занесли до багажного вагона на вокзалі «Вікторія». Овва, та ось же він, мій багаж! А це ще що? Замки зламано?..

Далі Джертон не слухав. Він вирушив до турецької лазні і провів там кілька непоганих годин.

Оповідач

Стояв спекотний полудень. У потязі була страшенна задуха, а до Темплкоума, наступної зупинки, залишалося ще близько години шляху.

В одному з купе їхали маленька дівчинка, ще менша дівчинка й маленький хлопчик. Тітонька, яка наглядала за дітьми, розташувалася в одному куті, а місце навпроти неї зайняв якийсь молодик, людина неодружена і зовсім стороння. Решту простору купе повністю окупували дівчатка й хлопчик. Їхня

манера спілкуватися з тітонькою почасти нагадувала політ мухи, яка не бажає розуміти, що її проганяють. Зауваження тітоньки, як правило, починалися зі слів «Не можна», а мало не всі репліки дітей починалися із запитання «Чому?».

— Не можна так робити, Сиріле! — загукала тітонька, коли хлопчик заходився гамселити по диванних подушках, здіймаючи хмари пилу.— Дивися краще у вікно,— додала вона.

Хлопчик неохоче присунувся до вікна.

— А чому овець женуть із того лугу? — запитав він.

— Я гадаю, їх переганяють на те пасовище, де трави більше,— непритомним голосом відповіла тітонька, обмахуючись хусткою.

— Але й на цьому багато трави,— заперечив хлопчик.— Тут узагалі нічого, крім трави, немає.

— Напевно, на іншому лузі трава краща,— пропустила тітонька.

— Чому? — миттєво почулося невідворотне запитання.

— А подивися лишень на тих корів! — вигукнула тітонька.

На луках, що тяглися по обидва боки від залізничної колії, майже скрізь паслися корови й бички, але голос жінки пролунав так, начебто вона намагалася показати хлопчикові щось цілком незвичайне.

— То чому це на іншому лузі трава краща? — правив своєї Сиріл.

На похмурому обличчі молодика з'явилася сердита гримаса. «Мабуть, це сувора людина, що геть позбавлена співчуття й розуміння»,— вирішила подумки тітонька. Вона ніяк не могла придумати відповідь на запитання про якість трави, що задовольнила б допитливість дітлахів.

Тим часом менша дівчинка відволікла загальну увагу від горезвісної трави, почавши декламувати «По дорозі в Мандалай». Знала вона тільки перший рядок, але це скромне знання використала з максимально можливим ефектом, знову й знову повторюючи одне й те саме на повний голос.

Молодик подумки вирішив, що, мабуть, хтось посперечався з юною декламаторкою, що їй нізащо не повторити цей рядок дві тисячі разів. Ким би не був цей сперечальник, цілком очевидно, що він програє.

— Давайте-но я розповім вам казку,— проголосила тітонька після того, як молодик двічі глянув на неї й один раз — на дзвінок до провідника.

Діти без особливої охоти пересунулися в той кут купе, де сиділа тітонька. Зважаючи на все, вона не мала репутації гарної оповідачки.

Стомленим голосом, що раз у раз переривався каверзними запитаннями слухачів, вона почала мляву й неймовірно затягнуту оповідь про маленьку дівчинку, яка за будь-яких обставин поводитися добре й дружила з усіма. У результаті друзі цієї дівчинки, підкорені її ангельською вдачею, врятували її від сказаного бика.

— А вони не стали б її рятувати, якби вона поведилася погано? — запитала старша з дівчаток.

Про це хотів запитати й молодик.

— Звісно, врятували б,— без особливої впевненості промовила тітонька.— Але не думаю, щоб вони так поспішали їй на допомогу, якби вона їм не подобалася.

— Зроду не чула дурнішої казки,— із глибокою переконаністю сказала старша дівчинка.

— Рідкісна нісенітниця, я тільки початок слухав, а потім перестав,— додав Сиріл.

Менша дівчинка своєї думки не висловила, тому що відновила декламацію улюбленого рядка.

— Схоже, ви не користуєтеся в них успіхом,— зненацька подав голос зі свого кута молодик.

Тітонька спробувала захиститися.

— Це не така вже й проста справа — розповідати дітям казки, які вони могли б зрозуміти й оцінити,— холодно вимовила вона.

— Я з вами не згоден,— заперечив молодик.

— Тоді, може, ви розповісте їм щось? — жовчно запропонувала тітонька.

— Розкажіть нам! — зажадала старша з дівчаток.

— Одного разу,— почав молодик,— жила собі маленька дівчинка на ім'я Берта, яка завжди поведилася надзвичайно добре...

Цікавість, що виникла в дітей, негайно почала згасати. Усі казки виявлялися огидно схожими одна на одну, хто б їх не розповідав.

— ...Вона була слухняною, завжди говорила правду, стежила за тим, щоб не забруднитися, їла молочний пудинг і вівсянку з таким задоволенням, ніби це тістечка, вчасно готувала уроки й була ввічливою з усіма.

— А вона була гарненькою? — запитала старша дівчинка.

— Не такою гарненькою, як ти,— відповів молодик,— але теж жахливо гарною.

Сказане викликало сприятливу реакцію. Слово «жахливо» у поєднанні з гарною поведінкою було незвичайним, а це саме по собі збуджувало. Здавалося, воно вносить у розповідь частку реальності, якої так не вистачало тітоньчиним казкам із життя вигаданих дітей.

— Вона була така гарна,— продовжував молодик,— що отримала кілька медалей за гарну поведінку, які постійно носила, прикріпивши до сукні. У неї була одна медаль за слухняність, інша — за старанність, третя — за гарну поведінку. Медалі були великі, важкі, і вони завжди дзенькали, коли вона ходила. У місті, де вона жила, у жодної дитини не було відразу трьох медалей, тому всі знали, що вона просто супергарна дитина.

— «Жахливо гарна»,— підхопив Сиріл, цитуючи оповідача.

— Тільки й розмов було про те, яка вона дивовижна й вихована, і про це почув тамтешній принц. Він сказав, коли вже вона така гарна-прегарна, їй

можна дозволити раз на тиждень гуляти в його замиському парку. А це був чудовий парк, і дітей туди не пускали, тому для Бerti було великою честю, що їй дозволили там гуляти.

— А чи були в цьому парку вівці? — запитав Сиріл.

— Ні,— відповів молодик,— у жодному разі.

— А чому там не було овець? — почулося неминуче запитання.

Тітонька посміхнулася тією посмішкою, яку цілком можна було б назвати глузливою. Оповідач сам загнав себе у кут.

— Овець у парку не було тому,— пояснив молодик,— що матусі принца одного разу наснився сон, начебто її сина занапасть або вівця, або годинник, що впаде з полиці каміна. Ось тому в парку ніколи не було жодної вівці, а в палаці — жодного годинника.

Тітонька ледь стримала захоплене зітхання.

— То принца вбив годинник чи вівця? — запитав Сиріл.

— Він і досі живий, тому ми поки що не знаємо, чи був цей сон віщим,— мимохідь зауважив молодик.— Хай там як, а овець у парку не було, натомість поросята гасали повсюди.

— А якої вони були масті?

— Чорні з рожевими рильцями, білі в чорну цяточку, зовсім чорні, сірі з білими плямами, а деякі були абсолютно білими.

Оповідач замовк, щоб діти могли повніше уявити собі пишноту парку і його мешканців, а потім продовжував:

— Але Берта дуже засмутилася, коли з'ясувалося, що в парку немає квітів. Вона зі сльозами на очах запряглася своїм тітонькам, що не зірве жодної квітки, яка належить принцові, і збиралася дотримати слова, але опинилася в дурній ситуації, коли зрозуміла, що в парку нема чого зірвати.

— А чому там не було квітів?

— Тому що їх з'їли поросята,— миттєво відповів молодик.— Садівники сказали принцові, що треба розводити або свиней, або квіти, і він вирішив залишити свиней і відмовитися від квітів.

Рішення принца аудиторія зустріла схвальним бурмотінням — адже більшість людей вчинила б саме навпаки.

— У парку було ще багато дивовижного. Там були ставки із золотими, червоними й синіми рибками, дерева, де на гілках сиділи строкаті папуги, що промовляли тільки розумні слова, і птахи, які виконували усі популярні мелодії. Берта прогулювалася туди й сюди парком. Їй там страшенно подобалося, і вона думала: «Якби я не поводитися так добре, мені нізащо не дозволили б прийти в цей чудовий парк і насолодитися всім, що тут є». Її медалі видзенькували одна об одну при кожному кроці, нагадуючи про те, яка вона гарна. Але саме в цей час до парку заліз здоровезний вовк, щоб знайти на вечерю жирне і смачне порося.

— Якої масті був вовк? — пожвавилися діти.

— Кольору бруду, із чорним язиком і блідо-зеленими очима, що палали невимовною люттю. І першою, кого він побачив у парку, виявилася Берта. Її бездоганно випрасуваний фартушок сяяв такою білизною, що його легко було помітити здалеку. Берта теж помітила вовка, який крадькома наближався до неї, і подумала, що краще б вона ніколи не приходила в цей парк. Вона побігла щодуху, а вовк величезними стрибками рвонув за нею. Їй вдалося дістатися до миртових заростей і заховатися в найпишнішому куці. Вовк почав обнюхувати кожную гілку, висолопивши чорного язика, і при цьому його очі скажено блищали. Берта перелякалася до смерті. «Якби я не поводитися так добре,— подумала вона,— я б зараз сиділа вдома, у цілковитій безпеці». Але запах у мирту був таким сильним, що вовк так і не зміг почути Берту, а куці виявилися такими густими, що йому довелося б довго в них нишпорити, щоб її відшукати. Тому він вирішив схопити перше-ліпше поросля, що трапиться на очі. Берта раз у раз починала тремтіти, тому що вовк блукав зовсім поряд, і коли вона вкотре затремтіла, медаль за слухняність, зачепивши медаль за гарну поведінку, голосно дзенькнула. Вовк уже збирався піти, але раптом почув цей звук. Він зупинився, прислухався — аж тут знову щось дзенькнуло посеред густих заростей, зовсім поряд. Він стрибнув туди, люто зблискуючи блідо-зеленими очима, витяг Берту і з'їв її до останньої кісточки. Від

неї залишилися тільки черевички, клаптик фартуха і три медалі, які вона отримала за те, що була жахливо гарною.

— А поросят він не зловив?

— Ні, вони розбіглися.

— Початок у казки поганенький,— сказала менша дівчинка,— але кінець просто прекрасний.

— Такої чудової казки я ще ніколи не чула,— упевнено сказала старша дівчинка.

— Це найкраща казка, яку я колись чув,— підбив підсумок Сиріл.

Тітонька думала інакше.

— Надзвичайно невідповідна для дітей історія! Просто неподобство. Ви звели нанівець плоди всіх моїх педагогічних зусиль!

— Що вдієш,— промовив молодик, підхоплюючи свій саквояж і готуючись вийти з вагона,— зате я змусив їх просидіти спокійно аж десять хвилин. Це значно більше, ніж змогли ви.

«Бідолаха! — подумав він, уже крокуючи платформою станції Темплкоум.— Тепер зонайменше півроку, а може й більше, усі троє набридатимуть їй, вимагаючи, щоб вона розповіла їм найбільш підходящу історію!»

Чорнобурка

— **М**ебе щось непокоїть, люба? — запитала Елеонора.

— Так, мабуть,— зізналася Сьюзен,— хоча, швидше, засмучує. Справа в тому, що наступного тижня в мене день народження, і...

— Оце тобі щастить,— перервала Елеонора.— Мій тільки наприкінці березня.

— Ну от, а з Аргентини днями повернувся до Англії старий Бертрам Найт, далекий родич моєї матінки. Він такий багатий, що ми завжди намагалися тримати його в полі зору. Ні, не так: ми не бачилися роками і стільки ж нічого не чули про нього, але варто йому з'явитися в Англії, як ми негайно згадуємо про дядечка Бертрама. Утім, користі від цього зазвичай ніякої, але вчора, коли мова зайшла про мій день народження, він запитав мене, який подарунок я хотіла б отримати.

— Тепер я розумію, що тебе непокоїть,— зауважила Елеонора.

— Від таких запитань,— сказала Сьюзен,— зазвичай голова перестає працювати. Здається, що на світі взагалі немає нічого такого, що хотілося б мати. Одного разу в Кенсінгтоні я бачила чудову статуетку із дрезденської порцеляни вартістю в тридцять шість

шилінгів. Особисто я дозволити собі таку дрібничку не можу. Тому я почала описувати Бертраму цю статуетку й тільки зібралася назвати адресу крамниці, як мені спало на думку, що тридцять шість шилінгів — просто незначна сума для людини з такими статками. Для нього витратити стільки — все одно що нам із тобою купити букетик фіалок. Не хочу здатися жадібною, але таку можливість втрачати не варто.

— Однак питання в тому,— сказала Елеонора,— як він собі уявляє цей подарунок. Є один парадокс: у міру того як люди поступово стають багатшими, їхні потреби та спосіб життя відповідно змінюються, а подарунки вони дарують такі самі, як і раніше. На їхню думку, ідеальним подарунком є щось яскраве, що впадає в око, але не надто коштовне. Ось чому на прилавках й у вітринах навіть пристойних крамниць виставлено предмети вартістю в чотири шилінги, які справляють враження, що коштують не менше семи з половиною шилінгів, тоді як на ціннику стоїть цифра «десять», а спеціальна табличка сповіщає, що перед вами — «чудовий подарунок».

— Це я знаю,— кивнула Сьюзен.— Тому не можна вагатися, коли тебе запитують, що б ти хотіла отримати. Якби я сказала: «Взимку я збираюся в Давос, і мене влаштує все, що може придатися в дорозі», тоді він, можливо, подарував би мені дорожній не-сесер, оздоблений золотом, але міг би подарувати й путівник по Швейцарії або рекомендації під назвою «Катання на лижах без переломів».

— Або подумав би: «Вона, певно, буде там часто танцювати, тому їй придасться віяло».

— І це тоді, коли в мене вже близько тонни віял! Ось у чому криється небезпека, і це мене тривожить. Що мені справді хотілося б, то це якусь хутряну дрібничку. У мене взагалі немає нічого такого. Кажуть, у Давосі завжди багато росіян, і на них, звісно ж, розкішні соболі й подібне. Опинитися серед людей, які закутані від голови до ніг у хутра, а самій не мати й хвоста,— це може змусити людину знехтувати всіма заповідями.

— Уже якщо тобі хочеться якийсь хутро,— сказала Елеонора,— доведеться особисто простежити за тим, як він обиратиме подарунок. Ти впевнена, що твій дядечко здатний відрізнити чорно-буру лисицю від звичайної білки?

— Ах, у «Голіаф і Мастоdont» просто божественні боа з чорнобурки! — зітхнула Сьюзен.— Якби тільки заманити дядечка до цієї крамниці і пройтися з ним відділом, де торгують хутром!

— Здається, він живе десь там неподалік? — запитала Елеонора.— Може, він виходить на прогулянку якоїсь певної години?

— Якщо погода гарна, годині о третій він вирушає пішки до свого клубу. І при цьому він неодмінно проходить повз «Голіаф і Мастоdont».

— А що, коли ми випадково зустрінемося з ним завтра на розі? — запропонувала Елеонора.— Трохи проведемо його, а як пощастить, заманимо до крам-

ниці. Ти скажеш, що тобі потрібна сітка для волосся або ще якийсь дріб'язок. Щойно ми опинимося все-редині, я негайно запитаю: «То що тобі все ж таки подарувати в день народження?» А далі дій сама — у тебе під рукою заможний родич, відділ хутра і питання про подарунок.

— Чудова ідея,— сказала Сьюзен.— Ти в мене розумниця. Завітай до мене завтра за двадцять до третьої, але не запізнюйся — ми маємо бути в засідці з точністю до хвилини.

Наступного дня, незадовго до третьої, мисливиці на хутрового звіра вже наближалися до визначеного місця. Неподалік височіла сіра споруда відомого універмагу.

Днина видалася надзвичайна — у таку погоду джентльмени поважного віку охоче спокушаються неквапливими прогулянками.

— Послухай, люба, у мене є до тебе невелике прохання,— звернулася Елеонора до своєї супутниці.— Чи не могла б ти зайти до мене ввечері й зіграти партію в бридж із Аделою й обома тітоньками — їм завжди не вистачає четвертого гравця? Інакше вони змусять грати мене, а десь о чверть на десяту має нібито зненацька прийти Гаррі Скарісбрук, і я повинна бути вільною, щоб поговорити з ним віч-на-віч, поки всі родичі зайняті бриджем.

— Вибач, дорогенька, але це зовсім неможливо,— злякалася Сьюзен.— Роберний бридж по три пенси за сотню очок, та ще й із такими жахливо повіль-

ними партнерами, як твої тітоньки, викликає в мене таку тугу, що плакати хочеться. Це гірше за зубний біль.

— Але мені дуже, дуже потрібно поговорити з Гаррі! — продовжувала наполягати Елеонора.

— Вибач, усе що завгодно, тільки не це,— енергійно затрусила головою Сьюзен.

Обличчя її випромінювало найбільшу готовність принести будь-яку жертву заради дружби, аби тільки цієї жертви від неї не зажадали.

Елеонора замовкла, але очі її сердито зблиснули, а кутики рота трохи опустилися.

— Ось він! — зненацька вигукнула Сьюзен.— Мерщій!

Містер Бертрам Найт щиро привітав свою родичку та її подругу й охоче прийняв запрошення пройтися переповненим людьми універмагом. Скляні двері широко відчинилися, й усі троє відважно пірнули в метушливу юрбу покупців і витріщак.

— Тут завжди так багато людей? — звернувся містер Найт до Елеонори.

— Майже завжди, до того ж, зараз почалися осінні розпродажі,— відповіла вона.

Сьюзен, що нетямилася від нетерплячого бажання якомога швидше заманити родича до відділу з продажу хутра, на кілька кроків випереджала Елеонору й Бертрама, але коли ті затримувалися на хвилину біля того чи того прилавка, негайно поверталася, щоб не загубити обох у натовпі.

— У Сьюзен наступного тижня, у середу, день народження,— довірчо повідомила Елеонора містерові Найту тієї хвилини, коли подруга знову залишила їх позаду,— а мій день народження напередодні. От ми й дивимося, що б таке одна одній подарувати.

— О! — надихнувся Бертрам.— Якщо так, можливо, ви й мені дасте корисну пораду. Мені теж хотілося б щось подарувати Сьюзен, але я зовсім не уявляю, що їй може сподобатися.

— Це непросте завдання,— відповіла Елеонора.— Вона щаслива людина, у неї є майже все, про що тільки можна мріяти. Але ось віяло... так, гарне віяло їй точно придасться — цієї зими в Давосі їй доведеться часто відвідувати танцювальні вечори... Але ви знаєте, містере Найт, після наших днів народження ми зазвичай розглядаємо, що кому подарували, і щоразу я почуваюся пригніченою. Їй завжди дарують такі гарні речі, а в мене ніколи немає нічого такого, що було б не совісно показати. Річ у тім, що серед моїх близьких зовсім немає людей заможних, але, дякувати Богові, вони хоча б просто згадують про цей день і дарують мені на пам'ять усілякі дрібнички. Тільки одного разу — це було два роки тому — мій дядько з боку матері, який одержав невелику спадщину, пообіцяв подарувати мені в день народження боа із чорно-бурої лисиці. Не можу передати, як я розхвилювалася, уявляючи себе в хутрі. Аж тут померла його дружина, і бідоласі стало не до чіїхось там днів народження. Тепер він живе за кордоном, а боа так

і залишилося мрією... Знаєте, я й сьогодні не можу спокійно дивитися на це хутро у вітрині або на чийсь шиї, у мене на очі буквально сльози навертаються!.. Ой, подивіться: он там, здається, торгують віялами. Гадаю, вам зараз варто просто загубитися в натовпі. Оберіть для вашої племінниці найкрасивіше, вона така мила...

— Вітаю, Елеоноро! А я вже думала, що загубила вас,— вигукнула Сьюзен, виринаючи з юрби покупців, що стала ще більш щільною.— А де наш Бертрам?

— Я його вже давно не бачу. Мені здалося, що ви разом пішли вперед,— відповіла Елеонора.— У цій товкотнечі нам його вже нізащо не знайти...

Так і трапилося.

— Усе, що ми затіяли, зійшло нанівець,— із гіркотою сказала Сьюзен, коли вони марно обійшли з півдюжини відділів.

— Не розумію, чому ти його не втримала,— зауважила Елеонора.

— Я б так і зробила, якби знала його ближче, але нас лише днями одне одному представили. Господи, вже майже четверта година, ходімо краще до нас пити чай...

За кілька днів Сьюзен зателефонувала Елеонорі.

— Дуже тобі дякую за рамочку для фотографій. Це саме те, що я хотіла. Як мило з твого боку! До речі, а знаєш, що подарував мені містер Найт? Саме

те, про що ти говорила,— бісове віяло. Що? Та ні, віяло нівроку, і досить дороге, але все ж таки...

— Коли ти наступного разу завітаєш до мене, я покажу тобі, що він подарував мені,— сказала Елеонора.

— Тобі? Але чому? До чого тут ти?

— Мені здається, що твій дядечко — один із тих рідкісних заможних людей, яким приносить щире задоволення робити подарунки,— була відповідь.

— Ну, тепер зрозуміло, чому він усе випитував у мене, де вона живе,— роздратовано промовила Сьюзен, уже поклавши слухавку на важіль.

Відносини між двома молодими жінками стали прохолоднішими. Але в Елеонори на цей випадок є боа з чорнобурки.

Есме

— Усі мисливські байки схожі одна на одну,— сказав Кловіс,— як і розповіді про кінні перегони, і...

— Моя розповідь не схожа ні на яку іншу,— перервала баронеса.— Це сталося давно, коли мені було років двадцять три. Тоді я ще не жила окремо від чоловіка — жоден із нас на той час не мав можливості утримувати іншого. Що б там не базікали, але життя в курені втримує людей разом частіше, ніж життя у замку. Але полювали ми з різними компаніями. Утім, це вже не стосується моєї історії.

— Давайте почнемо, як і годиться, зі збору. Збір уже був, напевно,— сказав Кловіс.

— Був,— озвалася баронеса.— Зібралися всі ті самі, що й зазвичай, а на додачу з'явилася Констанс Броддл. Ця Констанс — одна з тих повнокровних дівчат, які пожвавлюють осінній пейзаж і гармоніюють із церквою, прикрашеною до Різдва. І перше, що вона сказала тоді, було: «У мене передчуття, що тра-

питься щось жакливе. Я не бліда?» Вона була блідою не більше, ніж буряк, і я відповіла: «Ти маєш навіть кращий вигляд, ніж звичайно, але ж тобі це зовсім не важко». Поки вона усвідомлювала зміст сказаного, ми взялися до справи: гончаки знайшли лисицю, що засіла в заростях стрімчака.

— Так я й знав,— кивнув Кловіс.— У кожній мисливській розповіді з тих, які мені доводилося чути, були й лисиця, і зарості стрімчака.

— Ми з Констанс сіли на коней,— незворушно продовжувала баронеса,— і поскакали. Трималися ми в перших рядах, хоча перегони були неабиякі, а потім раптом опинилися на самоті, тому що далеко обігнали собак. Тоді ми заходилися нишпорити з боку в бік, не знаючи, куди їхати далі. Усе це мене дратувало, настрої мій погіршувався щохвилини, але нарешті, продершись крізь дрібнолісся на пагорбі, ми з полегшенням почули, як у долині, прямо під нами, заходяться гавкотом гончаки.

«Вони там! — закричала Констанс і відразу додала: — Боже, кого це вони вистежили?»

У неї навіть рот роззявився від здивування. Звісно, то була не лисиця. Звір був удвічі вищим у холці, з короткомордою, важкою й потворною головою та надзвичайно масивною шиєю. «Та це ж гієна! — закричала я.— Мабуть, утекла з парку лорда Пєбхема». Аж тут звір повернувся в наш бік, а гончаки (їх було менше дюжини) оточили його півкільцем і завмерли. Очевидно, вони відірвалися від решти зграї, зачувши

незнайомий запах, і тепер не знали, як поводитися зі здобиччю, що була прямо в них під носом.

Побачивши, що ми наближаємося, гієна відчула явне полегшення. Вона, мабуть, звикла, що люди завжди були добрими до неї, а перша зустріч зі зграєю мисливських собак їй дуже не сподобалася. Самі собаки були остаточно спантеличені, коли передбачувана здобич раптом почала демонструвати дружні почуття щодо нас. Раптом десь удалині почувся слабкий звук егерської дудки, і гончаки з полегшенням сприйняли його як сигнал до відступу.

Тепер мені, Констанс і гієні належало разом зустріти наближення ночі, бо ми й гадки не мали, де перебуваємо. «І що тепер робити?» — поцікавилася Констанс. «І як же ти любиш ставити дурні питання»,— суворо сказала я. «Але не можу ж я стовбичити тут усю ніч у товаристві гієни!» — заперечила вона. «Не знаю, які в тебе погляди на комфорт,— сказала я,— але я й без гієни не хотіла б провести тут ніч. Може, у мене й не надто щасливий дім, але принаймні там є гаряча вода, допомога прислуги та інші зручності, яких тут не знайти. Чи не краще нам вирушити ген до тих дерев, які проглядаються праворуч; може, за ними проходить дорога, що веде до Кроулі?»

Ми неквапливо рушили уздовж стежинки, майже непримітної в темряві, і звір бадьоро побіг за нами. «А що робити з цією гієною?» — пролунало неминуче запитання. «А що зазвичай роблять із гі-

енами?» — незворушно перепитала я. «Мені ще із жодною не доводилося мати справу», — боязко озвалася Констанс. «І мені теж. Знати б, якої вона статі, можна було б якось її назвати. Може, Есме? Таке прізвисько підійде кому завгодно».

Світла було ще достатньо, щоб розрізнити те, що перебувало край дороги, але ми буквально здригнулися, побачивши перед собою маленьку напівголу циганську дівчинку — вона збирала ожину з кущів на узбіччі. Перелякавшись від несподіваної появи двох вершниць у супроводі гієни, вона розплакалася, але скільки ми не допитувалися в неї, де перебуваємо, жодних відомостей отримати нам не вдалося. Залишалася одна надія — можливо, десь неподалік ми натрапимо на стоянку циганського табору. Так ми проїхали ще кілька миль.

«Цікаво, що ця дівчинка там робила», — нарешті, перервала мовчанку Констанс. «Збирала ожину. Це ж очевидно». — «Мені не сподобалось, як вона плакала, — не вгавала Констанс. — Її жалісні ридання й досі звучать у мене у вухах».

Я не стала дорікати Констанс за ці фантазії. Ці ридання, правду кажучи, переслідували й мене, збуджуючи мої й без того напружені нерви. Аж тут я виявила, що Есме відстала, й покликала її. Гієна за кілька стрибків наздогнала нас, а потім вирвала-ся вперед. Тут і стало зрозумілим, чому ми весь час чули плач: гієна тягла маленьку циганку, міцно затиснувши в пащі ганчір'я, в яке вона була вдягнута.

«Невже ми нічого не можемо зробити?» — зі сльозами на очах продовжувала запитувати Констанс, дивлячись, як Есме неквапливо біжить попереду від наших стомлених коней.

Особисто я робила все, що могла. Я погрожувала, бушувала, шаленіла, улещувала клятого звіра англійською, французькою і мовою африканських мисливців; я безладно розсікала повітря коротким мисливським хлистом і, нарешті, жбурнула у звіра коробку з-під сендвічів. Що ще можна зробити, я не знала. І ми продовжували шукати дорогу в сутінках, що дедалі густішали: попереду від нас бовваніла моторозна тінь, а у вухах лунав голос дитини.

Зненацька Есме пірнула в колючі зарості, куди ми не могли їхати за нею; схлипування змінилися розпачливим криком, потім усе затихло.

Цю частину історії я зазвичай переказую якомога коротше, тому що вона просто вражаюча. Коли за кілька хвилин гієна знову приєдналася до нас, у неї був дивний вигляд: суміш терплячого спокою й провини. Немовби вона розуміла, що скоїла щось таке, що викликає в нас острах і відразу, але, на її думку, цілком виправдане. «І ти ще дозволяєш їй бігти поряд із нами?» — запитала Констанс. Тієї хвилини вона ще більше, ніж будь-коли, скидалася на буряк у неприємному стані.

«По-перше, я нічого не можу вдіяти,— відповіла я.— А по-друге, що б не спало їй на думку тепер,

вона ні на кого не нападатиме. Не думаю, що вона помирає від голоду».

Констанс пересмикнуло. Почулося чергове безглузде запитання: «Як по-твоєму, мала дуже страждала?»

«Схоже на те»,— сказала я.

Було вже майже зовсім темно, коли ми несподівано вибралися на широку дорогу. Тієї ж хвилини в небезпечній близькості від нас разом із ревінням мотора промчали автомобільні фари — і відразу завищали гальма. Машина зупинилася. Під'їхавши ближче, я побачила парубка, який схилився над чимсь, що нерухомо лежало на узбіччі.

«Ви вбили Есме!» — з гіркотою сказала я.

«Мені страшенно шкода,— зніяковіло промовив парубок.— Я й сам люблю собак, тому мені зрозумілі ваші почуття. Що я можу зробити, щоб ви не так переймалися?»

«Будьте такі добрі, поховайте її негайно,— сказала я.— Сподіваюся, я маю право просити вас про таку послугу».

«Вільяме, неси лопату»,— гукнув він шоферові.

Я подумала, що в них, мабуть, усе напоготові, щоб за необхідності швидко поховати когось при дорозі.

Щоб вирити досить глибоку яму, знадобилося чимало часу.

«Чудовий екземпляр,— вимовив шофер, коли труп Есме укладали в яму.— Схоже, це була цінна тварина».

«Торік на виставці цуценят у Бірмінгемі вона по-сіла друге місце,— заявила я. Констанс неголосно схлипнула, і я спробувала її втішити: — Не плач, люба. Для неї все скінчилося швидко. Вона анітрохи не страждала».

«Послухайте, леді,— у розпачі заговорив парубок,— ви просто зобов'язані дозволити мені зробити щось для вас. Щось таке, що могло б послужити хоча б скромною розрадою».

Я відмовилася, але він продовжував наполягати, і я продиктувала йому свою адресу.

Увечері ми обговорили події того дня.

Ні тоді, ні пізніше лорд Пібхем так і не заявив про зникнення гієни. Він мав свій резон: коли два роки тому з його парку втекла одна тварина, котра, як досі вважалося, харчується тільки фруктами, до-вколишні жителі змусили його виплатити компенсацію за одинадцять роздертих овець і відновити до максимального рівня поголів'я сусідського пташиного двору. Відтак звістка про гієну, що втекла зі звіринця, могла призвести до урядової кризи.

Цигани, які базувались у графстві, також поводи-лися стримано. Я гадаю, що в багатолюдних таборах вони, певно, навіть не помічають, що в них зникло циганча...

Баронеса замовкла, міркуючи про щось своє, а потім продовжувала:

— Утім, у цієї історії все ж таки було продовжен-ня. За кілька днів я одержала поштою чарівну брош-

ку: на платиновій розмариновій гілочці дрібними діамантиками було викладене ім'я — «Есме». Відтоді ми з Констанс Броддл розірвали приятельські відносини. Річ у тім, що, продавши брошку, я відмовилася виплатити їй частку з отриманої суми. Приймаючи це рішення, я керувалася тим, що історію з Есме вигадала саме я, а та її частина, де йдеться про гієну, по праву належить лордові Пєбхему — якщо, звісно, у нього взагалі була гієна, про що в мене немає ані найменших доказів.

Моберморі

Був холодний дощовий день наприкінці серпня — те невизначене міжсезоння, коли куріпки або ще розгулюють на волі, або вже зберігаються на льодовику в льосі, і полювати зовсім нема на що, якщо, звісно, ви не збираєтеся вирушити на північ від Бристольської затоки, щоб переслідувати в тамешніх гірських лісах угодованих рудих оленів.

Гості леді Блемлі розташовувалися не на північ від Бристольської затоки, а навколо чайного стола. Незважаючи на негоду, що наганяла зневіру, і мало-значність події, з приводу якої вони зібралися, ніхто не виявляв ані тіні тієї знервованості, за якою хова-

ють або страх перед піанолою, або таємне бажання пограти в бридж. Усі гості, мало не роззявивши роти, слухали містера Корнеліуса Еппіна, особистість у цілому несимпатичну, якщо не сказати відразливу.

З усіх гостей леді Блемлі він мав найбільш невідзначену репутацію. Хтось колись зауважив мимохіть, що містер Еппін розумний, і господиня потай сподівалася на те, що хоча б невелика частина цього розуму зуміє розважити товариство. Саме тому його й запросили. Але доти, доки не подали чай, вона так і не змогла розпізнати, в чому полягає цей чудовий розум і які галузі обіймає — якщо він узагалі є. Еппін не був наділений даром навіювання, не значився майстром застільних вистав, та й вигляд мав зовсім не такий, як ті пещені джентльмени, яким жінки ладні вибачати навіть деяку розумову відсталість. Натомість він оголосив, що готовий запропонувати цивілізованому світові настільки важливе відкриття, що винайдення пороху, друкарського верстата й парової машини поряд із ним видадуться справжніми дрібницями.

— І ви хочете, щоб ми повірили,— стримано усміхнувся сер Вілфрід,— що ви справді відкрили спосіб навчання тварин людської мови? І що друзяка Тоберморі виявився першим успішним учнем?

— Я досліджую цю проблему вже сімнадцять років,— відповів містер Еппін.— Та лише в останні вісім чи дев'ять місяців з'явилися натяки на успіх. Звісно, я експериментував із тисячами тварин, але останнім часом працюю тільки з кішками, із цими унікальними

створіннями, які чудово прижилися в нашій цивілізації й разом із тим зберегли свої природні інстинкти. Серед кішок інколи трапляються особини з видатними інтелектуальними здібностями, що дорівнюють, а нерідко й перевершують людські. І, познайомившись тиждень тому з Тоберморі, я відразу переконався, що маю справу з суперкотом надзвичайно глибокого розуму. У результаті я зробив величезний крок на шляху до успіху, фактично досяг мети.

Наприкінці цієї урочистої заяви в голосі містера Еппіна зазвучало щось на кшталт тріумфу.

Слово «нісенітниця» не пролунало за столом, хоча губи Кловіса скривилися якраз настільки, щоб продемонструвати зневажливу недовіру.

— Тобто, ви хочете сказати,— після деякої паузи промовила міс Рескер,— що навчили Тоберморі розмовляти й розуміти зміст простих речень?

— Люба міс Рескер,— терпляче сказав учений чарівник,— тільки малолітніх дітей, дикунів і розумово відсталих дорослих варто навчати поступово. Якщо ж розв'язано головну проблему — як підступитися до тварини з високорозвиненим інтелектом,— потреба в поступовості зникає. Тоберморі вміє абсолютно правильно висловлюватися англійською й передавати практично будь-які думки.

Тепер Кловіс, не витримавши, досить чітко вимовив: «Що за дурня!»

Сер Вілфрід був більш стриманим, але налаштованим не менш недовірливо.

— Можливо, нам запросити сюди самого Тоберморі й скласти власну думку? — запропонувала леді Блемлі.

Сер Вілфрід вирушив на пошуки кота, а гості почали вмошуватися зручніше, розраховуючи стати свідками того, як свійська тварина видає якісь більш-менш осмислені звуки.

За хвилину сер Вілфрід повернувся до їдальні. Його засмагле обличчя заливала блідість, а в очах читалося граничне здивування.

— Боже ти мій, усе це правда!

Хвилювання його було настільки неспідробним, що слухачі мимоволі посунулися вперед і затамували подих.

Гепнувшись у крісло, сер Вілфрід віддихався й продовжував:

— Я застав Тоберморі в курильній кімнаті й покликав його до чаю. Доти він дрімав, але, почувши запрошення, розплющив очі й примружився. Я повторив: «Ходімо, Тобі, не змушуй на себе чекати». І, Боже правий, він раптом ліниво промовив найогиднішим, який тільки можна уявити, голосом, що прийде тільки тоді, коли сам захоче! Я ледь не задихнувся від здивування!

Містер Еппін робив повідомлення перед скептично налаштованою аудиторією. Заява ж сера Вілфріда миттєво розвіяла всі сумніви. Почулися вигуки, здійнявся галас, а учений сидів мовчки, насолоджуючись результатами свого неймовірного відкриття.

У розпал усієї цієї метушні до їдальні, м'яко ступаючи, зайшов Тоберморі та з цілком байдужим виглядом наблизився до тих, хто сидів навколо чайного стола.

Гості зненацька замовкли, відчуваючи дивну скутість. А ви хіба не відчули б те саме, якби вам належало почати бесіду з домашнім котом, ризикуючи нарватися на несподівану відповідь?

— Чи не бажаєш молока, Тоберморі? — зробивши над собою зусилля, нарешті вимовила леді Блемлі.

— Нічого не маю проти.— Відповідь пролунала холодно й досить байдужо.

Слухачі затамували подих, усіх охопило збудження. І не дивно, що, коли леді Блемлі наливала молоко з глечика у блюдо, рука її була не дуже твердою.

— Боюся, я трохи розлила,— ніяково вимовила вона.

— Пусте, це ж не мій килим,— відповів Тоберморі.

Гості знову замовкли. Лише міс Рескер тоном активної парафіянки, яка разом зі священником відвідує хворих бідняків, поцікавилася, чи не здається Тоберморі англійська мова закладною. Кіт хвилину дивився їй просто в очі, а потім незворушно відвернувся. Стало очевидним, що настільки примітивні запитання його не цікавлять.

— Що... що ти думаєш про людський розум? — затинаючись, запитала Мевіс Пеллінгтон.

— Про чий розум? Чи не можна конкретніше? — сухо перепитав Тоберморі.

— Ну, наприклад, про мій,— блідо посміхнувшись, сказала Мевіс.

— Ви ставите мене в незручне становище,— вимовив Тоберморі, причому в його тоні не було ані найменшої незручності.— Коли тут обговорювалося питання про те, чи запрошувати вас, сер Вілфрід заперечував, стверджуючи, що ви — найбільш безглузда особа з усіх, кого він знає, і що між гостинністю й піклуванням про недоумкуватих існує величезна різниця. Леді Блемлі на це відповіла, що недоумкуватість — саме та цінна якість, через яку вас запрошують, тому що ви — єдина людина, котра, як їй здається, є достатньо дурною, щоб купити їхню стару машину. Ту, котру вони між собою називають «Сизифів камінь», тому що вона пристойно їде тільки з гори, та й то якщо її штовхають.

Заперечення леді Блемлі, можливо, мали б успіх, якби цього ж ранку вона мимохідь не натякнула Мевіс, що згаданий автомобіль — саме те, що необхідно для її девонширського будинку.

Бажаючи виправити незручність і змінити тему, майор Барфілд грубо перервав kota:

— А як щодо твоїх пригод із сіренькою кішечкою на горищі стайні, га?

Він навіть не встиг закінчити фразу, як усім стало зрозуміло, що майор зробив жахливу помилку.

— Такі речі не обговорюють уголос,— крижаним тоном відказав Тоберморі.— Мені мимоволі доводилося спостерігати за вашою поведінкою відтоді, як

ви з'явилися в цьому будинку, і, гадаю, вам не припаде до смаку, якщо я згадаю про ваші утіхи.

Майор виявився не єдиним із тих, хто цієї хвилини відчував прихований страх.

— А чи не подивитися тобі, чи готовий твій обід? — поспішно промовила леді Блемлі, ніби забувши про те, що залишається ще як мінімум дві години до того часу, коли Тоберморі зазвичай обідає.

— Дякую,— сказав Тоберморі,— але не відразу ж після чаю! Я не збираюся сконати від нестравності шлунка.

— Кішки дуже живучі,— з фальшивою добродушністю зауважив сер Вілфрід.— Кажуть, у них дев'ять життів.

— Можливо,— відповів Тоберморі,— але ж печінка в них одна.

— Аделаїдо! — раптом вигукнула місіс Корнетт.— Ви що, маєте намір дозволити цьому котові блукати скрізь і теревенити про нас із прислугою?

Тим часом усіх охопила паніка. Вікна спалень у будинку виходили на вузьку декоративну балюстраду, і всі з жахом згадали, що вона вдень і вночі служить улюбленим місцем прогулянок Тоберморі. Звідти він міг спостерігати не тільки за голубами, але й Бог знає за чим. І якщо йому спаде на думку поділитися з кимось тим, що він бачив або чув, ефект буде просто приголомшливим.

Місіс Корнетт, яка більшу частину свого часу проводила за туалетним столиком, здавалася не менш

стривоженою, ніж майор. Міс Скровен, котра складала нестримно чуттєві вірші, вела бездоганне життя, тому виявляла лише легке роздратування: якщо ви ведете гранично добродесний спосіб життя, зовсім не обов'язково, щоб про це знали всі довкола. Берті ван Тан, який у свої сімнадцять був таким розбещеним, що облишив усілякі спроби зробитися ще гіршим, похилився, немов зім'ята гарденія в петлиці у гульвіси. Однак він достатньо володів собою, щоб не зробити помилку, якої припустився Одо Фінсбері, молодик, котрий, як усі вважали, готується стати священиком,— той просто вибіг геть із їдальні. Імовірно, його глибоко збентежила думка про те, що він може почути щось двозначне й негарне про інших людей.

Лише Кловісу цілком вистачило самовладання, щоб зберегти зовнішній спокій. Але подумки він напружено міркував про те, як швидко вдасться роздобути через газету безкоштовних оголошень дюжину мишей рідкісної породи, щоб запропонувати їх котові як хабар за мовчання.

Агнес Рескер навіть у настільки двозначній ситуації не могла довго залишатися в тіні.

— І навіщо тільки я сюди приїхала?! — риторично запитала вона.

Тоберморі негайно відреагував:

— Якщо зважити на те, що ви вчора сказали місіс Корнетт на крокетному майданчику, ви приїхали попоїсти. Ви говорили про містера й місіс Блемлі як

про найнудніших людей з усіх ваших знайомих, але додали, що їм вистачає кмітливості, щоб тримати чудового кухаря, інакше їм не вдалося б нікого повторно запросити в гості.

— Наклеп! Я закликаю у свідки місіс Корнетт! — збентежено заволатала Агнес.

— А пізніше місіс Корнетт повторила ваші слова Берті ван Тану,— не вгавав Тоберморі,— і при цьому додала: «Цій жінці можна брати участь у голодному поході! За гарне чотириразове харчування вона ладна вирушити хоч на край світу!» А Берті ван Тан на це сказав...

На цьому місці розповідь, на щастя, перервалася: Тоберморі помітив, що рудий Великий Том, кіт парафіяльного священика, продирається крізь кущі до стайні, і кулею вилетів у відчинене французьке вікно.

Щойно надто обдарований учень вийшов, на містера Корнеліуса Еппіна обрушилося безліч уїдлих докорів, тривожних розпитувань і умовлянь. Уся відповідальність за ситуацію, що склалася, лежала, звісно ж, на ньому, тому саме йому пропонували діяти так, щоб атмосфера не стала ще жахливішою. Чи може Тоберморі передати свій украй небезпечний дар іншим котам?

Містер Еппін відповів, що не відкидає такої можливості, але в обмежених масштабах. Може статися, що Тоберморі й навчить нового вміння свою приятельку зі стайні або рудого суперника з будинку

священника, але навряд чи в нього утвориться більш широке коло послідовників.

— Я не заперечую,— заявила місіс Корнетт,— що Тоберморі — кіт великого розуму й видатних обдарувань. До того ж він — загальний улюбленець. Але я впевнена — і ти, напевно, погодишся із мною, Аделаїдо,— що й із ним, і з сірою кішкою зі стайні слід негайно покінчити.

— Адже вам не здається, що я приємно провела останні чверть години? — з гіркотою промовила леді Блемлі.— Ми з чоловіком любимо Тоберморі — точніше, любили до того, як він заговорив. Звісно ж, залишається тільки одне: якнайшвидше з ним поквитатися.

— Можна підсипати стрихніну в його обідню порцію,— запропонував сер Вілфрід,— а кішку зі стайні я власноруч утоплю. Кучер, звісно, засмутиться, втративши свою улюбленицю, але я скажу йому, що в обох котів був стригучий лишай, і ми побоялися, як би вони не заразили собак.

— Але моє відкриття! — заперечливо заволав містер Еппін.— За стільки років досліджень та експериментів...

— Чому б вам не поекспериментувати з вівцями на фермі? — запропонувала місіс Корнетт.— Або зі слонами в зоологічному саду. Кажуть, у слонів напрочуд розвинений інтелект, а ще вони вирізняються тим, що не блукають по спальнях і не сидять під обіднім столом.

Навряд чи архангел, котрий проголосив про друге пришествя, а потім дізнався, що воно випадково збіглося з регатою в Хенлі й має бути відтерміноване, поринув би в більшу зневіру, ніж містер Корнеліус Еппін. Його воістину видатне досягнення зустріло найхолодніший прийом. Більше того: громадська думка категорично його не сприйняла. І якби було проведене додаткове опитування, дехто з присутніх, напевно, проголосував би за те, щоб і його самого посадити на стрихнінову дієту.

Невдалий розклад поїздів і гостре бажання переконатися, що задумане буде доведено до кінця, завадили негайному від'їзду гостей, однак вечеря того вечора не була схожою на світський захід. Серу Вілфріду нелегко було впоратися з кішкою зі стайні, а заодно й із кучером. Агнес Рескер демонстративно обмежила свою трапезу сухими бісквітами, які гризла з таким виглядом, ніби вони були її особистими ворогами, а Мевіс Пеллінгтон протягом усієї вечері зберігала мстиве мовчання. Леді Блемлі сяк-так намагалася підтримувати бесіду, але погляд її раз у раз спрямовувався на двері. На буфеті стояла тарілка з купою добірних скибочок рибного філе. Уже був поданий десерт, а Тоберморі все ще не показувався ні в їдальні, ні на кухні.

Вечеря пройшла, можна сказати, жваво, якщо порівнювати її з подальшим перебуванням у курильній кімнаті. Їжа та напої хоч якось відволікали присутніх від душевного сум'яття, що охопило всіх. Про бридж за такої загальної знервованості ніхто навіть

не заїкався, а після того, як Одо Фінзбері виконав для публіки версію «Мелізанди в лісі», було одно-стайно вирішено утриматися й від музики.

Об одинадцятій слуги пішли спати, доповівши, що квартиру в коморі, як завжди, залишено відчиненою для Тоберморі. Гості завзято гортали свіжі журнали, а впоравшись із ними, перейшли до «Бібліотечки бадмінтоніста» і підшивок старих номерів «Панча». Леді Блемлі періодично навідувалася до комори, але поверталася з настільки пригніченим виглядом, що будь-які запитання здавалися зайвими.

О другій годині ночі мовчання порушив Кловіс: — Сьогодні він уже не з'явиться. Напевно, сидить у редакції місцевої газети й диктує уривки зі своїх спогадів. Ця публікація, гадаю, стане помітною подією.

Піддавши в такий спосіб жару, Кловіс пішов спати. Інші гості потроху теж розійшлися.

Слуги, які подавали рано-вранці чай у спальні, давали одну й ту саму відповідь на запитання, що нескінченно повторювалося. Ні, Тоберморі не повернувся.

Сніданок, якщо його можна так назвати, пройшов навіть гірше, ніж вечерея напередодні. Але ще до того, як прислуга почала прибирати зі столу, ситуація нарешті прояснилася. Із саду принесли труп Тоберморі, який виявив у кущах садівник. Глибокі рани на шиї і жмути рудої шерсті на пазурах свідчили, що кіт загинув у нерівній сутичці з Великим Томом із будинку священика.

До опівдня більша частина гостей залишила маєток, а після ланчу леді Блемлі вже настільки отямилася, що написала надзвичайно сердитого листа парафіяльному священикові, обвинувативши його kota в загибелі свого дорогоцінного улюбленця.

То берморі так і залишився єдиним обдарованим учнем містера Еппіна, і послідовників у нього не було. А за кілька тижнів у Дрезденському зоологічному саду слон, що ніколи не відрізнявся драгівливістю й кепською вдачею, раптово розлютився й убив якогось англійця, котрий, вочевидь, зловмисно дражнив тварину. Газети повідомляли, що прізвище жертви чи то Оппін, чи то Еппельн, але ім'я наводили без перекручувань — Корнеліус.

— Що ж, якщо він намагався навчити бідолашну товстошкіру тварину англійських неправильних дієслів,— зауважив Кловіс,— то отримав по заслугі.

Тигр місіс Пеклтайд

Одного разу місіс Пеклтайд чомусь вирішила, що отримає задоволення, якщо пристрелить тигра.

Це зовсім не означає, що її раптом охопила пристрасть до вбивства чи вона відчула, що необхідно залишити населення Індії в більшій безпеці, ніж до

її приїзду, зменшивши загальну кількість хижаків на одну одиницю. Насправді, спонукальним мотивом для настільки несподіваного рішення була та обставина, що її приятелька Лана Бімбертон нещодавно пролетіла аж одинадцять миль в аероплані, яким керував авіатор-алжирець, і тепер без угаву тільки про це й говорила. Протиставити цьому можна було тільки тигрячу шкуру, здобуту особисто, а також дюжину світлин у газетах. Місіс Пеклтайд уже міркувала, як улаштує ланч у своєму будинку на Керзон-стріт, запросить Лану Бімбертон, повісить на стіну шкуру тигра й тільки про нього й говоритиме. Вона також виразно уявляла кулон із тигрячого пазура, що сподівалася піднести приятельці на день народження.

Місіс Пеклтайд не була винятком у нашому світі, яким, як деякі думають, правлять кохання і голод. У своїх учинках вона керувалася переважно ворожістю до Лани Бімбертон.

Фортуна виявилася до неї прихильною. Місіс Пеклтайд охоче пожертвувала тисячу рупій за можливість пристрелити тигра без зайвих турбот і ризику. До того ж, село, розташоване по сусідству, виявилось улюбленим місцем прогулянок тигра похилого віку, якого стареча неміч змусила відмовитися від полювання на лісову дичину й перейти на харчування свійськими тваринами. Перспектива заробити аж тисячу рупій розпалила спортивні й комерційні пристрасті в середовищі жителів села. На узліссі міс-

цевих джунглів удень і вночі чергували діти й підлітки, щоб позбавити тигра можливості відступу, якщо йому раптом спаде на думку пошукати нових мисливських угідь. Із навмисною безтурботністю повсюди було прив'язано худих і напівдохлих кіз, а головним предметом занепокоєння стало те, щоб цей ветеран бодай не здох до того, як пані в нього вистрілить. Навіть матері з немовлятами, які поверталися додому з полів, проходячи повз узлісся, намагалися тихіше співати, щоб не потривожити сон поважного викрадача дрібної рогатої худоби.

Нарешті настала велика ніч полювання. Яскраво світив місяць, небо було безхмарним. У гілках дерева, що росло в найбільш відповідному місці, був облаштований поміст, на який видралися місіс Пеклтайд та її компаньйонка міс Меббін, чиї зусилля також були оплачені. На невеликій відстані від стовбура дерева прив'язали козу, що вирізнялася з-поміж своїх подруг здатністю мекати так пронизливо, що в таку ніч її цілком міг би почути навіть геть оглухлий тигр. Місіс Пеклтайд прилаштувала між гілками рушницю так, щоб вона дивилася якраз туди, де перебувала коза, й очікувала появу бажаного трофея.

— Я сподіваюся, нам тут ніщо не загрожує? — поцікавилася міс Меббін.

Насправді вона не стільки побоювалася смугастого хижака, скільки відчувала болісний страх через те, що їй доведеться зробити хоч на мізинець більше того, за що їй заплатили.

— Нісенітниця! — енергійно відповіла місіс Пеклтайд.— Цей тигр дуже старий. Сюди йому не дострибути, навіть якщо в нього й з'явиться такий намір.

— Якщо вже він такий старезний, можна було заплатити і менше. Тисяча рупій — велика сума.

Стосовно грошей, незалежно від їхньої національної належності й золотого вмісту, Луїза Меббін суворо дотримувалася позиції старшої сестри, яка наглядає за нерозумною молодшою. Завдяки її рішучому втручанню вдалося врятувати, наприклад, чимало карбованців, які місіс Пеклтайд розкидала направо й наліво як чайові в Москві, а в Парижі франки й сантими самі собою прилипали до її рук, відповідно випаровуючись з інших, менш управних.

Однак наступної миті її повчальні міркування були перервані появою тигра. Побачивши козу, прив'язану до кілка, звір розпластався на землі — не стільки з бажання причаїтися, скільки з бажання перепочити, перш ніж почати вирішальну атаку.

— Так він, схоже, недужий,— уголос зауважила Луїза Меббін мовою гінді — так, щоб її почув староста села, який сидів у засідці на сусідньому дереві.

— Тихше! — прошепотіла місіс Пеклтайд, а тигр тим часом почав підкрадатися до своєї жертви.

— Мерщій! — у болісному хвилюванні промовила міс Меббін.— Якщо коза вціліє, нам не доведеться платити за неї.

Гримнув постріл, великий звір, укритий від голови до ніг чорними смугами, метнувся вбік і звалився

мертвим. За хвилину юрба збуджених індіанців вибігла на місце події, голосні крики донесли радісну звістку до села. Переможно заграміли барабани. Від загального захвату й радості перемоги здригнулося й серце місіс Пеклтайд; ланч на Керзон-стріт уже здавався ближчим.

Тим часом Луїза Меббін звернула увагу на те, що коза, внаслідок смертельного поранення, здихає в передсмертних судомах, тоді як на шкурі тигра немає ані найменших слідів згубного пострілу. Очевидно, уражено було не того звіра, а тигр помер від розриву серця, який спричинила несподіванка і стареча неміч.

Дізнавшись про це, місіс Пеклтайд трохи розгнівалася. Але хай там як, а вона стала власницею покійного тигра, і сільські жителі, яким украй не терпілося отримати тисячу рупій, усіляко підтримували версію про те, що саме вона вколошкала хижака. Тому місіс Пеклтайд із легким серцем постала перед фотокамерами. Замітка про її подвиг разом із безліччю фотографій із трофеєм з'явилася на сторінках «Тексас вік-лі снєпшот», а звідти перекочувала в ілюстрований додаток до «Нью тайм», який виходив щопонеділка.

У результаті Лана Бімбертон протягом кількох тижнів відмовлялася брати в руки ілюстровані журнали, а її лист із вдячністю за подарунок у вигляді кулона з тигрового пазура міг слугувати зразком суворої стриманості. Від запрошення на ланч вона відмовилася: є межа, за якою стримування емоцій стає небезпечним для здоров'я.

Тигрова шкура здійснила подорож із Керзон-стріт до маєтку Пеклтайдів, де її шанобливо оглянули місцеві мешканці, висловивши належне захоплення. І тим доречнішим видавався той факт, що на один із костюмованих балів місіс Пеклтайд вирушила в образі Діани Мисливиці. Однак вона рішуче відмовилася прийняти привабливу пропозицію Кловіса влаштувати вечірку з танцями в одязі первісних людей, причому на кожному учаснику мала бути шкура того звіра, якого він убив власноруч.

— Щоправда, я опинився б у досить незручному становищі,— зізнався Кловіс,— мені б довелося загорнутися в дві жалюгідні кролячі шкурки. Однак,— додав він, ехидно обвівши поглядом огрядну фігуру Діани Мисливиці,— я можу собі це дозволити, тому що маю вигляд не гірший, ніж російський танцівник.

— От би вони потішилися, якби дізналися, як усе було насправді,— зауважила Луїза Меббін за кілька днів після балу.

— Що, власне, ви маєте на увазі? — квапливо перепитала місіс Пеклтайд.

— Те, що ви застрелили бідолашну козу й до смерті перелякали тигра,— сказала міс Меббін, так мило посміхаючись, що її обличчя стало неприємним.

— Ніхто в це не повірить, і... — почала місіс Пеклтайд, але колір її обличчя став помітно змінюватися.

— Лана Бімбертон точно повірить,— сказала міс Меббін.— Щодо цього можете бути спокійні.

Обличчя місіс Пеклтайд вкрилося зеленуватою блідістю.

— Але ж ви не зрадите мене? — запитала вона.

— Бачте, неподалік від Доркінга я знайшла невеликий будиночок, який хотіла б придбати,— ніби між іншим промовила міс Меббін.— Шістсот вісімдесят фунтів разом із садком. Зовсім недорого, ось тільки грошей у мене немає...

Чарівний особнячок Луїзи Меббін, який літньої пори оточують клумби з пишними тигровими ліліями, викликає в її друзів і знайомих здивування й захват.

— Просто дивно, як це Луїза примудрилася придбати його? — в один голос дивуються всі вони.

Що стосується місіс Пеклтайд, то вона більше не полює на крупну дичину.

— Побічні витрати надто обтяжливі,— довірчо ділиться вона із друзями, коли ті запитують, чому.

Средні Ваштар

Конрадину було десять років, коли лікар, який лікував його, висловив припущення, що хлопчикові навряд чи вдасться прожити ще хоча б половину цього терміну. Лікар був пещеним коротуном, і його

думку, певно, не варто було сприймати всерйоз, але, на жаль, місіс Де Ропп сприймала всерйоз майже все.

Місіс Де Ропп була родичкою й опікункою Конрадина. У його очах вона втілювала ті три п'ятих світу, що склалися з таких понять, як необхідність, неприємність і дійсність. Інші дві п'ятих, що споконвіку конфронтують із першими трьома, цілком перебували в уяві хлопчика. Думаючи про смерть, Конрадин уявляв її у вигляді якоїсь неприємної необхідності, чогось на кшталт чергової затяжної хвороби або тривалого періоду нудьги, що рано чи пізно має настати. І якби не його уява, що бурхливо розвинулася за час його вимушеної самотності, він би давно вже здався їй на милість.

Місіс Де Ропп нізащо не зізналася б у тому, що відчуває ворожість до Конрадина. Але якби вона уважніше зазирнула в себе, то легко переконалася б, що всі виховні заходи, які вона практикувала винятково «заради блага малюка», як правило, були досить жорстокими й водночас необтяжливими для неї. Зі свого боку, Конрадин ненавидів опікунку настільки щиро, наскільки здатна дитяча душа. Але він уже навчився приховувати свої почуття, тому серед деяких задоволень, йому доступних, Конрадин особливо високо цінував ті, які, як йому було відомо, не схвалює тітонька. Особливо пильно він оберігав свій внутрішній світ: доступ туди їй було категорично заборонено, неначе вона була якимсь нечистим створінням, яке може споганити все, до чого б не доторкнулося.

Будинок був оточений сумовитим фруктовим садом із рідкими й хирлявими постарілими деревами. Їхні плоди навіть у врожайні роки не коштували й десяти шилінгів, та й сам сад не міг бути для Конрадина джерелом розваг. Натомість у найвіддаленішому його куточку, захищеному густим чагарником від вікон будинку, з яких будь-якої хвилини міг пролунати заборонний вигук або наказ негайно прийняти ті чи ті ліки, стояв напівзанадбаний сарайчик — раніше його використовували для зберігання садового інвентарю. Там був єдиний притулок хлопчика.

Конрадин населив свій сарайчик юрбою уявних персонажів, почасти запозичивши їх із історичних книжок, а почасти створивши за допомогою власної фантазії. Крім того, там жили дві істоти із плоті та крові. В одному куті жила стара й облізла курка уданської породи, якій хлопчик, через відсутність іншого об'єкта, щедро дарував усю свою любов. В іншому куті, темному й захаращеному всіляким мотлохом, стояла велика кроляча клітка, поділена на два відсіки. Один відсік був заґратований міцними й частими сталевими прутами — там жив великий тхір, якого разом із кліткою потай приніс сюди син м'ясника, котрий отримав за цю контрабандну операцію пригорщу дрібних срібних монет.

Хлопчик страшенно боявся рухливого, гнучкого хижака з гострими іклами, і водночас той був його головним скарбом. Сама присутність тхора у сарайчику була страшною таємницею, про яку не повинна

нічого знати Жінка — так Конрадин подумки називав свою опікунку. Ще більшою таємницею було ім'я тхора — Средні Ваштар, що, немов із найвищого на-тхнення, склалося в голові хлопчика, і від тієї хвилини звірок перетворився на маленьке божество, став об'єктом релігійного культу.

Жінка щонеділі відвідувала найближчу церкву і примушувала Конрадина супроводжувати її, але незрозумілі обряди нічого не говорили серцю хлопчика. Натомість щочетверга напівтемний сарайчик ставав храмом, де відбувалася ретельно продумана церемонія поклоніння Средні Ваштару, Великому Тхорові. Червоні квіти влітку й горобинові ягоди взимку встеляли підлогу святилища. Цей колір символізував кровожерливість божества. Конрадин уважав, що цю якість слід підкреслити особливо, оскільки релігія, яку сповідувала Жінка, вимагала іншого, зовсім протилежного. У великі свята підношення божеству склалися зі шматочків мускатного горіха, які — і це теж було надзвичайно важливо — слід було непомітно поцупити з кухні. Ці свята не були прив'язані до певних дат, найчастіше вони пристосовувалися до тих чи тих домашніх подій. Одного разу, коли місіс Де Ропп три дні поспіль мучилася від гострого зубного болю, свято тривало весь цей час, оскільки Конрадин переконав себе в тому, що настільки тривалий біль міг викликати тільки Средні Ваштар. Якби тітоньчина хвороба протривала ще хоч трохи, запаси мускатного горіха в домі були б геть вичерпані.

Курка-уданка не брала участі в поклонінні Средні Ваштару. Конрадин чомусь уважав, що вона — анабаптистка¹. Він не мав ані найменшого уявлення про те, хто такі анабаптисти, але потай гадав, що бути анабаптистом кумедно й не дуже пристойно. Спілкування з місіс Де Ропп навчило його зневажливо ставитися до будь-яких пристойностей.

Тривалі зникнення Конрадина в сарайчику, зрештою, привернули увагу опікунки. «Нема чого йому тинятися там»,— вирішила вона й одного разу під час сніданку оголосила, щоб сьогодні рано-вранці стару курку забрали з сарайчика й продали.

Після цього вона короткозоро втупилася поглядом у Конрадина у повній готовності протистояти його бурхливим протестам і скаргам, однак хлопчик не вимовив жодного слова. Але щось у його обличчі, що раптом зблідло й болісно напружилось, змусило її внутрішньо здригнутися. Відтак за чаєм на столі з'явилися ароматні гості,— делікатес, у якому хлопчикові постійно відмовляли, стверджуючи, що той йому може зашкодити. Крім того, їхнє приготування тітонька вважала «надто клопітким».

---

¹ Анабаптисти — учасники радикального релігійного руху, що виник в епоху Реформації. Анабаптисти визнавали хрещення тільки у свідомому віці, вважали, що християнство є не що інше, як учнівство, тобто наслідування Христа, церкву вважали братством, а основою християнського життя — любов і неспротив злу.

— Я думала, тобі подобаються тости,— з образою вигукнула місіс Де Ропп, помітивши, що Конрадин навіть не доторкнувся до ласощів.

— Не завжди,— озвався Конрадин.

Цього ж вечора ритуал, що відбувався в сарайчику, був трохи змінений. Зазвичай Конрадин просто підносив хвалу божеству, яке сиділо в клітці, але цього разу він просив милості:

— Зроби для мене одну важливу річ, Средні Ваштар.

Конрадин не вимовив уголос, що саме йому було потрібно. Навіщо — адже Средні Ваштар був богом, а отже, всевідаючим. Востаннє хлопчик глянув у спустілий кут сарайчика і, ледве стримуючи ридання, поплівся в будинок — у світ, що став для нього ще огиднішим.

Відтоді й уночі, у рятівній темряві спальні, і вечорами, в напівтемряві сарайчика, Конрадин постійно повторював одне й те саме благання: «Зроби для мене одну важливу річ, Средні Ваштар».

Місіс Де Ропп незабаром помітила, що зі зникненням курки його візити до сарайчика не припинилися, і вирішила сама вирушити туди з інспекцією.

— Що в тебе в цій кролячій клітці? — запитала вона хлопчика.— Напевно, морські свинки? Я негайно викину цю гидоту!

Замість відповіді Конрадин лише міцніше стиснув зуби.

Ключа від клітки не було, і тоді Жінка, повернувшись до будинку, почала ритися в його речах, ниш-

порити під матрацом і в шафі. Незабаром її пошуки завершилися успіхом — триумфально затиснувши в кулаку знайдений ключ, вона попрямувала до сараю, щоб виконати свою погрозу.

Була холодна, надзвичайно вітряна погода. Конрадину наказали залишатися вдома. Із дальнього вікна їдальні можна було роздивитися за кущами дверей сарайчика, і хлопчик, знаючи про це, кинувся туди, щоб стежити за подіями. Він побачив Жінку, яка заходила в сарай, і легко уявив собі, як вона відмикає замок, відчиняє дверцята клітки й короткозоро вдивляється в купку соломи, в якій ховається його божество. Можливо, вона навіть штрикне чимось туди, щоб дати вихід своєму постійному роздратуванню.

Молитва застигла в Конрадина на губах. Він відчув, що його віра згасає. Він знав, що Жінка ось-ось з'явиться у дверях сараю, і на її обличчі виграватиме така ненависна йому крива усмішка. Ще за годину садівник винесе звідти Средні Ваштара, але вже не всемогутнього бога, а найзвичайнісінького бурого тхора, замкненого у клітці. І ще він знав, що від цієї хвилини Жінка завжди пануватиме над ним, а він день у день ставатиме дедалі слабшим і хворобливим, поступаючись її деспотизму й усезнанню. І це триватиме доти, доки одного разу життя і світ перестануть мати для нього будь-яке значення, і коротун лікар виявиться правий.

Не в змозі більше терпіти страждання, що обрушилося на нього, гіркоту поразки й приниження,

Конрадин заспівав, голосно й зухвало. То був гімн божеству, що сіє жах і руйнування:

*Средні Ваиштар іде!
Його думки кольору крові,
А зуби міцні, як сталь.
Його вороги благають про пощаду,
Та всіх їх чекає смерть, тільки смерть!
О, великий і могутній Средні Ваиштар!*

Раптом він замовк, обірвавши спів на півслові, і припав до скла. Хвилини спливали повільно, вони ставали дедалі довшими, та все одно змінювали одна одну, а двері в сарай так і залишалися відчиненими. Зграйка шпаків перепурхувала з місця на місце на газоні перед будинком, і він машинально перерахував їх — раз, удруге і втретє,— при цьому краєм ока продовжуючи стежити за сараєм. Покоївка зі звичайним кислим виразом на обличчі накрила стіл до чаю, а Конрадин, немов приклеївшись до вікна, і далі дивився й чекав.

Повільно, крапля за краплею, у його серці відроджувалася надія, а в очах, які досі дивилися на світ із тужливою покірністю, з'явився переможний блиск. Дивне збудження охопило все його єство, і він знову почав потихеньку наспівувати свій гімн — пісню перемоги й загибелі. І, нарешті, його терпіння було винагороджене: він помітив, як із сараю вислизнув довгий, присадкуватий жовто-коричневий звір. Його

очі хижо блищали, а хутро на морді й горлі було вкрите вологими темними плямами.

Конрадин упав на коліна. Великий тхір побіг до струмка, що протікав на межі саду, напився, потім перебрався дощатим містком на протилежний берег і зник у кущах. Так покинув ці краї Средні Ваштар.

— Чай готовий,— оголосила покоївка.— Де ж господариня?

— Вона, здається, збиралася зазирнути в сарай,— озвався Конрадин.

Покоївка пішла кликати місіс Де Ропп до чаю, а Конрадин, скориставшись її відсутністю, вийняв із буфетної шухляди тостерну виделку й заходився обсмажувати скибку хліба. Приготувавши тост, Конрадин рясно намастив його маслом і неквапливо, з величезною насолодою почав жувати, одночасно уважно прислухаючись до незвичайних звуків, що проникали крізь зачинені двері їдальні: істеричних зойків покоївки, вражених вигуків, що долинали з кухні, метушні й переляканих схлипувань. Потім, після короткої тиші, почулися кроки людей, які, човгаючи ногами, заносили до будинку важку ношу.

— Як про це сказати бідолашній дитині? Я нізащо не зможу цього зробити! — пронизливо скрикнув хтось за дверима.

А поки там усебічно обговорювалася ця проблема, Конрадин устиг приготувати собі ще один тост.

Шегевр

— Мене дратує манера цієї жінки розводитися про мистецтво,— якось зауважив Кловіс своєму приятелеві-журналісту.— Про деякі картини вона висловлюється приблизно так: «Вони переростають свої межі». Начебто йдеться про якісь гриби.

— До речі, ти нагадав мені одну історію, що стала з таким собі Анрі Деплі,— посміхнувся журналіст.— Я не розповідав її?

Кловіс заперечливо похитав головою.

— Цей Анрі Деплі був уродженцем Великого Герцогства Люксембург. Добре поміркувавши, він вирішив зробитися комівояжером. У зв'язку з цією діяльністю йому доводилося частенько залишати межі Великого Герцогства. І ось одного чудового дня, коли він перебував у невеликому містечку в Північній Італії, його сповістили телеграмою, що якийсь далекий родич упокоївся й залишив йому частку в спадщині.

Частка була невеликою навіть із погляду Анрі Деплі, який вирізнявся невибагливістю, однак завдяки цьому він зміг дозволити собі деякі безневинні надмірності. Зокрема, він був великим шанувальником мистецтва татуювання, а в цьому містечку проживав синьйор Андреа Пінчині, який вважався

найвидатнішим майстром у цій галузі, якого будь-коли знала Італія. На ту пору синьйор Пінчині перебував у вкрай скрутному становищі, й за скромну суму в шістсот франків охоче погодився вкрити всю спину свого клієнта чудовим зображенням на сюжет «Падіння Ікара». У закінченому вигляді картина трохи розчарувала месьє Деллі, який до того був переконаний, що Ікар — це фортеця, яку захопив полководець Валленштейн у ході Тридцятирічної війни. Проте майстерність виконання, визнана всіма, кому пощастило бачити шедевр Андреа Пінчині, задовольнила його марнославство.

Але цьому шедевру судилося стати останнім витвором майстра. Навіть не чекаючи оплати своєї праці, великий художник пішов у засвіти й упокоївся під мармуровим надгробком, прикрашеним статуями ангелів. А от вдова Пінчині, якій належали згадані шістсот франків, була живою і здоровою. І тут Анрі Деллі зіткнувся із серйозними труднощами. Спадщина в результаті частих звертань до неї істотно зменшилася, а коли були сплачені термінові рахунки за вино, провізію та інші поточні витрати, з'ясувалося, що від неї залишилося не набагато більше за чотириста тридцять франків.

Саме цю суму й запропонував комівояжер удові. Дама ця, звичайно, була обурена, але не тим, що їй запропонували забути про сто сімдесят франків, а спробою знецінити шедевр покійного чоловіка. Принаймні, саме так вона пояснювала своє обурення.

За тиждень Деплі був змушений зменшити розмір пропонованої суми до чотирьохсот п'яти франків, і в результаті обурення вдови переросло в лють. Вона категорично відмовилася продати за таку суму витвір чоловіка, і за кілька днів Деплі з жахом дізнався, що вона піднесла «Падіння Ікара» у дар муніципалітету міста Бергамо, який із вдячністю його прийняв.

Комівояжер стрімко покинув ці краї, і тільки коли справи привели його до Рима, відчув невимовне полегшення, позаяк думав, що і його сліди, і слід знаменитої картини можуть тут загубитися.

Та ба: на його спині лежала незгладима печатка геніальності покійного майстра. Одного разу він вирушив до лазні, де клубочилася гаряча пара, але його негайно змусили одягнутися й не дозволили скористатися послугами закладу. Хазяїн лазні, уродженець Північної Італії, категорично заперечував проти того, щоб знамените «Падіння Ікара» перебувало під загальним оглядом без дозволу муніципалітету Бергамо.

Громадська цікавість і пильність влади зроста-ли в міру того, як справа набувала дедалі більшого розголосу. Тепер Анрі Деплі не міг навіть найспекотнішого дня зануритися в море або в ріку без спеціального купального костюма, що закриває тіло від пояса до самої шиї. Потім у муніципалітету Бергамо виникла думка, що солоня вода може пошкодити шедевр, у результаті було видано спеціальну постанову, відповідно до якої змученому комівояжерові катего-

рично заборонялося купатися в морі в будь-якому вигляді.

Уяви, який він був удачний господарям своєї фірми, коли його перевели з Італії до передмістя Бордо! Однак на франко-італійському кордоні це почуття подяки миттєво випарувалося. Цілий загін чиновників було відряджено, щоб запобігти його від'їзду, і йому суворо нагадали про закон, що забороняє вивезення італійських творів мистецтва з країни.

У результаті між люксембурзьким та італійським урядами почалися переговори, які зайшли так далеко, що деякий час ситуація в Європі перебувала на грані серйозних ускладнень. Італійський уряд твердо наполягав на своєму. Його не цікавила доля Анрі Деплі, комівояжера, як і його існування в цілому, але картина «Падіння Ікара» роботи покійного Андреа Пінчині, власність муніципалітету Бергамо, не повинна покидати межі країни.

Пристрасті потроху затихли, але бідолашний Деплі, який був людиною надзвичайно скромною, за кілька місяців знову опинився у вирі подій. Один німецький мистецтвознавець, який отримав від муніципалітету Бергамо дозвіл досліджувати уславлений шедевр, заявив, що це не справжній Пінчині, а, швидше за все, робота його учня, якого він наймав в останні роки життя. Свідчення самого Деплі з цього питання не було взято до уваги, тому що протягом усього процесу нанесення татуювання він перебував під дією наркозу. Редактор італійського мисте-

цтвознавчого журналу спростував необґрунтовану заяву німецького фахівця, додавши, що саме його особисте життя не відповідає сформованим уявленням про мораль. Італію і Німеччину було втягнуто в конфлікт, а незабаром до нього долучилася й решта Європи. В іспанському парламенті справа доходила до побиття, а університет Копенгагена присудив німецькому фахівцеві почесну медаль і створив авторитетну комісію, щоб та на місці досліджувала докази, наведені німцем. У Парижі двоє польських студентів укоротили собі віку, щоб продемонструвати суспільству, що вони думають із цього приводу.

Не дивно, що, зрештою, месьє Деплі приєднався до лав найрадикальнішого крила італійських анархістів. Щонайменше чотири рази його під конвоєм доправляли до кордону, щоб вислати з країни як небезпечного й небажаного іноземця, і відразу повертали назад — як носія «Падіння Ікара». Та одного разу, на конгресі анархістів у Генуї, один його соратник у розпал напружених дебатів вилив йому на спину цілу пляшку їдкою лугу. Червона сорочка, одягнена на Анрі, трохи послабила його дію, але «Ікар» безповоротно загинув. Винного засудили за напад на товариша-анархіста, і додатково він отримав сім років тюремного ув'язнення за псування національного надбання.

Тільки-но Анрі Деплі вийшов із лікарні, його вислали з Італії як небажаний елемент.

На тихих паризьких вуличках в околицях Лувра й міністерства образотворчого мистецтва інколи мож-

на зустріти сумного чоловіка, що тривожно озирається, а на привітання відповість вам із легким люксембурзьким акцентом. Йому притаманне одне дивацтво: він переконаний, що являє собою не що інше, як одну із втрачених рук Венери Мілоської, і сподівається рано чи пізно переконати французький уряд його купити. В усьому іншому він цілком здоровий.

Зцілення стресом

На полиці залізничного вагона навпроти Кловіса стояв солідний саквояж, до якого була прикріплена бирка, де зазначалося: «Дж. П. Хаддл. Доглядач заповідника. Тилфілд, біля Слоуборо». Прямо під полицею сидів той, чиє ім'я було написано на бірці,— серйозний джентльмен, скромно одягнений, у міру товариський. Навіть із бесіди, яку він вів із приятелем, котрий сидів поруч, що стосувалася в основному таких тем, як пізні цвітіння римських гіацинтів і випадок цистицеркозу¹ в господарстві парафіяльного священика, можна було упевнено визначити вдачу і погляди власника саквояжа. Однак

---

¹ Цистицеркоз — ураження внутрішніх органів тварин личинками паразита — свинячого ціп'яка.

незбаром розмова повернула в інше річище й зачепила особисті проблеми доглядача заповідника.

— Ніяк не доберу, в чому тут річ,— промовив він, звертаючись до супутника.— Мені трохи за сорок, та інколи мені починає здаватися, що я вже людина похилого віку. Те саме відбувається і з моєю сестрою. Ми цінуємо порядок, пунктуальність, систематичність, прагнемо, щоб усе було на своїх місцях і відбувалося в належний час — до хвилини, до чверті дюйма. А коли щось іде не так — ми страшенно засмучуємося. Та ось узяти хоча б таку дрібницю: на дереві, що росте в нас на газоні перед будинком, постійно гніздився дрізд, а цього року він чомусь звив гніздо в плющі, що обплів садову огорожу. Ми з сестрою нічого не сказали одне одному з цього приводу, але мені здалося, що обоє сприйняли цю зміну як недоречну й навіть занервували.

— Можливо,— сказав приятель,— це інший дрізд?

— Ми думали й про це,— відповів Дж. П. Хаддл,— але таке припущення викликало в нас іще глибше роздратування. Нам не подобається, що в нас житиме інший дрізд. І разом із тим, як я вже сказав, ми з нею ще не в тому віці, коли люди починають надавати значення подібним речам.

— Гадаю, вам могло б допомогти лікування стресом,— сказав на це приятель.

— Лікування стресом? Ніколи не чув.

— Але ви, напевно, чули про лікування спокоєм тих людей, яким надмірні тривоги й складні життєві

обставини завдають стресу. Із вами все навпаки: ви страждаєте від надлишку спокою й умиротворення, і вам треба застосувати інше лікування.

— І куди в таких випадках звертатися?

— Наприклад, можна виставити свою кандидатуру на виборах в Ірландії від уніоністів¹ або розпочати дослідження тих паризьких кварталів, де мешкають апаші², або прочитати кілька лекцій у Берліні, доводячи, що всі опери Вагнера написав Леон Гамбетта³. А ще завжди можна вирушити до внутрішніх районів Марокко. Але щоб лікування стресом виявилось по-справжньому ефективним, найкраще проходити його вдома. Ось тільки як воно відбуватиметься, не беруся сказати.

Кловіс нашорошив вуха. Його дводенний візит до літнього родича в Слоуборо не обіцяв нічого цікавого. І перш ніж вагон зупинився біля перону, він квапливо черкнув олівцем на лівій манжеті своєї крохмальної сорочки: *«Дж. П. Хаддл. Доглядач заповідника. Тилфілд, біля Слоуборо»*.

---

¹ Противники незалежності окремих областей Великої Британії.

² Апаші — кримінальна субкультура у Франції, що існувала наприкінці XIX — початку XX століття. Отримали назву на честь індіанців апачі, оскільки, на думку сучасників, не поступалися їм жорстокістю та «дикістю».

³ Гамбетта, Леон (1838–1882) — французький політичний діяч, прем'єр-міністр і міністр закордонних справ Франції у 1881–1882 роках.

Два дні по тому містер Хаддл увійшов уранці до кімнати сестри. Вона сиділа, заглибившись у «Сільське життя». Це були саме той день, та година й те місце, відведені нею для читання «Сільського життя», і раптове втручання роздратувало її. Однак у руці у брата була телеграма, а телеграми в цьому домі прирівнювалися до гласу Божого.

Що стосується цієї, то вона віщувала недобре. Текст свідчив: «Єпископ проводить реколекції¹ в околицях не може зупинитися будинку парафіяльного священика через цистицеркоз розраховує вашу гостинність».

— Я з єпископом ледь знайомий, ми з ним лише одного разу розмовляли! — вигукнув містер Хаддл тоном людини, яка запізно усвідомила, що спілкування з малознайомими єпископами є ризикованим.

Міс Хаддл насилу опанувала себе. Вона не любила непроханих гостей такою ж мірою, як і її брат, але природний жіночий інстинкт підказував їй, що їх доведеться ще й годувати.

— Можна приготувати качку з карі,— сказала вона.

Того дня у них не передбачалося страв із карі, але помаранчевий бланк телеграми ніби визнавав припустимими відхилення від правил і звичаїв. Брат промовчав, але його погляд випромінював вдячність. Сестра виявила надзвичайну відвагу.

---

¹ Духовні заняття з паствою, переважно з молоддю.

— Вас запитує юний джентльмен! — оголосила покоївка.

— Господи, це його секретар! — в один голос вигукнули Хаддли.

Їхні обличчя набули специфічного виразу, що недвозначно свідчило про те, що, хоч незвані гості й порушують звичний порядок речей, їх готові вислухати — звісно, якщо в них знайдеться що сказати на своє виправдання.

Наступної миті до кімнати з трохи зарозумілим виглядом зайшов витончений молодий джентльмен. Зовсім не таким уявляв собі секретаря єпископа містер Хаддл. Крім того, йому на мить здалося, що й обличчя відвідувача він десь уже бачив. Утім, якби він приділив трохи більше уваги пасажирові, що сидів навпроти нього у вагоні поїзда два дні тому, то миттю впізнав би в гості Кловіса.

— Ви є секретарем єпископа? — шанобливо поцікавився Хаддл.

— Так, він мені особливо довіряє,— відповідав Кловіс.— Можете називати мене Станіславом, інші мої імена не варто згадувати — вони непрості у вимові. Хочу повідомити, що єпископ і полковник Альберті, можливо, прибудуть сюди до ланчу. Принаймні, мені наказано очікувати на них тут.

Усе це ставало схожим на розпорядок королівського візиту.

— Єпископ проводить реколекції, чи не так? — поцікавилася міс Хаддл.

— Очевидно, так,— пролунала обтічна відповідь, після чого гість попросив показати карту околиць.

Кловіс був занурений у поглиблене вивчення карти, коли принесли ще одну запечатану телеграму. Її було адресовано «Хаддлу, доглядачеві заповідника, для вручення князеві Станіславу». Кловіс зазирнув у бланк і оголосив:

— Єпископ і Альберті прибудуть тільки в другій половині дня.

Після чого повернувся до карти.

Ланч пройшов у порівняно буденній атмосфері. Блискучий секретар їв і пив із чудовим апетитом, але відразу припиняв будь-які сторонні розмови. По завершенню трапези обличчя його зненацька осяяла світська посмішка, він подякував господині за чудове частування й із глибокою чемністю поцілував їй руку.

Міс Хаддл так і не вирішила, що цей жест їй більше нагадав — вишукані манери часів Людовика Чотирнадцятого чи щось гідне засудження. Того дня в її планах не було головного болю, але непередбачувані обставини змусили її вибачитися, і вона вийшла до себе, щоб досхочу настраждатися від мігрені, чекаючи єпископа.

З'ясувавши, як дістатися до найближчої поштової контори, Кловіс невдовзі пішов. Містер Хаддл зустрів його в холі за дві години й поцікавився, коли ж прибуде єпископ.

Відповідь надійшла негайно:

— Він у бібліотеці разом із полковником Альберті.

— Але чому мене ні про що не повідомили? Я й не знав, що вони вже тут! — вигукнув Хаддл.

— Цього не знає ніхто,— сказав Кловіс.— Що менше ми себе виявляємо, то краще. І в жодному разі не турбуйте їх у бібліотеці. Такою є вказівка єпископа.

— Але чому така таємність? І хто такий цей Альберті? І, нарешті,— чи буде єпископ пити чай?

— Єпископ жадає крові. Чай тут не допоможе.

— Крові?! — вражено пробелькотів Хаддл.

Він і не підозрював, що недобрі звістки можуть повернути на таке.

— На нас чекає знаменна ніч в історії християнського світу,— вів далі Кловіс.— Ми знищимо всіх євреїв в околицях.

— Ви збираєтеся вбивати євреїв? — обурено промовив Хаддл.— Не хочете ж ви сказати, що проти них виступатимуть усі місцеві жителі?

— Ні, це, насамперед, ідея єпископа. Зараз він уточнює подробиці попереднього плану операції.

— Але... адже єпископ — людина терпима, людинолюбна...

— Саме тому його дії досягнуть мети. Резонанс буде нечуваний.

У цьому Хаддл більше не сумнівався.

— Але ж його засудять і повісять! — із цілковитою впевненістю промовив він.— Закон захищає...

— Уже готовий автомобіль, що доставить його до узбережжя,— перервав секретар.— Там під парами на нас чекає судно.

— Але ж у нашому окрузі й трьох десятків євреїв не знайти! — запротестував Хаддл, чий мозок, що його кілька разів протягом дня вражали шокуючими звістками, функціонував не краще, ніж телеграф під час урагану або землетрусу.

— У нашому списку їх... ага — тридцять шість,— промовив Кловіс, гортаючи папери.— І з усіма ми докладно розберемося.

— Невже ви збираєтеся вдатися до насильства навіть стосовно такої людини, як сер Леон Бербері? — пробелькотів Хаддл.— Це ж один із найшанованіших чоловіків у країні.

— Він є в нашому списку,— байдужо озвався Кловіс.— Власне, ми не розраховуємо на допомогу жителів — у нас є достатньо довірених людей. До того ж, до нас приєднуються бойскаути.

— Бойскаути?

— Так. Коли ці підлітки усвідомили, що їм доведеться вбивати по-справжньому, то перейнялися ще палкішим бажанням відчувати себе чоловіками.

— Але ж надворі двадцяте століття! Тільки уявіть, яка чорна пляма...

— А ваш дім послужить йому, так би мовити, промокальним папером. Невже ви й досі не здогадуєтеся, що половина найбільших газет Європи і Сполучених Штатів опублікують знімки того, що тут відбудеться? До речі, у бібліотеці я знайшов світлини, де зображені ви й ваша сестра, і надіслав їх до англійської «Мартін» і німецької «Вохе». Сподіва-

юся, ви не проти? До світлин я додав схему сходів у вашому будинку, що ведуть нагору. Швидше за все, саме на них і відбудуватимуться розстріли.

Емоції, що охопили містера Хаддла, були надто сильними, щоб їх можна було передати словами, і все ж таки він примудрився пискнути:

— Але в цьому будинку немає євреїв!

— Поки що немає,— відрубав Кловіс.

— Я йду до поліції! — закричав Хаддл із несподіваною рішучістю.

— У куцах біля будинку,— відмахнувся Кловіс,— засіли десятеро хлопців, у них наказ: відкривати вогонь по кожному, хто вийде з будинку без сигналу або спеціального дозволу. Ще одна озброєна група перебуває в засідці біля воріт. Бойскаути охороняють тил.

Цієї хвилини до будинку підїхав автомобіль, почувся бадьорий сигнал клаксона. Хаддл кинувся до дверей із виглядом людини, яка отямилася від кошмару, і побачив сера Леона Бербері, який сидів за кермом.

— Я отримав вашу телеграму,— привітно помахав той рукою.— Що тут у вас сталося, чорт забирай?

Телеграма? Схоже, сьогодні телеграмам уже не передбачається кінця.

«Негайно приїжджайте. Це терміново. Джеймс Хаддл» — саме такий текст здивований Хаддл прочитав на бланку, який йому простягнули.

— Я все зрозумів! — раптом вигукнув він тоном, у якому зазвучала рішучість, і, кинувши божевільний погляд у бік заростей чагарнику, поволік здиво-

ваного сера Бербері до будинку. У холі прислуга накривала до чаю, але на смерть переляканий Хаддл потягнув приголомшеного гостя нагору, а за кілька хвилин там же знайшла тимчасовий прихисток і решта мешканців будинку.

І тільки Кловіс удостоїв своєю увагою чайний стіл. Божевільні фанатики, що зачинилися в бібліотеці, мабуть, були такі поглинені своїми кривавими задумами, що не вважали за можливе марнувати час на чай і тости. Утім, молодикові все ж таки довелося відірватися від чаювання, щоб впустити до будинку містера Пола Айзекса, шевця й члена парафіяльної ради, який також отримав телеграму із запрошенням терміново з'явитися до доглядача заповідника. Напустивши на себе жахаючу чемність, у чому його не зміг би перевершити жоден із членів злочинної родини Борджія¹, секретар провів нового бранця до підніжжя сходів, де на нього вже чекав господар будинку.

Потім настало довге й болісне очікування. Кілька разів Кловіс виходив із будинку й неквапливо наближався до чагарників, а повернувшись, відразу ж піднімався до бібліотеки — очевидно, доповісти ситуацію. Ще раз він вийшов, щоб зустріти листоношу, котрий доставив вечірню пошту, яку цілою і неушкодженою було передано тим, хто зібрався у вітальні.

---

¹ Борджія — іспанський дворянський рід із Арагону, що подарував католицькому світові двох римських пап і два десятки кардиналів. Ім'я Борджія в Італії стало синонімом розбещеності й кривавого зрадництва.

Нарешті, після чергового повернення в дім, він піднявся до середини сходів і оголосив так, щоб кожне його слово розчули нагорі:

— Чорт забирай! Бойскаути неправильно зрозуміли мій сигнал і вбили на місці листоношу. Дається взнаки моя нестача досвіду. Наступного разу буду точнішим...

Покоївка, яка була заручена з листоношею, що доставляв вечірню пошту, негайно дала волю почуттям.

— Не забувай, що у твоєї господині мігрень,— сказав їй містер Хаддл.

Так воно й було: голова в міс Хаддл боліла дедалі дужче.

Кловіс зійшов униз і, ще раз коротко навідавшись до бібліотеки, повернувся із черговим повідомленням:

— Єпископ із жалем дізнався, що міс Хаддл страждає від головного болю. Він уже віддав розпорядження, щоб навколо будинку не застосовувалася вогнепальна зброя, що стосується винищення іудеїв, то для цього будуть використані тільки клинки. Єпископ вважає, що бути джентльменом і водночас добрим християнином — цілком природно.

Від тієї достопамятної хвилини ніхто більше не бачив Кловіса.

Однак, незважаючи на те що він залишив цей будинок назавжди, його незрима присутність продовжувала відчуватися протягом іще багатьох нічних годин. І щоразу, як рипіли сходи або вітер шарудів у чагарнику, тих, котрі зібралися в невеликій вітальні

нагорі, охоплював страх і тяжкі передчуття. І лише близько сьомої ранку синок садівника й візит листової з ранковою поштою таки переконали бранців у тому, що двадцяте століття або, принаймні, його перше десятиліття, залишилося незаплямованим.

— Утім, не схоже,— скептично міркував Кловіс, сидючи в ранковому поїзді, що ніс його до Лондона,— щоб лікування стресом принесло їм усім хоча б якусь користь.

«Фіалбойд стейдж»

— Я хочу одружитися з вашою донькою,— заявив Марк Спейлі палко, але без належної твердості.— Я всього лише художник-початківець і заробляю дві сотні на рік, тому ви, мабуть, вважатимете мій намір самовпевненим.

Данкен Даллемі, фінансовий директор великої компанії, й знаку не подав, що слова парубка могли викликати в нього невдоволення. Чесно кажучи, потай він був би радий знайти для своєї доньки Леонори чоловіка навіть із двома сотнями фунтів на рік. Насувалася економічна криза, і він знав, що вийде з неї без обігових коштів і кредиту; всі його нові починання зазнавали невдачі одне за одним, й особливо було

шкода «Піпенту», нову чудову страву для сніданків, у рекламу якої було вкладено величезні гроші. Але навряд чи «Піпенту» можна було назвати ходовим товаром — люди купували все що завгодно, тільки не її.

— А ви б одружилися з Леонорою, якби вона була донькою бідняка? — запитав власник статку, що ось-ось мав стати примарним.

— Так,— просто відповів Марк замість того, щоб скласти врочисту клятву, що було б помилкою в очах містера Даллемі.

І, на його здивування, батько Леонори не тільки дав згоду, але й запропонував відсвяткувати весілля якнайшвидше.

— Мені б хотілося якимось чином висловити вам свою вдячність, сер,— зі щирим почуттям проговорив Марк.— Але, боюся, це приблизно те саме, якби миша запропонувала допомогти леву.

— Якщо ти зможеш зробити так, щоб люди розкуповували цю страшенну гидоту,— відповів містер Даллемі, тицьнувши пальцем у бік плаката з ненависною «Піпентою»,— то ти зробиш для мене більше, ніж усі мої клерки й агенти разом узяті.

— Її слід було б назвати якимось інакше,— задумливо вимовив Марк, удивляючись у плакат,— та й сама по собі реклама нікуди не годна. Гарзд, я подумаю...

За три тижні майже всі дізналися про те, що на ринку незабаром з'явиться незвичайна страва для сніданку, якій було дано нове й досить дзвінке ім'я

«Філбойд стейдж». Марк Спейлі не малював ані велетенських немовлят, що ростуть, як гриби після дощу, під впливом чудодійного продукту харчування, ані представників різних народів і племен, що рвуться заволодіти диво-ласощами. На величезному плакаті, виконаному в найтемніших кольорах, були зображені грішники у пеклі, яких терзають найвитонченішим катуванням — неможливістю отримати «Філбойд стейдж», який чарівні юні дияволиці тримали в прозорих мисках на недоступній для страждальців відстані. Видовище шокувало ще й тим, що в обличчях деяких грішників, котрі загубилися у юрбі інших засуджених до одвічних мук, невиразно вгадувалися риси деяких знаменитостей — видатних діячів найвпливовіших політичних партій, світських левиць, відомих драматургів і романістів, а також видатних повітроплавців. У присмерку пекла тьмяно мерехтіли вогні рампи відомого мюзик-холу; їхнє світло пробивалося крізь чадну імлу з болісним зусиллям приреченого. Плакат не сповіщав про принади й переваги нової страви, хоча внизу було великими літерами написано одну-єдину фразу — нещадну, але таку, що все-таки залишає дещицю надії: «Поки що не продається».

Спейлі діяв, виходячи з переконання, що люди значно частіше керуються почуттям обов'язку, ніж прагненням до розваг. Тисячі цілком респектабельних чоловіків належать до середнього класу, але варто кого-небудь із них застати в турецькій лазні, як

він з усією щирістю почне пояснювати, що сімейний лікар рекомендував йому відвідувати цей заклад. Якщо ж ви у відповідь на це закинете, що ходите до лазні тільки тому, що вам це подобається, ваша несолідність викличе непідробне здивування. Так само, коли з Малої Азії надходять повідомлення про масову різанину вірменів, обов'язково буде висловлено припущення, що це відбувається тому, що «хтось віддав наказ». Ну кому ж може спасти на думку, що деяким людям просто подобається вбивати своїх сусідів, а заодно користуватися їхнім майном?

Те саме відбувається з будь-якою новою стравою. Ніхто б і не подумав скуштувати «Філбойд стейдж» просто так, але нещадна суворість реклами змусила британських домогосподарок юрбами мчати до крамниць і на весь голос вимагати негайно забезпечити їх новинкою. Дівчатка з кісками із найсерйознішим виглядом поспішали на кухню, щоб допомогти матерям здійснити нескладний ритуал приготування сніданку, що потім поглинався всією родиною в безрадісному мовчанні. Але варто було споживачам виявити, що нова страва зовсім не смачна, як реклама накинулася на них із новою силою. «Ти не з'їв свій “Філбойд стейдж”!» — з усіх боків кричали на бідолаху, який майже втратив апетит і квапить-ся якнайшвидше закінчити сніданок, а його вечірня трапеза починалася з підігрітої суміші, що рекламували як «Ваш “Філбойд стейдж”, який ви не встигли з'їсти сьогодні вранці».

Крім того, на нову їжу з жадібністю накинулися ті дивні фанатики, які демонстративно приборкують свої пристрасті й угамовують природу за допомогою поглинання бісквітів «Здоров'я» і носіння одягу, що поліпшує самопочуття. Серйозні молоді люди в окулярах смакували новинку на сходах Національного клубу лібералів. Єпископ, який не вірив, що патентований продукт приносить хоч якусь користь, відкрито виступив проти плаката із зображенням пекла, а донька одного пера віддала Богові душу, об'ївшись поживної суміші. Коли солдати якогось піхотного полку, відмовившись поглинати нудотне місиво, повстали й перестріляли своїх офіцерів, це стало лише додатковою рекламою нового продукту. На щастя, лорд Біррел із Блаттерстоуна, який виконував на той час обов'язки військового міністра, врятував ситуацію, вчасно заявивши: «Дисципліна є гарною там, де існує право вибору».

Слова «Філбойд стейдж» зазвучали в кожному домі, але, як справедливо зауважив містер Даллемі, це аж ніяк не означало, що цей продукт є останнім словом у галузі виробництва продуктів харчування. Його переваги істотно зростуть, якщо на ринку з'явиться ще більш неїстівна їжа. Люди інстинктивно потягнуться до того, що є хоч трохи смачнішим й апетитнішим, а те, що символізує пуританську невибагливість, просто зникне з домашнього столу.

Обравши слушний момент, містер Даллемі про-
дав свої права на «Філбойд стейдж», і це, незважа-

ючи на критичний стан його справ, принесло йому колосальний статок, а його ділова репутація залишилася неушкодженою. Що стосується Леонори, яка на той час стала однією з найбагатших спадкоємиць у країні, то батько підшукав їй нареченого з тих, хто набагато вище котирується на шлюбному ринку, ніж якийсь художник із двомастами фунтами на рік, котрий придатний тільки для того, щоб малювати рекламні плакати. Маркові Спейлі, розумному мишеняті, що допомогло досвідченому фінансовому леву врятуватися від банкрутства й домогтися нечуваного успіху, залишалося лише проклинати день, коли йому спала на думку дотепна ідея.

— Що вдієш,— сказав йому Кловіс, коли вони зустрілися в клубі незабаром після цих подій,— тобі залишається втішатися тільки тим, що «простому смертному не скасувати чужого успіху».

Історія про святого Веспалуса

— Розкажи мені якусь історію,— попросила баронеса, сумовито поглядаючи у вікно, за яким ішов дощ. Часом здавалося, що цей легкий дощик, що ледь сіявся, ось-ось припиниться, але він,

як це зазвичай і відбувається, ішов собі й ішов протягом усього дня.

— Яку? — озвався Кловіс, прибираючи подалі молоток для гри в крокет.

— Досить правдиву, щоб вона була цікавою, і вигадану саме настільки, щоб вона не здавалася нудною.

Кловіс затишніше вмовстився на дивані, підсунувши під бік одразу кілька подушок. Він знав, що баронесі подобається, коли її гості почуваються комфортно, і не міг не зважати на її бажання.

— Я, бува, не розповідав вам про святого Веспалуса? — запитав він.

— Ти розповідав мені про великих князів, приборкувачів левів, про вдів фінансистів і про листоношу з Герцеговини,— відповіла баронеса,— а також про жокея-італійця й гувернантку-аматорку, чий слід загубився у Варшаві. Почула я від тебе й кілька історій про твою матір, але ні про яких святих ти ніколи не згадував.

— Ця історія сталася дуже, дуже давно,— неквапливо почав Кловіс,— у ті мінливі й досить неприємні часи, коли третина людей була язичниками, третина — християнами, а ще третина — але найчисленніша — сповідувала ту релігію, яку визнавали єдино правильною при дворі. На ту пору жив собі король, звали його Хрикрос. Вдача у нього була жахлива, а прямого спадкоємця не було. Але заміжня сестра забезпечила його цілим виводком племінників, з-поміж яких королю належало обрати й призначити собі спадкоємця.

Найбільш відповідним здавався шістнадцятирічний Веспалус, і до цієї думки схилився й сам Хрикрос. За зовнішністю й розумом він перевершував інших братів, його вважали чудовим наїзником і метальником списа, а крім того, хлопець мав воістину державний дар проїхати повз якогось прохача з таким виглядом, неначе того немає в природі, а якби й був, то він, Веспалус, безсумнівно, обдарував би його ласкою. Моя матінка теж певною мірою володіє цим даром — вона здатна з посмішкою на обличчі й не потривоживши власного гаманця проминути весь різдвяний благодійний базар, а наступного дня зі здивуванням і заклопотаністю звернутися до його організаторів: «Але ж я не знала, що ви маєте потребу в грошах!»

Отож Хрикрос був найчистішої води язичником, що не дивно. Він ревно поклонявся божественним зміям, які жили у священному гаю, що ріс на пагорбі біля королівського палацу. Що ж до простолюду, то неофіційно йому дозволялося сповідувати що завгодно, але в розумних межах. Коли якомусь придворному з легковажності траплялося повернутися до новомодного культу, як на нього відразу починали дивитися зверхньо — і фігурально висловлюючись, і в буквальному значенні, оскільки навколо величезної ями, в якій для забави короля тримали ведмедів, було зведено галерею для глядачів.

А тепер уявіть, який грандіозний скандал вибухнув і в якому жахливому стані був увесь двір, коли під час якоїсь парадної церемонії Веспалус з'явився

в тронному залі з чотками при поясі й у відповідь на приголомшені розпити оголосив, що має намір прийняти християнство або принаймні розібратися, що воно собою являє. Якби на його місці опинився будь-який інший племінник, король, напевно, звелів би зробити з ним щось жахливе. Та оскільки Веспалус був його улюбленцем, Хрикрос вирішив учинити приблизно так, як сучасний батько, коли син раптом повідомляє йому, що вирішив обрати сценічну кар'єру.

Без зволікань послали за королівським бібліотекарем. Палацова бібліотека на ті часи була не надто великою, і в її хранителя було чимало вільного часу. Тому до нього весь час зверталися з проханнями допомогти наставити на шлях істини тих, хто випадково схибив.

«Я наказую тобі вплинути на принца Веспалуса,— звернувся до нього король,— і розтлумачити йому помилковість його вчинку. Ми не можемо припустити, щоб спадкоємець трону подавав настільки згубний приклад».

«Але де я візьму необхідні аргументи?» — злякався бібліотекар.

«Пошукай їх у королівських лісах і гаях,— відрубав король.— А якщо не зумієш з'єднати гострі спостереження з пекучими аргументами і значними запереченнями, що відповідають такому випадкові, то ти людина досить обмежених можливостей».

Тоді бібліотекар вирушив до лісу, наламав там колючих прутів і зробив різки, проти яких усілякі

доводи були неспроможними, після чого пішов до Веспалуса з наміром утовкмачити йому, як нерозумно, протиприродно й, головне, непристойно той поводиться. Методи доказів, які він використав, справили настільки глибоке враження на юного принца, що протягом багатьох тижнів ніхто більше не чув про його необачну симпатію до християнства.

Але незабаром іще один дивовижний скандал змусив двір здригнутися. Коли Веспалус поряд з усіма іншими під час богослужіння у священному гаю повинен був закликати до божественних змій, прохаючи про милосердне заступництво й дарування всіляких благ, принц раптом заспівав гімн на честь святого Одилона з абатства Ключі. Ця зухвала ескапада розлютила короля. Ситуація ставала безвихідною: з усього було видно, що Веспалус явно збирався й надалі наполягати на своїй ересі, що загрожувало небезпечними наслідками. При цьому в його зовнішньому вигляді не помічалось якихось особливих змін: обличчя не було блідим, як в одержимого фанатика, а погляд не здавався загадковим, як у необґрунтованого мрійника. Навпаки — він мав вигляд, кращий за інших придворних. У принца була струнка, добре розвинена фігура, здоровий рум'янець, очі кольору перестиглої шовковичної ягоди, а темне волосся блищало й було добре доглянутим.

— Саме таким ти хотів би бачити себе років у шістнадцять,— глузливо зауважила баронеса.

— Не відкидаю, що матінка показувала вам мої ранні світлини,— відповів Кловіс.

Із легкістю звернувши сарказм на комплімент, він продовжив розповідь:

— Отже, король наказав ув'язнити Веспалуса в темницю аж на три дні, щоб він харчувався тільки хлібом і водою, чув, як шарудять крила кажанів, а в єдиному крихтінному віконці, заграбованому товстими прутами, бачив самі лише хмари, що пропливали по небу. Тим часом третина суспільства, налаштована проти язичництва, почала вести розмови, що не віщували нічого гарного. Утім, страждання в'язня щодо їжі вдалося полегшити: неуважний охоронець двічі забував у камері принца свою власну вечерю, що складалася з м'яса, фруктів і вина.

Після того як термін покарання минув, за Веспалусом встановили найсуворіший нагляд для викорінювання найменших ознак релігійних вагань. Король твердо ухвалив рішення придушувати будь-яку опозицію в такому важливому питанні, нехай ця опозиція й виступає в особі його улюбленця.

— Якщо й далі так піде,— кілька разів прохопився король,— то питання про успадкування престолу доведеться переглядати.

Деякий час усе було спокійно. Наближався день відкриття літніх атлетичних ігор, і юний Веспалус був повністю поглинений підготовкою до змагань із боротьби, бігу й метання списа. Тут уже йому стало не до сутичок на релігійному ґрунті. Але коли ігри,

присвячені божественним зміям, досягли кульмінації і їхні учасники зійшлися в ритуальному танці навколо священного гаю, де жили божества, Веспалус, якщо мені буде дозволено так висловитися, зіграв відбій. Офіційній релігії держави було завдано демонстративної образи в присутності юрби народу, король, навіть якби й хотів заплющити на це очі, зробити цього не міг.

Хрикрос замкнувся в палаці й поринув у міркування, які протривали аж півтора дня. Придворні гадали, що за замкненими дверима королівських покоїв розв'язується питання — стратити чи помилувати юного принца, тоді як вінценосець просто міркував над тим, яку страту обрати. Оскільки справа була гучною і в будь-якому разі очікувалося величезне скупчення народу, то слід було влаштувати все якомога ефектніше й пишніше. Тому було покликано королівського бібліотекаря.

«Якщо не брати до уваги своєрідні релігійні переваги принца,— сказав король,— і завзяту прихильність до них, в усьому іншому він досить милий і симпатичний юнак. Тому, я гадаю, буде доречно стратити його за допомогою солодких крилатих посланців».

«Ваша величність хоче сказати...» — несміливо подав голос бібліотекар.

«Я маю на увазі,— перервав король,— що він буде до смерті покусаний бджолами. Звісно, королівськими».

«Украй витончена страта»,— промимрив бібліотекар.

«Витончена, вражаюча — і неймовірно болісна,— сказав король.— Вона відповідає всім вимогам, які тільки можна висунути до такої справи».

Король сам склав докладний план церемонії. Веспалуса роздягнуть наголо, зв'яжуть йому за спиною руки і жбурнуть просто на один із трьох найбільших королівських вуликів — та так, що його найменший рух викликатиме невдоволення бджіл. За розрахунками короля, передсмертні конвульсії мали протривати від п'ятнадцяти до сорока хвилин, хоча між іншими племінниками стосовно цього виникли істотні розбіжності. Проте, усі зійшлися на тому, що цей спосіб значно гуманніший, ніж кинути Веспалуса у смердючу ведмежу яму, де його розтерзають хижі звірі.

Однак сталося так, що головний королівський бджоляр і сам тяжів до християнства; мало того — як і більшість придворних, він відчував глибоке співчуття до Веспалуса. Тому напередодні страти він заходився видаляти жала в королівських бджіл; операція ця була тривалою, тонкою і небезболісною, але бджоляр виявився знавцем своєї справи й, пропрацювавши майже до світанку, зумів обеззброїти майже всіх мешканок королівських вуликів.

— Ніколи б не подумала, що живу бджолу можна позбавити жала! — недовірливо вигукнула баронеса.

— У кожній професії є свої секрети,— відповів Кловіс,— а якщо їх немає, то це взагалі не професія. Отже, настав час страти. Король і придворні зайняли свої місця на узвишші, зібралася величезна юрба

глядачів. На щастя, королівська пасіка була досить великою, а саме над нею розташовувалися тераси королівських садів. Довелося звести всього лише кілька помостів, після чого там розмістилися всі без винятку жителі столиці. Веспалуса доставили на майданчик перед вулицями. Зовсім роздягнений, він почувався вкрай збентеженим, але не висловлював невдоволення тим, що раптом опинився в центрі уваги.

— Виявляється, він не тільки зовні був схожий на тебе! — зауважила баронеса.

— Ви перериваєте мене на найвідповідальнішому місці,— відповів Кловіс.— Отож, попередньо зв'язавши, його обережно уклали на один із вулиців, але не встигли кати відійти на безпечну відстань, як Веспалус одним точним і добре розрахованим рухом перекинув на землю всі три вулиці одразу. Наступної миті його від голови до ніг обліпили бджоли. Однак розлюченим комахам довелося пережити нечуване приниження: у той час, коли в їхні родини прийшло лихо, вони не могли захищатися, отже, їм залишилося тільки робити вигляд, начебто вони кусають кривдника!

Веспалус верещав і корчився від реготу, тому що лоскіт, який спричиняли бджолині лапки, був просто нестерпним. Лише час від часу він починав люто відмахуватися й дозволяв собі солоне слівце — це одна з нечисленних бджіл, що уникла роззброєння, все ж таки змогла висловити свій справедливий протест.

Глядачі тільки дивувалися з того, що ознаки передсмертної агонії аж ніяк не виявлялися. Коли ж

бджоли, зібравшись у рій, стомлено відлетіли й за-
йнялися зруйнованими стільниками, тіло в'язня за-
лишилося таким же білим і гладеньким, як і перед
початком екзекуції. Лише подекуди в місцях нечис-
ленних укусів було видно невеликі червоні цятки.

І тут усім стало очевидно, що їм було явлене диво,
і в юрбі почулися вигуки здивування й захвату. Га-
мір продовжував зростати й після того, як Веспалу-
са відвели убік, а король, повелівши йому очікувати
подальших розпоряджень, мовчки вийшов до своїх
покоїв, щоб віддати належне їжі. Він добряче заку-
шував й осушував келих за келихом, немов і не тра-
пилося нічого надзвичайного.

Після трапези Хрикрос знову послав за королів-
ським бібліотекарем.

«Чого б це така невдача?» — запитав він.

«Ваша величносте,— відповів придворний,— тут
або щось не так із бджолами, або...»

«Із моїми бджолами все гаразд,— гордовито
вимовив король,— це найкращі бджоли в королів-
стві».

«...або Веспалус, як би еретично це не звучало,
правий»,— закінчив бібліотекар.

«Якщо Веспалус правий, виходить, я не пра-
вий?» — поцікавився король.

Бібліотекар мовчав аж хвилину. Швидкі відповіді
для багатьох виявлялися згубними, але для деяких
нешасних сумно закінчувалася й пауза, яку було не-
правильно витримано.

І тут, забувши про стриманість, що личить становищу владики, і про золоте правило, відповідно до якого після рясного обіду рекомендується дати тілу відпочити, король накинувся на хранителя бібліотеки й заходився лупцювати його по голові: спочатку шахівницею з чорного дерева та слонової кістки, потім срібним глечиком для вина, а потім і мідним свічником. Заради розмаїтості король кілька разів тикнув його фізіономією в залізну підставку для смолоскипів і змусив тричі оббігти тронну залу. Зрештою, він схопив свою жертву за волосся й поволік палацовим коридором до вікна, після чого викинув бібліотекаря у двір.

— Він дуже постраждав? — запитала баронеса.

— Не так постраждав, як здивувався,— відповів Кловіс.— Річ у тім, що король, як я вже казав, славився своєю крутою вдачею. Але, мабуть, уперше він виявив таку нестриманість після ситного ланчу. Бібліотекар був змушений кілька тижнів провести в постелі, а сам король Хрикрос помер того ж вечора.

А що ж Веспалус? Не встиг він змити з себе сліди бджолиних лапок, як до нього з'явилася захекана депутація, щоб помазати його на царство. Ну, а після того як на очах у всього народу сталося диво й на престол зійшов володар-християнин, юрби людей кинулися поповнювати лави прихильників нової релігії. Місцевий єпископ, якого довелося терміново висвятити, збився з ніг, проводячи незліченні таїнства хрещення в соборі Святого Оділона Ключній-

ського, який спорудили за лічені дні. А юнак, який ще вчора вважався мучеником, перетворився на шанованого святого, чиє ім'я приваблювало до столиці юрби шанувальників.

Тим часом Веспалус цілковито поринув у підготовку до атлетичних ігор, які мали ознаменувати початок його правління. Тому в нього не було часу стежити за тим, які релігійні пристрасті киплять докола нього. Уперше він звернув увагу на виниклу ситуацію, коли гофмейстер, якого щойно призначили з найвідданіших членів християнської громади, подав йому на підпис проект урочистої церемонії, під час якої передбачалося стерти з лиця землі священний гай, у якому жили божественні змії.

«Вашій величності належить честь зрубати перше дерево диявольського гаю сокирою, що спеціально освячена заради такого випадку»,— улесливо промовив придворний.

«Для початку я відрубаю голову тобі, щойно мені трапиться під руку сокира — неважливо, освячена чи ні,— обурився Веспалус.— Чи ж не думаєш ти, що я збираюся розпочати своє правління зі смертельної образи старим божествам? Будь упевнений — це не принесе нам удачі».

«Але як же віросповідні принципи вашої величності?» — здивовано запитав гофмейстер.

«Не було в мене зроду ніяких принципів,— відповів Веспалус.— Я лише удавав, що є прихильником християнства, щоб дошкулити старому Хрикросу.

Він так кумедно гнівався, а я був зовсім не від того, щоб мене сікли різками, проклинали й тримали в темниці за всілякі дрібниці. Але щоб усерйоз увірувати в якогось там Христа, як це зробили багато з вас, мені й на думку не спадало. Натомість божественні змії щоразу допомагали мені, коли я просив у них удачі у змаганнях або на полюванні, і тільки завдяки їхньому заступництву бджоли не посміли мене вжалити. Було б лютою невдячністю знищити священний гай вже на початку мого правління. Я навіть чути про це не хочу».

Гофмейстер у розпачі почав заламувати руки.

«Але, ваша величносте,— задушено простогнав він,— народ шанує вас як святого, знатні особи цілими кланами навертаються до християнства, а сусідні християнські монархи шлють цілі посольства, щоб привітати вашу милість! Уже говорять про те, щоб визнати вас верховним покровителем вуликів, а мед особливого відтінку назвали «веспалусіанський золотий» і будуть подавати до столу тільки при дворі. Як ми можемо заплющити на все це очі?»

«Я зовсім не проти того, щоб мене шанували, любили й поважали,— сказав Веспалус,— я навіть не заперечуватиму, якщо мене почнуть уважати святим — але в межах розумного. Не можна ж вимагати, щоб я справді поведився як святий! Ви повинні з'ясувати собі: що б не трапилося, я ніколи не відмовлюся від ушанування божественних змій, що приносять мені удачу».

При цьому очі монарха — кольору перестиглих шовковичних ягід — грізно зблиснули, і гофмейстер відразу згадав ведмежу яму.

«Правитель новий,— мимоволі подумав він,— а вдача стара».

Зрештою, в питанні державної релігії досягли важливого компромісу. Час від часу король з'являвся перед своїми підданими в головному соборі столиці в образі святого Веспалуса. Священний гай вирубили, але тільки тоді, коли його дерева почали всихати від старості. Змії переселили до королівського саду, де сам Веспалус і деякі з членів його родини віддано поклонялися давнім язичницьким божествам. Мабуть, тому король до кінця своїх днів був таким успішним у спорті й полюванні, і хоча народ шанував його як святого, офіційна церква навіть не заїкалася про те, щоб його канонізувати.

— А ось і дощ закінчився! — сказала баронеса.

Цап у капусті

Баронеса й Кловіс сиділи на лаві в досить жва-
вому куточку Гайд-парку й ділилися секретами
з життя людей, які прогулювалися повз них суціль-
ним потоком.

— Як ви гадаєте, хто ці похмурі особи, які щойно проминули нашу лаву? — запитала баронеса.— Вони мають такий вигляд, начебто скорилися долі, але не цілком упевнені, чи помітила це сама доля.

— Це сестри Брімлі-Боумфілдз,— відповів Кловіс.— Мені здається, і у вас був би такий само похмурий вигляд, якби вам довелося пережити щось подібне.

— Будь-які хвилювання мене засмучують,— заявила баронеса,— але я й знаку не подаю. Це те саме, як виглядати на стільки років, скільки тобі насправді. Ну ж бо, розкажіть мені про цих Брімлі-Боумфілдз.

— Що ж, будь ласка,— сказав Кловіс.— Їхня драма розпочалася після того, як вони відшукали тітоньку. Взагалі-то тітонька була в них завжди, але вони зовсім забули про її існування, поки один далекий родич не оживив їхню пам'ять, згадавши про неї у своєму заповіті. Не втомлююся дивуватися, які дива інколи робить сила прикладу. Тітонька, що до того була бідною і скромною, раптом стала досить заможною, і дами Брімлі-Боумфілдз тієї ж миті перейнялися турботою про самотню даму і спільно вирішили взяти її, так би мовити, під своє крило.

— Поки я щось не бачу ніякої драми, тим паче у Брімлі-Боумфілдзів.

— Просто ми до неї ще не дійшли,— заспокоїв баронесу Кловіс.— Тітонька звикла вести дуже скромний спосіб життя, та й племінниці не надто заохочували її розтринькувати гроші. Значна їхня

частина мала дістатися їм після її смерті, а тітонька була жінкою досить похилого віку.

Лише одна обставина затьмарювала їхню радість від того, що вони отримали бажану родичку: тітонька мала необережність заявити вголос, що солідна частка її статку повинна перейти до її племінника за іншою лінією споріднення. Звали його Роджер і, як це не сумно, був він досить поганим типом, так ще й невинним умільцем розкидатися грішми направо й наліво. Однак стосовно тітоньки в якісь давні часи він поводився цілком пристойно, і вона навіть чути не хотіла, коли хтось несхвально про нього говорив. Племінниці ж, зі свого боку, робили все, щоб вона якнайбільше дізналася про його пригоди. Яка шкода, говорили вони, залишившись на самоті, що чимала сума може опинитися в настільки ненадійних руках. Зазвичай вони так і називали тітоньчині гроші — «чимала сума», неначе в інших родинх тітоньки володіють винятково дрібними монетами, та й то, найпевніше, фальшивими.

Отож після чергових перегонів у Дербі, Сент-Леджері й інших відомих місцях племінниці ніколи не відмовляли собі в задоволенні докладно потеревенити про те, скільки грошей програв Роджер, роблячи невдалі ставки.

— Та що там ставки! — зауважила якимось старша Брімлі-Боумфілдз.— Він, мабуть, на самі лише переїзди витрачає нечувані гроші. Кажуть, не минає жодних перегонів в Англії, не кажучи вже про ті,

що проходять за кордоном. Не здивуюся, якщо він раптом вирушить до Індії, щоб зіграти в Калькутті на тоталізаторі, про який ходить стільки чуток.

— Подорожі розширюють світогляд, люба Христіно,— подала голос тітонька.

— Так, люб'язна тітонько, якщо здійснюються з гарною метою,— погодилася Христіна.— Але якщо подорожі — лише спосіб узяти участь в азартній грі й пожити собі на втіху, то вони швидше звужують фінансові можливості, аніж розширюють світогляд. Роджеру це подобається, але він, імовірно, і гадки не має, як швидко й безглуздо буде витрачено його гроші і як він зможе потім налагодити свої фінанси. Усе йде намарно, і це викликає тільки жаль...

Навряд чи тітонька уважно дослухалася до моралізування Христіни, тому що вона негайно змінила тему розмови. Однак завдяки одному з її зауважень — про те, що подорожі розширюють світогляд, у молодшої Брімлі-Боумфілдз виникла чудова ідея, що давала змогу назавжди викрити Роджера.

— Ах, якби можна було тітоньку відвезти кудись, щоб вона побачила, з яким шаленим азартом він грає і як розтринькує гроші,— сказала вона.— Тоді очі б у неї відкрилися, і вона сама побачила б, що він за людина. Такі речі діють більш переконливо, ніж будь-які розмови.

— Але, люба Вероніко,— заперечили їй сестри,— не будемо ж ми їздити слідом за ним на кінські перегони!

— Перегони тут ні до чого,— сказала Вероніка.— Ми можемо поїхати туди, де можна бачити, як грають, але не брати участі в грі.

— Чи не маєш ти на увазі Монте-Карло? — запитали сестри, починаючи розуміти, про що йдеться.

— Монте-Карло надто далеко, і тамтешні казино мають погану славу,— сказала Вероніка.— До того ж, мені не хотілося б, щоб мої друзі дізналися, що ми вирушаємо до Монте-Карло. Але я від когось чула, що саме в цей час Роджер зазвичай навідується до Дьєппа¹. Там бувають досить гідні англійці, та й сама поїздка обійдеться недорого. Якщо здоров'я тітоньки дозволить їй перетнути Ла-Манш, зміна атмосфери, безсумнівно, буде їй корисною.

Ось така думка з'явилася в сестер Брімлі-Боумфілдз, і я не помилюся, назвавши її фатальною.

Пізніше вони згадували, що підступна доля почала переслідувати їх від тієї хвилини, як вони поїхали з дому. Почалося з того, що всі племінниці почувалися жакливо й страждали від морської хвороби, тоді як тітонька насолоджувалася солоним повітрям і Perezнайомилася з купою досить оригінальних попутників. Минуло вже чимало років відтоді, як вона востаннє побувала на континенті, але вона багато чого пам'ятала й могла б бути сестрам гідом, а французьку знала настільки краще за них, що весь час ставила їх у незручне становище. Неймовірно

---

¹ Популярний в англійців курорт на узбережжі Нормандії.

важко навіть спільними зусиллями втримувати «під своїм крилом» людину, яка знає, чого хоче, і вміє домагатися свого. До того ж, вони зробили велику помилку, вибравши Дьєпп. Як з'ясувалося, Роджер зупинився в Пурвіллі, невеликому морському курорті, розташованому милі за дві на захід. Брімлі-Боумфілдз оголосили Дьєпп збіговиськом усіляких легковажних і підозрілих особистостей і зрештою переконали літню даму перебратися до Пурвілля, що вважався трохи малолюднішим.

— Там буде зовсім не нудно,— хором переконували її племінниці.— При готелі є невелике казино, і ви зможете спостерігати за тим, як там танцюють і розтринькують гроші гравці у пті-шво¹.

Це було саме перед тим, як на зміну пті-шво прийшла загальна мода на рулетку.

Роджер винаймав номер в іншому готелі. Пообідали дами досить рано й того ж вечора вирушили до казино — спостерігати за грою. Там у цей час випадково опинився Берті ван Тан — саме він потім і розповів мені про все. Сестри Брімлі-Боумфілдз сиділи манірно й нишком поглядали на двері, немов очікуючи, що хтось от-от зайде, а тітонька тим часом почувалася немов риба у воді й дедалі більше пожвавлювалася, спостерігаючи за тим, як маленькі конячки біжать і біжать по колу.

---

¹ Пті-шво (від фр. *petit chevaux* — «конячки») — азартна гра, в якій роль рулеткової кульки виконували фігурки коней, закріплені на обертовому колесі.

— Бачте, я помітила, що бідолашна конячка номер вісім жодного разу не виграла за цілих тридцять дві хвилини,— нарешті, сказала вона Христині.— Я запримітила час. Мабуть, я поставлю на неї п'ять франків, щоб вона не давала про себе забувати.

— Ходімо краще подивимося на танцюристів,— нервово промовила Христина.

Те, що відбувалося, ніяк не входило в плани сестер: що, коли Роджер застане літню тітоньку за тим, як вона випробовує удачу в пті-шво?

— Зачекайте, я тільки зроблю ставку,— наполягала на своєму тітонька, і за хвилину її монета вже лежала на столі.

Конячки закружляли. Тепер вони рухалися не так швидко, як минулого разу, і восьмий номер ледь доповзла до фінішу, лише на півдюйма обігнавши третій номер, який, здавалося, неминучо переможе. Тітонька виграла тридцять п'ять франків.

Після цього навіть об'єднаними зусиллями племянницям не вдалося відірвати її від грального стола. Коли в казино з'явився Роджер, тітоньчин виграш становив п'ятдесят два франки. Усі троє міс Брімлі-Боумфілдз із виглядом страшеного розпачу забилися в кут — їхній план зійшов нанівець. Що стосується вечері, яку за наполегливою вимогою Роджера було дано того вечора на честь тітоньки й кузин, то вона супроводжувалася надмірними веселощами тих, хто брав участь у грі, і похоронною мовчанкою решти гостей.

— Мені здається,— довірчо повідомила потім Христина своїй приятельці, яка негайно передала її слова Берті ван Тану,— що навряд чи я колись ще зможу доторкнутися до паштету з гусячої печінки. До кінця днів він мені нагадуватиме про той жахливий вечір.

Протягом наступних двох-трьох днів племінниці будували плани екстреного повернення до Англії або переїзду на інший курорт, де не було б казино. Тітонька ж була повністю занурена в розроблення власної системи гри у пті-шво. Конячка номер вісім напередодні обійшлася з нею вкрай нелюб'язно, а спроби кілька разів поспіль поставити на номер п'ять закінчилися ще гірше.

— Знаєте, сьогодні я програла за гральним столом аж сімсот франків,— бадьоро оголосила літня дама на четвертий день після прибуття до Пурвілля.

— Тітонько! Це ж двадцять вісім фунтів! Але ж ви й учора програли!

— Пусте, рано чи пізно я відіграюся,— оптимістично вигукнула вона,— але не тут! Ці дурні конячки — справжня нісенітниця. Краще було б з'їздити в якесь приємне місце, де можна спокійно пограти в рулетку. І не тривожтеся так через мене. Я завжди відчувала, що, якби у мене була можливість, я б стала завзятим гравцем, і тепер ви, мої любі, надали мені цю чудову можливість. За це варто випити. Офіціанте, принесіть-но нам пляшечку «Шато Понте-Кане»! Дивіться, але ж на карті він воно стоїть

під сьомим номером! Мабуть, поставлю я сьогодні на сімку, тим паче, що вдень вона чотири рази поспіль виграла, поки я морочилася з цим безглузким п'ятим номером.

Сьомий номер того вечора й не думав вигравати. Сестри Брімлі-Боумфілдз, стомившись спостерігати збоку за тим, як наближається катастрофа, підсіли ближче до стола, за яким їхню тітоньку вже вважали чимось на кшталт почесного завсідника. Зі зневірою на обличчях вони стежили за тим, як по черзі виграють усі до єдиної конячки, крім тих, на які ставила «чималі суми» тітонька. Однак вона продовжувала наполягати, ставлячи на сьомий номер, і наприкінці вечора її програш склав близько двох тисяч франків.

— О, я бачу, ви надзвичайно азартні гравці,— з жартівливим докором зауважив Роджер, заставши їх біля грального стола.

— Але ж ми не граємо,— пробелькотіла Христина.— Ми лише дивимося...

— Ну-ну,— посварився пальцем Роджер.— Я ж бачу — ви дієте спільно, і тітонька робить ставки за всіх. Те, що ви всі у грі, видно відразу з того, як ви змінюєтеся на виду, якщо першою фінішує не та конячка.

Того вечора тітонька вечеряла вдвох із племінником, точніше, збиралася вечеряти з ним удвох, але до них приєднався Берті. Усіх до одної дам Брімлі-Боумфілдз здолала мігрень.

Наступного дня тітонька потягла всіх у Дьєпп і натхненно взялася до реалізації поставленої мети — відіграти хоча б частину свого програшу. Утім, гра й тут ішла зі змінним успіхом. Були в неї щасливі смуги, і від цього нове захоплення ще дужче заволодівало її душею, але частіше вона програвала.

Того дня, коли тітонька продала всі свої акції аргентинських залізниць, із сестрами Брімлі-Боумфілдз стався нервовий напад. «Ніщо, ніщо не зможе повернути нам цих грошей!» — сумували вони.

Зрештою міс Вероніка, не витримавши болісної напруги, вирушила додому. Адже саме їй належала думка повезти тітоньку в цю горезвісну експедицію, і, хоча ніхто не згадував про це вголос, в очах сестер вона читала такий докір, що його було важче витримати, ніж прямі дорікання. Інші племінниці вирішили покійно виконувати свій обов'язок, оберігаючи тітоньку від необачних учинків доти, доки кінець курортного сезону в Дьєппі не змусить її замислитися про повернення до спокійного домашнього життя. Однак до цього було ще далеко, і сестри жахалися, підраховуючи, яка «чимала сума» може зникнути безвісти за цей час.

Однак підрахунки ці виявилися досить неточними: із закінченням сезону в Дьєппі тітонька зайнялася пошуками ще якогось затишного курорту, де є казино, що має гарну репутацію. «Пусти цапа в капусту...» Уже й не знаю, про що йдеться в другій частині цієї приказки, але її цілком можна застосувати

до ситуації, в якій опинилася літня родичка сестер Брімлі-Боумфілдз. Їй довелося відчути невідоме досі, воно припало їй до смаку, і вона не поспішала від цього відмовлятися.

Мало не вперше в житті тітонька чудово проводила час. Так, вона програла й програла, але сам по собі процес гри приносив їй безліч задоволення. Крім того, вона розсудливо не чіпала певні, все ще «чималі» суми, які дозволили б їй і далі жити цілком заможню. І ось на схилі віку, проживши досить убоге життя, сповнене обмежень, вона почала вчитися робити собі приємність. Вона була рада гостям, уміла вести жваву застільну бесіду, і гравці, з якими вона щовечора сідала за гральний стіл, охоче запрошували її пообідати або повечеряти, коли їм посміхалася удача. Її племінниці, котрі, як і раніше, були поруч — немов команда, що не бажає залишати судно, яке отримало пробоїну, коли є ще надія привести його до найближчого порту, — не отримували ані найменшого задоволення від цих богемних розваг. Справді: споглядання того, як «чималі суми» летять за вітром тільки для того, щоб побавити десяток тітоньчиних знайомих, які нічого собою не являють і від яких немає ані найменшої користі, могло викликати тільки справжню скорботу. У результаті головні болі сестер Брімлі-Боумфілдз прославилися на все узбережжя.

І ось настав день, коли племінниці дійшли висновку, що, постійно перебуваючи при родичці, яка так

підступно вислизнула з-під їхнього покровительства й опіки, їм не досягти «благої мети» — саме так вони й висловилися. Вони оголосили про свій від'їзд, і тітонька вислухала цю новину з такою радістю, яка декому могла б здатися непристойною.

— Повертайтеся, і справді, додому й порадьтеся там із якимсь фахівцем щодо ваших головних болів. По-моєму, давно вже час це зробити,— так тітонька прокоментувала ситуацію.

Повернення обох міс Брімлі-Боумфілдз почасти скидалося на відступ Наполеона з Москви, з тією різницею, що Москва цього разу аж ніяк не була охопленою полум'ям пожеж, а, якщо можна так висловитися, святково ілюмінованою. Бракувало тільки феєрверків.

Від спільних друзів і знайомих сестри іноді отримували якусь інформацію про блудну тітоньку, яка згодом перетворилася на затяту маніячку рулетки й тепер жила за рахунок допомоги доброзичливців і дрібних позичок.

— Ось чому не слід дивуватися з того,— підсумував Кловіс,— що й на людях дами Брімлі-Боумфілдз мають похмурий вигляд.

— А хто з них міс Вероніка? — поцікавилася баронеса.

— Та, що має найпохмуріший вигляд із усіх,— відповів Кловіс.

Усунення Маррінгтона

— **Н**равий Боже! — вигукнула тітонька Кловіса. — Сюди йде чоловік, із яким мені не хотілося б зустрічатися. Не пригадаю, як його звати, але одного разу він обідав у нас у Лондоні. Згадала — Таррінгтон! Він, мабуть, пронюхав про пікнік, який я влаштовую на честь княгині, і тепер причепиться до мене, як кліщ, поки я його не запрошу. Потім він запитає, чи не можна йому прихопити з собою всіх своїх дружин, матерів і сестер... Ось що означає невеликий курорт, тут ні від кого не сховаєшся!

— Якщо ви швидко зникнете, я прикрию вас із тилу, — запропонував Кловіс. — Ви маєте фору аж у десять ярдів, але не гайте часу.

Тітонька Кловіса миттєво прийняла цю пропозицію й впливла, немов нільський пароплав, а в кільватері за нею, немов каштанова хвиля, покотився її пекінес.

— Удавай, що й гадки не маєш, хто він, — кинула вона через плече з рішучістю людини, яка не збирається брати участь у бойових діях.

Подальші промацування ґрунту з боку товариського джентльмена, котрий прийшов по тому, Кловіс зустрів із тим пихатим виглядом, який мав дати зрозуміти, що той як розглянутий об'єкт жодною

мірою йому не знайомий. Сам Кловіс називав цю міну «Кортес¹ на перевалі Дар'єн».

— Мені здається, з цими вусами ви мене не впізнаєте,— заявив прибулець.— Я їх лише два місяці як відрощую...

— Навпаки,— запротестував Кловіс,— вуса — єдине, що мені здається у вас знайомим. Мені відразу здалося, що десь я їх уже бачив.

— Мене звати Таррінгтон,— вів далі той, хто бажав бути впізнаним.

— Досить звучне ім'я,— сказав Кловіс.— Із таким іменем ви, певно, зробили щось прикметне або героїчне, чи не так? Адже якби вам зараз трапилося, припустимо, очолити кавалерію її величності, самі слова «кавалерія Таррінгтона» звучали б вагомо й переконливо, а в декого навіть викликали б зрозуміле хвилювання. Тим часом, якби вас звали, наприклад, Спупін, про це б не могло бути й мови. Ну хто, скажіть, при здоровому глузді вступить до кавалерії Спупіна?

Прибулець блідо посміхнувся, як людина, яку не можна спантеличити потоком балаканини, і з терплячою наполегливістю почав знову:

— Мені здається, ви все ж таки маєте пам'ятати моє ім'я...

— Тепер я його обов'язково запам'ятаю,— вимовив Кловіс із рідкісною щирістю.— Саме сьогодні

---

¹ Ідеться про іспанського конкістадора Ернана Кортеса (1485–1547), який завоював Мексику і знищив державу ацтеків.

вранці тітонька запитала в мене, як би я назвав чотирьох совенят, яких їй надіслали в подарунок. Я назву їх усіх Таррінгтонами. Якщо одне помре, полетить або в інший спосіб покине нас, як це часто роблять домашні сови, все одно залишаться одна чи дві, названі вашим іменем. Та й тітонька не дасть мені його забути. Вона раз у раз цікавитиметься: «Чи Таррінгтони вже поїли своїх мишей?» — ну, й таке інше. Вона завжди говорить, що вже якщо тримаєш у неволі тварину, то повинен давати їй те, чого та потребує, і, звісно, в цьому вона має рацію.

— Я одного разу бачив вас у домі вашої тітоньки за обідом...— вставив Таррінгтон, трохи збліднувши, але все ще не втрачаючи рішучості.

— Моя тітонька ніколи не обідає,— похитав головою Кловіс.— Нині вона є членом «Національної ліги борців із обідами», що скромно й ненав'язливо робить свою добру справу. Членство в ній обходиться в півкрони за квартал, але зобов'язує кожного, хто до неї належить, позбавити себе дев'яноста двох обідів.

— Це щось зовсім новеньке! — вражено вигукнув Таррінгтон.

— Помиляєтеся — це та сама тітонька, що й завжди в мене була,— холодно стеновав плечима Кловіс.

— Але я цілком чітко пам'ятаю, що зустрічав вас за обідом, що його давала ваша тітонька,— продовжував наполягати Таррінгтон, починаючи вкриватися рожевими плямами нездорового вигляду.

— А що подавали? — запитав Кловіс.

— Ну, цього я, звісно, не пам'ятаю...

— Як це дивно, що ви пам'ятаєте тітоньку й зовсім не пам'ятаєте назви страв, які скуштували. Моя пам'ять має зовсім іншу властивість. Я пам'ятаю меню навіть тоді, коли ім'я господині давним-давно вивітрилося з моєї голови. Одного разу, коли мені було років сім, якась герцогиня почастивала мене на пікніку чудовим персиком. Про герцогиню я нічого не можу згадати, думаю, ми були ледь знайомі, тому що вона називала мене «милий хлопчик», але я й досі сповнений спогадів про цей персик. Це був один із тих розкішних плодів, які настільки заволодівають вашою увагою, що ви вже нічого не помічаєте навколо. Цей прекрасний фрукт був вирощений в оранжереї, але він мав такий вигляд, немов його щойно зірвано з гілки в саду. Для мене завжди було щось дивовижне й таємниче в тому, як цей ніжний, оксамитовий, приємно округлий плід поволі досягає й наливається теплом і сонцем протягом довгих літніх днів і запашних ночей, а потім досягає досконалості й раптом потрапляє у моє життя на піку своєї стиглості. І хотів би забути цей персик, але, боюся, мені це вже ніколи не вдасться... Так, але коли я стрімко поглинув усе, що належало, залишилася чудова кісточка, яку будь-яка безтурботна і не надто розумна дитина неодмінно б викинула. Я ж вчинив інакше: кинув її за комір одному своєму юному приятелеві, який був одягнений у матроський костюмчик із глибоким вирізом, повідомивши йому,

що це скорпіон. І, з огляду на те, як мій приятель волав і звивався, він повірив мені, хоча тільки дурневі може спасти на думку, що на пікніку в Південній Англії можна знайти живого скорпіона. Проте щасливий спогад про цей персик завжди зі мною...

Вражений Таррінгтон на той час уже встиг відступити за межі чутності, втішаючи себе тим, що пікнік, на якому буде присутнім Кловіс, навряд чи виявиться приємним з усіх боків.

«Мені краще зайнятися парламентською діяльністю,— міркував Кловіс, прямуючи до тітоньки з відчуттям виконаного обов'язку.— Я буду просто незамінним як фахівець із затягування дебатів і відтермінування голосувань за якісь нікуди не годні законопроекти».

Маминий зріх Сентімуса Броупа

— А що він за людина, цей містер Броуп? — знаєнацька запитала тітонька Кловіса.

Місіс Ріверседж була зайнята обриванням сухих пелюсток із трояндових кущів. Та ледь пролунало запитання, як вона цілковито перетворилася на слух. Вона належала до тих старомодних господинь, які

переконані, що мають хоча б щось знати про своїх гостей, і це «щось» має бути сприятливим і робити їм честь.

— Якщо не помиляюся, він прибув із Лейтон Базард,— зауважила вона, ніби прокладаючи шлях до подальших роз'яснень.

— У наші дні, коли легко подорожувати швидко й комфортабельно,— почав Кловіс, знищуючи колонію попелиць за допомогою сигарного диму,— прибуття з Лейтон Базард не свідчить про силу характеру. Це може означати лише те, що в людини неспокійна вдача. От якби він утік звідти під покривом ночі або пішов на знак протесту проти безсердечного легкодумства місцевих жителів, тоді б ми могли судити й про нього, і про його мету в житті.

— А чим він займається? — владно спитала місіс Тройл.

— Видає «Церковний вісник»,— відповіла господиня,— і ще він великий фахівець у галузі бронзових меморіальних дощок, трансептів, впливу візантійського богослужіння на сучасну літургію і подібного. Може, він і надто захоплений усім цим, але я вважаю, що слід запрошувати різних людей, щоб вечірка вдалася, чи не так? Ви не вважаєте його занадто нудним?

— Якщо людина просто нудна, на неї можна не звертати уваги,— сказала тітонька Кловіса.— Але я не можу йому пробачити того, що він упадає за моєю покоївкою.

— Люба місіс Тройл,— здивувалася господиня,— що за дивне припущення? Запевняю вас, містерові Броупу таке й на думку не може спасти.

— Мене не обходить те, що відбувається в нього в голові? Нехай він уві сні віддається своїм еротичним фантазіям, я не заперечую, навіть якщо в них братиме участь уся прислуга. Але я не допущу, щоб він тероризував мою служницю в денні години. Я твердо обстоюю цю позицію, тут і сперечатися нема про що.

— Але ви, по-моєму, все ж таки помиляєтеся,— не здавалася місіс Ріверседж.— Від містера Броупа найменше можна чекати чогось такого.

— Те, що знаю я, дозволяє мені стверджувати, що саме цього від нього й варто очікувати. Я, звісно, нічого не маю проти залицяльників, які мають чесні наміри...

— Ні, я просто не можу повірити, що людина, яка так докладно й вишукано пише про трансепти і візантійський вплив, може виявитися настільки безчесною! — вигукнула місіс Ріверседж.— Але звідки вам стало відомо, що він поводить себе саме в такий спосіб? Я, звісно, не беру під сумнів ваші слова, але не можна ж засуджувати людину, не надавши їй можливості висловитися. Чи не так?

— Він уже висловився, і тепер не має значення, чи засудимо ми його, чи ні. Він займає кімнату поряд із моєю гардеробною, і двічі, коли, на його думку, мене не було в кімнаті, я чітко чула, як він вимовив за

стіною: «Я кохаю тебе, Флорі». Нагорі перегородки дуже тонкі; чути навіть, як цокає годинник у сусідній кімнаті.

— Вашу служницю звати Флоренс?

— Ні, Флорінда.

— Які незвичайні імена ви даєте своїм служницям!

— Я не давала їй цього імені; вона прийшла до мене вже з ним.

— Я лише хотіла сказати,— зауважила місіс Ріверседж,— якщо до мене потрапляє служниця з якимсь грубим іменем, я називаю її Джейн. Вони швидко до цього звикають.

— Чудова ідея,— холодно вимовила тітонька Кловіса.— Однак я звикла до того, що мене й саму звати Джейн. Це моє справжнє ім'я, так уже склалося.

Вона відразу припинила потік вибачень місіс Ріверседж уривчастим зауваженням:

— Питання зовсім не в тому, чи називаю я свою служницю Флоріндою, а в тому, чи має право містер Броуп називати її Флорі. Я схиляюся до того, що не має.

— Може, він просто повторював слова з якоїсь пісеньки? — промовила місіс Ріверседж.— Нині сила-силенна всіляких дурних куплетів, де раз у раз трапляються дівочі імена.

Вона повернулася до Кловіса, немов шукаючи в нього підтримки як у ймовірного знавця з цього питання:

— Пам'ятаєте? «Не називай мене Мері...»

— Звісно, не стану,— запевнив Кловіс.— По-перше, мені добре відомо, що вас звати Генрієта, а по-друге, я не настільки добре знаю вас, щоб дозволити собі так поводитися.

— Я лише хотіла сказати, що є пісенька з такими словами,— кинула місіс Ріверседж.— Або оця: «Рода, Рода, на вулиці негода». І ще багато інших. Зрозуміло, що містер Броуп навряд чи буде виспівувати такі пісні, але мені здається, що не треба його засуджувати, поки немає серйозніших доказів його провини.

— Є,— суворо відрізала місіс Тройл.

Вона міцно стулила губи з таким виглядом, немов чекала, що всі навколо кинуться благати її заговорити знову.

— Докази? — схвильовано вигукнула господиня.— Кажіть же!

— Я піднімалася до себе після сніданку, і саме в цей час містер Броуп проходив повз мою кімнату. У руці в нього був стос паперів, і з нього найприроднішим чином випав аркушик, закружляв й опустився на підлогу просто біля моїх дверей. Я хотіла крикнути: «Ви щось загубили, сер», але чомусь стрималася й почекала, поки він зникне. Мені раптом спало на думку, що я рідко буваю в себе о цій годині, а Флорінда майже напевно зайнята прибиранням. І тоді я підняла цей безневинний, на перший погляд, папірець!

Місіс Тройл знову замовкла з виглядом людини, яка виявила гадюку, що причаїлась у шарлотці.

Місіс Ріверседж машинально клацнула ножицями й ненавмисно обезголовила «Віконтесу Фолкстоун», яка щойно розквітла.

— І що ж там було? — запитала вона.

— Лише кілька слів, написаних олівцем: «Я люблю тебе, Флорі», а нижче ще один рядок. Він був закреслений, але розібрати цілком можна: «Зустрінемося в саду під тисовим деревом».

— У нас у саду справді є тис,— підтвердила місіс Ріверседж.

— Зважаючи на все, він нічого не вигадав,— вставив Кловіс.

— І все це коїться в моєму домі! Який жах! — обурено вигукнула місіс Ріверседж.

— Подібні речі сприймаються як жахливі саме тому, що відбуваються в домі, ось що цікаво,— зауважив Кловіс.— Той факт, що представники родини котячих розв'язують свої проблеми тільки після того, як вилізуть на шиферну покрівлю, служить для мене найкращим підтвердженням їхньої рідкісної делікатності.

— Я ось ще що помітила,— задумливо промовила місіс Ріверседж.— У поведінці містера Броупа є дещо для мене незбагненне. Узяти хоча б його прибутки: як редактор «Церковного вісника» він отримує якихось дві сотні на рік, і мені відомо, що члени його родини живуть досить убого. Інших коштів у нього

немає. І проте він винаймає квартиру десь у Вестмінстері, щороку їздить у Брюгге та інші подібні міста, добре вдягається й улаштовує взимку звані обіди. На дві сотні на рік не дуже розгуляєшся, чи не так?

— Може, він співпрацює з іншими виданнями? — припустила місіс Тройл.

— Навряд чи. Він настільки поглинений літургією і церковною архітектурою, що за межі цих тем майже не виходить. Він якось надіслав до спортивної газети статтю про культові будівлі в знаменитих мисливських угіддях, але там завважили, що вона не буде цікавою для читачів. Ні, не розумію, як йому вдається забезпечувати себе.

— Може, він продає підробні трансепти американським колекціонерам? — риторично запитав Кловіс.

— Як же можна продати трансепт? — здивувалася місіс Ріверседж.— Це неможливо!

— Не має значення, як він поповнює свій гаманець,— перервала місіс Тройл,— але я не допущу, щоб він присвячував своє дозвілля залицянням до моєї покоївки.

— Звісно,— погодилася господиня.— Цьому необхідно покласти край, і негайно. Але я, чесно кажучи, не доберу — як це зробити?

— Про всяк випадок можна обгородити тис колючим дротом,— сказав Кловіс.

— Не думаю, що таку неприємну ситуацію можна виправити дурістю,— заперечила місіс Ріверседж.— Гарна покоївка — це безцінний скарб...

— Не знаю, що б я робила без Флорінди,— зізналася місіс Тройл.— Вона просто воскрешає моє волосся. Я вже давно махнула на нього рукою. О, здається, нас уже кличуть до столу!..

Після ланчу Септімус Броуп і Кловіс залишилися вдвох у курильній кімнаті. Перший нервував і перебував у замисленості, другий непомітно спостерігав.

— Що є море? — зненацька промовив Септімус.— Я не маю на увазі те, що відомо всім і кожному, а от чи немає такої пташки, чия назва була б співзвучною цьому широкому поняттю?

— Є така пташка,— недбало промовив Кловіс,— але вам вона не підійде.

Септімус Броуп здивовано подивився на нього.

— Як це не підійде? — запитав він, при цьому в голосі його почулася тривога.

— Не римується з іменем Флорі,— лагідно пояснив Кловіс.

Септімус підвівся в кріслі, на обличчі його позначилося гостре занепокоєння.

— Чому ви... Як ви дізналися? Як ви довідалися, що я намагався підібрати риму до Флорі? — різко запитав він.

— Не знаю,— відповів Кловіс.— Інтуїція. Коли вам здумалося запитати мене про море, а ім'я Флорі виявилось єдиним, котре з ним римується, то я подумав, що ви, напевно, складаєте сонет. Або щось на кшталт цього.

Септімуса відповідь не задовольнила.

— Гадаю, вам відомо ще дещо,— пробурмотів він. Кловіс посміхнувся, але промовчав.

— Що ще ви знаєте? — у розпачі вигукнув Септімус.

— Тисове дерево в саду,— сказав Кловіс.

— А, он воно що! Я, мабуть, десь упустив цей клятий папірець. Але ви, мабуть, і раніше про щось здогадувалися. Виходить, вам відома моя таємниця. Але ж ви мене не викажете іншим? Тут нема чого соромитися, але це якось не личить редактору «Церковного вісника», чи не правда?

— Гадаю, не личить,— кивнув Кловіс.

— Бачте,— продовжував Септімус,— я цим непогано заробляю. Грошей, які я отримую як редактор «Церковного вісника», не вистачає для того життя, яке мені доводиться вести.

Кловіс здивувався ще більше, ніж Септімус на початку розмови. Але він значно краще володів собою.

— Тобто, ви хочете сказати, що заробляєте на... на Флорі? — запитав він.

— На Флорі ще ні,— відповів Септімус.— Скажу більше: із цією Флорі в мене самі неприємності. Та зате є інші.

Кловіс навіть не звернув уваги на те, що його сигара давно згасла.

— Надзвичайно цікаво...— простягнув він, трохи затнувшись.

І лише коли Септімус знову заговорив, усе стало на свої місця.

— У мене їх багато, ось, наприклад:

*Не тужи, голубко Коро,
Ми побачимося скоро...*

Це одна з моїх раних удач, і я досі отримую за неї гонорари. А потім були «Як побачу Есмеральду» і «Моя любов Тереза» — і обидві стали дуже популярними. А була ще одна вульгарна штука,— продовжував Септімус, червоніючи аж до вух,— та вона принесла мені найбільше грошей:

*У моєї любки Люсі
На дворі гуляють гуси...*

Звісно, я їх ненавиджу; скажу більше — через них я потроху стаю жінконенависником, але мене тримає фінансовий бік цього заняття. І в той же час, як ви розумієте, моя репутація авторитета в галузі церковної архітектури й питань, що стосуються візантійської літургії, просто зруйнується, якщо стане відомим факт, що я — не хто інший, як автор «Голубки Кори» й сотні інших популярних пісеньок!

Кловіс достатньо володів собою, щоб співчутливо, хоч і без особливої наполегливості, запитати, чим саме поважного автора привабило ім'я «Флорі».

— Скільки не б'юся, ніяк не можу підібрати до нього риму,— скрушно сказав Септімус.— Розумієте,

щоб куплет легко запам'ятовувався, він має бути сентиментальним і солоденьким, а ще краще вкласти в нього щось із особистих переживань, які були насправді, або уявних. Й обов'язково повинні згадуватися попередні успіхи — і добре, якщо їх багато, а також передбачатися майбутні щасливі звершення. Наприклад:

*Моя пташечка Люсіта,
Кращої немає в світі.
Так я пташечку люблю —
Клітку з золота зроблю...*

Усе це належить наспівувати на нудотну й чутливу мелодію; у Блекпулі й на інших популярних курортах ви цілими місяцями нічого іншого не почувете.

Цього разу Кловіс не зумів стриматися.

— Даруйте,— хвилюючись, промовив він,— але я зараз згадав, яку серйозну й глибоку статтю ви люб'язно прочитали нам учора ввечері. Ішлося там про ставлення коптської церкви до ранніх християнських ересей.

Септімус важко зітхнув.

— Ось бачите, що виходить,— почав він.— Якби колеги-фахівці знали мене як автора всієї цієї вбогої нісенітниці, то вони не ставилися б серйозно до досліджень, якими я займаюся все життя. Серед тих, хто сьогодні живе на Землі, ніхто більше за мене не

знає про бронзові меморіальні дошки, я навіть збираюся опублікувати монографію з цього питання,— і водночас мої вульгарні куплети виспівують на всьому курортному узбережжі мандрівні музиканти, загримовані під негрів. Повірте, я просто зненавидів саме ім'я Флорі відтоді, як почав вимучувати слиняві віршики про неї!

— А чому б вам не дати волю почуттям? Один невтішний рефрен, у якому пролунає прихована образа, міг би зробити сенсацію. Звісно, якщо ви не будете стримувати себе.

— Гм, про це я якось не думав,— відповів Септимус.— Боюся, мені нелегко буде різко змінити свою манеру.

— Це й не потрібно,— сказав Кловіс.— Змініть почуття на протилежні й дотримуйтеся колишньої нісенітниці. Коли впораєтеся з основою пісні, я вам сфабрикую приспів, що, як я розумію, має вирішальне значення. Це вам коштуватиме половини авторського гонорару, натомість я свято зберігатиму вашу ганебну таємницю. Ви назавжди залишитеся для оточення ученим, який присвятив себе вивченню трансептів і візантійських духовних практик; і тільки зимовими вечорами, коли вітер виє в комині, а дощ б'є у вікно, я згадуватиму про вас як про автора «Голубки Кори». Ну, а якщо від глибокої вдячності у вас виникне бажання відправити мене на відпочинок, якого я вкрай потребую, на Адріатичне море або в якусь іншу настільки ж симпатичну місцинку,

і при цьому оплатити всі витрати, я навіть не подумаю відмовитися.

Пізніше того ж дня Кловіс застав тітоньку й місіс Ріверседж за роботою в саду.

— Я поговорив із містером Броупом щодо Флорі,— оголосив він.

— Як це люб'язно з твого боку! І що ж він сказав? — хором вигукнули обидві дами.

— Зрозумівши, що мені відома його таємниця, він не став нічого приховувати,— почав Кловіс.— Здається, у нього найсерйозніші наміри, хоча й трохи незвичайні. Я намагався переконати його в нездійсненності того, що він задумав. Він же на це заперечив, що йому хотілося б, щоб його розуміли. Схоже, він думає, що Флорінда краще за інших відповідає цій вимозі, а я на це заперечив, що знайдуться десятки чудово вихованих і чистих серцем юних англійок, які зможуть зрозуміти його, тоді як Флорінда, як ніхто інший на світі, вміє вправлятися з волоссям моєї тітоньки. Це начебто подіяло на нього, оскільки він усе ж таки джентльмен, а не якась егоїстична тварина. Головним було знайти правильний підхід до нього — і тоді я почав апелювати до його безхмарного дитинства, проведеного посеред луків Лейтон Баззард, які рясніють маргаритками. Це подіяло. Принаймні, наприкінці він дав мені слово, що викине Флорінду з голови й вирушить у нетривалу подорож за кордон, позаяк важко знайти кращий спосіб відволіктися. Я супро-

воджуватиму його до Рагузи¹. Як бачите — все за-
лагоджено. І якщо як невелику компенсацію за цю
неоціненну послугу тітонька побажає піднести мені
симпатичну шпильку для кашне — я навіть візьму
на себе зобов'язання вибрати її,— мені й на дум-
ку не спаде відмовлятися. Я належу до тих молодих
людей, які переконані, що коли вже їдеш за кордон,
то не можна одягатися абияк.

За кілька тижнів у Блекпулі та інших курортних
містечках, де постійно звучить музика і виспівують
пісні, перше місце за популярністю, безумовно, посів
такий приспів:

*За що тебе любити, Флорі,
Коли з тобою справжнє горе?
Я завтра вирушаю в море — sorry!*

---

¹ Історична назва хорватського міста Дубровник, розташованого на узбережжі Адріатичного моря.

Ма, що казала правду

— Жила собі Жінка, що казала правду,— почав свою розповідь Реджинальд.— Звісно, не всю відразу, а поступово, частинами. Так само, як лишайник потроху розростається на здоровому на вигляд дереві. Усе почалося з малого, без особливих причин, якщо не брати до уваги того, що життя її було досить порожнім,— а за таких обставин легко набути звичку говорити правду про різні дрібниці. Потім їй стало дедалі важче відокремлювати більш важливі речі від речей, що були не настільки значними, і нарешті вона почала говорити правду про свій вік. Вона стверджувала, що їй сорок два роки і п'ять місяців — зверніть увагу, на той час вона, прагнучи абсолютної правдивості, точно повідомляла навіть кількість місяців.

Ангелів у небесах це, можливо, тішило, а от її старшій сестрі зовсім не подобалося. Тому в день народження Жінки сестра піднесла їй листівку з краєвидом Єрусалима з Елеонської гори замість квитків до опери, про які та мріяла. З якого боку не подивися, листівка й квитки до опери — зовсім не одне й те

саме. Помсти старших сестер інколи доводиться чекати довго, але, як і Південно-Східний експрес, вона щоразу прибуває вчасно.

Приятельки Жінки намагалися стримати її, нагадуючи, щоб вона не надто зловживала своїм захопленням, але вона на це відповідала — мовляв, я «повінчана із правдою». У результаті деякі її знайомі дійшли висновку, що з'являтися разом із нею в товаристві — не цілком розсудливо. А ще за деякий час ряди її приятельок почали помітно рідшати. Її прагнення говорити правду перестало відповідати, так би мовити, списку візитів. Жінка, наприклад, детально і правдиво описала Міріам Клопшток, який вигляд та мала на балі в Ілексів. Міріам, звісно, дуже спантеличила ця відверта думка.

Одне слово, незважаючи на те що Жінка щонеділі молилася в церкві за те, щоб Господь послав нам загальний мир, час, у якому ми живемо, сповнений нерозв'язних суперечностей.

Шкода, що в неї не було родини й дітей,— із цим погоджувалися всі. Коли в домі є дитина або дві, мимоволі доводиться приборкувати своє надто відверте прагнення до правди. Діти взагалі даються нам для того, щоб ми стримували прояви найкращих почуттів. Тому сцена, з усіма своїми умовностями, ніколи не зрівняється з тими умовностями, з яких складається реальне життя; навіть у драмах Ібсена актори розкривають перед публікою те, що кожний із нас змушений приховувати в душі в присутності прислуги й дітей.

Потроху Жінка почала розуміти, що стає рабинею того, що колись було лише схильністю її ества; й одного разу їй спало на думку знову повернутися до, так би мовити, «часткової правди». Адже будь-яка жінка говорить дев'яносто відсотків правди своїй кравчині, а решта десять є тим недоторканим мінімумом, межі якого клієнт, який поважає себе, нізащо не переступить.

Заклад мадам Драга саме й служив місцем зустрічі оголеної істини й одягненої вигадки, і Жінка вирішила саме там докласти героїчних зусиль і повернутися до невивадливої неправди колишніх часів. Мадам саме перебувала в піднесеному стані духу, і вигляд у неї був такий самий, як у сфінкса, якому все достеменно відомо, але він уважає за краще про все мовчати. Якби мадам була військовим міністром, вона б прославилася й у цій царині, але задовольнялася солідним прибутком.

— Якщо я отут трохи заберу, а тут — міс Хауард, прошу вас, потерпіть іще трошки,— тут теж, то, гадаю, так вам буде значно зручніше!..

Жінка замислилася. Від неї було потрібно лише невелике зусилля, щоб погодитися з думкою мадам. Але звичка говорити правду вкоренилася в її серці надто глибоко.

— Боюся,— затинаючись, вимовила вона,— що отут трошки, ну ще зовсім трошки...

І саме оце «трошки» стало мірою її повернення в обійми правди. Мадам зазвичай не подобалося, коли їй суперечили, ставлячи під сумнів її професій-

ні навички, а коли вона починала дратуватися, то це неминучо відбивалося на розмірах рахунку за роботу.

А невдовзі сталося те жахливе, що, як і передбачала Жінка, неодмінно мало відбутися, оскільки ще одна дрібна, ну зовсім уже незначна правда постійно не давала їй спокою у хвилини ранкового пробудження. Й одного вогкого ранку, в середу, насилу добираючи слова, вона дорікнула куховарці тим, що та регулярно пиячить. Згодом ця сцена пригадувалася їй так яскраво, що здавалося, ніби її намальовано в її уяві самим Еббі¹. Куховарка була гарна, але їй довелося піти.

А наступного дня до ланчу з'явилася Міріам Клопшток власною персоною. Жінки й слони ніколи не забувають образ, яких їм завдали.

Реджинальд і його грама

Реджинальд немов у знеможі опустив повіки, як це робить людина, яка має досить густі та гарні вії й не вважає за необхідне це приховувати.

— Днями,— сказав він,— я засяду й напишу видатну п'єсу. Ніхто нічого в ній не зрозуміє, але глядачі

---

¹ Еббі, Едвін Остін (1852–1911) — американський і англійський живописець, чудовий ілюстратор.

розійдуться з невиразним відчуттям незадоволеності власним життям і всім, що їх оточує. Потім вони перемінять шпалери у своїх кімнатах і все забудуть.

— А як бути з тими, у кого дубові панелі у вітальні та їдальні? — запитав його співрозмовник.

— Нехай займаються килимами на сходах, — знизав плечима Реджинальд. — Не можу ж я відповідати за всіх і кожного. Моя драма має пробуджувати духовну активність. Було б непогано, якби якийсь єпископ привселюдно заявив, що вона є аморальною й водночас прекрасною, що жодному драматургові нічого подібного досі й на думку не спадало. Тоді всі почнуть обговорювати єпископа, а п'єсу дивитимуться від початку й до кінця, оскільки іншого виходу в них не буде. Адже потрібна неабияка мужність, щоб, повертаючи до себе загальну увагу, покинути зал у середині другого акту, знаючи, що екіпаж буде подано тільки о дванадцятій. Так — я почну дію з убивчої сцени: посередині пустельного простору згряя вовків шматує якусь здобич. Самих вовків, звісно, не видно, зате чути, як вони гарчать і з хрускотом розгризають кістки. Непогано, якби й сморід, що йде від хижаків, відчувався в залі для глядачів. Уявляєте, як це виглядало б у програмці: «Вовки в першому акті, постановка Джамрака¹». Стара леді Вортлберрі, яка не пропускає жодної прем'єри, обов'язково заверещить. Відтоді, як вона втратила першого чоловіка, нерви в неї нікуди не годні. Її чоловік раптово помер, спо-

---

¹ Один із співвласників відомого цирку Барнума.

стерігаючи за грою в гольф на першість графства; пройшов дощ, і сім із дев'яти лунок на два з половиною дюйми заповнилися водою. Гадають, він помер від надмірного нервового напруження. Леді пережила страшне потрясіння — адже то був перший чоловік, якого вона втратила, і відтоді вона щоразу верещить, коли відбувається щось хвилююче. А вже якщо публіка почує вереск леді Вортлберрі, можна вважати, що успіх забезпечено.

— А як же сюжет?

— В основу сюжету, — відповів Реджинальд, — буде покладено одну з тих невеликих драм, які трапляються мало не щодня. Візьміть хоча б історію з Мадж-Джервісами, що має віддалену схожість із тим, що відбувається в поемі «Енох Арден»¹. Одружені вони були лише років з півтора, й обставини перешкоджали їм часто бачитися. Чоловікові завжди було потрібно зіграти в гольф то в одному кінці країни, то в іншому, а дружина із благодійними намірами відвідувала нетрі, причому ставилася до цього настільки ж серйозно, як інші ставляться до спорту. Вона була членом «Товариства самотніх душ», а за ними значиться видатна заслуга: вони одного разу мало не перевиховали якусь пралю. Взагалі ж іще нікому не вдавалося перевиховати пралю, тому й конкуренція в цій справі була неймовірною. Можна півсотнями

---

¹ «Енох Арден» — поема Альфреда Теннісона (1809–1892), одного з найвидатніших англійських поетів вікторіанської епохи.

рятувати самотніх прибиральниць, пригощаючи їх чаєм із бісквітами і впливаючи на них особистим прикладом, але з пралями все інакше, та й платня в них вища. Праля, про яку я згадав, родом із Бермондсі або його околиць, швидко почала виправдовувати надії, що покладалися на неї, і зрештою було вирішено, що її можна ледь не виставляти у вітрині як зразок досягнень добропорядності. Але спершу її вирішили продемонструвати в салоні Агати Кемелфорд. І треба ж було трапитися, що серед наїдків помилково опинилися шоколадні цукерки з лікером — із найсправжнісіньким лікером. Певна річ, праля витягла їх усі із вази, сховала в затишному куточку й заходилася ласувати. Щойно лікер подіяв, вона почала зображувати свійських тварин, як це завжди робили в них у Бермондсі. Спочатку вона зобразила ведмедя, що танцює, а Агата, як ви знаєте, не любить танців. Потім вона заплигнула на рояль і зобразила мавпочку шарманщика — причому досить реалістично. Потім вона звалилася всередину рояля, оголосивши, що відтепер вона — папуга в клітці. І хоча ця вистава була чистим експромтом, підготувалася вона до неї пречудово, навіть жодного разу не схибилла. Раніше там ніхто нічого подібного не бачив і не чув, за винятком баронеси Бубельштайн, якій довелось одного разу бути присутньою на засіданні австрійського рейхсрату. Що стосується Агати, то вона зараз проходить курс лікування в Бакстоні.

— Ну, а драма?

— О, так, Мадж-Джервіси! Словом, жили вони в мирі та злагоді, і шлюб їхній зводився до періодичного обміну листівками. Але одного чудового дня вони опинилися поряд на якійсь нейтральній території, де інколи сходяться пари, що однаковою мірою цінують праль і гольф, і виявили, що їх безнадійно розділяє питання про ставлення до розпорядження фінансами. Зрештою, вони швидко дійшли висновку, що найрозумнішим буде розлучитися. У результаті колишній дружині дісталось опікунство над перськими кошентами, що їй належало здійснювати протягом дев'яти місяців на рік; узимку ж, коли вона вирушає за кордон, кошента повертаються до колишнього чоловіка. Ось вам матеріал для драми, вирваний безпосередньо з життя,— так би мовити, плоть від плоті. Цю п'єсу можна було б назвати так: «Ціна імперії». Щоправда, доведеться ще попрацювати над питанням про спадкову схильність до протистояння з соціальним середовищем. Батька цієї жінки я, мабуть, зроблю посланцем у Німеччині — там, певно, її остаточно опанує пристрасть до перевиховання бідняків, незважаючи на станові забобони. *C'est le premier pas qui compte*¹,— як зауважило підросле зозулення, заковтуючи свого прийомного татуса. По-моєму, непогано сказано.

— Ну, а вовки?

— А вовки відіграватимуть роль підтексту, прихованого мотиву, що розвивається десь на задньому

---

¹ Це лише початок (*фр.*).

плані, однак виразного пояснення їхньої присутності в п'єсі так і не буде дано. Зрештою, в житті сила-силенна незбагненого. А якщо в когось із персонажів не знайдеться відповідної репліки про одруження, розірвання шлюбу або міністерство закордонних справ, то завжди можна відчинити вікно й прислухатися до того, як виють і гризуться вовки. Але це вже у крайньому разі.

Феджинальд про безневинність

Феджинальд застромив у петлицю нового піджака гвоздику саме того відтінку, що зараз був у моді, і схвально оглянув себе в дзеркалі.

— Ось таким,— зауважив він,— мене міг би написати живописець із великим майбутнім. Це рідкісна розрада — увійти в історію як «Юнак із рожевою гвоздикою». Таку картину варто було б помістити на обкладинці каталогу компанії, що торгує квітами.

— Юність припускає безневинність,— посміхнувся співрозмовник.

— Але ніколи не поводитьсь відповідно до таких припущень. По-моєму, юність і безневинність — уза-

галі різні речі. Люди туманно міркують про дитячу безневинність, але й на чверть години не випускають своє чадо з очей. «Хто над чайником стоїть, у того він не кипить». Я знав одне воістину безневинне хлопця; його батьки займали високе становище в суспільстві, але від самого раннього дитинства оберігали його від усіляких сумнівів і спокус. Він вірив у чесність компаній, у чистоту й прозорість виборів, у те, що жінки виходять заміж по любові, і навіть у те, що існують способи виграти в рулетку. Він досі почасти вірить у це, але грошей втратив більше, ніж міг собі дозволити. Востаннє, коли я чув про нього, він свято вірив у свою безневинність, хоча в це відмовлявся повірити суд присяжних. Щодо мене, наразі я абсолютно чистий стосовно того, в чому мене зазвичай підозрюють, і цілком обґрунтовано думаю, що ці обвинувачення так і залишаться бездоказовими.

— Досить несподівана позиція!

— Мені завжди подобалися люди, які здійснюють непередбачувані вчинки. Адже у вас викликає захват людина, яка самотужки, причому голіруч, убила лева? Але повернімося до безневинності. Дуже давно, коли я розсварився з більшою кількістю людей, ніж звичайно... Здається, й ви тоді опинилися в їхньому числі — мабуть, відбувалося це в листопаді, адже ближче до Різдва я стаю більш терпимим... Одне слово, мені спало на думку написати книгу. Я задумав її як мемуари, в яких нічого не збирався приховувати.

— Але, Реджинальде!..

— Приблизно такою самою була реакція герцогині, коли я їй про це розповів. Більше я на цю тему не розводився, але незабаром усі вже знали, що я написав книгу, і вона ось-ось має вийти друком. У результаті я став чимось на кшталт золотої рибки в акваріумі, хоча й усіяло шукав усамітнення. Мене відшукували в найнесподіваніших місцях і починали благати, а інколи й категорично вимагати, щоб я прибрав зі своєї книги те, чого, швидше за все, й не було насправді, або те, про що я вже давно забув.

А один раз у бельетажі театру я опинився за місці Міріам Клопшток. Щойно ми сіли, як вона почала докладно розповідати про те, як поводить у ванній кімнаті її чау-чау, якого, за її словами, варто було б за це викреслити із заповіду. Ми коротко обмінялися думками з цього приводу, тому що нам заважали ті, хто бажав дивитися п'єсу, а голос у Міріам міг посперечатися з ерихонською трубою. Їй свого часу навіть заборонили виступати за місцеву команду з хокею на траві, тому що, коли її ноги під час чергової бійки заплутувалися в екіпіруванні суперниці, навіть на найвіддаленішому ряду трибун було чітко чути, що вона думає з цього приводу. Коли ж я необережно зауважив, що завжди вважав її чау-чау шпіцом, Міріам не витримала. Обміркувавши з хвилину те, що я сказав, вона заявила: «Ви ж обіцяли мені, що ніколи про це не згадуватимете! Схоже,

ви не з тих людей, які вміють дотримувати слова». Я дочекався, поки відвернуться ті, хто з невдоволенням поглядав на нас, і відповів, що, правду кажучи, вважаю за краще утримувати білих мишей. Тоді вона заходилася рвати програмку на дрібні клаптики, а потім сердито заявила: «Ви, виявляється,— не та людина, якою я вас уважала». Більше ми не обмінялись жодним словом, але вона продовжувала шматувати програмку й розкидати клаптики навколо себе, поки хтось із сусідів не поцікавився, чи не час послати по кошик для сміття. Я втратив будь-яку цікавість до п'єси й не залишився на останню дію.

Потім іще ця місіс... ох, ніяк не згадаю, як її звати, але вона живе на такій вулиці, про яку жоден кебмен і знати не знає, і щосереді завжди вдома. Яюсь вона налякала мене мало не до гикавки, загадково оголосивши на закритому вернісажі: «Взагалі ж, мені не слід було б тут перебувати — адже сьогодні один із моїх днів». Я негайно подумав, що, можливо, вона страждає на якісь припадки, і зараз один із них може початися. Уявляєте, яка могла б вийти незручність, якби вона раптом уявила себе якимсь там Чезаре Борджія або святою Єлизаветою Угорською? На закритих вернісажах такі речі відразу впадають в око, і приємного в цьому мало. Але виявилось, що вона лише мала на увазі, що того дня була середа, а в цьому не було нічого поганого.

А ось із Клопштоками в неї інші відносини. Вона рідко робить візити, але любить нагадувати мені

про казус, що стався на одній із садових вечірок родини Боуїл, коли вона випадково вгатила по носі його світлості крокетним молотком, а його світлість у відповідь брутально вилаявся німецькою. Насправді потерпілий просто продовжував обговорювати з приятелем французькою перипетії справи Гордона Беннета¹, суті якої я вже не пам'ятаю — там згадувався чи то винахідник нового підводного човна, чи то якийсь процес із розірвання шлюбу, а ця дама не тільки прийняла французьку мову за німецьку, але й схибила аж на два дюйми. Хоча сама вона воліє думати інакше. До речі, потім вона навіщось сказала мені, що запросто може перелічити все, що вдягла на себе того дня. А я на це відповів, що не хочу, щоб моя книга була схожою на список речей, які здали у пральню, і відразу на мене посипалися обвинувачення в тому, що я неправильно зрозумів її думку.

Але ж є ще і юнак Чилворт, на вигляд цілком симпатичний, поки мовчить або повторює тільки те, що йому сказали. Але час від часу в нього виникає бажання вимовити щось дотепне або поділитися своїми міркуваннями, а результат виходить схожим на те, ніби сорока намагалася вити гніздо в розпал

---

¹ Реджинальд помилився: йшлося, швидше за все, про змагання на кубок Гордона Беннета (американського журналіста й видавця, відомого своїми екстравагантними витівками), що присуджувався переможцям у перегонах на яхтах, автомобілях, аеропланах, а також у змаганнях повітряних куль.

бурі. Почувши звідкілясь про мою майбутню книгу, він надумав повсюди ходити за мною, щоб змусити мене включити до неї його міркування про взаємини Росії й Китаю, а тепер почувається ображеним, тому що я не маю наміру цього робити.

І ось після всього цього я остаточно дійшов думки, що натхнення найкраще шукати в Парижі.

Шляхи Господні

У Ванесси Пеннінгтон були чоловік — бідний, але з окремими чеснотами, що зменшують цю ваду, і шанувальник — людина досить заможна, але не позбавлена почуття гумору. Багатство вивищило шанувальника в очах Ванесси, але згодом його уявлення про те, як розпорядитися собою, змусили його покинути, а потім і остаточно забути кохану. Надалі він згадував про неї лише в години відпочинку від своїх численних і заморочливих занять.

Аларік Клайд кохав Ванессу й уважав, що кохатиме її завжди, і все ж таки дозволив іншій особі непомітно захопити й підкорити його. А відбулося це тому, що він уявив, начебто завзяте утримання від прояву чоловічих інстинктів — щось на кшталт добровільного самоув'язнення. Його серце розкрилося

назустріч незвіданому, а незвідане поставилося до нього прихильно. Коли людина молода, сповнена сил і не зв'язана обставинами, життя здається прекрасним і сповненим благ. Та скільки чоловіків, що колись були молодими та вільними, але давно скорилися долі! І всі вони знали й високо цінували незвідане, однак зрештою відкинули його зачарування й повернулися до звичної колії, наїждженої багатьма поколіннями.

Клайд мандрував світом, як давньогрецький бог, полював і мріяв, загравав зі смертю й проповідував, пересуваючись разом зі своїми кіньми, слугами, собаками й провідниками від одного населеного пункту на краю світу до іншого. І дикуни у джунглях, і степові кочівники його зустрічали привітно. На берегах гірського озера, що потопало в тумані, він стріляв у диких птахів, які летіли йому назустріч з іншого континенту; на околицях Бухари спостерігав за тим, як змагаються вершники-арії; у напівосвітленій кав'ярні захоплено стежив за одним із тих чудових і незабутніх примітивних танців, які вже неможливо забути, а завершивши виснажливо довгий маршрут до верхів'їв ріки Тигр, із насолодою плавав і хлюпався в її водах, що обпалювали холодом.

Тим часом Ванесса у себе вдома на тихій вулиці в Бейсуотері¹ раз на тиждень складала список білизни, яку відсиляли до пральні, навідувалася на розпрода-

---

¹ Район у північно-східній частині Великого Лондона, що не вважався на початку ХХ століття респектабельним, але був розташований поблизу Гайд-парку.

жі, а коли в неї виникала думка приготувати щось незвичайне, намагалася по-особливому засмажити звичайну тріску. Іноді вона бувала на вечірках, де грали в бридж. Якщо гра виявлялася не надто захопливою, там можна було почути чимало новин про приватне життя королівської родини. Почасти Ванесса тішилася з того, що Клайд обрав те, що йому до душі. Вона без особливого піетету ставилася до респектабельності, хоча сама бажала б стати більш респектабельною — заради більшого життєвого комфорту. Ось тоді й виявилися б її найкращі жіночі якості. Зовсім непогано вважатися гідною людиною, але все ж таки приємно жити неподалік Гайд-парку.

Але трапилося так, що її тихий і позитивний чоловік раптово помер, і все, що Ванесса досі думала про респектабельність і про вибір Клайда, раптом стало непотрібним і втратило будь-який сенс. Новини про зміни в її налаштованості, що неквапливо, але неухильно поширювалися, заставляли Клайда то в одному, то в іншому місці, й одного разу, коли він перебував в оренбурзькому степу, навіть змусили його зробити зупинку, щоб розібратися у власних почуттях.

Доля зненацька й, мабуть, занадто наполегливо усунула всі перешкоди з його шляху. Ніщо тепер не заважало йому з'єднатися з Ванессою. Клайд очікував, що ця обставина наповнить його радістю, але те, що він зараз відчував, не можна було порівняти з тим душевним підйомом, який він пережив чотири місяці тому, коли після виснажливої погоні, яка

тривала цілу добу, одним удалим пострілом поклав сніжного барса. Звісно, повернувшись додому, він попросить Ванессу стати його дружиною, але за єдиної умови: за жодних обставин він не розлучиться зі своїм новим уподобанням. Ванесса змушена буде погодитися, і вони разом зроблять крок у незвідане.

Ванесса привітала повернення свого шанувальника з величезним полегшенням. Після смерті Джона Пеннінгтона обставини її життя стали ще більш скрутними, і тут уже Ванессі стало не до Гайд-парку. Вона, звісно ж, була незалежною, але водночас не належала до тих жінок, для яких незалежність означає занадто багато.

Умова, яку поставив Клайд, була прийнята без будь-яких заперечень. Ванесса сказала, що готова піти за ним хоч на край світу, та оскільки Земля, як відомо, кругла, тішилася надією, що як би далеко людина не забралася, рано чи пізно вона все одно опиниться в околицях Гайд-парку.

Але вже на схід від Будапешта її надії почали руйнуватися, а коли Ванесса виявила, що її новий чоловік знайомий із Чорним морем значно краще, ніж вона з Ла-Маншем, у неї з'явилися недобрі передчуття. Освіченій і добре вихованій жінці така подорож здалася б надзвичайно захопливою, але у Ванесси вона викликала лише два почуття — переляк і відчуття дискомфорту. Її кусали всілякі комахи, і вона підозрювала, що лише повна флегматичність заважала верблюдам і в'ючним мулам зайнятися тим самим.

Клайд перевершував самого себе, намагаючись урізноманітити їхні нескінченні пікніки в пустелях і горах, але навіть охолоджений у вічних снігах «Хайдсік»¹ не приносив задоволення, коли було цілком очевидно, що смаглявий слуга, що шанобливо наповнює келихи, чекає лише слушної нагоди, щоб перерізати тобі горло. Клайд марно нахвалював відданість цього Юсуфа, якої не знайти у європейській прислуги, тому що Ванесса абсолютно точно знала, що всі люди зі смаглявою шкірою з такою ж легкістю позбавляють людину життя, з якою мешканці Бейсуотера беруть уроки вокалу.

Слідом за дратівливістю й невдоволенням прийшло розчарування: на жаль, чоловік і дружина так і не змогли знайти ґрунту для спільних інтересів. Звички та міграції шотландських тетеруків, звичаї та фольклор татарів і туркменів, екстер'єр козацьких коней — усі ці нікому не потрібні речі викликали у Ванесси лише гидливу байдужність. Клайд, зі свого боку, теж не був у захваті від звістки про те, що королева Іспанії не визнає рожево-лілового кольору або що якась герцогиня, до смаків якої йому було байдуже, виявила в собі бурхливу пристрасть до маслин із яловичиною.

Ванесса дедалі глибше переконувалася, що чоловік, який, окрім мандрівної вдачі, має твердий

---

¹ Сорт дорогого шампанського, улюблене вино кінозірок і європейської аристократії.

прибуток,— не таке вже й велике благо. Одна справа — вирушити слідом за ним на край світу, й зовсім інша — розташуватися там, як удома. Навіть респектабельність утрачала багато своїх позитивних якостей, опинившись у похідному наметі.

Засмучена тим, яким стало її нове життя, Ванесса надзвичайно зраділа, коли в особі містера Добрінгтона, випадкового знайомого, з яким доля звела їх на вбогому заїжджому дворі в якомусь кавказькому містечку, їй трапилася нагода відволіктися від своїх пригод. Добрінгтон видавав себе за англійця, але робив це більше з поваги до пам'яті своєї матері, яка, за чутками, почасти була зобов'язана своєю появою на світ якійсь англійській гувернантці, котра ще в минулому столітті працювала в Лемберзі. І якби, звертаючись до Добрінгтона, хтось зненацька назвав його «Добрінський», він би, напевно, миттю озвався.

На перший погляд, цей пан не здавався еталонним зразком чоловічої породи, але в очах Ванесси він став неначе сполучною ланкою з тією цивілізацією, яку її Клайд, схоже, категорично відкидав. Добрінгтон умів доречно проспівати популярний романс, згадував імена деяких герцогинь так, немов був знайомий із ними, а у хвилини особливої наснаги висловлювався навіть і в тому сенсі, начебто й герцогині з ним поводяться запросто. Він міг указати на ті чи ті вади в кухні або винному льосі кількох найрозкішніших лондонських ресторанів — то була критика найвищого гатунку, і Ванесса слухала його слова з побожним

захватом. Але найголовніше, він співчував — спершу обережно, а потім дедалі відвертіше — її невдоволенню Клайдом і його жагою мандрів.

Справи щодо нафтових свердловин завели Добрінгтона в околиці Баку, але дорогою назад він змінив свій маршрут таким чином, щоб той якомога точніше збігся з маршрутом його нових знайомих. І поки Клайд торгувався з перськими баришниками, полював на диких кабанів у прикаспійських хащах і додавав до списку своїх середньоазіатських трофеїв нові види копитних, Добрінгтон із Ванессою обговорювали, як слід дамі пристойно поводитися в пустелі, і день у день їхні погляди на цей предмет ставали ближчими.

Як результат — одного разу ввечері Клайд був змушений вечеряти на самоті, читаючи у проміжках між стравами довгого листа від Ванесси, яка виправдовувала свій учинок тим, що значно краще почуватиметься, спілкуючись із близьким їй за духом чоловіком десь у цивілізованих краях.

Незважаючи на те що Ванесса керувалася найшляхетнішими спонуканнями, їй страшенно не пощастило: просто в день втечі вона та її коханець потрапили до рук курдських розбійників.

Опинитися в ув'язненні в злиденному курдському сільці, у найтіснішій близькості з людиною, що доводиться їй зовсім не чоловіком, до того ж, бути в центрі уваги всієї Європи, що вболіває за її жорстоку долю,— саме цього Ванесса бажала найменше

в світі. А тут іще й міжнародні ускладнення, що було вже зовсім недоречним.

«Даму-англіяку та її чоловіка-іноземця захоплено курдськими розбійниками, які вимагають викуп»,— депешу такого змісту отримав британський консул, резиденція якого перебувала ближче від інших до місця їхнього ув'язнення. Добрінгтон же лише за духом був англійцем, решта в ньому належала імперії Габсбургів, а ті не відчували ані гордості, ані задоволення від того, що серед їхніх підданих є й ця конкретна особа. Швидше за все, вони охоче обміняли б Добрінгтона на якогось рідкісного птаха або ссавця для свого зоологічного саду в Шенбрунні, але для збереження гідності на міжнародній арені їм довелося виявити певну заклопотаність.

Але в той час як міністерства закордонних справ двох держав уживали належних заходів для повернення волі своїм підданим, відбувся ще один прикрий інцидент. Клайд, переслідуючи втікачів,— не стільки з бажання розправитися з ними, скільки через те, що саме цього від нього й чекали, опинився в полоні в тієї самої зграї розбійників-курдів. Дипломати ж, продовжуючи докладати зусиль для полегшення долі дами, що опинилась у скруті, почали виявляти ознаки деякої знервованості. І не дивно — їхнє завдання різко ускладнилося. Один молодий і легковажний джентльмен із Даунінг-стріт навіть зауважив: «Ми будемо раді звільнити будь-якого з чоловіків місіс Добрінгтон, але спершу нам хотілося б знати, скільки їх у неї».

Для жінки, яка високо цінувала респектабельність, це пролунало як фатальний вирок.

Тим часом становище бранців ставало дедалі складнішим. Коли Клайд розтлумачив розбійникам, у яких стосунках він перебуває з парою втікачів, ті перейнялися до нього гарячим співчуттям, але наклали вето на саму думку про криваву розправу, тому що Габсбурги, певно, наполягатимуть на тому, щоб Добрінгтона повернули цілим і, по можливості, неушкодженим. При цьому вони не заперечували проти того, щоб Клайд щопонеділка і щочетверга протягом півгодини лупцював підступного суперника. Однак Добрінгтон, дізнавшись про це, миттєво зробився таким зеленим, що ватажок розбійників, злякавшись за його життя, був змушений анулювати своє рішення.

Трійця, яка тулилася в тісній хатині на кам'янистому схилі, що продувався всіма вітрами, з нестерпною тугою відраховувала довгі години та дні. Добрінгтон був надто наляканим, щоб вести будь-які розмови, Ванесса була надто ображеною, щоб відкрити рота, а Клайд перебував у мовчазних роздумах. Дрібний лемберзький негоціант одного разу набрався хоробрості й тремтячим голосом затягнув популярну пісеньку, але коли дійшов до того місця, де йшлося про повернення додому, Ванесса розридалася й попросила його замовкнути. Тиша обступила бранців з усіх боків. Лише тричі на день вони сходилися зі своїх кутів у центр хатини, щоб ворожо поглядаючи одне на одного, поспіхом проковт-

нути вбогу їжу, яку їм доставляли. Приблизно так тварини, що живуть у пустелі, з мовчазною ворожістю скоса поглядають одна на одну на водопої, а потім розходяться й зникають у ночі.

За Клайдом стежили не так суворо, як за іншими. «Ревнощі приковують його до жінки» — приблизно так думали викрадачі. Вони не знали, що інша, значно щиріша любов кликала його сотнями голосів, що лунали звідусіль. Й одного разу ввечері, помітивши, що увага стражів на щось відволіклася, Клайд зійшов у долину — і так повернувся до вивчення середньоазійської флори й фауни.

Решту бранців почали стерегти з потроєною пильністю, але Добрінгтон анітрохи не шкодував про зникнення Клайда.

Довга рука або, точніше, товстий гаманець дипломатії, нарешті посприяли звільненню полонених. Однак Габсбургам не довелося порадіти з того, що гроші витрачено не марно. На набережній одного невеликого чорноморського порту, де ця пара, нарешті знову зіткнулася з благами цивілізації, Добрінгтона покусав собака, на вигляд скажений, хоча, швидше за все, просто нерозбірливий. Покусаний не став чекати на появу перших симптомів сказу й помер від переляку, а Ванесса вирушила додому сама, дивним чином відчуваючи, як потроху до неї повертається респектабельність.

Клайд, незважаючи на те що був надзвичайно зайнятий вичитуванням набору своєї книги про серед-

ньоазійських тварин, усе ж таки знайшов час і подав на розлучення. По завершенню процесу з розірвання шлюбу він поспішив вийти до милих його серцю безкрайніх просторів пустелі Гобі, щоб зібрати там матеріал для нової книги про тамтешню фауну.

Ванессі ж, завдяки вмінню смажити тріску, якою вона набула в минулому, вдалося отримати місце при кухні одного ресторанчика у Вест-Енді. Заклад посередній, зате буквально за два кроки від Гайдпарку.

Загублений санджак¹

Мюремний священик увійшов до камери, щоб дати засудженому останнє втішання й напуття.

— Єдине, про що я попрошу,— звернувся до нього той,— щоб хтось вислухав мою історію, не перериваючи. Це послужить мені найкращою розрадою.

— У нас не так уже й багато часу,— сказав священик, скося глянувши на годинник.

Засуджений мимоволі здригнувся, однак узявся до розповіді.

---

¹ Санджак (*тур.*) — адміністративний район в Османській імперії, губернія.

— Багато хто вважає, що я маю зазнати покарання за жадливі вчинки, які скоїв. Але насправді я жертва — жертва тієї обставини, що через свою вдачу не зумів отримати пристойної освіти.

— Он як?! — здивувався священник.

— Саме так. Якби я був відомий в Англії як один із небагатьох фахівців, які знають фауну Зовнішніх Гебридських островів, або міг цитувати строфи поем Камоенса в оригіналі, тоді того критичного моменту, коли встановлення моєї особистості було питанням життя або смерті, я б зумів безпомилково довести, що це саме я, а не хтось інший. Однак освіту я отримав досить скромну й належу до того пересічного типу людей, які уникають дізнаватися нове. Мені дещо відомо про садівництво й історію, трохи — про старих майстрів, але я не зміг би одразу сказати, що таке Стелла ван дер Лоопен — сорт хризантем, героїня американської Війни за незалежність або ж полотно Джорджа Ромні, що зберігається в Луврі.

Священик засовався на стільці. На свій сором, він виявив, що будь-який із перелічених варіантів уявляється йому цілком можливим.

— Я закохався, або переконав себе, що закохався, у дружину місцевого лікаря, — вів далі засуджений. — Навіщо мені це знадобилося, не можу сказати, тому що досі не знаю, чи була вона такою вже гарною зовні й чи мала якісь особливі душевні якості. Подумки повертаючись до минулого, я доходжу

висновку, що вона, мабуть, була цілком пересічною особою, однак і лікар же колись закохався в неї, а те, що доступно одній людині, доступно й іншій. Жінка ця прихильно приймала знаки уваги й певною мірою навіть заохочувала мене, але, мабуть, не цілком розуміла, що в думках у мене щось більше, ніж звичайна дружня приязнь. Я знаю, що перед лицем смерті людина зобов'язана говорити тільки правду.

Священик щось невиразно пробурмотів — у тоні його пролунало схвалення.

— Так чи так, але вона відверто злякалася, коли одного разу ввечері я, скориставшись відсутністю лікаря, оголосив їй про те, що здавалося мені справжньою пристрастю. Вона почала благати мене зникнути, піти з її життя, і мені, напевно, так і слід було вчинити, хоча я просто не уявляв, як це здійснити. Романи, які я прочитав, свідчили, що таке трапляється досить часто, і якщо вже ви помилилися в почуттях жінки до вас, то найкраще, що можна зробити,— це вирушити служити до Індії, до якогось віддаленого прикордонного форту.

Того вечора, плентаючись до свого будинку досить брудною дорогою, що була геть розбита колесами екіпажів, я погано уявляв, яку лінію поведінки мені варто обрати, але якийсь невиразне почуття підказало мені, що перед сном слід зазирнути в атлас. Аж тут, уже в повній темряві, я раптом наштовхнувся на мерця.

На обличчі священика відбилася жвава цікавість.

— Зважаючи на одяг та знаки розрізнення, небіжчик був капітаном Армії спасіння¹.

Мабуть, він став жертвою нещасного випадку: обличчя його було спотворено до невпізнанності. І тут у мене з'явилася дивна й у той же час зваблива думка: адже це чудова, найрідкісніша можливість розпрощатися з самим собою й назавжди зникнути для всіх, хто мене знав, і передусім — для дружини лікаря. Не знадобиться вирушати в ризиковану подорож у далекі країни: все, що мені потрібно,— просто помінятися одягом із жертвою того, що сталося, без свідків дорожньої пригоди, й стати іншою людиною.

На превелику силу я роздягнув труп і натяг на нього свій одяг. Усякий, кому доводилося мати справу з мертвим капітаном Армії спасіння, та ще й у повній темряві, зрозуміє, наскільки це було непростим завданням. У моїх кишнях було вдосталь грошей — вирушаючи освідчуватись у коханні, я прихопив із собою все, що в мене було, мабуть, потай сподіваючись схилити мою кохану до негайної втечі від чоловіка. Тому, коли я, намагаючись зали-

---

¹ Армія спасіння — міжнародна релігійна і благодійна організація, заснована в 1865 році у Великій Британії для надання допомоги нужденним. Відповідно до своєї назви, структура Армії Спасіння нагадує армійську: на чолі її стоїть «генерал», існують «офіцери», рядові члени називаються «солдатами» і носять уніформу та знаки розрізнення. Регіональні відділення організації іменуються «корпусами».

шитися непоміченим, вирушив у нове життя в об-разі безіменного члена Армії спасіння, у мене було достатньо коштів, щоб скромно прожити протягом досить тривалого часу.

Незабаром я дістався до сусіднього містечка, де в цей час відбувався щорічний ярмарок, і, незважаючи на пізній час, за кілька шилінгів отримав вечерю й нічліг у дешевій таверні. А з наступного ранку я почав безцільно мандрувати, перебираючись із одного містечка до іншого і з відразу згадуючи про свій несподіваний і, мабуть, безглуздий вчинок.

За кілька днів я нашттовхнувся в місцевій газеті на повідомлення про моє вбивство, скоєне невідомою особою. Я уважно прочитав сповнений подробиць репортаж про цю трагічну подію. Спочатку він викликав у мене тільки похмуру посмішку, але невдовзі посміхатися мені перехотілося. Я дізнався, що вбивство це приписується члену Армії спасіння, людині з сумнівним минулим, якого місцеві жителі помітили, коли він ховався на дорозі поблизу місця злочину.

Ситуація ставала критичною. Те, що я вважав за дорожню пригоду, було, цілком імовірно, жорстоким нападом, що закінчився вбивством, і, поки справжнього злочинця не знайдено, мені буде дуже непросто пояснити свою роль у тому, що сталося. Звісно, я міг надати документи, що підтверджують мою особу. Але як, не згадуючи дружину лікаря, пояснити причину, що змусила мене обмінятися одягом з убитим?

Гарячково міркуючи про це, я напівусвідомлено додержувався веління інстинкту — опинитися якнайдалі від місця злочину й будь-що позбутися уніформи Армії спасіння, що викривала мене. Справа ця виявилася непростю. Я завітав до кількох невеликих крамниць, що торгували готовим одягом, але моя поява там миттю викликала ворожу сторожкість у прикажчиків і господарів. Усі вони, неначе змовившись, відмовилися продати мені будь-що, даючи найбезглуздіші пояснення. У результаті я так і не зміг здихатися клятої уніформи, яку так легковажно натягнув на себе, а вона свідчила проти мене...

Засуджений на мить замовк.

— Продовжуйте, продовжуйте! — квапливо промовив священик.

— Буквально всією шкірою я відчував, що, поки я не позбудуся одягу, який викриває мене, здаватися поліції безглуздо, тому що мене негайно визнають головним підозрюваним. Але була ще одна обставина, що мене вкрай спантеличувала. Не сказати, щоб я якось особливо ховався, але ніхто не робив жодної спроби заарештувати мене. І в той же час, я відчував, що підозра йде за мною невідступно, немов тінь, куди б я не вирушив. Я ловив на собі підозрілі погляди, люди підштовхували одне одного ліктем, кивками вказували на мене, стиха перемовлялися між собою, і мені навіть удалося почути слова: «Це він і є!» Огидна харчевня, у якій я втамовував голод, одразу заповнювалася юрбою витріщак, що нишком

стежили за мною. І при цьому ніхто, буквально ніхто не зробив жодної спроби зазіхнути на мою свободу.

Лише згодом я зрозумів причину. У той час, коли сталося вбивство на безлюдній дорозі, в тих же місцях проводилася серія змагань знаменитих пошукових собак, і півтори дюжини навчених тварин було пущено слідами передбачуваного вбивці — тобто моїми слідами. Велика лондонська газета призначила солідну винагороду власникові тієї пари собак, що першою вистежить мене, і по всій країні уклалися пари й робилися ставки на учасників змагання. Шукачі нищпорили по території тринадцяти графств, і хоча на той час моє пересування було вже добре відоме й поліції, і місцевим жителям, спортивний азарт, що охопив геть усіх, перешкоджав моєму передчасному арешту. «Дайте собакам шанс!» — цей аргумент виявлявся вирішальним, коли в якогось честолюбного місцевого констебля вичерпувалося терпіння.

Зрештою мене вистежили, але це мало зовсім не драматичний вигляд — мені здалося, що шукачі-переможці не звернули б на мене уваги, якби я не заговорив із ними і не спробував погладити одного з них. Господарем пари, яка прийшла до фінішу другою, виявився американець. Він одразу заявив протест на тій підставі, що шість поколінь тому до родоводу пари шукачів-переможці долучився якийсь мисливський пес. Отже, переможці не можуть вважатися чистокровними шукачами, а відтак приз має дістатися другій парі. Уже не пам'ятаю, як розв'яз-

лася ця суперечка, але по обидва боки Атлантики розгорнулися гострі дебати. Зробив свій внесок до них і я, підкресливши, що вся ця полеміка є недоречною, оскільки справжнього убивцю так і не знайдено.

Однак дуже швидко з'ясувалося, що і громадськість, і фахівці дотримуються іншого погляду, і мені, як це не сумно, все ж таки треба доводити, хто я такий, і пояснювати мотиви, якими я керувався. А незабаром з'ясувалося, що навіть це мені не вдасться зробити. Події останніх тижнів, втома, страх і нервові потрясіння настільки змінили мій вигляд, що навіть ті нечисленні друзі й родичі, які в мене залишалися, відмовлялися впізнати мене, тому що були переконані, що це саме мене вбили на пустельній дорозі. Ще один факт мало не довів мене до божевілля: тітонька того чоловіка, якого було насправді вбито, жінка не найвидатнішого розуму, визнала в мені племінника й розповіла властям жахливу історію про те, яким нескінченно зіпсованим я був у молодості, а також про свої марні зусилля наставити мене на добрий шлях.

— Але,— зауважив священик,— ваші знання, набуті під час отримання освіти, звісно ж...

— Ось тут найфатальнішим чином діалогувалося взнаки те, що я недостатньо освічений,— продовжував засуджений.— Мертвий капітан Армії спасіння, чийого вигляду я настільки легковажно набув, мав лише поверхневі знання, які дає початкова школа. Було б неважко довести, що мої знання значно ширші, але,

рознервувавшись, я найганебнішим чином не міг дати відповіді на найпростіші запитання, які мені ставили. Навіть той скромний обсяг французької мови, яким я раніше володів, здавалося, геть випарувався. Я не зумів вимовити цією мовою елементарну фразу — щось про агрус, тому що забув, як французькою називається ця ягода.

Священик знову неспокійно засовався.

— А потім,— продовжував засуджений,— сталася розв'язка. У нашому селі був скромний дискусійний клуб, і я пригадав, що збирався виступити там із невеликою лекцією про кризу на Балканах — швидше за все, для того, щоб зайвий раз справити враження на дружину лікаря. Я сподівався пригадати деякі факти, почерпнуті з двох-трьох книг і старих газет, але обвинувач, що допитував мене, раптом із диявольською несподіваністю поцікавився, чи не повідомлю я суду, де розташовано санджак Нові-Пазар. Я відчув, що від цього запитання залежить багато чого, і щось підказувало мені, що це або десь у Петербурзькій губернії, або на околицях Бейкер-стріт. Я завагався, дивлячись на море облич публіки, що завмерла в очікуванні, а потім обрав Бейкер-стріт. І відразу зрозумів, що гібну.

Обвинувачення легко довело, що людина, яка має хоча б мінімальні знання з балканського питання, нізащо не змогла б так грубо помилитися, пересунувши санджак Нові-Пазар із його законного місця в Болгарії до центру Лондона. Але саме таку відпо-

відь міг дати неосвічений капітан Армії спасіння, і я її дав. Побічні докази, що зв'язували капітана зі злочинном, виявилися цілком переконливими. Так і вишло, що за десять хвилин мене повісять за вбивство самого себе, за вбивство, яке не було скоєне, і в якому я, принаймні, геть не винен!

Коли за чверть години священник повернувся до себе, над головною баштою в'язниці вже майорів чорний прапор¹. У їдальні на нього чекав сніданок, що давно вже прохолов. Однак, перш ніж узятися до їжі, він пройшов до бібліотеки, взяв атлас і відшукав у ньому карту Балканського півострова. Потім закрив грубезний том і, зітхнувши, промовив:

— Так, мабуть, подібне може статися з будь-ким.

Мовчання леді Енн

Егберт зайшов до просторої, слабко освітленої вітальні з виглядом людини, що не впевнена, чи опиниться вона наступної миті в голубнику, чи на заводі з виробництва снарядів, і тому готова до будь-

---

¹ Традиційний сигнал, що означав: смертний вирок приведений до виконня.

яких несподіванок. Дрібна сімейна сварка, що стала-ся за сніданком, зависла в повітрі, і тепер питання полягало в тому, чи збирається леді Енн відновити ворожі дії, чи схиляється до миру. У похмурому світлі грудневого дня здавалося, начебто вона навмисно сіла в якусь неприродну позу, а пенсне Егберта не дозволяло йому роздивитися вираз її обличчя.

Щоб хоча б чимось порушити тяжке мовчання, він зробив традиційне зауваження щодо освітлення, порівнявши його з півтемрявою парафіяльної церкви. Узимку та пізньої осені вони з леді Енн висловлювали свою думку з цього приводу десь між пів на п'яту й шостою годинами вечора — це складало частину їхнього подружнього життя. Звичайного заперечення не було, леді Енн продовжувала мовчати.

Дон Тарквінію валявся на килимі, насолоджуючись теплом, що йшло від каміна. Він якраз міг дозволити собі цілковиту байдужість до будь-яких проявів поганого настрою з боку леді Енн. Родовід цього kota був не менш бездоганним, ніж походження перського килима у вітальні, а пишній «комір» шерсті навколо його шиї свідчив про те, що він розпочав другу зиму свого земного існування. Хлопчисько-посильний, великий вигадник, охрестив його Доном Тарквінію. Егберт і леді Енн обов'язково назвали б його Пушком, але вони не зважилися наполягати.

Егберт налив собі чаю, а потім, оскільки леді Енн навіть не спробувала порушити мовчання, наважився ще на одне героїчне зусилля.

— Мое зауваження за сніданком мало цілком відсторонений характер,— заявив він.— Мені здається, ти даремно прийняла його на свій рахунок.

Леді Енн, як і раніше, залишалася на оборонних рубежах мовчання. Снігур у клітці заповнив тривалу паузу, меланхолійно насвистуючи арію з «Іфігенії в Тавриді». Егберт відразу впізнав її, оскільки то була єдина арія, яку знав снігур, та й потрапив він до їхнього дому завдяки своїй репутації майстерного її виконавця. Утім, і Егберт, і леді Енн вважали за краще чути щось інше — наприклад, увертюру з «Королівського палацового вартового» — їхньої улюбленої опери.

Стосовно мистецтва погляди чоловіка й дружини збігалися. Обох приваблювало все чесне й просте. Так, їм була зрозумілою будь-яка картина, назва якої повністю вичерпувала її зміст. Полотно під назвою «Погані звістки», що зображує бойового коня без вершника, з перекривленим сідлом і розірваною попругою, який, хитаючись, заходить у двір, де зібралися бліді, близькі до непритомності жінки, уявлялося їм найкращою інтерпретацією якоїсь катастрофи, що сталася за воєнних часів. Вони відразу здогадувалися, що саме мала передати картина, і розтлумачували її зміст друзям із більш обмеженим інтелектом.

Мовчання тривало далі. Зазвичай після чотиривхвилинної вступної німоти невдоволення леді Енн ставало конкретним і надзвичайно багатослівним.

Про всяк випадок Егберт узяв глечик і налив молока в блюдце Дону Тарквінію. Коли блюдце наповнилося, трапилася прикра дрібничка — молоко перелилося через край. Дон Тарквінію глянув на це з подивом, що змінився сонною байдужістю, коли Егберт покликав ката й запропонував йому вилізати калюжку молока на підлозі. Дон Тарквінію звик багато до чого, але прибирання не було його обов'язком.

— Чи не здається тобі, що ми поводимося досить нерозумно? — бадьорячись, запитав Егберт.

Можливо, леді Енн думала так само, але підтвердження він не дочекався.

— Гадаю, певною мірою і я винен,— продовжував Егберт, при цьому бадьорості в його голосі помітно поменшало.— Зрештою, я лише людина. По-моєму, іноді ти про це забуваєш.

Він так наполягав на цьому, немов його без будь-яких на те підстав обвинуватили в тому, що він схожий на сатира з помпейської фрески.

Снігур знову заспівав арію з «Іфігенії в Тавриді».

Егберт поринув у депресію. Леді Енн навіть не торкнулася до чаю. Може, вона нездужає? Але ж коли леді Енн нездужала, вона ніколи цього не приховувала. «Нікому не зрозуміти, як я неймовірно страждаю від нестравності шлунка!» — цей вигук був одним із її улюблених.

Ні, швидше за все, з леді Енн усе гаразд.

Егберт вирішив, що з ним поведуться несправедливо. Однак пішов на поступки.

— Мабуть,— зауважив він, зупинившись у центрі килима прямо перед каміном і попередньо витиснувши звідти Дона Тарквінію,— я й насправді був неправий. Добре, я готовий, якщо, звісно, у мене вийде, змінитися, стати іншим. Спрямувати наше життя, так би мовити, в інше, щасливіше річище.

Слова словами, але Егберт невиразно уявляв, як це здійснити. У своєму середньому віці він знав про те, як грішити або піддаватися спокусам, не більше, ніж про те, де купують приладдя для чищення риби або хутряні боа зі знижкою. Ніхто й ніколи не примушував його відмовлятися від тих чи тих таємних вад — і в цьому було щось доволі привабливе.

Леді Енн не виявила ані найменших ознак зацікавленості.

Егберт стурбовано глянув на дружину крізь скельця пенсне. Зазнати жорстокої поразки в суперечці з нею — не новина. Але не отримати відповіді на власний монолог — просто принизливо.

— Добре, тоді я йду перевдягатися до обіду,— оголосив він, надавши голосу певної суворості.

Та щойно він дійшов до дверей вітальні, як у нього стався черговий напад малодушності, змусивши ще раз звернутися до леді Енн:

— Ні, скажи — ну хіба ми розумно поведимося?

«Ну й дурень!» — подумки вимовив Дон Тарквінію, коли за Егбертом зачинилися двері.

Потім він потягнувся, підібгав задні лапи, вигнув спину й буквально спурхнув на книжкову полицю,

на якій стояла клітка зі снігуром. Можна було подумати, що він уперше звернув увагу на птаха, тоді як насправді він давно виношував план, відповідно до якого діяти слід було тоді, коли для цього склалися якнайсприятливіші обставини.

Снігур, що вважав своє місце цілком безпечним, скулився, удвічі зменшившись за розміром, а потім забив крильми й пронизливо заверещав. Без клітки він коштував аж двадцять сім шилінгів, однак леді Енн і не подумала втрутитися.

Вона була абсолютно мертвою ось уже протягом двох годин.

Миша

Теодоріха Волера змалечку й до середнього віку виховувала любляча матуся, чия головна мета полягала в тому, щоб відгородити нащадка від того, що вона йменувала «грубою реальністю». Залишивши цей світ, вона покинула Теодоріха сам на сам зі світом, що не тільки реально існував, але й виявився значно грубішим, ніж можна було очікувати. Для людини з такою вдачею і вихованням навіть звичайна поїздка залізницею може обернутися купою неприємностей і непорозумінь. Саме тому,

коли вересневого ранку Теодоріх зайняв своє місце в купе другого класу, його відразу охопили тривога й душевне сум'яття.

До того він гостював у домі сільського священника. Члени цієї родини, цілком зрозуміло, не вирізнялись ані брутальністю, ані прихильністю до неробства, однак своє господарство вели досить недбало, і це не могло не обернутися прикрою несподіванкою. Візок, що мав довести його на станцію і в який слід було запрягти поні, не був поданий вчасно. А коли настав час їхати, не знайшлося нікого, хто узявся б правити поні. Через це Теодоріх із глибокою відразою й, до того ж, цілком несподівано для себе був змушений прийняти допомогу доньки священника у запряганні чотириноного. Це, у свою чергу, спричинило перебування в похмурій будівлі, що називалася стайнею й аналогічно пахла,— і не тільки кінським потом, гноєм, але ще й мишами. Не те щоб Теодоріх боявся мишей, але він зараховував їх до проявів «грубої реальності» й уважав, що провидіння, помізкувавши, уже давно мало б визнати, що їх треба, так би мовити, вилучити з обігу.

У міру того як поїзд плавно набирав хід, нервові збудження Теодоріха тільки збільшувалося. Цьому сприяли слабкі запахи стайні й іще, мабуть, те, що на своєму зазвичай пречудово вичищеному костюмі він раз у раз виявляв одну-дві сухі стеблинки. На щастя, другий пасажир у купе, самотня дама його віку, була більше схильною до сну, ніж до розгля-

дання будь-кого. Поїзд мав їхати без зупинок аж до самого кінцевого пункту, що перебував на відстані години їзди, вагон же був старої конструкції, виходу в коридор не мав, і навряд чи в ньому могли з'явитися нові попутники, порушивши половинчасту самотність купе.

Однак ледь поїзд як слід розігнався, Теодоріху, на свій жах, довелося визнати, що він не сам — тобто не в купе зі сплячою дамою, а у власному костюмі. По його тілу досить енергійно пересувалося щось тепле, непрохане й невидиме, але досить гостро відчутне. То була звичайна миша, що, мабуть, іще в стайні під час метушні з поні сховалася в брижах його штанів.

Ніякі гарячкові притоптування, струшування й спроби придушити непрохану гостю не могли змусити її залишити тимчасовий притулок. Тоді законний власник одягу відкинувся на спинку сидіння й спробував зосередитися, щоб якнайшвидше відшукати хоч якийсь спосіб покласти край цьому спільному володінню штанами. Не міг же він протягом цілої години залишатися в становищі якогось Роутон-хауса¹ для мандрівних мишей — це було б просто жахливо!

Дуже скоро стало ясно, що тільки екстрене роздягання могло допомогти йому позбутися мучительки, але від думки про те, що доведеться роздягнутися

---

¹ Нічліжний будинок для безробітних на околиці Лондона.

при дамі, кінчики вух Теодоріха сором'язливо зашарілися. У присутності представниці прекрасної статі він не зміг би змусити себе навіть показати власні шкарпетки, незважаючи на те що вони були шовковими й, до того ж, ажурними. Однак дама, зважаючи на все, безтурботно спала, а миша й не думала вгамовуватися. Якщо хоча б трохи правильним є вчення про переселення душ, то саме ця миша мала в колишньому житті бути членом альпіністського клубу. Іноді, незважаючи на всю свою запопадливість, вона втрачала точку опори й зісковзувала приблизно на півдюйма, після чого, злякавшись або розлютившись, починала кусатися.

На Теодоріха чекало найсерйозніше випробування за все його життя. Почервонівши, як буряк, і не спускаючи очей зі сплячої попутниці, він квапливо й нечутно прикріпив кінці свого дорожнього пледа до полиць по обидва боки купе, так що воно виявилось перегородженим ніби шторою. В облаштованому в такий спосіб закутку він зі скаженою поспішністю взявся рятувати себе й мишу від оболонки з твіду й фланелі — для цього йому довелося майже повністю роздягнутися. Коли миша, нарешті, стрибнула на підлогу, плед, що був погано закріплений з одного кінця, також упав із голосним шурхотом, що змусив даму негайно пробудитися від сну й розплющити очі.

Виявивши чи не більшу моторність, ніж миша, Теодоріх підхопив плед і, забившись у кут купе, спро-

бував закутатися ним до самого підборіддя. Серце його несамовито калатало, кров гула у вухах, вени на шиї й лобі пульсували, поки він мовчки чекав, що ж скаже попутниця. Дама тим часом безмовно споглядала свого сусіда, котрий був закутаний таким дивним чином.

Цікаво, що вона встигла помітити,— запитував себе Теодоріх,— і що вона, чорт забирай, може подумати з приводу його незручного становища?

— Мені здається, я трохи застудився,— нарешті наважився вимовити він.

— Он як? Мені дуже шкода,— відповідала вона.— А я саме збиралася попросити вас відчинити вікно.

— Боюся, в мене напад малярії,— додав він, злегка цокаючи зубами, щоб зробити свою версію того, що відбувається, більш імовірною.

— Здається, у мене в сумці є трохи бренді, чи не могли б ви зняти її з полиці? — попросила його попутниця.

— Нізащо в... Тобто, я хотів сказати, що ніколи нічого не приймаю від цих нападів,— запевнив він її.

— Ви, певно, підхопили цю хворобу в тропіках?

Теодоріх, чиє знайомство з тропіками обмежувалося коробкою чаю від дядечка з Цейлону раз на рік, відчув, що навіть малярія його не врятує. «А що, коли,— подумав він,— поступово, крок за кроком роз'яснити їй справжній стан справ?»

— Ви боїтеся мишей? — зважився він, іще більше почервонівши, якщо тільки це можливо.

— Ні, якщо їх не так багато, як у тому випадку, коли вони з'їли одного єпископа. А чому ви запитуете?

— Одна залізла мені під одяг,— вимовив Теодоріх голосом, що здався йому зовсім чужим.— Мені було дуже й дуже незручно.

— Мабуть, так воно і є, особливо якщо ви любите, щоб одяг щільно прилягав до тіла,— зауважила дама.— У мишей дуже своєрідні уявлення про комфорт.

— Я змушений був позбутися її, поки ви спали,— продовжував він. А потім, набравшись духу, вимовив: — А поки я позбувався її, то опинився ось у такому... гм... стані.

— Ну що ви, рятування від однієї маленької мишки ніяк не може викликати застуду! — вигукнула попутниця весело, що Теодоріх уважав зовсім недоречним.

Вона точно щось помітила й тепер глузувала з його незручності й зніяковілості. Уся кров знову вдарила йому в обличчя, а душа засвербіла від приниження гірше, ніж від сотні мишей. Коли ж він насилу заспокоївся й трохи помізкував, на зміну приниженню прийшов жах, від якого аж серце похололо. Із кожною хвилиною поїзд наближався до багатолюдної кінцевої станції, де замість паралізуючого погляду дами, спрямованого на нього з протилежного кута купе, у нього втупляться десятки цікавих очей. Залишалася ще одна слабка, майже

неймовірна можливість, і скористатися нею він міг тільки в найближчі кілька хвилин. Його попутниця може знову задрімати, й тоді...

Але хвилини летіли за хвилинами, віддаючись, немов луною, у його душі, і можливість ця ставала дедалі примарнішою. Час від часу Теодоріх нишком поглядав на попутницю, але щоразу виявляв, що вона напоготові.

— Схоже, ми вже під'їжджаємо,— незабаром зауважила вона.

Теодоріх у паніці стежив за тим, як за вікнами замигтіли шеренги димарів, що стирчали над непоказними будиночками, і зрештою розпач змусив його діяти. Немов дикий звір, якого підняли з лігвища і який у паніці шукає хоча б тимчасового притулку, він відкинув плед і заходився квапливо натягати на себе зім'ятий одяг. Він усім тілом відчував, як за вікном один за одним проносяться сумовиті приміські полустанки, відчував ядуху й важкість у грудях, а в куті, куди він не насмілювався глянути, увесь цей час панувало крижане мовчання. Коли ж він, уже повністю одягнений, немов у забутті знову звалився на своє місце, поїзд сповільнив хід і почав підповзати до перону. Аж тут жінка подала голос.

— Чи не будете ви такі люб'язні,— звернулася вона до нього,— знайти мені носія й допомогти взяти таксі? Я розумію, що ви нездужаєте, і почувуюся ніяково, та позаяк я зовсім сліпа, я завжди звертаюся по допомогу, коли приїжджаю на цей вокзал...

Реджинальд святкує Різдво

— Кажуть, немає нічого сумнішого, ніж перемога, за винятком хіба що поразки,— почав Реджинальд.— Якщо вам колись доводилося проводити так звані свята в домі господарів-зануд, то ви точно погодитеся з цим твердженням. Мені, мабуть, ніколи не забути свого гостювання в Бебуолдів у різдвяні дні. Місіс Бебуолд перебуває в якихось досить віддалених родинних стосунках із моїм батьком, і цього виявилось достатньо, щоб я із шостого разу прийняв її запрошення. Хоча досі не розумію, чому діти мають нести кару за гріхи батьків.

Вам слід було б знати, що місіс Бебуолд — особа досить похмура; на її обличчі не можна побачити посмішки навіть тоді, коли вона повідомляє щось неприємне своїм друзям або складає список покупок. Усі життєві задоволення вона сприймає так, що, дивлячись на неї, мимоволі згадуєш якусь набундючену високопоставлену особу під час урочистого прийому. Її чоловік працює в саду за будь-якої погоди, і якщо чоловік вибирається з дому навіть у зливу, щоб змахнути попелицю з трояндових кущів, я з повним правом можу стверджувати, що

його сімейне життя може бути кращим, а попелицю геть позбавляє спокою.

Були там, звісно, й інші гості. Наприклад, якийсь майор, котрий регулярно виїжджає на полювання до Лапландії й подібних до неї місць; не пам'ятаю, на кого він там полював, та це, взагалі ж, і не важливо. Але щоразу, коли ми сідали за стіл, він починав детально розписувати, яких тварин він там бачив, принагідно повідомляючи їхні розміри від основи хвоста до кінчика носа з такою точністю, начебто ми збиралися використати їхні шкури вже завтра. Я слухав його із захопленим виглядом,— по-моєму, такий вираз обличчя мені личить, але одного разу ніби мимохіть повідомив йому розміри окапі¹, якого я нібито застрелив на болотах у Лінкольнширі. Майор почервонів — пам'ятаю, тієї хвилини я подумав, що в цей чудовий винно-червоний колір треба було б пофарбувати стіни моєї ванної кімнати,— і мені здалося, що в глибині душі він одразу ж мене не злюбив.

Місіс Бебуолд кинулася на допомогу й запитала, чому він ніяк не напише книгу про свої спортивні досягнення; це було б страшенно цікаво. Та лише заднім числом вона згадала, що він уже підніс їй два важкі томи, що були присвячені цій темі, з портретом майора, автографом на фронтиспісі й додатком,

---

¹ Велике африканське копитне, що мешкає в басейні ріки Конго, далекий родич жирафів.

де описано звички одного полярного двостулкового молюска.

Вечорами ми намагалися забути про денні турботи й обов'язки — ось тоді й починалося бурхливе життя. Майже однотайно було вирішено, що карти — надто бездарне й порожнє заняття, тому більша частина гостей грала в те, що вони самі називали «книжковою вікториною». Спершу належало вийти в хол, — напевно, щоб набратися натхнення, — потім гравець повертався до вітальні, причому нижню частину його обличчя закривав шарф, що надавало йому досить дурнуватою вигляду. У результаті гості повинні були відгадати, що він у цей момент не хто інший, як Вільям Макгрегор. Я з останніх сил опирався цьому божевіллю, але зрештою здався й погодився зобразити якусь книгу, попередивши інших, що мені для цього знадобиться деякий час.

Їм довелося чекати мало не сорок хвилин, і весь цей час я грав у буфетній із помічником дворецького в кеглі. Принцип простий: виграє той, хто зіб'є корком від шампанського більше келихів, не розбивши жодного. Виграв я (встояли чотири келихи із семи). У вітальні вже почали поступово божеволіти від того, що я все не повертаюся, але їх не заспокоїло навіть те, що я їм сказав: там, де я був, «Світло згасло»¹.

---

¹ Роман Редьярда Кіплінга, присвячений долі сліпого художника Діка Хелдера.

— Кіплінг мені ніколи не подобався,— після паузи прорекла місіс Бебуолд.— Та й у «Комахоїдних рослинах» я не знайшла нічого, вартого уваги. Здається, їх написав Дарвін, я не помилилася?

Безсумнівно, для розширення світогляду такі ігри дуже корисні, але я щоразу надаю перевагу бриджу.

У Святвечір, за старою англійською традицією, очікувалося, що в усіх буде особливо святковий і піднесений настрій. Хол у будинку не опалювався і продувався наскрізь, але тільки там і можна було по-справжньому повеселитися, до того ж, його прикрасили японськими віялами й китайськими ліхтариками — що, знову ж таки, відповідає старій англійській традиції. Якесь молода особа, чие ім'я я не запам'ятав, люб'язно поділилася з нами нестерпно довгою розповіддю про те, як якась маленька бідна дівчинка чи то померла, чи то утнула щось іще, причому не менш моторошне. Майор мальовничо зобразив сутичку з пораненим ведмедем. Хотілося б, звісно, щоб ведмеді в таких випадках хоч зрідка брали гору, подумав я. Вони, принаймні, не хвалилися б навсібіч своїми подвигами.

Не встигли ми отямитися, як нас почав розважати читанням думок якийсь молодик. Дивлячись на нього, можна було подумати, що в нього гарна мати, але кепський кравець,— такі молоді люди навіть за супом говорять без упину й постійно пригладжують волосся, немов перевіряючи, чи воно ще на місці.

Читання думок мало деякий успіх; юнак оголосив, що господиня міркувала про поезію, і вона визнала, що так воно і є, вона саме згадала одну оду Джейн Остін. Але я думаю, що насправді вона думала про те, чи вистачить баранячого сідла й сливового пудингу на завтрашній обід.

На закінчення вечора всі сіли за нарди, а як приз було оголошено молочний шоколад. Особисто я не вважаю за можливе грати в серйозні ігри на шоколад, тому, пославшись на головний біль, покинув бойовище.

На кілька хвилин раніше так само зробила міс Лангсхен-Сміт, досить грізна на вигляд дівчина. Зазвичай вона піднімалася вранці у найбільш недоречний час і до сніданку мала такий вигляд, немов устигла поспілкуватися із главами більшості європейських держав. До дверей її кімнати був прикріплений шпилькою аркуш паперу, за допомогою якого вона сповіщала всіх навколо, що вранці її можна будити надзвичайно рано.

Гріх було втратити таку можливість. Я прикрив усе, крім підпису, іншим аркушиком, де було сказано, що ще задовго до того, як хтось прочитає ці рядки, її бездарно прожите життя вже завершиться, що вона вельми шкодує, якщо завдала комусь неприємних хвилин, і що бажає бути похованою з військовими почестями.

Через деякий час я голосно ляснув надутим паперовим пакетом, додавши до цього звуку стогін,

який був трохи по-акторськи перебільшеним, але, напевно, його почули у приміщеннях прислуги. Після чого, дотримуючись раніше прийнятого рішення, пішов спати.

Гуркіт, із яким зламували двері кімнати, де розмістилася ця дівчина, був просто страшенним; вона люто опиралася, але, як мені здалося, ще приблизно чверть години в кімнаті шукали зброю, неначе йшлося про затримання небезпечного озброєного злочинця.

Не люблю виїжджати в День подарунків¹, та інколи доводиться робити те, чого зовсім не хочеться.

На закупи

Уява якогось нового великого торгового центру десь у Вест-Енді, особливо одного з тих, що призначений для жінок, змушує замислитися. А чи вміють насправді жінки робити покупки? Усім відомо, що вони бігають по крамницях настільки ж ретельно, як бджола відвідує всі квіти поспіль, але чи купують вони те, що справді потрібно? Якщо в них

---

¹ День подарунків — свято у Великій Британії, Австралії та Новій Зеландії, яке відзначається 26 грудня.

є гроші, час і сили, регулярне ходіння на закупи мало б неминуче привести до задоволення всіх повсякденних потреб і створення невичерпних запасів, тоді як насправді для хатніх господинь і прислуги є мало не справою честі — не мати в домі найнеобхіднішого. «Ах, уже в четвер у нас закінчиться крохмаль!» — вигукують вони, і до четверга це фаталістичне пророцтво неухильно справджується. І якщо їм вдається з точністю до хвилини передбачити момент, коли запаси вичерпаються, їхній радості немає меж.

Цілком імовірно, що в дріб'язковій крамничці по сусідству сила-силенна того ж крохмалю, але жіночий розум відкидає такий надто очевидний шлях поповнення дефіциту, що виник. «Ми тут не купуємо» — ці слова знищують останню надію. І зауважте — як вівчарка, котра іноді ладна розтерзати вівцю, що відбилася від череди, але ніколи не зачепить ту саму вівцю в отарі, так і жінка лише у особливих випадках робить покупки поблизу від того місця, де живе. Що далі джерело поповнення запасів, то твердішою є її рішучість зробити так, щоб вичерпалися запаси саме того продукту або товару, що там продається. Гадаю, що не минуло, мабуть, і п'яти хвилин від тієї миті, як Ноїв ковчег загойдався на хвилях усесвітнього потопу, коли на палубі почувся жіночий голос, який зі зловтішним задоволенням оголошував про те, що ось-ось закінчиться корм для птахів.

Кілька днів потому дві знайомі дами поскаржилися мені на головний біль, який виник унаслідок того, що перед ланчем до них завітала приятелька, але вони, на жаль, не змогли запропонувати їй розділити з ними трапезу. Причина була оголошена не без законної гордості: «У домі, ну, буквально нічого не було — як виметено». Я зауважив, що як же ж так — адже вони живуть на вулиці, де працює багато гастрономічних крамниць, і можна було б розв'язати цю проблему менше ніж за п'ять хвилин. «Нічого подібного,— відповідали вони стримано,— нам це й на думку не могло спасти». При цьому на мене глянули так, немов я запропонував дамам зробити щось непристойне.

Ну, а якщо вже жінка намірється задовольнити свої літературні запити, тоді її здатність робити покупки зазнає остаточного краху. Якщо вам випадково вдалося видати свою книжку, що має хоча б найменший успіх, ви, напевно, незабаром отримаєте листа від якоїсь дами, з якою вам колись довелося перемовитися кількома словами. Суть листа зводиться до запитання — «як би це її дістати?». Їй відомо, як називається книга, хто автор і хто видавець, але як роздобути її — ця проблема залишається для авторки листа абсолютно нерозв'язуваною. Тоді ви сідаєте за письмовий стіл і відповідаєте, що звертання до торговця металевим дріб'язком або до хутровика призведе лише до втрати часу й зайвих прикростей, а от відвідування найближчої книгарні, можливо, допоможе розв'язати проблему.

За кілька днів дама пише знову: *«Усе гаразд, дякую Вам, я на деякий час позичила книгу у Вашої тітоньки».*

Ну, а тут ми маємо справу з тим різновидом дам, яких я називаю «суперпокупницями». Вони знають найкоротші шляхи й обхідні стежки, що дозволяють не витратити гроші або звести витрати до мінімуму за рахунок удаваної безпорадності. Але ця безпорадність дається взнаки навіть тоді, коли прокладати маршрути в обхід немає ніякої потреби. Наприклад, одна дама, що живе у Вест-Енді, днями повідомила мені про свій інтерес до скотч-тер'єрів і про своє бажання якнайбільше дізнатися про цю породу. Коли ж кілька днів по тому я наштовхнувся на велику статтю на цю тему у свіжому номері одного з найвідоміших тижневиків, негайно написав дамі, згадавши про статтю, а також назвавши номер видання і дату його публікації.

«Ніяк не могу відшукати цю газету»,— поскаржилося мені дама по телефону. І вона її так і не знайшла — живучи в місті, де газетні кіоски, за найскромнішими підрахунками, обчислюються тисячами. Щодня, вирушаючи на закупи, вона проходила повз десятки таких кіосків, але ця стаття про скотч-тер'єрів залишилася для неї настільки ж недоступною, ніби була написана санскритом і розміщена в якомусь сувої, який дбайливо зберігається в буддійському храмі в Східному Тибеті.

Грубувата простодушність чоловіка, що має намір зробити покупку, викликає в жінки, що спостерігає

за ним, лише поблажливу усмішку. Кішка, що протягом цілого літнього дня бавиться зі спійманою землерийкою, а потім несподівано випускає її, мабуть, відчуває подібну зневагу до тер'єра, що залишає пацюкові, якого щойно спіймав, не більше десяти секунд активного життя.

Кілька днів тому, коли я складав короткий список передбачуваних покупок, мене заскочила за цим одна знайома дама, чие ім'я, дане їй тридцять років тому хрещеними, я забув, і тому назву її Агатою.

— Ти ж не збираєшся купувати тут промокальний папір? — вигукнула вона схвильовано. У її голосі пролунала така щира тривога, що моя рука, що стискала олівець, мимоволі застигла.— Дозволь, я відведу тебе в «Вінкс-енд-Пінкс»,— додала вона, щойно ми вийшли на вулицю.— У них такий чудовий промокальний папір — і блакитно-сірого кольору, і червоно-коричневий, і пухкий...

— Але мені потрібен найзвичайнісінький промокальний папір,— спробував заперечити я.

— Це не має значення. У «Вінкс-енд-Пінкс» мене всі знають,— відповіла вона, не звертаючи уваги на мої слова.

Агата, мабуть, була переконана, що промокальний папір продають у великій кількості лише людям із перевіреною репутацією — тим, стосовно яких можна бути впевненим, що вони не використовують його негідним або небезпечним для суспільства чином. Однак, подолавши кілька сотень ярдів, вона почала

схилитися до думки, що чашка чаю зараз є значно важливішою, ніж промокальний папір.

— Послухай,— зненацька запитала вона,— а, власне, навіщо тобі цей промокальний папір?

Я докладно й терплячо пояснив:

— Я користуюся ним для того, щоб промокати те, що написано чорнилом. Мені казали, що його винайшли в Китаї ще в другому столітті до нашої ери, але повної впевненості в цьому в мене немає. Крім того, він чудово підходить для котячих ігор.

— Але ж у тебе немає кішки! — вигукнула Агата.

— Може, прибудеться якась,— відповів я.

Отож, промокальний папір того разу я так і не купив.

Зміст

Із циклу «Іграшки світу»

Чай	3
Зникнення Кріспін Емберлі.....	11
Напередодні Різдва.....	19
Сторонні.....	27
Найманка.....	36
Марк	45
Шокова терапія	53
Сім сметанників	61
Гіацинт	71

Зі збірки «Тварини і Супертварини»

Лаура.....	81
Хряк.....	89
Бут.....	98
Відчинені двері.....	107
Павутиння.....	113

Перепочинок.....	122
Професіонали.....	130
Метод Шварца-Меттерклюма.....	137
Сьома курка.....	145
Темна справа.....	154
Сутінки.....	162
Омлет по-візантійськи.....	169
Айвовоє дерево.....	176
Знайомство, що не відбулося.....	182
Дівоча пам'ять.....	187
Оповідач.....	195
Чорнобурка.....	204

Зі збірки «Хроніки Кловіса»

Есме.....	212
Тоберморі.....	219
Тигр місіс Пеклтайд.....	231
Средні Ваштар.....	237
Шедевр.....	246
Зцілення стресом.....	251
«Філбойд стейдж».....	262
Історія про святого Веспалуса.....	267

Цап у капусті	280
Усунення Таррінгтона.....	292
Таємний гріх Септімуса Броупа	296

Зі збірки «Реджинальд»

Та, що казала правду	310
Реджинальд і його драма.....	313
Реджинальд про безневинність.....	318
Шляхи Господні.....	323
Загублений санджак	333
Мовчання леді Енн.....	342
Миша.....	347
Реджинальд святкує Різдво.....	354
На закупи.....	359

Переклад українською
ОЛЬГИ КОЖУШКО

Видавництво «Фабула» є складовою
видавничої групи «Ранок»

Літературно-художнє видання
Сакі (Гектор Г'ю Манро)
ШОКОВА ТЕРАПІЯ
Оповідання

Головний редактор *А. А. Клімов*
Редактор *Т. О. Попова*
Технічний редактор *Т. Г. Орел*
Коректор *Н. В. Красна*
ФБ643005У. Підписано до друку 28.02.2017.
Формат 84 × 108/32. Папір офсетний.
Гарнітура Minion. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 19,32.
ТОВ Видавництво «Ранок».
Свідоцтво ДК № 5215 від 22.09.2016.
61071 Харків, вул. Кібальчича, 27, к. 135.
Для листів: 61145 Харків, вул. Космічна, 21а.
e-mail: fabula@ranok.com.ua.
Тел. (057) 717-61-80,
тел./факс (057) 719-58-67.
Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом
у друкарні «Фактор-Друк».
61030, м. Харків, вул. Саратовська, 51.
Тел.: +38-057-717-53-57.
Наклад 2000 прим. Замовлення № 1701517.

К Л А С И Ф І К А Ц І Я

До серії «Несерйозна класика» включено видатні зразки творчості письменників минулого. Сарказм, іронія, уципливий гумор, а іноді й раблезіанський регіт — саме те, що їх відрізняє. Кожна з цих невеликих книг відкриває перед читачем гротескні, абсурдні, а іноді й загадкові боки повсякденного, на вигляд, цілком благополучного життя. Це книги про ті часи, коли, за словами Курта Воннегута, «багаті знемагали від дурості й нудьги, бідним залишалося тільки одне — бути вільними й розумними, правда була неймовірнішою за вимисел, жінки були злими та гарними, а чоловіки — нещасливими і сповненими безглузких сподівань».

«...Рука, що гойдає колиску, заодно розхитує й увесь інший світ, притому досить енергійно. Жінка терпітиме будь-які незручності, вона здатна на нечувані жертви й здатна обійтися без будь-чого, але єдина розкіш, у якій вона собі нізащо не відмовить,— це сварка. Неважливо, де вона перебуває і як довго має намір там залишатися, але вороги у неї неодмінно знайдуться — це так само певно, як те, що всякий француз навіть у льодах Арктики неодмінно почне варити суп...»

Тектор Г'ю Манро

ISBN 978-617-09-3215-0

9 786170 932150

